

А. О. Капелюшний

М.ЗУкр-9

кео

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

А. О. КАПЕЛЮШНИЙ

ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчальний посібник

Видання друге, перероблене

644953

— — БИБЛІОТЕКА
КДіТУ іді. Ъ, Сі'.ннкченка

Видавництво Львів

2007

ББК 81.2 Укр-5-923
К 201
УДК 070.4

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор Тимошик М. С.
(Київський національний університет імені Т.Г.Шевченка);
доктор філологічних наук, професор Сербенська О. А.
(Львівський національний університет імені Івана Франка);
кандидат філологічних наук, доцент Лубковим І. М.
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука; м. Рівне).

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол №7 від 20 березня 2007 року)*

КАПЕЛЮШНИЙ Анатолій Олексійович

К 201 ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: Навчальний посібник. - Вид. 2-ге, перероблене. - Львів: ПАЮ, 2007. — 400 с.

ISBN 978-966-7651-61-9

У посібнику вміщено основні положення курсу "Практичної стилістики української мови", який вивчають студенти факультету журналістики. Книга охоплює всі розділи цього курсу: в ній висвітлено особливості стилістичного використання в мові ЗМІ лексичних і фразеологічних, морфологічних, синтаксичних засобів. Структурою посібника передбачено також інші матеріали з кожної теми. Зокрема, подано питання для самоперевірки, завдання, виконання яких сприятиме глибшому засвоєнню теми, а також список літератури. Наведено також типові помилки у використанні мовностилістичних засобів.

Навчальний посібник призначено насамперед для студентів факультету журналістики, але ним можуть також скористатися й журналісти-практики, всі, хто прагне вдосконалити свої знання з української мови.

ББК81.2Ук-923

ISBN 978-966-7651-61-9

© Капелюшний А.О., 2001
© Капелюшний А.О., переробл., 2007
© ПАЮ, 2007

ПЕРЕДМОВА

У посібнику вміщено основні положення курсу "Практичної стилістики української мови", який вивчають студенти факультету журналістики. Структурою посібника передбачено також інші матеріали з кожної теми. Зокрема, подано питання для самоперевірки, завдання, виконання яких сприятиме глибшому засвоєнню теми, а також список літератури. Список рекомендованої літератури з кожної теми поділено на декілька рубрик: наведено основну й додаткову літературу, окремо подано довідкову літературу.

Декілька речень, що входять до окремих практичних завдань, інколи містять одну й ту саму помилку. Ми таким чином намагаємося скласти уявлення про частотність тієї чи тієї помилки в мові ЗМІ. Студенти, декілька разів виправивши цю помилку під час підготовки до занять, сподіваємося, надалі її уникатимуть у практичній роботі в мас-медіа. Окремі завдання (завдання 3, 5, 10, 11, 12 з першого розділу, 2, 6 із другого розділу та 4, 6, 7, 9 з третього розділу) поділено на варіанти, позначені літерами (А, Б, В, Г, Г' і т. д.). Це дозволяє давати студентам індивідуальні завдання, які вони мають виконати вдома чи на практичному занятті, на контрольній роботі, витративши мінімум часу. Рубрики в посібнику є наскрізними й повторені у всіх темах у незмінному вигляді (наприклад, "Практичні завдання", хоча до першої теми й подано лише одне завдання; водночас у межах кожного розділу подано суцільну нумерацію завдань для того, щоб було зручніше їх виконувати, а також легше контролювати їх виконання в разі запровадження кредитно-модульної системи). До кожної теми наведено якомога повніший список основної, додаткової та довідкової літератури, оскільки за кредитно-модульної системи студент зможе складати окремі теми курсу не в тій послідовності, в якій вони розташовані в навчальній програмі й у цьому посібнику. Тому йому (студентові) треба щоразу зазначити джерела, звернення до яких допомогло б у цій праці. Типові помилки у використанні мовностилістичних засобів подано до останньої теми першого розділу курсу; у другому та третьому розділах типові помилки подано до кожної теми. Це пов'язано насамперед з потребою приділити пильну увагу доцільному використанню різних морфологічних і синтаксичних засобів стилістики, які дуже різняться між собою, скажімо, помилки у використанні відмінкових форм Р.в. і Зн.в, чи Кл.в і Д.в. можуть бути спричинені зовсім різними впливами на мовлення працівників ЗМІ. Водночас помилки в мовностилістичному використанні лексичних і фразеологічних засобів найчастіше мають спільну

причину. До того ж нема потреби подрібнювати, наприклад, типи помилок у невмотивованому вживанні лексичних росіянізмів або паронімів, іншомовних слів, неологізмів, оскільки вони найчастіше мають спільні корені: незнання справжнього значення українського слова чи стилістичних властивостей цього слова саме в українській мові.

"Практичну стилістику української мови" студенти денного відділення вивчають на III курсі, заочного - на III - IV курсах. Студенти денного навчання з "Практичної стилістики української мови" мають залік у V семестрі та іспит у кінці III курсу. Студенти заочного навчання в кінці III курсу складають залік. На початку IV курсу пишуть контрольну роботу № 1, у якій дають відповіді на питання, що стосуються стилістичного використання лексичних, фразеологічних та морфологічних засобів. Також на IV курсі студенти-заочники вивчають стилістичне використання синтаксичних засобів, пишуть із цього розділу курсу контрольну роботу №2 і складають іспит під час весняної сесії. Варіанти контрольних робіт студенти обирають відповідно до свого порядкового номера в журналі: студенти, записані там під непарними порядковими номерами, виконують перший варіант контрольної, під парними - другий.

Студенти заочного відділення, студенти-екстерни, а також ті студенти денного навчання, які працюють за індивідуальним графіком, поєднуючи навчання з практичною роботою в засобах масової інформації, мають можливість самостійно засвоювати за цим посібником окремі теми з курсу під керівництвом і за завданням викладачів.

З'ясовуючи основні поняття, розповідаючи про найважливіші джерела з конкретної теми навчального курсу, автор намагався навести не власне приклади з мови мас-медіа, а *приклад-моделі*, які він вигадав сам або взяв з мови ЗМІ, з посібників і відповідно переробив для того, щоб студенти їх легше могли запам'ятати й у разі потреби зуміли відтворити в пам'яті теоретичні положення, що їм передують. У тому разі, коли якесь теоретичне положення є дискусійним, ми, висловивши власну думку з його приводу, водночас наводимо різні (зокрема, й протилежні щодо наших) погляди інших дослідників (в основному тексті чи в посиланнях). Приклади, речення для завдань узято з картотеки помилок, яку автор укладав упродовж 1995-2006 рр. До практичних завдань автор намагався включити насамперед приклади з мови ЗМІ останніх років, адже читачі можуть скласти повне уявлення про особливості використання того чи того засобу в 90-ті рр. з наших попередніх посібників.

Оскільки з "Практичної стилістики української мови" іспит відбувається в письмовій формі (у вигляді тестів), то в книзі подано зразок екзаменацій-

ного тесту для того, щоб студенти мали виразне уявлення про всі типи тестових завдань.

Порівняно з першим виданням (Львів: ПАЮ, 2001. - 224 а), яке мало форму конспекту лекцій з курсу, книга зазнала значного доопрацювання: автор помітно розширив виклад теоретичних положень, водночас довідковий матеріал вилучено з посібника, оскільки він увійшов до інших наших довідників і словників.

Навчальний посібник призначено насамперед для студентів факультету журналістики, але ним можуть також скористатися й журналісти-практики, всі, хто прагне вдосконалити свої знання з української мови.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

АГ - Аргумент-газета; АВ - Аргумент-влада;
ВВ - Вечірні вісті; ВГ - Вечірня газета; ВЗ - Високий Замок;
Г - журнал "Галас";
Д - День; ДТ - Дзеркало тижня;
Е - Експрес;
ЗВУ - За вільну Україну; ЗВУ+ - За вільну Україну - плюс;
ЛГ - Львівська газета; ЛЕ - Львівський експрес; ЛЛ - Львів і львів'яни;
ЛОР - Львівське обласне радіо; ЛТ - Львівський Telegraf; ЛТБ - Львівська державна студія телебачення (ЛОДТРК); ЛХ - Радіо "Львівська хвиля";
М - ТК "Міст" (нинішня назва - ТК "Львів ТБ"; назви інших телеканалів подано згідно із загальноприйнятими скороченнями); МГ - Молода Галичина; МП - Місто + передмістя; МТ - Музичний тиждень;
НБ - Наша Батьківщина;
П - Поступ; ПІК-журнал "ПІК" ("Політика і культура");
Р - Ратуша; РЛ - Радіо Люкс (ТРК "Люкс"); Р-Л - Ринок-Львів; РН - Радіо "Незалежність";
С - Спортпанорама; СП - Суботня пошта;
Т - Тиждень; Т-Е - ТАК! Експрес; ТП - Телепростір; TV-Е - TV-експерт; 38-38°;
У - журнал "Універсум"; Укр. - журнал "Україна"; Укр+ - "Україна плюс Політика" - додаток до журналу "Україна"; УШ - Український шлях;
Х - Хід: Львівська студентська газета.
ЧТ - Час-Time.

ВСТУП. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ

І. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ КУРСУ. ФУНКЦІОНАЛЬНІ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Предмет і завдання курсу. Місце практичної стилістики в системі мовознавчих дисциплін. Основний предмет навчального курсу - стилістична диференціація мови, характеристика її функціональних стилів¹. На відміну від теоретичної стилістики практична стилістика має прикладний характер. Вона втілює в життя рекомендації теоретичних курсів, визначає доцільність і вмотивованість використання мовних засобів у різних сферах і формах спілкування, навчає культури мовлення.

Дуже важливими в практичній стилістиці є поняття *синоніміїта норми* і, ясна річ, *стилю*.

Синонімія мовних засобів передбачає їх багатство в мові. Використання того чи іншого засобу з ряду синонімічних - це насамперед його (засобу) вибір. Де є вибір, там виникає стиль, стилістика. Без вибору нема стилістики. Стилiстiцi властиве широке розуміння синонімії. Має-

¹ Докладніше про різні міркування з приводу предмета й завдання стилістики, практичної стилістики української мови див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.3-6; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.5; Волкотруб Г.Й. Стилiстiка дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.12-15; Дудик П.С. Стилiстiка української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.7-8, 19-23; Ермоленко С.Я. Стилiстiка // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.600-601; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.5-7; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С. 19-20; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстiка української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.3-31; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.1-2; Пономарів О.Д. Стилiстiка сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.5-6 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.5-6); Сучасна українська літературна мова: Стилiстiка. - К.: Наук, думка, 1973. - С.22-30; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.3-20.

А.С.Капелюшний

мо на увазі не тільки лексичну синонімію, але й синтаксичну, морфологічну, словотвірну, фразеологічну та ін. Практичну стилістику цікавлять реальні можливості обрання синонімічних засобів, що їх дає нам мова для висловлювання думки. Застосування того чи іншого мовного засобу саме в цій (якійсь конкретній) мовленнєвій ситуації і для найбільш адекватного відтворення саме цієї (якоїсь конкретної) думки, для досягнення бажаного в цій конкретній ситуації комунікативного ефекту - конкретні рекомендації щодо цього й покликана давати практична стилістика¹.

Норма - сукупність загальноновизнаних мовних засобів, що вважаються правильними та зразковими на певному історичному етапі. Це одне з ключових понять у практичній стилістиці. Хоча "норма" є поняттям історично змінним, проте ця історична змінність поєднується з відносною стабільністю норм на кожному певному історичному етапі. Норми можуть бути суворими й такими, що припускають варіативність у використанні тих чи інших засобів². Нормативність мови виявляється на рівні орфоєпії, акцентуації, орфографії, лексики, фразеології, морфології, синтаксису, пунктуації, стилістики³.

Традиційні спроби класифікації стилістики, аналіз її структури, виокремлення її різновидів переважно ґрунтуються на спостереженнях і висновках Ш.Баллі та В.В.Виноградова. На наш погляд, абсолютно доцільним є розрізнення *стилістики мови* та *стилістики мовлення* (класифікація В.В.Виноградова), а також *загальної*, *часткової (конкретної)* та *індивідуальної стилістики (класифікація Ш.Баллі)*. Що ж до третього різновиду, який, крім стилістики мови та стилістики мовлення, подає у своєму поділі В.В.Виноградов, - стилістики художньої літератури, то не тільки

¹ Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.57 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.56).

² Докладніше див.:Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.8; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.3-4; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.10—11; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.38-39, 19-23; Ермоленко С.Я. Норма мовна // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.387-388; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.169-174; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.1-2; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.19-36 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.19-34).

³ Докладніше про типологію норм див.: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.19-36 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.19-34).

ми ставимося до нього (різновиду) скептично, але й майже всі українські вчені, наводячи цю класифікацію, не зосереджують на ньому уваги⁴. Водночас російські дослідники практичної стилістики⁵ перебувають під впливом гучного імені свого співвітчизника, якого вважають класиком мовознавства. Так само І.Г.Чередниченко ще 1962 року вчинив з класифікацією Шарля Баллі: він узяв з неї найраціональніші елементи, потрактувавши їх по-своєму. Скажімо, український дослідник пише: "Загальна стилістика української мови - це вчення про виражальні мовні засоби і використання їх у різних стилях і стилістичних колоритах мови. Називати її загальною є підстава тому, що поруч з нею, в міру нагромадження і глибшого наукового дослідження фактичного матеріалу, мають розвинутися стилістики часткові, призначені для висвітлення питань окремих стилів". Проте ще й досі окремі дослідники наводять у своїх працях згадану класифікацію в трактуванні Шарля Баллі, розглядаючи "загальну стилістику, яка займається стилістичними проблемами мовної діяльності взагалі, містить рекомендації, котрі однаково застосовні до всіх мов" і "часткову стилістику, тобто стилістику окремої мови"⁶. Здебільшого українські вчені доходять висновку, що "стилістика мови - це стилістичний матеріал мови в межах усіх її стилів і жанрів"⁷, а "стилістика мовлення вивчає використання стилістичних засобів, наявних у системі мови, в суспільній чи індивідуальній мовній практиці. В стилістиці мовлення досліджується функціонування стилів мови"⁸, "стилістика мовлення аналізує своєрідність складу і функціонування окремих конкретних форм мовлення, практичної мовної діяльності"⁹. Проте в окремих дослідженнях не уникнуто плутанини в з'ясуванні зв'язку практичної стилістики української

⁴ Див., наприклад: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.22-23; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.24-25, 27-30; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.20-21.

⁵ Див., наприклад: Кожина М.Н. Стилістика російського язика. - М.: Просвещение, 1977. - С.12; Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.7-9.

⁶ Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962.-С.19.

⁷ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник- К.: Академія, 2005.-С.25.

⁸ Там само. - С.29.

⁹ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.22.

⁷ Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.23.

мови зі стилістикою мови й стилістикою мовлення. Скажімо, Н.Д.Бабич зазначає: "Практична стилістика - прикладна дисципліна, в якій розрізняють стилістику мови і стилістику мовлення"¹. На наш погляд, поняття і стилістики мови, і стилістики мовлення є ширшими за поняття "практична стилістика української мови", яка безпосередньо пов'язана зі стилістикою мовлення, є її складником, а вже опосередковано, через стилістику мовлення - зі стилістикою мови. Хоча якщо дотримуватися поглядів В.В.Одинцова, згідно з якими стилістика мови - це функціональна стилістика², то елементів цієї функціональної стилістики в практичній стилістиці можна відшукати чимало. Загалом українські мовознавці здебільшого виокремлюють такі різновиди стилістики:

- 0 стилістика ресурсів (описова стилістика);
- 0 функціональна стилістика;
- 0 зіставна стилістика;
- 0 порівняльна стилістика;
- 0 історична стилістика;
- 0 сучасна (синхронна) стилістика;
- 0 діалектна стилістика;
- 0 стилістика тексту;
- 0 практична стилістика³.

Н.Д.Бабич пише також про "*комунікативну стилістику* - яка вивчає добір і поєднання мовних і позамовних засобів для висловлювання у різних соціальних ситуаціях (щось на зразок іміджстилю)"⁴.

Виокремлюють також *лінгвістичну* та *літературознавчу стилістику*, об'єднуючи їх у *філологічну стилістику*.

Як про окремі частини (розділи) стилістики ресурсів ідеться про *фоно-стилістику* (*фонетичну стилістику*), *лексичну стилістику*, *фразеологічну стилістику*, *граматичну стилістику* (зокрема про *морфологічну*,

¹ Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003.-С.22.

² Див.: Одинцов В.В. Стилістика текста. - М.: Наука, 1980. - С.28.

³ Див.: Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.24-31; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник.- К.: Академія, 2005. - С.25-26; Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.20-21.

⁴ Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003.-С.20.

⁵ Див., наприклад: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник.- К.: Академія, 2005. - С.25.

*синтаксичну, морфемно-словотворчу стилістику*⁵. П.СДудик ґрунтує свій поділ на різних типах стилістем (стилістемі-фонемі, стилістемі-морфемі, стилістемі-слова, стилістемі-речення тощо)⁶. "Терміном *стилістема* доцільно називати функцію кожної окремої мовної одиниці (окремого звука, морфемі, слова, словосполучення чи речення). Із певної кількості своєрідних стилістем формується *стиль мови*"⁷.

І теоретична, і практична стилістика української мови⁸ є загальною стилістикою, яка включає в себе часткові (конкретні) наукові й навчальні дисципліни, що докладніше розробляють проблеми функціонування мовлення в певній (вужчій) сфері. Такими дисциплінами є, наприклад, культура (стилістика) ділового мовлення, мова та стилістика ЗМІ, мова (стилістика) художньої літератури тощо.

Близькою до практичної стилістики української мови є девіатологія. Девіатологія (від латин. *сіеуіа* - відхилення + грец. *іодос*- учення, слово) вивчає всі типи відхилень від норм, від законів комунікації. Девіатологія в мас-медіа розглядає різні типи журналістських помилок, аналізуючи їх вплив (переважно, звісно, негативний) на рівень комунікативності тексту в ЗМІ.

У практичній стилістиці під час аналізу особливостей використання того чи іншого жанрово-стильового різновиду мовлення більш чи менш широко застосовують методи функціональної стилістики та стилістики тексту, герменевтики й феноменології тексту⁹.

Основні завдання курсу практичної стилістики української мови на факультеті журналістики:

¹ Див.: Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.31-60; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник - К.: Академія, 2005. - С.24.

² Див.:Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник - К.: Академія, 2005.-С.24.

³ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник.- К.: Академія, 2005.-С.19.

⁴ Про поділ стилістики на теоретичну і практичну докладніше див.: Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.52. Тут, зокрема, наведено думку чеського дослідника Б.Гавранека: "практична стилістика насамперед повинна бути звернена до навчальних заходів, бо вона виробляє стилістичні навички і служить дидактичним цілям" (Havranek B. Stylistika // Studie o spisovnem jazyse. - Praha, 1963. -S.77).

⁵ Докладніше про наші міркування з цього приводу див.: Капелюшний А.О. Стилістика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилістика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - С.254-268; Капелюшний А.О. Застосування герменевтичного і феноменологічного методів аналізу в стилістиці тексту // Вісник Львів, ун-ту, сер. журналістика. - Вип. 22. - Львів: ЛНУ, 2002. - С.404-407.

ю розширити сферу використання сучасної української літературної мови у всіх її функціональних різновидах;

&о підвищити загальну культуру мови засобів масової інформації;

БО сприяти глибокому оволодінню стилістикою української мови як цілісною системою;

ю виробити в майбутніх хурналістів уміння визначати й оцінювати жанрово-стильові особливості медіатекстів;

БО виробити в майбутніх працівників ЗМІ навички конструювання стилістично довершеного тексту;

БО сприяти піднесенню культури фахового мовлення;

ю розвивати мовне чуття й мовний смак¹.

2. Функціональні стилі української мови. Мова, як явище соціально-культурне, виконує різні функції, пов'язані з тією чи іншою сферою людської діяльності. Для реалізації цих функцій сформувалися окремі різновиди мови, кожному з яких властива наявність тих чи тих мовних засобів. Ці різновиди називають функціональними стилями. Виникнувши на екстралінгвістичній (позамовній) основі, маючи тісний зв'язок зі змістом, метою й завданнями висловлювання, стилі розрізняються між собою внутрішньомовними ознаками: принципами добору, поєднання й організації засобів загальнонаціональної мови.

Отже, стиль - це об'єднана певним функціональним призначенням система мовних елементів, способів їх добору, вживання, взаємного поєднання і зв'язку; це функціональний різновид літературної мови². Ю.А.Бельчиков підкреслює ще й те, що стиль - це "суспільно усвідомлена система", тобто стиль є не "продукт мовної діяльності, мовної поведінки індивіда", а "явище надіндивідуальне", "результат колективного усвідом-

¹ Докладно про теоретичні та практичні завдання стилістики загалом див., наприклад: Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.69-71.

² В основу нашого визначення покладено засадничі положення й аспекти, які виокремлюють Ю.А.Бельчиков, Г.Й.Волкотруб, С.Я.Єрмоленко, Б.М.Кулик і О.М.Масюкевич, Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько, О.Д.Пономарів, І.Г.Чередниченко. Див.: Бельчиков Ю.А. Стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.336; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.22; Єрмоленко С.Я. Стиль // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.602-603; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.13; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.140-155; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.6 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.6); Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962.-С.42.

лення всіма носіями літературної мови цього стилю, цього функціонального різновиду як особливої внутрішньо організованої системи мовних елементів".

Водночас можна виокремити *функціонально-стильову сферу*. Це поняття є зіставним зі стилем і аналогічне до нього. Якщо функціонування стилю в літературній мові зумовлене спеціалізованими завданнями мовного спілкування, то функціонально-стильова сфера характеризується сукупністю таких соціальних завдань комунікації; для її характеристики також істотною є форма мови - писемна чи усна. Функціонально-стильова сфера може об'єднувати низку стилів. Наприклад, історично склалася така функціонально-стильова сфера, як *книжне мовлення*. У ньому звичайно виокремлюють як його різновиди офіційно-діловий, науковий і публіцистичний стилі, мову художньої літератури. Про *розмовну функціонально-стильову сферу* докладніше йдеться тут на с.18. Здебільшого те поняття, що ми позначаємо терміном "функціонально-стильова сфера", керуючись, як і, скажімо, Ю.А.Бельчиков², суто прагматичними міркуваннями класифікації *функціональних стилів*, так чи інакше виокремлюють і описують усі дослідники практичної стилістики. Частина з них обмежується зауваженням про книжне і розмовне мовлення³, дехто ж здійснює поділ стилів на книжні й розмовні⁴. На наш погляд, назва Ю.А.Бельчикова просто термінологічно найвиразніша й найчіткіша та найточніша для використання її в класифікуванні згаданих явищ.

Те саме стосується й назви *функціонально-стильова єдність* "мова художньої літератури", яка на відміну від книжних стилів і від розмовного мовлення як функціонально-стильової сфери, по-перше, виконує естетичну функцію, по-друге, позначена тим, що в ній (у мові белетристики) принципово можливими є будь-які мовні елементи з різних стилів і з розмовного мовлення, а також із невнормованої мови. Майже

¹ Див.: Бельчиков Ю.А. Функциональная стилистика // Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004. - С.41.

² Див.: Бельчиков Ю.А. Стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.336-337; Бельчиков Ю.А. Функциональная стилистика // Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004. - С.48-49.

³ Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник - К.: Академія, 2005. - С.115—118; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.21-22.

⁴ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.22; Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.62; Практическая стилистика русского языка: Функциональные стили / Под ред. Проф. Розенталя Д.Э. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1977. - С.6.

в усіх дослідженнях її виокремлюють як особливий (!) функціональний стиль, проте нечасто намагаються підкреслити це термінологічно. Тому запроваджений у статті ЮАБельчикова¹ термін *ε*, на наш погляд, доцільним і вдалим.

Здебільшого дослідники стилістики, практичної стилістики української мови якраз і виокремлюють названі вище офіційно-діловий, науковий, публіцистичний стилі, а також те, що ми називаємо функціонально-стильовою єдністю "мова художньої літератури" та розмовною функціонально-стильовою сферою, й останнім часом також цілком обґрунтовано додають до них конфесійний стиль². Проте в деяких працях без достатніх, на наш погляд, підстав ідеться ще й про ораторський³ та епістолярний⁴ стилі, що, як правильно зауважують інші вчені, сьогодні є різновидами публіцистичного, художнього, розмовного мовлення⁵.

Публіцистичний стиль - функціональний різновид літературної мови, який використовується в ЗМІ, в ораторських, пропагандистських виступах. Для нього характерні популярність, образність, полемичність викладу, яскравість засобів позитивної чи негативної експресії. *Поєднання експресії та стандарту - конструктивний принцип мовлення в ЗМІ*. Для публіцистичного стилю характерні:

- суспільно-політична лексика;
- швидке оновлення лексичного складу та семантичне оновлення слів, переорієнтування лексики інших стилів для використання в публіцистиці;

Див.: Бельчиков Ю.А. Стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.336-337. В іншій праці дослідник використовує термін "окремий функціональний різновид". Див.: Бельчиков Ю.А. Функциональная стилистика // Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004. - С.51.

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.12-16; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.22-29; Ермоленко С.Я. Стиль // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.603; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.7-15; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.15; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.2; Перебийніс В.С. Характеристика функціональних стилів // Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.562; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.6 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.6).

³ Див.: Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови - К.: Рад. шк., 1962. - С.67-73.

⁴ Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник - К.: Академія, 2005. - С.94-99; Мацько Л.І., Сидоренко С.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.295-302.

⁵ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів-Світ, 2003. - С.14, 16.

- ощадливість мовних засобів, лаконічність викладу за інформаційної насиченості тексту;
- емоційно-оцінні слова;
- експресивно зв'язане слововживання;
- перефразистичні побудови;
- фразові серії;
- словоформи з префіксами *анти-*, *псевдо-*, *нео-* тощо та із суфіксами *-ац(ія)*, *-фікац(ія)*, *-іст*, *-тор*, *-ізм*, *-овець* тощо;
- складні прикметники;
- варіювання часовими формами дієслова для підкреслення образності опису, розповіді;
- імперативні форми дієслів, що передають заклики до спільної дії;
- конструкції з різними видами інверсії;
- конструкції з повторами слів і синтагм, предикативних ланок складного синтаксичного цілого, з нанизуванням компонентів;
- риторичні запитання та звертання¹.

Публіцистичний стиль має декілька різновидів; їх виокремлюють залежно від того, які засоби масової інформації ними послуговуються. Найбільш дослідженим і найменш суперечливим з теоретичного погляду є *газетний різновид публіцистичного стилю*. Останнім часом дедалі більшу увагу приділяють дослідженню жанрово-стильових різновидів журналістського тексту.

Науковий стиль - один з функціональних стилів літературної мови, який обслуговує сферу науки; він належить до книжних стилів. Характерними рисами наукового стилю є:

0 уживання термінів;

0 використання абстрактної лексики;

¹ Докладніше див.: Васильєва А.Н. Газетно-публіцистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982. - С.7-30; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.25; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник - К.: Академія, 2005. - С.86-91; Ермоленко С.Я. Публіцистичний стиль // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.501-502; Кожин А.Н. Публіцистический стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.243; Кожина М.Н. Стилістика русского языка. - М.: Просвещение, 1977. - С.179-196; Мацько Л.І., Сидоренко С.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.270-282; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.12-15 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.12-14); Розенталя Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.44-56; Солганик Г.Я. Газетно-публіцистический стиль // Практическая стилистика русского языка: Функциональные стили. Ч.П / Под ред. Проф. Розенталя Д.Э. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. - С.3-35.

- 0 використання наукової фразеології (складених термінів);
- 0 у морфології - переважання певних класів слів (іменників, а не, скажімо, дієслів);
- 0 використання категорії числа іменників з послабленим граматичним значенням;
- 0 використання прикметників для уточнення змісту поняття через зазначання його ознак;
- 0 широке вживання дієслова у формі теперішнього позачасового;
- 0 використання форм особи дієслів та особових займенників у найбільш абстрактно-узагальнених значеннях;
- 0 використання як засобів експресивності посилювальних і обмежувальних часток, займенників, кількісних прислівників;
- 0 використання прислівників у сполучній функції;
- 0 у синтаксисі - використання різноманітних складних речень і складного синтаксичного цілого;
- 0 у семантиці-тяжіння до точності¹.

Всередині наукового стилю виокремлюють особливий науково-популярний підстиль.

Офіційно-діловий стиль обслуговує сферу писемних офіційно-ділових стосунків. Розрізняють три його підстили: канцелярсько-діловий (адміністративно-канцелярський), дипломатичний і юридичний (законодавчий). Офіційно-діловий стиль має такі ознаки:

- У стислість, компактність викладу, економне використання мовних засобів;
- У високий рівень стандартизації мовних засобів;
- У тенденцію до стилістичної однорідності тексту, до використання тільки нейтральних і книжних елементів;
- У широке використання термінології, номенклатурних назв, наявність особливої лексики й фразеології, вживання в тексті складноскорочених слів, абревіатур;

¹ Докладніше див.: Волкотруб Г.І. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.24; Денисов П.Н. Научный стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.155; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.74-80; Ермоленко С.Я. Науковий стиль // Українська мова: Енциклопедiя. - К.: Укр. енциклопедiя, 2000. - С.372-373; Кожина М.Н. Стилiстика руского язика. - М.: Просвещение, 1977. - С.160-171; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько С.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.282-287; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.9-12 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.9-12); Розенталь Д.Э. Практическая стилiстика руского язика: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.32-39.

- V вживання збірних іменників;
- V часте використання віддієслівних іменників;
- V використання інфінітива припису, теперішнього припису, майбутнього умовного (ірреального);
- V розповідний характер викладу, використання номінативних речень з переліком;
- V прямий порядок слів у реченні як переважний принцип його побудови;
- V тенденцію до використання простих з граматичного погляду, але екстрарозширених багаточленних конструкцій або складних речень, які передають логічне підпорядкування одних фактів іншим;
- V майже повну відсутність емоційно-експресивних мовленнєвих засобів;
- V слабку індивідуалізацію стилю¹.

До особливостей *функціонально-стильової єдності "мова художньої літератури"* належать такі:

- єдність комунікативної й естетичної функцій;
- багатостильовість;
- художньо-образна конкретизація як основна загальна специфічна стильова риса;
- широке використання зображально-виражальних засобів;
- перетворення безобразних мовних елементів на систему художньо-образного бачення світу;
- виявлення творчої індивідуальності автора;
- використання зі стилістичною метою для створення місцевого колориту, для мовної характеристики персонажа діалектизмів, жаргонізмів, професіоналізмів, просторічних слів;
- використання образних засобів мови - звукової організації мовлення, експресивно-стилiстичного забарвлення слова;
- використання в художньому контексті двоплановості слова, яке є

¹ Докладніше див.: Волкотруб Г.І. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.27-29; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.69-74; Ермоленко С.Я. Офіційно-діловий стиль // Українська мова: Енциклопедiя. - К.: Укр. енциклопедiя, 2000. - С.414-415; Кожина М.Н. Стилiстика руского язика. - М.: Просвещение, 1977. - С.171-179; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.256-270; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.6-9 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.6-9); Розенталь Д.Э. Практическая стилiстика руского язика: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.39-44; Шварцкопф Б.С. Официально-деловой стиль // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С. 155.

номінативно-комунікативною одиницею й водночас засобом створення художньої яскравості, створення образу¹.

Розмовна функціонально-стильова сфера протиставляється книжним стилям. До її характерних особливостей відносимо насамперед:

спонтанність мовлення;

- & використання позамовних засобів (міміка, жести тощо);
  - А використання позалексичних засобів (інтонація - фразовий та емпатичний наголос, паузи, темп мовлення, ритм тощо);
  - Й широке використання розмовно-побутової лексики й фразеології, лексики емоційно-експресивної;
  - Т переважне використання простих речень;
  - & використання вставних слів різних видів, розривання речень вставними конструкціями;
  - # застосування еліптичних і неповних речень;
  - & уживання слів-звертань, слів-речень;
  - А повтори слів;
  - А використання приєднувальних конструкцій;
- послаблення й порушення форм синтаксичного зв'язку між частинами висловлювання².

Конфесійний стиль. Дослідники останнім часом виокремлюють конфесійний стиль, що обслуговує сферу релігійних стосунків, релігійні по-

¹ Докладніше див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.26-27; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник.- К.: Академія, 2005. - С.80-85; Ермоленко С.Я. Художній стиль // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.717-718; Кожина М.Н. Стилістика російського мови. - М.: Просвещение, 1977. - С.196-207; Мацько Л.І., Сидоренко С.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.247-256; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.15-17 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.14-17); Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.57-62.

² Докладніше див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.23-24; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.61-68; Ермоленко С.Я. Розмовна мова // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.522-523; Земская Е.А. Разговорная речь // Русский язык: Энциклопедия.-М.: Сов. энциклопедия, 1979.-С.249-250; Кожина М.Н. Стилістика російського мови. - М.: Просвещение, 1977. - С.207-215; Мацько Л.І., Сидоренко С.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.291-295; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.17-19 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.17-18); Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.62-74.

треби суспільства. Це стиль перекладної та оригінальної літератури. Конфесійний стиль як окремий функціональний різновид української мови останнім часом відновлюється й посідає належне йому місце. Хоча ще в XVI - XVII ст. у староукраїнській мові сформувався й функціонував цей її різновид. Найвиразніше характеризує конфесійні тексти їхній лексичний склад. Серед лексико-семантичних груп типовими є такі:

ЕЗ слова для найменування Бога та явищ потойбічного світу (*Небесний Отець, Божий Син, Святий Дух, Спаситель, Царство Боже, рай, вічне життя, небеса*);

ЕЗ слова для найменування стосунків людини й Бога (*вірувати, молитися, заповіді, воскресіння, покаєння, праведні, грішні, благодать*).

Характерними ознаками лексики конфесійного стилю є:

- велика сконцентрованість стилістично маркованих одиниць (конфесійної лексики);
- широке використання старослов'янізмів;
- алегоричність;
- перефразистичність.

Для синтаксису конфесійного стилю характерні такі ознаки:

- І інверсійний порядок слів, який підкреслює урочисту піднесеність мови;
- § повтори слів, словосполучень і речень, за допомогою яких наголошується та чи інша думка;
- 1 поєднання речень способом "нанизування";
- Е переважання розповідних, здебільшого синтаксично повних речень;
- £ синтаксична однотипність початкових структур, які часто мають те саме службове слово.

Мова культових творів, що апелює до душевних переживань людини, дуже образна, вона багата на такі засоби:

- О епітети;
- О порівняння;
- О метафори;
- О алегорії;
- О символи;
- О загалом слова та вислови з переносним значенням¹.

¹ Докладніше див.:Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.14; Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови// Культура слова: Респ. збірник. - Вип 45. - 1994. - С.14-20; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник.- К.: Академія, 2005. - С.91-94; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.287-291; Шевченко Л.Л. Конфесійний стиль // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.252-253.

Функціональні стилі не становлять собою замкнених систем. Між ними існує взаємодія; можна говорити про значні взаємовпливи в системі функціональних стилів. Навіть найбільш специфічні засоби якогось стилю можуть використовуватися в іншому стилі. Межі між стилями рухомі¹.

Питання для самоперевірки

1. Практична стилістика, її предмет, зміст і завдання.
2. Місце практичної стилістики в системі мовознавчих дисциплін.
3. Прагмостилістичний, функціонально-стилістичний, структурно-стилістичний, герменевтичний, феноменологічний аспекти аналізу журналістського тексту.
4. Усна й писемна форми існування мови та особливості їх використання в засобах масової інформації.
5. Поняття норми літературної мови, нормативних варіантів. Типи норм.
6. Функціонально-стильова сфера.
7. Поняття функціонально-стильової єдності.
8. Стиль як функціональний різновид літературної мови.
9. Стилі сучасної української літературної мови.
10. Характерні ознаки наукового стилю.
11. Мовні особливості офіційно-ділового стилю.
12. Загальна характеристика функціонально-стильової єдності "мова художньої літератури".
13. Розмовна функціонально-стильова сфера.
14. Конфесійний стиль української мови.
15. Публіцистичний стиль, його різновиди.
16. Інформативно-впливова та соціально-оцінна функція публіцистичного стилю.
17. Місце публіцистичного стилю в системі функціональних стилів літературної мови.
18. Роль публіцистичного стилю у формуванні стилістичних і мовних норм.

Практичні завдання

Завдання 1. Знайти в газетах зразки текстів різних стилів. Довести, що це саме той, а не інший функціональний стиль, перелічивши його ознаки, навівши приклади з газетного тексту.

Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.19 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.18).

Література

Основна

- Бабич Н.Д.** Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.3-51.
- Волкотруб Г.Й.** Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.3-35.
- Дзюбишина-Мельник Н.** Ще один стиль української літературної мови // Культура слова: Респ. збірник. - Вип 45. - 1994. - С.14-20.
- Дудик П.С.** Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.7-120.
- Єрмоленко С.Я.** Науковий стиль; Норма мовна; Офіційно-діловий стиль; Публіцистичний стиль; Розмовна мова; Стилістика; Стиль; Художній стиль//Українська мова: Енциклопедія. - К.:Укр. енциклопедія, 2000. - С.372-373,387-388,414-415,501-502,522-523,600-601,602-603,717-718.
- Коваль А.П.** Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.3-15.
- Кулик Б.М., Масюкевич О.М.** Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.11-20.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М.** Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.7-302.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації.** - К.: Вища школа, 1983. - 018-23,50-62.
- Ощипко І.Й.** Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.1-5.
- Пономарів О.Д.** Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.3-19 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.3-18).
- Сучасна українська літературна мова:** Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - 03-54,561-784.
- Чередниченко І.Г.** Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.3-85.
- Шевченко Л.Л.** Конфесійний стиль //Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.252-253.
- Додаткова**
- Бабич Н.Д.** Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.
- Бабич Н.Д.** Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.
- Бацевич Ф.С.** Основи комунікативної девіатології. - Львів: ЛНУ, 2000. - 236 с.

- Васильева А.Н.** Газетно-публицистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982. - 198 с.
- Вашенко В.С.** Стилістичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Волкотруб Г.Й.** Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - 176 с.
- Єрмоленко С.Я.** Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999.-431 с.
- Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А.** Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-208 с.
- Іванишин В., Радевич-Винницький Я.** Мова і нація. - Дрогобич: Відродження, 1994.-218 с.
- Караванський С** Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.
- Караванський С** Пошуку українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Квіт С.М.** Основи герменевтики: Навчальний посібник. - К.: КМ Академія, 2003.-192 с.
- Коваль А.П.** Збірник вправ з практичної стилістики.-К.: Вища шк., 1979.-144 с.
- Кожина М.Н.** Стилистика русского языка. - М.: Просвещение, 1977. - 223 с.
- Костенко Л.В.** Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: КМ Academia, 1999. - 32 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації.** - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.
- Мучник В.С.** Человек и текст. - М.: Книга, 1985. - 252 с.
- М'яснянкін Л.І.** Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Одинцов В.В.** Стилистика текста.-М.: Наука, 1980.-264 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації.** - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Ощипко І.Й.** Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - 142 с.
- Павлюк Л.С. Гротеск, "метафора низу", бурлескно-іронічні тональності сучасної преси: апологія стилю і аномалії стилю // Українська журналістика: формування сучасного обличчя. - Львів: Світ, 1993. - С.102-107.
- Пазяк О.М., Кисіль Г.Г.** Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

- Пилинський М.М.** Мовна норма і стиль. - К.: Наук, думка, 1976. - 287 с.
- Півторак Г.** Українці: звідки ми і наша мова. - К.: Наук, думка, 1993.-200 с.
- Погрібний А.Г.** Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.
- Пономарів О.Д.** Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.
- Пономарів О.Д.** Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін.** Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.
- Потебня А.А.** Полное собрание трудов: Мысль и язык. - М.: Лабиринт, 1999.-269 с.
- Потебня А.А.** Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.
- Потятиник Б.В., Лозинський М.В.** Патогенний текст. - Львів: Місіонер, 1996.-296 с.
- Практическая стилистика русского языка:** Функциональные стили /Под ред. проф. Розенталя Д.Э.-М.: Изд-во Моск. ун-та, 1977.-64с.
- Практическая стилистика русского языка:** Функциональные стили. Ч.И / Под ред. проф. Розенталя Д.Э. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.-127 с.
- Розенталь Д.Э.** Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика".-М.: Высш. шк., 1987.-399 с.
- Сенкевич М.П.** Стилистика научной речи и литературное редактирование научных произведений. - М.: Высш. шк., 1984. - 319 с.
- Сербенська О.А.** Культура усного мовлення: Практикум.-К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.
- Сербенська О.А., Волошак М.Й.** Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001.-204 с.
- Соколов А.Н.** Теория стиля. - М.: Искусство, 1968.-224 с.
- Стилистика и литературное редактирование.** - М.: Гардарики, 2004.-651 с.
- Федик О.С** Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.
- Федик О.С.** Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.
- Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды** (печать, радио, телевидение, документальное кино). - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.- 256 с.

Яцимирська М.Г. Мова засобів масової інформації кінця ХХ століття // Актуальні проблеми журналістики: 36. наук, праць. - Ужгород: Ужгородськ. нац. ун-т, 2001. - С.485-490.

Яцимирська М.Г. Мова сучасної української преси: стан і тенденції розвитку // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. журналістика. - Вип. 22. - Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - С.46-76.

Яцимирська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001.-332 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.

Дециця М.-Ю. Малий український церковно-історичний словник. - Львів: Основа, 1994. - 155 с.

Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001.-44 с.

Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання.-Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.-216 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Енциклопедія сучасної України.-У 25 т. -Т. 1-3. -К.: ЕСУ, 2001—2004.

Енциклопедія Українознавства: В 11 т. - Перевидання в Україні:

Т. 1-11.-Львів: НТШ, 1993-2003;Т. 1-10.-Б/м: Вид-во"Молодежиття", 1955-1984.

Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довiра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довiдник. - К.: Либiдь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ—ХХ ст.: Бiблiографiчний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З. Риторичний словник. - К.: Рiдна мова, 1997. - 342 с.

Куньч З.Й. Унiверсальний словник української мови. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Лiтературознавчий словник-довiдник. - К: Академiя, 1997.-750 с.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довiдник. - К.: Рад. школа, 1990.-255 с.

Пуряева Н. Словник церковно-обрядової термінології. - Львів: Свічадо, 2001.-160 с.

Реклама: Словник термінів. - К.: ВФСРКП, 1998.-208 с.

Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с.

Русский язык: Энциклопедия.-М.: Сов. энциклопедия, 1979.-432 с.

Українська літературна енциклопедія: В 5 т. - Т. 1-3. - К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1988-1995.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Унiверсальний довідник-практикум з ділових паперiв. - К.: Довiра, 1999.-507 с.

Унiверсальний словник-енциклопедiя. - К.: Iрина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Iрина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеувиго, Новий друк, 2003. - 1414 с).

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довiдник. - К.: Либiдь, 1993. - 336 с.

Яцимирська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довiдник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с.

Большая энциклопедия языков мира. - Master media, 2003 (CD).

Словники України - iнтегрована лексикографiчна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

II СТИЛІСТИЧНЕ РОЗШАРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

1. **Стилiстична диференціяція лексики.** Українську лексику зі стилістичного погляду традиційно поділяють на *стилістично нейтральну* (міжстильову, загальноживану) і *стилістично забарвлену* (стилістично марковану, стилістично позначену?). Стилiстично нейтральну лексику використовують у всіх стилях. Стилiстично забарвлена лексика характерна для одного або декількох стилів. У будь-якому конкретному тексті переважає стилістично нейтральна лексика², і лише невелика група стилістично забарвлених слів дозволяє нам говорити про те, що цей текст написано певним стилем. Отже, стилістично забарвлена лексика є одним із стилеутворювальних елементів.

У межах стилістично забарвленої лексики виокремлюють декілька груп слів, серед яких:

- 0 ділову лексику (*заява, довідка, кошторис, доручення, квартплата, наказ*);
- 0 науково-термінологічну лексику (*аналіз, аналогія, аргумент, суфікс, парадигма, ямб, хорей, дебет, кредит, феноксиметилпеніцилін*);
- 0 професійно-виробничу лексику (*домна, руда, електрозварювання, оранка, боронування, шлак, мартен*);
- 0 розмовну (і просторічну) лексику (*розпозіхатися, нализатися, цмокнути, роззява, свинство*) тощо.

Різні посібники й підручники додають до цих груп і деякі інші, скажімо, газетно-публіцистичну лексику (з її поділом на суспільно-політичну та піднесену, урочисту, патетичну)³, суспільно-політичну⁴, емоційно-екс-

пресивну¹, абстрактну² лексику тощо. Зауважимо тільки, що не можемо здебільшого погодитися з додаванням згаданих груп до класифікації, позаяк тоді б неодмінно виникло питання про єдину, спільну логічну підставу, основу, засаду такого поділу.

Термін- спеціальне слово, яке вживають для точного найменування певного поняття з якої-небудь галузі знань. Термінологічна лексика має забезпечувати точність у передаванні різних спеціальних понять, а тому будь-яка образність або двозначність неприпустима. У термінологічній лексиці відбувається активний процес демегафоризації слів, які стають термінами: *фонема, екстраполяція, респондент, асиміляція, монетизація*.

Канцеляризм - слово з офіційно-ділового стилю, яке потрапило в невластивий йому контекст (наприклад, у публіцистичний). Треба розрізняти канцеляризми (поза офіційно-діловим текстом) і ділову лексику: *довідка, ухвала, згідно із записом у протоколі, розпорядження, держбюджет*. Докладніше див. тут Тему VI.

Професіоналізм - слово (чи вислів), властиве мові тієї чи іншої професійної групи, що є просторічним еквівалентом певного терміна: лял - помилка; бублик-кермо; *каструля* - синхрофазотрон.

Жаргонізм - слова (і вислови) жаргонної мови, використані за межами жаргону (соціального різновиду мови, притаманного відносно відкритим соціальним і професійним групам людей, об'єднаних спільністю інтересів, звичок, занять, соціального стану): *дах, лабух, зрізати, замочити, розколоти, зав'язати*. Студентський жаргон становить основу молодіжного сленгу.

Просторіччя - слово, граматична форма або зворот мовлення, який уживають у літературній мові зазвичай з метою зниженої, грубуватої характеристики предмета мовлення, а також проста, невимушена мова, яка містить такі слова, форми й звороти (*Плював я на опера з ментівки, хай заткнеться*). Просторіччя зберігається в недостатньо освічених людей, причому зливається з мовленням людей, які здобули освіту, але не повністю оволоділи літературною мовою. Просторіччя як знижений емоційно забарвлений спосіб зображення дійсності входить до складу

Докладніше див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.53; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.57; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник - К.: Академія, 2005. - С.143-145; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.16-18; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.22-23; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.36 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.35); Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови - К • Рад шк., 1962.-С.86.

² Див., наприклад: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови - Львів: Світ, 2003. - С.53.

³ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.58-59.

⁴ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.53; Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.91.

¹ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.53; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник - К.: Академія, 2005. - С.148-149; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.25-26.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.24.

літературної мови, властиве мовленню й освічених людей¹.

2. Сполучуваність слів. Важливою лексичною характеристикою в плані належності слова до тієї чи іншої групи лексики є сполучуваність слів, тобто здатність їх поєднуватися з іншими словами в тексті. Лексична сполучуваність визначається семантикою слів, їх належністю до того чи того стилю мови, експресивно-емоційним забарвленням, граматичними особливостями. Здебільшого слова не мають стилістичного забарвлення, тобто їх можна використати в будь-якому стилі. Що ж до слів, які мають те чи інше стилістичне забарвлення, пов'язане з належністю до певного стилю мови, то найчастіше в їх уживанні дотримуються вимоги однотильовості, стильової одноплановості. Проте це не значить, що слова різних стилістичних шарів не можуть опинитися поряд у тексті. Уживання різностильової лексики є цілком закономірним, якщо воно виправдане змістом тексту, відповідає задумові письменника чи публіциста, його художній (публіцистичній) ідеї. Здебільшого йдеться про "стилістично-лексичну контажиіацію"² в художніх текстах, про "переплетіння різних семантико-стилістичних засобів, коли утворюється єдине художнє ціле, в якому один тип лексики проникає в інший, один стилістичний засіб перебуває в іншому, а потім знову з'являється можливість повернутися

¹ Докладніше див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.53-57; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.53-57; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.144-149; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.89-96; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.23-27; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.37-38 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.36-37); Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.87-94; а також відповідні словникові статті в таких довідкових виданнях: Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с; Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971. - 487 с; Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с; Литературный энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1987. - 752 с; Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с; Никитина Т.Г. Так говорит молодіж: Словарь сленга. - СПб.: Фолио-Пресс, 1998. - 592 с; Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с; Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук. думка, 1998. - 892 с; Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с; Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с; Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с; Флегон А. За пределами русских словарей. - М.: Рике, 1993. - 416 с.

² Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.145.

до попереднього". В іншому випадку вживання різностильової лексики допомагає створити комічний ефект (навіть тоді, коли автор цього не хоче). "Сполучуваність слів залежить від особливостей позначуваних ними понять"³. Але А.П.Коваль водночас підкреслює, що ціла низка "обмежень у сполучуваності слів залежить не від позначуваних ними предметів, а від структури лексичної системи (від семантики, стильової належності, емоційно-експресивних якостей, від граматичних особливостей і норм слововживання, від етичних обмежень та ін.)"⁴. Загалом поняття сполучуваність ("поєднуваність мовних одиниць у мовленні"⁵) "пов'язане і частково збігається з поняттями *дистрибуції, валентності, контекст*". Проте, як зауважує М.П.Кочерган, поняття "дистрибуція" і "сполучуваність" збігаються на фонетичному й морфологічному рівні. "Валентність - це потенційна сполучуваність, тоді як сполучуваність включає не тільки валентні, а й не валентні (uzuальні й оказіональні) зв'язки"⁶. Дехто з дослідників також пише про стилістичне значення слова. "*Стилістичним значенням* називають додаткове, супровідне до лексичного та граматичного значення мовної одиниці. Воно обмежує використання цієї одиниці певним стилем, типом мовлення чи видом тексту і має стилістичну вартість - маркованість, якою й протиставляється нейтральним значенням. Стилістичне значення накладається на лексичне та граматичне і здебільшого є залежним від лексичного. Воно є компонентом загальної семантики мови"⁷. Важливим поняттям, пов'язаним зі сполучуваністю слів, з особливостями їх стилістичного використання, є поняття конотац/я. Цим терміном позначають додаткові семантичні чи стилістичні відтінки, які нашаровуються на основне значення слова й надають висловлюванню якогось емоційно-експресивного забарвлення⁸. "Різноманітні асоціації"⁹,

¹ Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.148.

² Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.38 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.36); див. також, наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.21.

³ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.21.

⁴ Кочерган М.П. Сполучуваність//Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.586.

⁵ Там само. - С.586-587.

⁶ Там само. - С.587.

⁷ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.194-195.

⁸ Див.: Тараненко О.О. Конотація // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.248; Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - С.151.

⁹ Тараненко О.О. Конотація //Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.248.

які викликає вживання того чи того слова в поєднанні з іншими словами в журналістському тексті, можуть сприяти чи, навпаки, заважати у найточнішому, найефективнішому висловленні думки, у створенні бажаного емоційного тла твору. Тому всі ці характеристики слів відіграють важливу, а іноді й вирішальну роль у їх (слів) доборі, у їх уживанні в конкретному мас-медійному тексті.

3. Словники, потрібні в редакційній практиці. Стилiстичні позначки в словниках як засіб орієнтування в доборі слова. Зазвичай словники поділяють на енциклопедичні та лінгвістичні (філологічні)¹. У редакційній практиці можна скористатися, скажімо, такими українськими енциклопедичними виданнями:

- Енциклопедія сучасної України. - У 25 т. - Т.1-3. - К.: ЕСУ, 2001-2004.
- Енциклопедія Українознавства: В 11 т. - Перевидання в Україні[^]. 1-11.-Львів: НТШ, 1993-2003; Т. 1-10.-Б/м: Вид-во "Молоде життя", 1955-1984.
- Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003. - 1414 с).
- Українська радянська енциклопедія. - У 12 т. - Т.1-12. - К.: УРЕ, 1977-1985.
- Український радянський енциклопедичний словник. - У 3 т. - Т.1-3. - К.: УРЕ, 1986-1987.
- Українська літературна енциклопедія: В 5 т. - Т. 1-3. - К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1988-1995.
- Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Докладніший огляд енциклопедичних видань та розповідь про особливості їх використання в праці журналіста див. у наших посібниках з редагування².

Лінгвістичні словники деяких типів дають стилістичну характеристику слова, решта лексикографічних праць має інше призначення.

¹ Див., скажімо: Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП 2002 - С 15-16.

² Див.: Капелюшний А.О. Практичний посібник-довідник журналіста: Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу. - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с; Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: Навчальний посібник - Львів: ПАЮ, 2005. - 304 с.

I. Словники, які дають стилістичну характеристику слів.

1. Тлумачні словники:

- к Великий тлумачний словник сучасної української мови. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с. Близько 170 тисяч слів.
- Словник української мови: В 11 т.-Т. 1-11.-К.: Наук, думка, 1970-1980. Близько 135 тисяч слів.

До стилістично нейтральних слів у цих словниках здебільшого не подають жодних позначок. До слів розмовного типу подано позначку *розм.* При окремих різновидах розмовної лексики замість позначки *розм.* подано такі позначки: *вulg.* - вульгарне слово; *жарт.* - жартівливе; *ірон.* - іронічне; *зневажл.* - зневажальне; *лайл.* - лайливе; *фам.* - фамільярне. Слова урочистого звучання, піднесеного характеру подають з позначкою *уроч.* Слова, властиві поетичній мові, наведено з позначкою *поет.* При словах, які вживають переважно в книжній мові стоїть позначка *книжн.* Терміни різних наук мають позначку *слец.*, якщо слово вживається в кількох царинах, або позначку, що вказує на конкретне галузеве призначення: *анат.* - анатомія; *антр.* - антропологія, *археол.* - археологія; *архіт.* - архітектура; *астр.* - астрономія; *бакт.* - бактеріологія; *біол.* - біологія; *біох.* - біохімія; *бот.* - ботаніка; *буд.* - будівельна справа; *вет.* - ветеринарія; *військ.* - військова справа; *геогр.* - географія; *геод.* - геодезія; *геол.* - геологія; *гідр.* - гідрологія тощо. Архаїчні слова наведено з позначкою *заст.* Біля діалектних стоїть позначка *діал.* Це типові стилістичні позначки, які використовують не тільки в тлумачних словниках, а й у лексикографічних працях інших типів.

2. Словники іншомовних слів:

- Словник іншомовних слів. -К.: Довіра, 2000.-1018 с Близько 23 тисяч слів.
- Словник іншомовних слів. - К.: Наук, думка, 2000. - 680 с Близько 10 тисяч слів.

У словниках цього типу подано тільки найбільш потрібні стилістичні позначки. Це переважно зауваження з приводу сфери вживання того чи іншого терміна. Зрідка використовують позначки, що вказують на емоційно-експресивне забарвлення слова. Скажімо, із 40 стилістичних позначок у першому із згаданих тут словників (К.: Довіра, 2000) лише п'ять не стосуються сфери використання термінів.

3. Словники синонімів:

- [^] Словник синонімів української мови: В 2 т. -Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999-2000. Близько 9200 синонімічних рядів.

^Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. - К.: Рад.шк., 1960.-211 с. Близько 4200 синонімічних рядів.

• Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. - К.: Вид-во "Орія" при підпр. "Кобза", 1993. - 472 с. Близько 15000 синонімічних рядів.

• Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. - К.: Довіра, 2001.-477 с.

• Російсько-український словник синонімів. - К.: Освіта, 1995. - 265 с.

Словники синонімів здебільшого подають всі стилістичні позначки: і ті, що стосуються сфери вживання слів, і ті, які вказують на їх емоційно-експресивне забарвлення.

4. Словники антонімів:

• Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. - К.: Довіра, 1999. - 275 с. Близько 500 словникових статей.

Подано тільки окремі стилістичні позначки.

5. Словники омонімів:

• Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 224 с. Понад 6 тисяч реєстрових слів.

• Кочерган М.П. Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997.-400 с.

Словник О.Демської та І.Кульчицького майже не подає стилістичних позначок біля слів-омонімів. У словнику ж М.Кочергана при кожному слові стоїть у разі потреби стилістична позначка.

6. Словники паронімів:

• Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. - К.: Рад. шк., 1986. - 222 с.

У словнику подані всі необхідні стилістичні позначки, а також простежено сполучуваність кожного зі слів-паронімів: наведено максимум сполучень, до складу яких уходить той чи інший паронім.

7. Словники-довідники з культури української мови, зокрема словники літературного слововживання:

• Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

• Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000 - 128 с.

• Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

• Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

• Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

• Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

• Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

• Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005.-399 с.

• Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

и> Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

• Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

• ЧакЄ.Д. Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. шк., 1984. - 184 с.

Здебільшого словники цього типу подають всі потрібні стилістичні позначки та інші відомості, що характеризують стилістичне використання слів.

8. Універсальні словники, словники труднощів:

• Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Пазяк О.М., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник труднощів української мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с. Близько 15000 слів.

• Окуньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с. Близько 40 тисяч словникових статей. Проаналізовано понад 100 тисяч слів.

В Універсальному словнику З.Й.Окуньч подано окремі стилістичні позначки тоді, коли йдеться про особливості лексичної сполучуваності слова, про його лексичне значення. Але в цьому словнику вміщено також відомості про граматичні особливості слова, про його написання, наголошування, змінюваність, керування, етимологію (для іншомовних слів). Майже це саме можна сказати й про Словник труднощів української мови.

9. Фразеологічні словники та збірники:

• Беленькова Н. Пословица не мимо молвится - Нема приповідки без правди: Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками. - К.: Дніпро, 1969. - 248 с.

- Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.
- Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.
- Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 284 с.
- Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.
- Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми, літературні цитати, образні вислови. - К.: Вища школа, 1975. - 336 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. - К.: Рад. шк., 1988. - 200 с.
- Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.
- Медведев Ф.П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. - Харків: Вища школа, 1982. - 232 с.
- Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.
- Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. - К.: Рад. шк., 1978. - 448 с. (Вид. 2-ге.-К., 1993).
- Прислів'я та приказки: У 3-х т. - Т. 1-3. - К.: Наук, думка, 1989-1991.
- Словник фразеологізмів української мови. - К.: Наук, думка, 2003. - 1104 с.
- Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1984.
- Українська афористика. - К.: Просвіта, 2001. - 320 с.
- Фразеологічний словник української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999.

Незважаючи на відмінність і в призначенні, і в загальному спрямуванні різних лексикографічних праць цього типу (чи навіть, можна сказати, цих типів), вони здебільшого подають стилістичну характеристику висловів у словникових статтях.

10. Словники термінів:

- « Бова В.І., Доломіно М.П. Короткий російсько-український слов-

- ник поліграфічних і видавничих термінів.-К.: Техніка, 1969.- 116 с.
- « Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К.: Варта, 1995. - 384 с.
- « Ганич Д.І., Олійник І.О. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.
- « Гондюл В.П., Дерев'янка А.Г., Матвеев В.В., Прохур Ю.З. Інформатика та обчислювальна техніка: Короткий тлумачний словник. - К.: Либідь, 2000. - 320 с.
- « Григораш Д.О. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974. - 296 с.
- « Джонсон А. Г. Тлумачний словник з соціології. - Львів: ЛНУ: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 480 с.
- « Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001. - 44 с.
- « Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання.-Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. - 216 с.
- « Дятчук В.В., Барабан Л.І. Український тлумачний словник театральної лексики. - К.: Просвіта, 2002. - 152 с.
- « Єрмоленко С.Я., Бибик С.Л., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.
- « Кибальчич В.М. Короткий російсько-український словник для працівників залізничного транспорту. - Львів: ЦНТІ Львівської залізниці, 1991. - 77 с.
- « Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971. - 487 с.
- « Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.
- « Огар Е.І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. - Львів: Палітра друку, 2002. - 224 с.
- « Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. - Львів: Свічачо, 2001. - 160 с.
- « Реклама: Словник термінів.-К.: ВФСРКП, 1998.-208 с.
- « Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.
- « Російсько-український словник наукової термінології: Матема-

тика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка, 1998. - 892 с.

44 Сліпушко О.М. Політичний і фінансово-економічний словник. - К.: Криниця, 1999. - 392 с.

«Яцимирська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Термінологічні словники подають стилістичні позначки лише в тому разі, коли вони охоплюють лексеми, характері для декількох галузей, а так їх здебільшого використовують як тлумачні словники для з'ясування значення чи значень слова, що переважно вживається в конкретній галузі, сфері.

11. Словники ненормативної лексики:

Улисенко П.С. Словник поліських говорів. - К.: Наук, думка, 1974. - 260 с.

^Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с.

У цих лексикографічних працях, які за будовою багато в чому нагадують тлумачні словники, подано всі потрібні стилістичні позначки.

12. Перекладні словники:

«Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К: Абрис, 2003. - 1424 с.

«Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Шістюмов О. Практичний російсько-український словник. - Пере- вид. 1926 р. - К.: Знання, 1992. - 176 с.

«Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - К.: Довіра, 2002. - 284 с.

шМацько Л.І., Сидоренко О.М., Шевчук С.В. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. - К: Вища школа, 1992. - 255 с.

«Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Стилістичні позначки в перекладних словниках мають переважно слова тієї мови, на яку перекладають. Тому ми й подаємо тут приклади найцінніших сучасних лексикографічних праць саме такого типу. Крім того, ці словники можна також використовувати і як словники синонімів української мови, бо до одного, скажімо, російського слова подано цілий сино-

німічний ряд українських слів із позначками щодо сфери їх використання, щодо емоційно-експресивного забарвлення.

II. Словники, які не дають стилістичної характеристики слів.

1. Орфографічні словники:

- Бурячок А.А. Орфографічний словник. - К.: Наук, думка, 2002. - 464 с.

- Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

- Голоскевич Г. Правописний словник. - Нью-Йорк - Париж-Сідней - Торонто - Львів: НТШ, 1994. - 460 с.

- Жайворонко В.В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 2004. - 203 с.

- Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - 144 с.

- Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. - Львів: Кальварія, 2002. - 532 с.

• Орфографічний словник української мови. - К.: Довіра, 1999. - 990 с.

- Пономарів О.Д. Фонема Г та Г': Словник і коментар. - К.: Просвіта, 1997. - 40 с.

- Український орфографічний словник: Орфогр. словникукр. мови: Близько 143 000 слів. - К.: Довіра, 2002. - 1006 с.

- Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс: Словник-довідник. - К.: АСК, 2003. - 416 с.

Орфоепічні словники:

- Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. - К.: Либідь, 1995. - 192 с.

- Головащук С.І. Словник наголосів: Понад 20 000 слів. - К.: Наук, думка, 2003. - 320 с.

- Калашник В.С., Савченко Л.Г. Українсько-російський словник наголосів. - Харків: Каравела, 1997. - 112 с.

- Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.

- Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1: Близько 140 тисяч слів. - К.: Довіра, 2001. - 955 с; Т.2: Близько 140 тисяч слів. - К.: Довіра, 2003. - 920 с.

- Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник - К.: Наук, думка, 1973. - 724 с.

Словники власних імен, власних назв:

- Горпинич В.О. Словник географічних назв України: (Топоніми та від-

- топонімічні прикметники): Близько 25 000 слів. - К.: Довіра, 2001. - 526 с.
- Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. - К.: Рад. шк., 1969. - 256 с.
  - Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 1996. - 336 с.
  - Трійняк І.І. Словник українських імен. - К.: Довіра, 2005. - 509 с.
  - Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973. - 180 с. (Нове вид.: Топонімічний словник України - К., 1998).
4. Асоціативні словники:
- Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.
  - Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.
5. Словники метафор, епітетів, порівнянь:
- Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник.-Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.
  - Словник епітетів української мови. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.
  - Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993. - 176 с.
6. Інверсійні словники, словники рим:
- Бурячок А.А., Гурін І.І. Словник українських рим. - К.: Наукова думка, 1979. - 340 с.
  - Караванський С. Словник рим української мови. - Львів: БаК, 2004. - 1048 с.
  - Інверсійний словник української мови. - У 3-х вип. - Вип.1-3. - Одеса: Одеський ун-т, 1971-1976 (Нове однотомне видання -1985).
7. Частотні словники:
- Частотний словник сучасної української художньої прози. - У 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1981.
8. Морфемні та словотворчі словники:
- Полюга Л.М. Морфемний словник. -К.: Рад. школа, 1983.-464 с.
  - Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник.-У 2-хт. Т.1-2. - К.: Вища школа, 1980-1981.
9. Етимологічні словники:
- Етимологічний словник української мови: У 7 т. - Т.1-4. - К.: Наук, думка, 1982-2004.

- Коваль А.П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України. - К.: Либідь, 2001. - 304 с.

Нечасті стилістичні позначки є у всіх словниках, проте їх використовують укладачі для розокремлення, скажімо, різних варіантів написання слова (в орфографічних словниках) чи різної його вимови (в орфоепічних), тобто тут вони (позначки) не виконують функції власне стилістичного розмежування слів, а допомагають зорієнтуватися в їх правописі, вимові чи ін. відповідно до спрямування лексикографічної праці.

Питання для самоперевірки

1. Загальна характеристика словникового складу української мови.
2. Стилiстичне розшарування лексики.
3. Використання в пресі лексики загальнозживаної та стилістично забарвленої.
4. Умови використання в мові ЗМІ суспільно-політичної, виробничо-професійної, науково-термінологічної, офіційно-ділової, розмовної, просторічної лексики.
5. Лексична сполучуваність та її порушення в журналістському тексті.
6. Емоційно-експресивні різновиди мовлення.
7. Слова урочисті, піднесено-схвильовані, іронічні, зневажливі, презирливі та їх використання в журналістських текстах.
8. Засоби словотвору, що надають лексичним одиницям експресивного забарвлення.
9. Робота журналіста зі словниками як засіб досягнення точності слововживання.
10. Енциклопедичні та лінгвістичні словники, потрібні в редакційній практиці.
11. Особливості використання в практиці ЗМІ тлумачних словників.
12. Загальна характеристика двомовних словників, їх використання в практиці ЗМІ.
13. Використання в роботі журналіста Словника іншомовних слів.
14. Використання в редакційній практиці Орфографічного словника.
15. Використання на радіо й телебаченні Орфоепічного словника, словника-довідника "Складні випадки наголошення", Словника наголосів.
16. Стилiстичні позначки в словниках як засіб орієнтування в доборі слова.

Практичні завдання

Завдання 2. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою жаргонізмів, професіоналізмів, просторічної лексики.

А.О.Капелюшний

Завдання 3. Знайти в поданих реченнях помилки, пов'язані з порушенням норм лексичної сполучуваності. Виправити текст.

А.

1. Але розрахунок влади на цинізм не призведе до успіху (ПІК. - 2003. - № 5. - С. 14).

2. Через свою періодичність та неорганізованість стриптизерки ризикують стати жертвою недобросовісного працедавця, який може не розплатитися або навіть з'валтувати (СП. - 2003. - 20 березня).

3. Таким чином ми робимо зовнішню об'єктивну оцінку знання випускників (Е. - 2003. - 10 квітня).

4. На цій довідці має бути фото та завірена печатка директора школи (Е. - 2003. - 10 квітня).

5. Про якість доріг у Львівській області сказано чимало, і характеристика трасового покриття на Львівщині вже давно оцінена широким спектром епітетів (Р. - 2003. - 18 вересня).

6. Аби закінчити школу, пртрібно викласти щонайменше 100 доларів, а в деяких випадках й надто більше (СП. - 2003. - 15 травня).

7. Хайді продовжила свою модельну кар'єру і знімання в кіно (СП. - 2003. - 8 травня).

8. Аргументи "Карпат" змінити перебіг подій виглядали непереконливи ми (ВЗ. - 2003. - 5 серпня).

9. Я думаю, що саме тому через цей конфлікт і відбулася проблема, коли проти нього почався такий великий тиск (АГ. - 2003. - 14 серпня).

10. Прожитковий рівень збільшать (П. - 2003. - 28 серпня).

11. Поліпшення дорожнього покриття профспілка автомобілістів вбачає у розширенні повноважень ДАІ (Р. - 2003. - 18 вересня).

12. Адже шведські вчені нещодавно з'ясували, що жінки, котрі збільшують груди за рахунок силіконових вставок, утричі частіше скоюють самогубства, ніж ті, які ніколи не користувалися послугами косметичних хірургів (ВЗ. - 2003. - 16 квітня).

13. Під такою назвою в Інтернет-газеті "Дуель" були опубліковані дорожні нотатки росіянина, який, піддавшись на американську пропаганду, рвонув на постійне місце проживання в Америку (АГ. - 2004. - 21 січня).

14. Відтепер суд буде визначати суму аліментів з реального матеріального стану батька (СП. - 2004. - 22 січня).

15. ... Багато-багато інших безсумнівних і неспростовних фактів і речей, які завдають після перших вражень ще й другі та треті (ВГ. - 2004. - 6 лютого).

Практична стилістика української мови

Б.

1. Навіть після того, як школи припинили роботу, епідемія [грипу] все одно зростає (ЛГ. - 2004. - 5 лютого).

2. Це ні до чого доброго не призведе (ЛГ. - 2004. - 5 лютого).

3. Те, що в діях "Нашої України" є трохи забагато емоцій, - правда (Е. - 2004. - 12 лютого).

4. Зазвичай сенс теракту полягає в тому, аби про діяльність його авторів дізналося якнайбільше людей і щоб пролунали умови, за яких теракти припиняться (П. - 2004. - 12 лютого).

5.1 ми вирішили тоді подати ініціативу підвищити зарплату вчителям і лікарям на 70% (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).

6. По-третє, власне, голоси соціалістів 3 лютого стали вирішальними для перебудови системи влади в країні за тими лекалами, що відображені як програмні засади СПУ (АГ. - 2004. - 18 лютого).

7. По-перше, голосуючи за реформу, Мороз, окрім того, що виконував партійні засади про послаблення інституту президентства в Україні, надалі продовжував свою особисту боротьбу з Леонідом Кучмою (АГ. - 2004. - 18 лютого).

8. Коли я очолив уряд, своїм головним завданням вважав покращення життєвого рівня українців (АГ. - 2004. - 18 лютого).

9. Цей аналіз стовідсотково покаже, чи наявна вагітність в організмі (ЛГ. - 2004. - 26 лютого).

10. А з огляду на те, Любомир Буняк не може привести до ладу власний будинок, перспектива древнього Львова навіває сум й певні побоювання щодо дієвості чинного мера міста (СП. - 2004. - 26 лютого).

11. Хто серед Медведчука, Кінаха і Тігіпка реально претендує на прем'єрство, Юрій Луценко відмовився коментувати (П. - 2004. - 1 березня).

12. У цей час вона знімалася в декількох проектах, але пік слави прийшов після чудового проекту Спелінга - "Усі жінки відьми" ("Зачаровані"), де Шенен [Догерті] зіграла роль старшої сестри Пруденс Халівел (СП. - 2004. - 4 березня).

13. Мультиплікаційний фільм "У пошуках Немо" став власником "Оскара" (СП. - 2004. - 4 березня).

14. У тендітних руках Анастасії [Волочкової] - обійма червоних троянд, в очах - бажання дарувати людям прекрасне і вічне (СП. - 2004. - 18 березня).

15. Більшість необхідної інформації про їхню роботу можна було отри-

мати безпосередньо зі стендів, розташованих у доступних місцях (ЛГ. - 2004. - 15 квітня).

В.

1. 1 через оті розмови та сповіді я починав дорослішати за рахунок чужого досвіду (АГ. - 2004. - 7 квітня).

2. Справа складна, багатоепізодна. Необхідно опрацювати велику кількість свідків - близько 600 чоловік, провести очні ставки (АГ. - 2004. - 28 квітня).

3. Контраст її виступу наступного дня зробив Андрій Губін, який "приспав" народ (ВЗ. - 2004. - 6 травня).

4. Син посла РФ в Естонії Костянтин Провалова Костянтин напав у таллінському нічному клубі "Тераріум" на охоронців... Провалов вдарив охоронця в живіт, за що той надів на сина посла наручники. На місце відразу в'їхала поліція (СП. - 2004. - 6 травня).

5. У серпні 2003 року дипломат Микола Щербаков у стані сильного алкогольного сп'яніння на приналежній посольству машині врізався в дерево на дорозі Ранняямі (СП. - 2004. - 6 травня).

6. Варто нагадати, що саме вчителі створили активну підтримку Буняка під час виборів-2002 (СП. - 2004. - 6 травня).

7. Зараз ініціатива проведення загальноміського референдуму щодо недовіри у роботі мера Л.Буняка та припинення його повноважень, є першою поважною репетицією для початку втілення ідеї відставки Буняка вжиття (СП. - 2004. - 6 травня).

8. Перевагою заволоділи динамівці з Тбілісі (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

9. Брав участь у виробництві будівельних робіт, підготовці і заливанню фундаменту, кладці цегли на об'єкті "Боксерський зал" стадіону "Динамо" (СП. - 2004. - 20 травня).

10. Як зізналися під час слідства заарештовані хлопці, коли до них дзвонив їх лідер, й зазначав про черговий злочин, вони "не могли йому відмовити" (СП. - 2004. - 20 травня).

11. За словами Олександри Ніколаєнко, її насправді назвали власницею найгарнішого тіла (ВЗ. - 2004. - 10 червня).

12. 26-річна Кеті Холмс (уроджена Кейт Ноелл Холмс) перший акторський досвід придбала, беручи участь у шкільних виставах (СП. - 2004. - 8 липня).

13. У школі я "щільно" спілкувався з ними до сьомого класу, а потім потягнуло до старших (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

14. Про суми, які натхненники реформи начебто готові платити за позитивний голос, ходять легенди (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

15. Норма, що перевищує смертність серед неодружених осіб, аналогічна числу смертності від куріння (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

Г.

1. - Технологія виготовлення цього "вдосконаленого" паспорта є в Україні?

- Вона встановлена на поліграфкомбінаті "Україна" (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

2. Це різні за фахом лікарі, починаючи від хірургії і закінчуючи реабілітацією (Е. - 2004. - 23 вересня).

3. Така аксіома не лише не надто приємна для виборців, а й надихає їх глибоким песимізмом (П. - 2004. - 26 серпня).

4. У подальшому турецькі футболісти володіли тотальною перевагою й могли ще не раз відзначитися, але футбольне щастя було не на їхньому боці (П. - 2004. - 12 серпня).

5. Враховуючи, що раніше мої позиції були тут вкрай не надто впевнені то тепер зміцнилися незрівняно [так у тексті] (СП. - 2004. - 26 серпня).

6. Також уперше за роки незалежності було привласнене звання "Матигероїни". Його присвоїли Лілії Репетіній, що народила і виховує 11 дітей (СП. - 2004. - 26 серпня).

7. Гудима стверджує, що Московський патріархат веде активну підтримку Януковича (СП. - 2004. - 26 серпня).

8. Взагалі, слід відзначити, що ані заявник, ані його візаві не палають бажанням надміру поширюватись з приводу даного конфлікту (СП. - 2004. - 26 серпня).

9. Вказувати сайт, з якого він, у свою чергу, взяв текст не робить змісту (СП. - 2004. - 4 листопада).

10. У іноземця, звичайно, очі помаленько сповзають на лоб (СП. - 2004. - 4 листопада).

11. Моя голова, мої здібності не зупиняться перед перешкодами (АГ. - 2004. - 8 грудня).

12. Питання переписування підручників має бути викликано не політичною кон'юктурою, а тим, наскільки історики стають власниками нових фактів і знань (ЛГ. - 2005. - 24 лютого).

13. Джек-Потрошитель, найвидатніший вбивця 19 століття, робив свої злочини тільки у вихідні дні (СП. - 2005. - 31 березня).

14. Далі про те, що було вдома, він сам розповість, якщо у нього присутнє почуття гумору (СП. - 2005. - 31 березня).

15. Ще однією відрізною рисою де Фюнеса було прагнення, що доходило до нав'язливості, зніматися виключно з постійними партнерами, а

також режисерами, операторами і технічним персоналом (СП. - 2005. - 31 березня).

Г.

1. День пропав не дарма (СП. - 2005. - 7 квітня).
2. Окрім того, без іспитів до студентів ЛНУ імені Івана Франка зараховують переможців Всеукраїнської універсиади "Інтелектуал ХХІ століття" (П. - 2005. - 14 квітня).
3. Відверто кажучи, я радію з того, що партія має зараз такий великий рейтинг, і враховуючи ситуацію, яку ми матимемо восени, а ситуація буде іншою, за рахунок відкритої та чесної політики, впевненості в ідеалах, ми будемо мати значну підтримку населення (П. - 2005. - 21 квітня).
4. Йдеться про те, щоб не залишати консервативних правил, які зробили під дулом пістолета, які фактично ліквідували риси української мови (П. - 2005. - 28 квітня).
5. Аранжування робив Олег Грінченко й Андрій Бакун. Тобто робота точилася як у Львові, так і в Києві (П. - 2005. - 5 травня).
6. Чинності знову набуває невинність (СП. - 2005. - 2 червня).
7. Втім, якщо йдеться про загальнонаціонального мовника, який транслює свої передачі на більшу половину областей України, то тут діє єдиний критерій: мова повинна бути винятково українською (Е. - 2005. - 12 травня).
8. Сімейно-кланова система здирицтва зі слухачів при написанні випускних робіт продовжується (П. - 2005. - 19 травня).
9. Порівнювати наших аграрних реформаторів з аргонавтами - завелика честь (ДТ. - 2005. - 21 травня).
10. Політики зі Львова, приїжджаючи до Києва, намагаються добратися до влади імущих кабінетів (АГ. - 2005. - 11 травня).
11. За словами заступника начальника управління освіти і науки ОДА, на Буковині щороку дев'ятий випускник необгрунтовано має золоту медаль (ЛГ. - 2005. - 2 червня).
12. У приміщенні готелю "Вотергейт" на шостому поверсі невідомі зловмисники спробували встановити підслухувальні прилади, а також скопіювати важливі документи Демократичної партії. "Розкрутила" скандал невелика стаття двох молодих журналістів газети *Washington Post* Боба Вудворта і Карла Бернстіна, в якій вони першими повідомили про приналежність до цього Білого дому (П. - 2005. - 2 червня).
13. Проте, тут хотілося б підняти цю проблему дещо ширше (АВ. - 2005. - 10 червня).
14. Але вона почуває, що єдиний вибір і єдиний спосіб, яким вона

може що-небудь зробити - це бути лицем ФБР (П. - 2005. - 9 червня).

15.3 розвитком почуттів своїх достоїнств, образи пам'ятає довго і першою не зробить кроку до примирення (СП. - 2005. - 23 червня).

Д

1. Сьогодні сучасні розвідки набули нової якості насамперед за рахунок надзвичайно потужного технічного оснащення (ДТ. - 2005. - 18 червня).
2. А мене образив хамсько-хаський тон у стосунку до жінки, поважної жінки, депутата міської Ради, яку названо просто і дохідливо - Вірою (П. - 2005. - 30 червня).
3. Депутати міської ради звертатимуться до прокуратури, щоб зупинити мера Львова будувати бутафорний "Замок князя Лева" (СП. - 2005. - 30 червня).
4. Лише зазначив, що, наприклад, на видання підручників та монографій університету щороку витрачається близько 1,5 млн. грн. з цих коштів (СП. - 2005. - 14 липня).
5. Доки громадськість обговорює майбутнього зятя Тимошенко, спадкоємець глави держави якось випав із ракурсу суспільної уваги (ЛГ - 2005. - 21 липня).
6. Коли все роздано, заповнено й немає запитань, засікають час - й абітурієнти мають три години на вирішення тестів (ЛГ. - 2005. - 14 липня).
7. Необхідний пасажиропотік виникає лише після мільйонного населення, тоді метро себе окуповує (АГ. - 2005. - 13 липня).
8. Я вирішила на цій колекції літературних прищиків зупинитися уважніше (П. - 2005. - 7 липня).
9. Це рівне п'ятихвилинній продовженості футбольного матчу, після чого ви винесете відро зі сміттям (СП. - 2005. - 14 липня).
10. Вічно ображена СДПУ(о) вирішила видати власний бестселер, який носитиме назву - "Злочини оранжевої влади" (АГ. - 2005. - 20 липня).
11. Вона постійно консультує її в усіх питаннях і керує тим, що вона повинна сказати (АГ. - 2005. - 20 липня).
12. Пісні, які я [Тіна Кароль] підготувала для другого і третього конкурсних днів, зокрема, "Аве Марія" Шуберта, не підійшли формату конкурсу (ВЗ. - 2005. - 4 серпня).
13. Увагу людей треба відвернути, повести у вірному напрямку (АГ. - 2005. - 3 серпня).
14. Але зовнішня схожість та обставини фільму будуть максимально наближені до реальних подій (АГ. - 2005. - 10 серпня).

15. Видавництво "Знання" досить наполегливо готувалося до цьогорічного форуму, тому презентуватиме багато цікавих книжок з навчальної літератури (П. - 2005. - 11 серпня).

Е.

1. На прикладі свого факультету, зокрема договору, підписаного між географічними факультетами ЛНУ ім. Івана Франка та Харківського національного університету, Ярослав Хомин надав велике значення обміну досвідом між ВНЗ України (П. - 2005. - 11 серпня).

2. її [Джанет Джексон] батьки - свідки Єгови і тому ніколи не святкували вдома ні Різдво, ні решту подій (СП. - 2005. - 11 серпня).

3. Фатально закінчився для відомої співачки, акторки та літераторки Мадонни її 47-й день народження... Поранення не були надто важкими, бо вже ввечері вона повернулася з лікарні додому (П. - 2005. - 18 серпня).

4. Злочинець, який на території України вбив понад 30-ть жінок, набрав навички у парашутно-десантних військах Росії (СП. - 2005. - 18 серпня).

5. Останнім лікарі ставлять діагноз "іфоманія" або "патологічна схильність до азартних ігор". За даними закордонних дослідників, до такого потягу схильні 2-3% жителів великих міст (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

6. Хрестовий похід проти тероризму відібрав уже десятки тисяч людських жертв на обох фронтах (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

7. Звичайно, що людина, яка має хист, а також можливість так сильно впливати на перебіг особливо економічних питань, навряд чи цим не скористається (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

8. Одно слово, ми розглядаємо усі варіанти, за сприяння яких люди матимуть можливість почути наших зірок (П. - 2005. - 25 серпня).

9. Головну несподіванку зустрічі лідерів держав СНД зробив президент Туркменістану Сапармурат Ніязов (ЛГ. - 2005. - 29 серпня).

10. До речі, художній керівник балету "Життя" Ірина Мазур, відома також як режисер масових свят, розробила і цей концерт (АГ. - 2005. - 31 серпня).

11. У хід були задіяні всі спецзасоби (АГ. - 2005. - 31 серпня).

12. Передісторією стало затримання одного з мешканців Львівщини через підозру збуту наркотичних речовин (АГ. - 2005. - 31 серпня).

13. Один із найгучніших [випадків], що розпочав плеяду кадрових змін у правоохоронній системі Львівщини, - затримання начальника Личаківського райвідділу міліції за хабар у розмірі 5 тисяч доларів США (АГ. - 2005. - 31 серпня).

14. її нове творіння - "Помадні джунглі" (*Lipstick Jungle*), яке вийде у світ шостого вересня, перевтілиться у наступний кіношедевр (П. - 2005. - 1 вересня).

15.3 приходом осені у владі настала передвиборна гарячка, порівняно з якою навіть африканське літо видасться прохолодним раєм (АГ. - 2005. - 7 вересня).

Література

Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.52-60.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.53-60.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - 0140-155.

Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: Навчальний посiбник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 0117-118, 154-167, 177-181.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С. 16-22, 89-110.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.21-27, 107-111.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.194-207.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.36-38, 92-109 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 035-37, 91-107).

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук. думка, 1973. - 055-61, 85-103, 145-149.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.86-94.

Додаткова

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. - Львів: ЛНУ, 2000. - 236 с.

Вашенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. - Дрогобич: Відродження, 1994.-218 с.

Караванський С. Секреги української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.- 152 с.

Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Коропенко І.В. Термінологія і реклама //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.56-65.

Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 о

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкін Л.І. Конотація на рівні газетного тексту // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України. - Львів: Світ, 1993.-С.140-144.

М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія.-Львів: ЛДУ, 1968. - 107 с.

Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. - Львів: Світ, 1994.-216 с.

Передрій Г.Р., Смолянкіна Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.

Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Потятиник Б.В., Лозинський М.В. Патогенний текст. - Львів: Місіонер, 1996.-296 с.

Сербенська О.А. Феномен звукового мовлення // Телевізійна й радіо-журналістика: 36. наук.-метод, праць. - Вип. 3. - Львів: ЛНУ, 2000. - С.349-358.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Солганик Г.Я. Лексика газети. - М.: Высшая школа, 1981. - 112 с.

Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004.-651 с.

Терехова В.С. Специальная лексика в языке газеты. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. - 136 с.

Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.

Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.

Яцимирська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. -Львів: ПАЮ, 2004.-332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001.-332 с.

Беленькова Н. Пословица не мимо молвится - Нема приповідки без правди: Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками. - К.: Дніпро, 1969. - 248 с.

Бова В.І., Долеміно М.П. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів. - К.: Техніка, 1969. - 116 с.

Бурячок А.А. Орфографічний словник. - К.: Наук, думка, 2002. - 464 с.

Бурячок А.А., Гурін І. Словник українських рим. - К.: Наукова думка, 1979.-340 с.

Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К.: Варта, 1995. - 384 с.

Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.

Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського сло-

вовживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. - К.: Либідь, 1995. - 192 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.

Головащук С.І. Словник наголосів: Понад 20 000 слів. - К.: Наук, думка, 2003. - 320 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

Голоскевич Г. Правописний словник. - Нью-Йорк - Париж-Сидней - Торонто-Львів: НТШ, 1994. - 460 с.

Гондюл В.П., Дерев'яно А.Г., Матвєєв В.В., Прохур Ю.З. Інформатика та обчислювальна техніка: Короткий тлумачний словник. - К.: Либідь, 2000. - 320 с.

Горпинич В.О. Словник географічних назв України: (Топоніми та відтопонімічні прикметники): Близько 25 000 слів. - К.: Довіра, 2001. - 526 с.

Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974. - 296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / 3і змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. - К.: Рад. шк., 1986. - 222 с.

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика.-Донецьк: ВКФ "БАО", 1999.-480 с.

Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 260 с.

Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник. - У 2 т. - Т. 1-2. - Львів: Афіша, 2000.

Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 224 с.

Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. - К.: Рад. шк., 1960.-211 с.

Дешиця М.-Ю. Малий український церковно-історичний словник. - Львів: Основа, 1994. - 155 с.

Джонсон А. Г. Тлумачний словник з соціології.-Львів: ЛНУ: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 480 с.

Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001.-44 с.

Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання.-Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. - 216 с.

Довідник з культури мови / За ред. **С.Я.Єрмоленко.** - К.: Вища шк., 2005.-399 с.

Дятчук В.В., Барабан Л.І. Український тлумачний словник театральної лексики. - К.: Просвіта, 2002. - 152 с.

Енциклопедія сучасної України.-У 25 т.-Т. 1-3.-К.: ЕСУ, 2001-2004.

Енциклопедія Українознавства: В 11 т. - Перевидання в Україні: Т. 1-11.-Львів: НТШ, 1993-2003; Т. 1-10. - Б/м: Вид-во "Молоде життя", 1955-1984.

Етимологічний словник української мови: У 7 т. - Т.1-4. - К.: Наук, думка, 1982-2004.

Єрмоленко С.Я., Бибиц С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Жайворонок В.В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 2004. - 203 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998.-144 с.

Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. - Львів: Кальварія, 2002. - 532 с.

Ізюмов О. Практичний російсько-український словник. - Перевид. 1926 р. - К.: Знання, 1992. - 176 с.

Інверсійний словник української мови. - У 3-х вип. - Вип.1-3. -

- Одеса: Одеський ун-т, 1971-1976 (Нове одностомне видання-1985).
- Калашник **В.С.**, Колоїз **Ж.В.** Словник фразеологічних антонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 284 с.
- Калашник **В.С.**, Савченко Л.Г. Українсько-російський словник нагололів. - Харків: Каравела, 1997. - 112 с.
- Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.
- Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.
- Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. - К.: Вид-во "Оріє" при підпр. "Кобза", 1993. - 472 с.
- Караванський О. Словник рим української мови. - Львів: БаК, 2004. - 1048 с.
- Кибальчич **В.М.** Короткий російсько-український словник для працівників залізничного транспорту. - Львів: ЦНТІ Львівської залізниці, 1991. - 77 с.
- Коваль А.П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України. - К.: Либідь, 2001. - 304 с.
- Коваль А.П., Коптілов **В.В.** Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми, літературні цитати, образні вислови. - К.: Вища школа, 1975. - 336 с.
- Коломієць **М.П.**, Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.
- Коломієць **М.П.**, Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. - К.: Рад. шк., 1988. - 200 с.
- Комп'ютерний словник. - К.: Україна, 1997. - 470 с.
- Кочерган **М.П.** Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997. - 400 с.
- Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.
- Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.
- Кульчицька **Т.Ю.** Українська лексикографія ХІІІ-ХХ ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.
- Куньч **З.** Риторичний словник. - К.: Рідна мова, 1997. - 342 с.
- Куньч **З.Й.** Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.
- Ленець **К.В.**, Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - К.: Довіра, 2002. - 284 с.
- Лесин **В.М.**, Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971. - 487 с.

- Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с.).
- Лисенко П.С. Словник поліських говорів. - К.: Наук. думка, 1974. - 260 с.
- Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.
- Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Шевчук **С.В.** Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. - К.: Вища школа, 1992. - 255 с.
- Медведев** Ф.П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. - Харків: Вища школа, 1982. - 232 с.
- Непийвода **Н.** Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.
- Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100 тис. слів. - К.: Довіра; УНВЦ "Рідна мова", 1999. - 878 с.
- Огар **Е.І.** Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. - Львів: Палітра друку, 2002. - 224 с.
- Олійник І.С., Сидоренко **М.М.** Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. - К.: Рад. шк., 1978. - 448 с. (Вид. 2-ге.-К., 1993).
- Орфографічний словник української мови. - К.: Довіра, 1999. - 990 с.
- Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.
- Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Довіра, 2001-2003.
- Плющ **М.Я.**, Грипас **Н.Я.** Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.
- Полюга Л.М. Морфемний словник. - К.: Рад. школа, 1983. - 464 с.
- Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. - К.: Довіра, 1999. - 275 с.
- Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 477 с.
- Пономарів О.Д. Фонема Г та Г': Словник і коментар. - К.: Просвіта, 1997. - 40 с.
- Прислів'я та приказки: У 3-х т. - Т. 1-3. - К.: Наук. думка, 1989-1991.
- Пуряєва **Н.** Словник церковно-обрядової термінології. - Львів: Свіча- 53 до, 2001. - 160 с.

- Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. - К.: Рад. шк 1969 - 256 с.
- Реклама: Словник термінів. - К.: ВФСРКП, 1998. - 208 с.
- Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с.
- Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003 - 1424 с.
- Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ 1992 - 295 с.
- Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.
- Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка 1998. - 892 с.
- Російсько-український словник синонімів. - К.: Освіта 1995 - 265 с.
- Русский язык: Энциклопедия.-М.: Сов.энциклопедия, 1979.-432с.
- Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 1996. - 336 с.
- Сліпущо О.М. Політичний і фінансово-економічний словник. - К.: Криниця, 1999. - 392 с.
- Словник епітетів української мови. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Довіра, 2000. - 1018 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Наук, думка, 2000. - 680 с.
- Словник синонімів української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999-2000.
- Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка 1970-1980.
- Словник фразеологізмів української мови. - К.: Наук, думка, 2003.-1104 с.
- Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с.
- Трійняк І.І. Словник українських імен. - К.: Довіра, 2005. - 509 с.
- Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1984.
- Українська афористика. - К.: Просвіта, 2001. - 320 с.
- Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник-К.: Наук, думка, 1973. - 724 с.

- Українська літературна енциклопедія: В 5 т. - Т. 1-3. - К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1988-1995.
- Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.
- Український орфографічний словник: Орфогр. словник укр. мови: Близько 143 000 слів. - К.: Довіра, 2002. - 1006 с.
- Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999.-507 с.
- Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003. - 1414 с).
- Фразеологічний словник української мови: В 2т. -Т.1-2.- К.: Наук, думка, 1999.
- ЧакЄ.Д. Складні випадки вживання слів.ЦК.: Рад. школа, 1984.- 184 с
- Частотний словник сучасної української художньої прози. - У 2-х т.-Т.1-2.-К.: Наук, думка, 1981.
- Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с
- Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс: Словник-довідник. - К.: АСК, 2003.-416 с
- Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. -Харків: Основа, 1993.- 176с.
- Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973. - 180 с (Нове вид.: Топонімічний словник України - К., 1998).
- Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник. - У 2-х т. Т.1-2.- К.: Вища школа, 1980-1981.
- Яцимирська М.П Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с
- Большая энциклопедия языков мира. - Master media, 2003 (CD).
- Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

III СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ БАГАТОЗНАЧНОСТІ СЛОВА ТА ОМОНІМІЇ. ПАРОНІМИ

1. **Стилістичне використання багатозначності слова.** Багатозначність (полісемія) - це наявність в одного слова двох або більшої кількості значень¹. Найбільший вияв можливості полісемії знаходять у художньому та публіцистичному мовленні². В офіційно-діловому та в науковому стилях, які "вимагають максимально точного позначення понять"³, слова здебільшого вживають тільки в прямому значенні. "Конкретне стилістичне значення полісемічної лексеми визначається її сполученням з іншими словами, тобто в контексті, або ж увиразнюється певною ситуацією мовлення. Правильно побудований контекст усуває багатозначність у сприйманні слова, не створює двозначності"⁴. Водночас у художніх та в публіцистичних текстах автори часто використовують можливість полісемії з певною стилістичною метою. Є кілька способів стилістичного використання багатозначності слова:

- V уживання того самого слова в одному контексті у двох чи в кількох значеннях (*Газета "Сільські вісті" звернулась до парламенту з проханням затвердити закон про тимчасові слідчі комісії у новій редакції. Депутати погодились, пошук нової редакції для газети триває [ПІК. - 2001. - №1. - С.15];*
- V використання в тому самому контексті слова в його вузькому й ширшому значеннях (*Г/мор? Це від лукавого... [Андрій Крижанівський];*

¹ Докладніше див., наприклад: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.60; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.37-38; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.155; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.22-25; Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.27-28; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.6; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.38 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.37); Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.134-137.

² Див.:Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.23; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.38 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.37).

³ Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.38.

⁴ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія 2005.-С.157.

V зведення в одному контексті вільного та фразеологічно зв'язаного значень (*Уряд прийняв програму захисту соціально вразливих громадян. Соціально вразливі громадяни приємно вражені [ПІК. - 2001. -№1.-С15];*

V поєднання в одному контексті двох фразеологічно зв'язаних значень (*Парламент закликав Президента піти у відставку У відповідь Президент закликав парламент піти значно далі. Дискусія триває [ПІК. - 2001. - №1. - С.15];*

До цих прийомів часто вдаються в сатиричних і гумористичних творах, у яких активно використовують каламбур.

Каламбур (фр. calembourg - гра слів) - стилістичний прийом, за основу якого правлять багатозначність, омонімія, паронімія¹. Використовується для створення комізму: *Машина ніяк не заводилася. А він з дитинства мріяв завести собі машину (TV-E. - 2002. - №9. - С.20).*

Різними видами переносного вживання слова є:

- метафора - троп, побудований на вживанні слів у переносному значенні на основі подібності за кольором, формою, призначенням² (*Літо кличе туристів у дорогу*). Метафора відіграє чималу роль у творенні окремих різновидів журналістських текстів. Здебільшого це неглибока експресивна метафора, оскільки їй не потрібна тут глибина, змістова багатоплановість, властива звичайно художній метафорі. Її роль скромна - дати читачеві несподіваний імпульс образно-емоційного враження, щоб поживавити сприйняття фактологічної інформації. Експресивна метафора в журналістському творі функціонує у вузькому контексті - її переносне значення підказане найближчим мовним оточенням³. Вона функціо-

¹ Див. також: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.24-25; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.39-40 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.38-39); Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.134-137.

² Див., наприклад: Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - С.331.

³ Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.44 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.43).

⁴ Про механізм виникнення переносного значення в метафоричних (нестандартних) висловів у публіцистичних, художніх та ін. текстах див.: Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 260 с; Теорія метафори. - М.: Прогрес, 1990. - 512 с. Загалом у лінгвістичних дослідженнях поживавився інтерес до питань інтерпретації нестандартних, зокрема метафоричних, висловів. Відхилення від норми є однією з найхарактерніших рис мови художньої літератури, публіцистики. На думку РБогранда, процес спілкування взагалі був би неефективним і навіть неможливим

нує в необразному, чужому для неї мовному оточенні, що й обмежує сферу її дії. Метафора в структурі журналістського тексту легко поєднується з одиницями мовлення логіко-поняттєвих і номінативно-фактологічних значень, щодо змісту досить яскраво окреслена й тому також порівняно

без використання небуквальних засобів у мовленні. Дж.Катц поділяє нестандартні висловлювання на ті, які можна інтерпретувати, й ті, інтерпретація яких неможлива. Дж.Катц розрізняє т. зв. "напівречення" (semi-sentences), які не можна відтворити в межах нормативної граматики, але які, проте, мають досить "прозору" синтаксичну структуру, що дозволяє їх розуміти, а також беззмістовні ланцюжки. Водночас запропоновано низку правил перенесення, які асоціюються з відповідним граматичним правилом, але включають і відхилення від нього. Порушення правил, проте, не ускладнюються такою мірою, щоб висловлювання ставало безглуздом. У моделі, запропонованій У.Вайнрайхом, завдання розрізнення стандартних і нестандартних висловлювань покладене на семантичний калькулятор, який має забезпечувати інтерпретацію і тих, і тих. Граматика спроможна продукувати висловлювання, що відхиляються від норми, в разі застосування правил перерозподілу (Redistribution Rule) і перенесення (Transfer Rule). Використання першого правила дозволяє включити в комплексне символічне поле якоїсь лексичної одиниці суперечливі ознаки. Правило перенесення дозволяє усувати суперечності між назвою ознаки й контекстуальним носієм цієї ознаки. Перенесена ознака домінує в інтерпретації. Різниця в тлумаченні залежить від того, як відбувається це перенесення: перенесена ознака або додається до семантичної структури слова-рецептора, або ця ознака замінює якусь іншу ознаку в цій структурі. І.Калужа пропонує апарат "граматики ознак". Поняття інтерпретованого нестандартного вислову прирівнюється до поняття "дозволеного" порушення норми, а вислів, який не можна інтерпретувати, до недозволеного порушення. Н.Хомський та У.Вайнрайх підкреслюють, що є різні рівні порушення норм: конфлікт на рівні категоріальних ознак призводить до значно більшого порушення норми, ніж непоєднуваність субкатегоріальних ознак. Метафора - це, на думку Н.Новиковської, явище використання потенційних можливостей мовного коду для створення особливої структури й значення повідомлення через навмисне висування на перший план незвичних конотацій. Інтерпретуючи метафору, варто враховувати й екстралінгвістичні чинники. Т. ван Дейк підкреслює, що оскільки сфера використання метафоричного вислову більша, ніж у неметафоричного, то предикат останнього є менш узагальненим, ніж у першого, а значить частину ознак, що містяться в неметафоричному вислові, треба пропустити (процедура селекції). Ознаки, що залишилися, мають бути достатньо типовими й водночас специфічними, щоб висловити нестандартну інформацію. Добір таких ознак не є довільним. Він прагматично обумовлений і ґрунтується, зокрема, на особливостях культури, уявлень конкретного суспільства. Процес інтерпретації нестандартних висловлювань помітно відрізняється від тлумачення стандартних висловів. Якщо в другому випадку розпізнавання синтаксичних зв'язків і виявлення семантичної інформації відбувається певною мірою автоматично, без помітних зусиль з боку носіїв мови й обумовлене тільки їх мовною компетенцією, то в першому випадку тлумачення ускладнюється сприйняттям незвичних сполучень слів, їх незвичном розташуванням і категоріальною віднесеністю, актуалізацією таких компонентів семантичної структури слів, передбачуваність появи яких у цій ситуації є низькою, і процес інтерпретації таких висловлювань залежить від

легко може переходити в поняття, втрачаючи поступово образно-емоційну експресію¹. "Метафора у публіцистичному стилі позначена рядом специфічних рис. Оскільки у газетному тексті на першому місці стоїть документальність, життєва правдивість, оперативність зображення, то усі

упливу декількох чинників: мовної компетенції й особливостей використання мови, рівня мовних навиків і здібностей того, хто сприймає текст. Д.Бікертон як інструмент, за допомогою якого можна простежити процес творення метафори й знайти шляхи для її інтерпретації, пропонує систему опозицій знаків і визначень, що можна використати в поєднанні з ними, систему "позначених знаків". Якщо знак не позначений щодо цього, то його не можна використовувати як метафору, якщо позначений, то він є потенційною метафорою. Р.Богранд виокремлює певні конвенційні програми, на базі яких відбувається виявлення нової інформації в тексті. До них Р.Богранд відносить мовний досвід читача, знання ним стандартної граматики й лексики, його інтереси й переконання та підкреслює, що тільки за опори на ці чинники стає можливим адекватне опрацювання тексту, а отже, й нова інформація може стати складником загального знання й досвіду читача. При цьому міра усвідомленості процесу, докладені для декодування тексту зусилля залежать також від того, наскільки текст відповідає сподіванням читача. Якщо текст повністю відповідає передбаченням і знанням читача, процес його опрацювання є автоматичним; якщо деякі з передбачень читача не виправдовуються, то процес декодування уповільнюється й вимагає певних зусиль; якщо текст повністю не відповідає тому, на що можна було сподіватися, то інтерпретація стає неможливою. В основі нестандартних висловлювань лежать 4 типи незвичного використання мовних елементів: додавання - наявність у висловлюванні більшої кількості елементів, ніж читач може передбачити, відштовхуючись від стандартних правил; скорочення - видалення деяких елементів; субституція - заміна елементів; перmutація - переставлення елементів. Текст, у якому простежуємо будь-який з названих процесів, не відповідає сподіванням читача. На думку Р.Богранда, інтерпретація непередбачуваних елементів відбувається таким чином, що читач зіставляє неграматичний вислів з близькою до нього граматичною конструкцією. Говорячи про стандартність / нестандартність слова чи вислову, можна мати на увазі не тільки "загальномовну" правильність, але й правильність контекстуальну. Ідея контекстуальної обумовленості метафоричних висловлювань знаходить підтвердження і в дуже поширеній концепції Дж.Торна, згідно з якою створення поезії подібне до створення нової мови (чи діалекту). Завдання читача полягає в "осягненні" цієї нової мови, у виявленні контекстуального зв'язку елементів та їх значень, відмінних від стандартних. Метафора, як гадає Д.Мак, певним чином організує сприйняття тексту читачем, нав'язує читачеві спосіб бачення автора, його почуття й думки, вона змушує читача прийняти світ, створений автором, світ, який перебуває в суперечності з реальним. Читач має налаштуватися на сприйняття вигаданого світу, створеного уявою автора. Таким чином, виникають умови для формування "художньої віри". Якщо читач не приймає цих умов, тоді інтерпретація метафоричного тексту стає неможливою. Докладніший огляд теорій зарубіжних лінгвістів див. у кн.: Проблемы стилистики: Аспекты лингвистической теории метафоры: Научно-аналитический обзор. - М.: Отдел языкознания ИНИОН АН СССР, 1979. - 28 с.

¹ Докладніше див.: Васильева А.Н. Газетно-публицистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982. - С.130.

образні значення тут мають характер підпорядкований, другорядний. Тому аж надто барвисті, вишукані, несподівані метафори у газетних текстах є непотрібними і небажаними. Основна частина тропів тут не стільки справді експресивна, скільки умовно експресивна". Але при цьому треба зважати й на те, що "у широкому розумінні метафорою називають будь-яке вживання слів у переносному значенні"². В газеті, як і в науці, відбувається процес поняттєвої демегафоризації, але тут часто саме поняття менш абстрактне й менш абстрактний весь мовний контекст. Стійкі поняттєві метафори становлять значну частину газетної фразеології³. "Фактично метафора є компресованою, згорненою одиницею тексту і кожна метафора кількісно і якісно інформативніша, ніж неметафора"⁴;

- метонімія - троп, побудований на перенесенні значення за суміжністю, тобто на основі тісного внутрішнього чи зовнішнього зв'язку між зіставляваними поняттями⁵ (*Перекладаю Байрона; Майдан вітає його оплесками*). "Метонімія справляє враження мовлення "навпростець", є стильовою рисою живої розмовної мови. Як компресована, згорнена номінативна структура метонімія зручна для використання в усному мовленні, відповідно продуктивна, стилістично експресивна і не виходить за межі стильових норм"⁶. Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько наголошують також на тому, що у писемній мові не так часто використовують метонімію⁷;

- синекдоха - троп, побудований на кількісній заміні: одну вживають замість множини, частину замість цілого, видову назву замість родової⁸ (*Ворог нас не здолає*). Якщо метонімія заміщає цілим його частини, то синекдоха заміщає частиною ціле, яке складається з таких частин⁹.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978 - С.24-25.

² Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К: Вища школа, 2003. - С.329.

³ Докладніше див.: Васильєва А.Н. Газетно-публицистический стиль речи - М • Русский язык, 1982. - С.130-131.

⁴ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К ; Вища школа, 2003. - С.330.

⁵ Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К: Либiдь 1992. - С.45 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.44).

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К • Вища школа, 2003. - С.335-336.

⁷ Див.: Там само. - С.336.

⁸ Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К: Либiдь, 1992. - С.46 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.45).

⁹ Докладніше див.: Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К: Вища школа, 2003. - С.336.

У публіцистичних текстах також використовують інші тропи: епітети, порівняння, персоніфікацію, гіперболу, літоту, алегорію.

Гіпербола (від грец. hyperbole - перебільшення) - троп, який свідомо перебільшує розмір, силу, значення, якість якогось предмета, явища з метою його стилістичного увиразнення: *безкрай степ, море сліз*. "Основне призначення гіперболи - звернути увагу на цей предмет, підкреслити позитивні чи негативні якості"¹.

Мейозис (від грец. meiosis - зменшення, обмеження) - троп, що полягає в навмисному применшенні інтенсивності вияву ознаки або перебігу дії, значення чогось та ін.: *Олігарх говорив, що він має сякий-такий капіталець, заробив якусь копійчину*. На думку авторів "Стилiстики української мови", найчастіше метою використання цієї фігури щодо якогось предмета є "підкреслити його нікчемність"².

Літота (від грец. litotes - простота) - різновид мейозису; стилістичне применшення якої-небудь ознаки, величини, сили, значення зображуваного предмета чи явища, яке (применшення) часто полягає у використанні форми заперечення; прийом заперечення заперечення³: *не може не захоплювати; годинник такий мініатюрний, що й на руці його не видно*.

2. Стилiстичні функції омонімів. Омоніми (від грец. homonyma - однойменний) - слова, що мають однаковий звуковий склад, але відрізняються значенням. На відміну від багатозначних слів омоніми не мають значеннєвої єдності⁴. Омоніми повні (абсолютні) та неповні (часткові - *омоформи, омофони, омографи*) найчастіше використовують для створення каламбурів:

Побувати на дні науки (на дні- від день і дно)⁵;

- Наталочко, а хто ще з ним [Дідом Морозом] приходить?

Наталочка мовчить.

¹ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К: Вища школа, 2003. - С.337.

² Там само. - С.338.

³ Див., наприкладТараненко О.О. Літота // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.296.

⁴ Див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К: Либiдь, 1992. - С.48 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.48).

⁵ Про особливості використання омонімів для створення каламбурів у текстах, що належать до газетно-журнальної публіцистики див. у кн.: Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.79-80; Кузнецова О.Д. Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі: Навч. посiбник. - Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 250 с. У цих книгах також наведено численні приклади такого стилістичного використання омонімів.

- Ну, Наталочко, це дівчинка з довгою косою, ну, хто це?
- Смерть? (СП. - 2004. - 22 січня).

За непередуманого використання омонімів можливе виникнення дво-значності в журналістському тексті. Є небезпека виникнення омофонії¹ в мовленні на радіо й телебаченні (найчастіше на стикові двох слів, коли останній склад попереднього слова та перший склад наступного слова утворюють окреме слово: *Застосував землероб отрутохімікати. Межа бажань*).

Міжмовна омонімія. Використання міжмовних омонімів також можливе в каламбурах для досягнення комічного ефекту. В усіх інших випадках, тобто тоді, коли в журналістських текстах уживають міжмовні омоніми без певної стилістичної настанови, це є помилкою, засвідчує в автора незнання значення українського слова (*Це баня №7-треба лазня. Лихий вершник-треба стрімкий, швидкий тощо*). В разі виникнення сумнівів радимо звернутися до словника М.П.Кочергана¹ або до лексикографічної праці О.М.Демської та І.М.Кульчицького².

3. Використання паронімів як стилістичний засіб і як вада тексту. Пароніми (від грец. *para-* біля і *опута-* ім'я) - слова, близькі за звучанням, але різні за значенням³: *уява - уявлення, дипломник - дипломант*. Функції паронімів у журналістському тексті такі:

- 0 використання паронімів для створення каламбурів (*Кремлівські прейскуранти [Пріписують Андрієві Крижанівському]*);
- 0 уживання паронімів для семантичного зіставлення (*Хоч не ефективний, зате ефективний*);
- 0 використання паронімів у ролі заголовків (*Менеджмент чи менеджуризм?*);
- 0 уживання паронімів для надання висловлюванню експресії, для привернення уваги читача, слухача, глядача (*Виникла ситуація не так драматична, як драматургічна*);
- 0 використання паронімів для створення пародійного, іронічного, глуз-

Кочерган М.П. Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997. - 400 с.

² Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. - Львів: Фенікс 1996.-224 с.

³ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.61; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.42-44; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.164; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.37-39; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.52 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.51).

ливого забарвлення тексту (*Міністр у нас досвідчений і, за його словами, освічений?*).

На основі паронімії будується *парономазія* - стилістична фігура, в якій, каламбурно зблизивши, ставлять поряд різні за значенням, але подібні за звучанням слова з метою їх зіставлення². Парономазія, на думку Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько, - це своєрідна звукова метафора, за використання якої ідея звукового зближення слів поширюється на семантику і спричиняє змістове зближення³. Тут можуть використовувати не тільки пароніми, а й просто близькі за звучанням слова⁴: *Жертви науки хочуть жертви. Відразу після міленіуму прийшов похмеліум* (ВЗ. - 2001. - 19 січня).

Звукова близькість паронімів спричиняє помилки в їх використанні. Уживання паронімів у журналістському тексті без певної стилістичної настанови є виявом незнання справжнього значення слова: *Я про це уяви не маю. Мій електронний адрес*.

Причиною помилок є й нерозрізнення *міжмовних паронімів*, близьких також до міжмовних омонімів: *уродливий-уродливий, ликовать-лікувати, дурний - дурной*. У разі виникнення сумнівів щодо вживання того чи того слова варто звернутися до словника. Зокрема, до Словника паронімів української мови, авторами якого є Д.Г.Гринчишин та О.А.Сербенська⁵.

Питання для самоперевірки

1. Стилiстичне використання багатозначності слова.
2. Види переносного вживання слова (мовна метафора, метонімія, синекдоха) та їх застосування в журналістських творах.

¹ Див.: Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.165; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.37-39; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.53-54 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.51-53).

² Див.: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.54 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.53); Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.376-377.

³ Див.: Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.376.

⁴ Див.: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.54 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.53); Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - С.538.

⁵ Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. - К.: Рад. шк., 1986.-222 с.

3. Виникнення експресії у зв'язку з переносним уживанням слова.
4. Використання полісемії в сатиричних жанрах.
5. Стилiстична мета використання омонiмiв; каламбур. •
6. Небезпека омофонiї в мовленнi на радiо й телебаченнi.
7. Можлива двозначнiсть за непродуманого використання омонiмiв. Словник омонiмiв.
8. Паронiми в журналістських текстах як вияв незнання справжнього значення слова. Словник паронiмiв української мови.
9. Стилiстичнi прийоми, що базуються на використаннi паронiми. Парономазiя.

Практичні завдання

Завдання 4. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою багатозначних слів, омонімів, паронімів.

Завдання 5. Виявити помилки, пов'язані з уживанням багатозначних слів, омонімів, паронімів, інші хиби. Виправити речення.

А.

1. Для нього, на відзнаку від Медведчука, "штовхати чи не штовхати?" - вже не питання (ДТ. - 2003. - 8 лютого).
2. Зауважу, що наша редакція зовсім не намагається в цій справі встати на бік однієї із сторін. Хай у всьому розбираються слідство і суд (ВВ. - 2003. - 4 квітня).
3. Хто складатиме історію, нехай готується до виявлення причинно-наслідкових зв'язків тої чи іншої події (Е. - 2003. - 10 квітня).
- 4.1, налагодивши молодіжний обмін, зрозуміємо, що ми справді одне ціле - один народ, одна нація, одна сім'я, якій треба прикласти ще дуже багато зусиль, щоб Україна була привабливою (ВЗ. - 2003. - 16 квітня).
5. Слабоалкогольна політика (ПІК. - 2003. - №10. - С.24).
6. Характерними ознаками наших студентів є деяка наглість і не завжди правильне сприйняття тонкого англійського гумору (Х. - 2003. - №2. - С.6).
7. Експериментувати зі своїм внутрішнім світом - справа не для слабодухих (Х. - 2003. - №2. - С.8).
8. Напевне, кожний хоче, щоб викладач не звертав увагу на те, як студент нагло списує (Х. - 2003. - №2. - С.9).
9. На початку екзамену всім вам необхідно зробити вигляд наглого списування з цих "шпаргалок" (Х. - 2003. - №2. - С.9).

10. Щоправда, де їх [гроші] роздобуде, уяви не мала (АГ. - 2003. - 15 травня).
11. Голованов - автор понад 20 науково-художніх і прозаїчних книг, які видавали 25 мовами (ЛГ. - 2003. - 22 травня).
12. Кучма не сумнівався в тому, що Кравченко самостійно і без усякого розголосу виконає поставлену задачу (ЛГ. - 2003. - 14 серпня).
13. Лише за один раз браконьєр витягає по 15-20 кілограмів риби, а траплялися випадки, коли ми знаходили сіті, в яких плескалося понад 50 кілограмів риби (ВЗ. - 2003. - 21 серпня).
- 14... .Відповідь на це запитання здобуває особливу актуальність (ЛГ. - 2003. - 28 серпня).
15. Після успіху в Рівному від Максима Галкіна відмовився Тернопіль. Квитки на його шоу в цьому місті не розійшлися... Алла Борисівна залишила Максима в Рівному і, схоже, відвезла чартерним рейсом до Москви його вдачу (ВЗ. - 2003. - 20 листопада).

Б.

1. Проте без репетитора годі сподіватися на щасливий кінець, бо знання у сільських школах значно слабші (АГ. - 2003. - 29 жовтня).
2. У сільських школах слабша технічна база (АГ. - 2003. - 29 жовтня).
3. Як зазначено в заяві КПУ, США поставили конкретні задачі нашоукраїнцям, які мають забезпечити підстави для прямого втручання американців у внутрішні справи України (ЛГ. - 2004. - 29 січня).
4. ...Я люблю "повалятися" в ліжку, поніжитися у ванні. Є речі, які можна назвати моєю слабкістю (СП. - 2004. - 29 січня).
5. Все закінчилося щасливо, якщо не вважати загубленої каблучки Ксюши, заманих підборав Ані, подряпин Юлі [група "Блестящие"; орфографія автора тексту] і доставки в травмпункт директора, повідомляє "Життя" (СП. - 2004. - 29 січня).
6. Мені часто пропонують [у кіно] періодичні ролі (СП. - 2004. - 22 січня).
7. У цьому конфлікті я встав на бік українських баскетболістів (ВГ. - 2004. - 6 лютого).
8. Поїде чисельна група від Національної телекомпанії України. Особисто я візьму зі собою близьких друзів (Е. - 2004. - 5 лютого).
9. Мороз ніколи й не приховував, що його мрія саме у тому й полягає, аби зробити сильним парламент і слабим президента (П. - 2004. - 5 лютого).
10. При цьому, звичайно, ми зазнали втрат в інших напрямках діяльності (Е. - 2004. - 12 лютого).

11. Йдеться, зокрема, про відеоплівку, на якій зафіксовано об'єкт, можливо, штучного проходження, який з'явився над правим крилом Су-27 за мить до аварії (П. - 2004. - 12 лютого).

12. Зранку, коли я пішла на кухню, обидві [кішки] дружньо кинулися до кімнати (ВЗ. - 2004. - 12 лютого).

13. Йде випробовування нових ліків. Пацієнтів поділили на дві групи -досвідчену і контрольну (СП.-2004. - 19 лютого).

14. СПУ з цією задачею блискуче впоралася (АГ. - 2004. - 18 лютого).

15.1 якщо есдеки ще можуть сподіватися на те, що завдяки їхній силі і меншому перетину бізнес-інтересів вони втримаються на плаву, навіть якщо Янукович гарантій не дотримає, то "дніпропетровці" не можуть бути у цьому впевнені (П. - 2004. - 22 квітня).

В.

1. Коли працівники ДАІ підійшли ближче до машини, то зауважили, що і водій, і два його пасажири помітно нервують (АГ. - 2004. - 25 лютого).

2. Як розповів "Експресу" директор парку культури Левко Міклош, квитки коштують дві гривни в будні дні та чотири - у вихідні (Е. - 2004. - 25 березня).

3. Щойно прем'єр-міністру Віктору Януковичу вдалося проштовхнути свою програму дій у парламенті, як удвоє гучніше залунали голоси, що "Янукович рветься в президенти" (АГ. - 2004. - 24 березня).

4. Прийшов головний лікар, налили чоловіку коньяку і дали соленого огірка (СП. - 2004. - 8 квітня).

5. - Як ставиться чоловік до твоїх подорожей на курорт?
- З розумінням, хоча в душі, бачу, дещо нервує (АГ. - 2004. - 14 квітня)

6. Лізі Марі Преслі - донька видатного Елвіса Преслі продала майже все багатство свого батька, навіть права на доходи від продажу і використання імені короля рок-н-ролу, фотографії, музикальні каталоги і особисті речі (СП. - 2005. - 20 січня).

7. Бажаю співачці вдачі, натхнення і віри у перемогу (Е. - 2004. - 22 квітня).

8. Ми не виключаємо, що тримати ЦВК у підвішеному стані - це один із сценаріїв зриву виборної кампанії 2004 року (АГ. - 2004. - 18 лютого).

9. Останнім часом працював на будові храму (Е. - 2004. - 29 квітня).

10. А отже, ми робимо суспільство нечуттєвим до змін, замість того, щоб готувати до сприйняття нових тенденцій (ЛГ. - 2004. - 29 квітня).

11. Під час зйомок "Монстра" для більшого переконання їй [Шарліз Терон] довелося поправитися на 15 кілограмів (СП. - 2004. - 29 квітня).

12. Не можна вважати напівутаємнічені збори громадян в Палаці мистецтв випадковими, адже вони відбулися одразу після заяв Любомира Костянтиновича, що він йтиме на другий термін (СП. - 2004. - 6 травня).

13. Серйозної травми зазнав. Він лежить, і чарує над ним лікар молдавського клубу (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

14. Лікується [Наомі Кемпбелл] від наркотиків, а також має репутацію найфотогігієнічнішої та найстервознішої моделі на світі (СП. - 2004. - 13 травня).

15. Якщо подібних вибачень не буде, вона [журналістка Ірина Ароян] подасть позов [на Філіпа Кіркорова] у світовий суд (СП. - 2004. - 17 червня).

Г.

1. Наслідком словесних баталій з керівництвом став указ про звільнення [Леоніда Парфьонова з НТВ] (Е. - 2004. - 3 червня).

2. Тобто, схоже, серед ворогів КПУ - ледве не вся Україна, крім знедоленого робочого класу (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

3. Під час експерименту померли 600 осіб, і вчені зрівняли статистику смертності серед одружених, самотніх, розлучених і вдівців (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

4. З першими ми контактуємо дуже тісно... З другими поводимося тактовно і дружно (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

5. За попередніми прогнозами, зріст захворюваності на грип ми очікуємо вже наприкінці жовтня - на початку листопада (Е. - 2004. - 30 вересня).

6. Британська газета The Sun опублікувала на першій шпальті оповідання про молоду матір-героїню (СП. - 2004. - 30 вересня).

7. Підшлункова залоза, печінка, шлунок і товста кишка майже нормалізували свою роботу. А все інше помалу встане на місце (Е. - 2004. - 14 жовтня).

8. Перевірте, а раптом ви "випали" з меж вашої ділянки. Якщо "випали" - знайдіть нову і перевірте список виборців (Е. - 2004. - 14 жовтня).

9. Лікарі вже виторгували собі 40 євро щоденної надбавки і виплати річної заборгованості за понаднормовану роботу (АГ. - 2004. - 11 серпня).

10. Навіть якщо напередодні ви прийняли пологи в багатьох корів-рекордсменок, написали кандидатську дисертацію і встановили новий світовий рекорд на стометрівці - це вас не виправдовує (СП. - 2004. - 19 серпня).

А.О.Капелюшний

11. Підпільний бізнес за [треба "з" - А.К.] поданням секс-послуг організували дві запорізькі молоді повії (СП. - 2004. - 26 серпня).

12. У нас різні долі, різні школи, різні уяви про порядність, мораль і політику (Е. - 2004. - 18 листопада).

13. Якщо щось встає на моєму шляху, я завжди знаходжу сили, варіанти і способи подолання (АГ. - 2004. - 8 грудня).

14. Слід зауважити, якщо людина встала на шлях брехні, то вона вже не зупиняється ні перед чим (Е. - 2004. - 23 грудня).

15. Відбувається брутальна компанія дискредитації лідерів Соцпартії і на державному, і на регіональному рівнях (ЛГ. - 2005. - 5 січня).

Г.

1. Планувалося, що на лижі Віктор Ющенко встане одразу після приїзду на базу (Е. - 2005. - 13 січня).

2. Нині російському народові встати на шлях демократії заважає не так віра у доброго і сильного царя, як те, що серед росіян побутує думка, мовляв, ми - велика держава, і ми вам усім покажемо (Е. - 2005. - 13 січня).

3. Її дебют тепло зустріли як слухачі, так і музикальні критики: співачку [Бейонс Ноулс] номінували на "Греммі" у 2004 році відразу у п'яти номінаціях (СП. - 2005. - 24 лютого).

4. Я точно можу сказати, що був один із перших, хто познімав помаранчеві стрічки із машин, бо це ставало ознакою дуже дурного тону (АГ. - 2005. - 18 травня).

5. Колишній радник Ніксона, Джон Дін, який за участь у Вотергейті відсидів чотири місяці за ґратами, з певною долею скепсису сприйняв одкровення Фелта (П. - 2005. - 2 червня).

6. Зате інші дослідження завершилися впровадженням так званих "легень", і тонких цигарок, призваних створити ілюзію нешкідливості і орієнтованих саме на потенційного покупця-жінку (СП. - 2005. - 9 червня).

7. Хочеш потрапити до Америки? Вступай в ракетні війська стратегічного призначення (СП. - 2005. - 16 червня).

8. Поміркуємо на трьох - з'явилася їжа для роздумів (СП. - 2005. - 16 червня).

9. На подружній борг набігла пеня (СП. - 2005. - 16 червня).

10. Найбільше на "Кінотаврі" відрізнився фільм Павла Лунгіна "Бідні родичі", які завоювали Гран-прі, приз за кращий сценарій, приз за кращу чоловічу роль і спеціальне нагадування за жіночу роль (СП. - 2005. - 23 червня).

11. Свою долю почестей отримали також Микита Михалков, який зіграв одну з головних ролей в "Статському раднику", Ілля Хржановський ("4") та Олексій Федорченко ("Перші на Місяці") (СП. - 2005. - 23 червня).

12. "Отут ковзанка на людину наїхала..." - "Давайте адресу." - "Червоноармійська 13, 15, 17, 19, 21" (СП. - 2005. - 30 червня).

13. Інакше кажучи, зв'язок між рівнем довіри до політичного суб'єкта й готовністю голосувати за нього достатньо слабкий (Укр+. - 2005. - № 4 - 5. - С. 13).

14. Зараз всі пропозиції від Петра Порошенка для виконуючої влади будуть обов'язковими для розгляду (СП. - 2005. - 17 березня).

15. Також [Алессандра Амбросіо] брала участь в рекламній компанії "Guess", що надзвичайно допомогло її кар'єрі (СП. - 2005. - 17 березня).

Д

1. Фундаментом майнових релігійних конфліктів на Львівщині глава УГКЦ вважає людську слабкість та розрахунки (СП. - 2005. - 19 травня).

2. Я набираю ту фізичну форму, яка дозволить встати на лижі (СП. - 2005. - 10 березня).

3. Книга, яка побачила світ у Львівському видавництві "Сполом", зацікавить не лише релігієзнавців, істориків, політологів, а й широкого читача, який бажає краще познайомитися з релігійною картою України (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

4. Після всього гарного, що я почула в свій адрес, хочеться говорити і говорити вам слова вдячності (СП. - 2005. - 9 червня).

5. Успішне рішення професійних проблем забезпечить хороший заробіток (АГ. - 2005. - 15 червня).

6. Презентація книги відбудеться 24 червня у приміщенні фонду Кучми, який профінансував видавництво книги (П. - 2005. - 23 червня).

7. Найбільше уваги музиканти [з "Океану Ельзи"] приділяють технічним вимогам: сцена має бути слабо освітлена, мікрофон зі стійкою - для того, аби прикріпити туди хустинку (АГ. - 2005. - 22 червня).

8. Чи правда, що ще місяць тому Служба безпеки запитувала дозвіл на затримку колишнього першого заступника СБУ Володимира Сацюка, а прокуратура цього дозволу не давала? (ДТ. - 2005. - 18 червня).

9. Відомий випадок, коли англійський злочинець заклав картину Тиціана за 50 тис. фунтів готівкою, щоб виплатити заклад і вийти з тюрми (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

10. На його період правління припадає початок зросту української економіки (АГ. - 2005. - 6 липня).

11. "Піонери" засвоєння Місяця мають створити там базу з житловим

відсіком, джерелами енергоживлення і системами зв'язку (СП. - 2005. - 4 серпня).

12. За чутками, ввечері того ж дня про цей конфлікт поінформували прем'єра Італії Сільвіо Берлусконі (Е. - 2005. - 21 липня).

13. Треба служити державі, а не системі. І тоді усе встане на свої місця (Е. - 2005. - 14 липня).

14. Нова секретарка англійської не знала, але мовою володіла досконало (СП. - 2005. - 14 липня).

15. Контракт за такою ціною був укладений на рік вперед (Е. - 2005. - 19 травня).

Е.

1. Розмінювати і ділити гроші - схожі заняття (СП. - 2005. - 14 липня).

2. У Севастополі висять плакати з зображенням Пушкіна з заклеєним ротом - протест проти обережних спроб влади змінити позицію української мови на півострові, де майже всі газети виходять на російщині (СП. - 2005. - 21 липня).

3. Навіть Олександр Рар, російський експерт з Німецького суспільства зовнішньої політики, от уже п'ять років від дня приходу Володимира Путіна до влади, безупинно співає осанну російському президентові і його політиці (СП. - 2005. - 21 липня).

4. Вона [Джанет Джексон] є молодшою представницею відомого музикального клану (СП. - 2005. - 11 серпня).

5. На жаль, у питаннях економіки я тямлю дуже слабо (Е. - 2005. - 18 серпня).

6. У Камерон Діаз тече кров майже всіх головних етнічних груп Америки - індійська, англійська, німецька (з боку матері), іспанська, негр-тянська (з боку батька, емігранта з Куби) (СП. - 2005. - 18 серпня).

7. Цього, однак, не скажеш про різноманітні християнські течії, численність яких постійно збільшується (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

8. Суспільство було слабо поінформоване про те, що насправді відбувалося навколо Кучми (ВЗ. - 2005. - 25 серпня).

9. Новим бюджетом цей зріст, звичайно передбачений, дочекаємося остаточно затверджених цифр (Е. - 2005. - 15 вересня).

10. На лекції з етики професор розповідає студентам, як тактичніше вчинити у тій чи іншій не надто приємній ситуації (СП. - 2005. - 15 вересня).

11. Незважаючи на всі переконання Порошенка, Ющенко не поспішав відправляти у відставку уряд Тимошенко (АГ. - 2005. - 21 вересня).

12. Ретельно підбирайте маску і трубку для пірнання. Маска не повинна бути дуже страшною, а трубку не забудьте "розкурити" заздалегідь (СП. - 2005. - 25 серпня).

13. -Добрий день, звернувся я до жінки, що демонструвала продукцію одного з київських видань, ми хочемо видати у вас цю книгу (АГ. - 2005. - 21 вересня).

14. Політична ситуація знову загостриться до такого степеня, що буде впливати на все (АВ. - 2005. - 7 жовтня).

15. NASA відновлює місячну програму: четверо астронавтів будуть запущені на Місяць у 2018 році, повідомив у понеділок, 19 вересня, директор Національного керування з питань аеронавтики і досліджень космічного простору М.Гріффіні (СП. - 2005. - 22 вересня).

Література

Основна

Бабоч Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.60-61.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.36-44.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.155-165.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.22-41.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.22-55.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.328-338, 376-377.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.38-56 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.37-55).

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.107-114, 134-145.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.116-118, 120-121.

Додаткова

Бабоч Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. - Львів: ЛНУ, 2000. - 236 с.

Васильєва А.Н. Газетно-публицистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982. - 198 с.

- Ващенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. - Ч. I. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Єрмоленко **С.Я.** Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.
- Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.
- Караванський С. Пошуку українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.
- Костенко Л.В. Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: KM Academia, 1999. - 32 с.
- Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 с.
- Кузнецова О.Д. Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі: Навч. посібник. - Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 250 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук. думка, 1979. - 252 с.
- М'яснянкін Л.І. Конотація на рівні газетного тексту // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України. - Львів: Світ, 1993. - С. 140-144.
- М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - 107 с.
- Павлюк Л.С. Гротеск, "метафора низу", бурлескно-іронічні тональності сучасної преси: апологія стилю і аномалії стилю // Українська журналістика: формування сучасного обличчя. - Львів: Світ, 1993. - С. 102-107.
- Передрій Г.Р., Смолянкіна Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.
- Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.
- Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані // Українська мова і сучасність: 36. наук. праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С. 49-56.
- Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - 240 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001. - 400 с.

- Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.
- Проблеми стилістики: Аспекти лінгвістическої теорії метафори: Научно-аналітичний обзор. - М.: Отдел языкознания ИНИОН АН СССР 1979. - 28 с.
- Сербенська О.А. Феномен звукового мовлення // Телевізійна й радіо-журналістика: 36. наук.-метод. праць. - Вип. 3. - Львів: ЛНУ, 2000. - С. 349-358.
- Сербенська О.А., Волощак **М.Й.** Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.
- Солганик Г.Я. Лексика газети. - М.: Высшая школа, 1981. - 112 с.
- Теорія метафори. - М.: Прогресе, 1990. - 512 с.
- Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.
- Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.
- Яцимірська **М.П.** Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.
- Яцимірська **М.П.** Еволюція суспільної думки та її мовне вираження в сучасній українській пресі // Наук. зб. УВУ. - Т.16. - Мюнхен - Львів, 1993. - С. 214-218.

Довідкова

- Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.
- Баранов А.Н., Караулов Ю.Н. Русская политическая метафора: материалы к словарю. - М.: Ин-т рус. яз., 1991. - 193 с.
- Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001. - 332 с.
- Бутенко **Н.П.** Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.
- Бутенко **Н.П.** Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.
- Волощак **М.Й.** Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.
- Ганич Д.І., Олійник **І.С.** Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.
- Головащук **С.І.** Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

А.О.Капелюшний

Головащук СІ. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

Головащук СІ. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

Григораш Д.С Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996 - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. - К.: Рад. шк., 1986. - 222 с.

Дацішин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.

Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 224 с.

Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001.-44 с.

Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.-216 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Капелюшний А.О. Стилїстика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.

Кочерган М.П. Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997. - 400 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К: Либідь, 1990. - 304 с.
Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З. Риторичний словник. - К: Рідна мова, 1997. - 342 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - К.: Довіра, 2002. - 284 с.

Лесин В.М., Пулинець О.С Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971.-487 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Літературознавчий словник-довідник. - К: Академія, 1997. - 750 с.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Шевчук С.В. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. - К.: Вища школа, 1992.-255 с.

Словник епітетів української мови. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999.-507 с.

Універсальний словник-енциклопедія. - К: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К: Всеуweitо, Новий друк, 2003. - 1414 с).

Чак Є.Д. Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. школа, 1984. - 184 с

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с

Яцимїрська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с

Большая энциклопедия языков мира. - Master media, 2003 (CD).

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

IV. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СИНОНІМІЇ. СЛОВНИКОВІ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНІ АНТОНИМИ В МОВІ ЗМІ

1. Стилістичні функції лексичних синонімів. Синоніми (від грец. зупопутоз - однойменний) - це слова, що позначають те саме поняття, спільні за своїм основним значенням, але відрізняються семантичними відтінками, або емоційно-експресивним забарвленням, або тим і тим водночас. "Синонімія - величезне багатство мови, одне з найпотужніших джерел мовної і мовленнєвої образності. Стилістичне використання синонімів дає змогу висловлюватись одночасно і точно, і по-художньому, в багатьох випадках надає сказаному, написаному потрібного емоційного навантаження, є показником широких художньо-творчих можливостей мови"¹. Є різні класифікації синонімів. Скажімо, Г.Й. Волкотруб² та П.С. Дудик³ поділяють синоніми на абсолютні (безвідносні, лексичні дублети) й відносні (часткові). Найдоцільнішу, на нашу думку, й найпоширенішу класифікацію лексичних синонімів наводить І.С.Олійник⁴; саме її надалі ми й використовуватимемо тут. Отже, синоніми сучасної української мови за характером додаткових значень можна поділити на три основні групи:

1. Ідеографічні, або семантичні синоніми. Характерна їх особливість полягає в тому, що вони, позначаючи те саме поняття, різняться між собою додатковими значеннєвими відтінками, тобто обсягом семантики, яка притаманна кожному з них: *вік, століття, сторіччя; батьківщина, вітчизна; основний, головний, істотний, суттєвий, кардинальний.* Якихось істотних відмінностей в емоційному забарвленні чи в стилістичному використанні між ідеографічними синонімами того самого ряду не існує, зате додаткові семантичні відтінки їх часом досить прозорі.

2. Стилістичні синоніми. тобто такі, що мають емоційно-експресивне забарвлення. Не всі синонімічні ряди, що належать до цієї групи, однотипні. У деяких з них можуть бути емоційно забарвленими всі слова, а в інших - одне слово або й кілька з погляду емоційного залишаються

¹ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.169.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.44.

³ Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.167.

⁴ Див.: Олійник І.С.. Синонімія в українській мові // Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. - К.: Наукова думка, 1973. - С.60-95.

нейтральними, решта ж-емоційно-оцінні. На цій підставі стилістичні синоніми поділяють на дві групи:

а) синоніми з такого ряду, в якому з нейтральним словом синонімізуються позитивно чи негативно забарвлені емоційні слова: *підстава, рація, сенс, глузд, резон; куш, корч, купина;*

б) усі синоніми одного ряду є емоційно забарвленими й протиставляються один одному тільки мірою та особливостями емоційності: *незграбний, неповороткий, вайлуватий, тюхтіюватий, вахлакуватий; п'янкий, хмільний.*

3. Семантично-стилістичні синоніми. Це такі синоніми, що розрізняються значеннєвими відтінками, семантичним обсягом, емоційно-експресивним забарвленням: *зразок, взірець; ікона, образ, боги.*

Не всі синоніми сучасної української мови однаково поширені в усіх функціональних стилях. На цій підставі їх поділяють на дві групи:

а) синоніми загальноживані;

б) синоніми, які вживають у певному функціональному стилі.

Так, до загальноживаних належить іменник *суміш*, а *мішанка і суржик* (суміш жита й пшениці, жита і ячменю тощо) поширені лише в розмовному стилі; загальноживане слово *прогрес*, а *поступ, хода, піднесення* використовують в урочистому мовленні (публіцистичне, поетичне мовлення)¹.

Явище лексичної синонімії безпосередньо пов'язане з полісемією. Тому в синонімічні ряди об'єднуються не просто слова в усій повноті їх семантики, а лише мінімальні спільні значення слів. Тільки однозначні слова синонімізуються в їх повному семантичному обсязі: *чернець, монах; ворона, гава; парус, вітрило; талісман, амулет.* Але багатозначні слова вступають у синонімічні зв'язки якимось одним із своїх значень². У цьому й виявляється зв'язок синонімії з полісемією. Скажімо, до багатозначних належить прикметник *м'який*. Саме тому він може входити не до одного синонімічного ряду, а до кількох:

0 м'який, еластичний, нетвердий (фунт, матеріал);

0 м'який, добрий, поступливий (людина, хлопець);

0 м'який, ніжний, лагідний, ласкавий (ставлення, слово);

0 м'який, плавний, поступовий (крок, рух);

¹ Крім згаданої праці І.С.Олійника, цю класифікацію також докладно наведено в розділі "Лексикологія", автором якого є О.Д.Пономарів, у підручнику з сучасної української мови. Див.: Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-С.53-55.

² Див докладніше згадані тут праці І.С.Олійника та О.Д.Пономарева.

А.О.Капелюшний

О м'який, свіжий, теплий, гарячий (хліб, буханець);

О м'який, теплий, пастельний (колір, тон).

В українській мові є т.зв. *контекстуальні синоніми*. Скажімо, синонімізуються слова *яскравий, виразний, талановитий, вдалиї, майстерний, високохудожній*, якщо вони є означеннями до іменника *твір*. "За ними в літературній мові закріпились різні лексичні значення, але в певних текстах ці лексеми набувають іншої семантики - тропеїчної, переносної"¹. А.В.Лагутіна зауважує: "Нерідко контекстуальна синоніміка в публіцистичному стилі створюється на ґрунті літературно-художньої символіки шляхом її осуцаснення, соціального уточнення"².

В українській мові є слова цілком ідентичні за своїм лексичним значенням. Спільні вони й емоційно-експресивним забарвленням. Такі слова належать переважно до нейтральної лексики: *родина, сім'я; процент, відсоток; борошно, мука; галстук, краватка; чемодан, валіза; літера, буква; майдан, площа*. Їх називають абсолютними синонімами, або лексичними дублетами. Абсолютні синоніми виникають в українській мові різними шляхами; вони утворюються внаслідок:

- взаємодії літературної мови й діалектного мовлення (*цуцень, щеня; селезень, качур; багаття, вогнище, ватра; сопілка, денцівка, флюяра*);

- взаємодії української мови з іншими мовами (*тираж, наклад; аеродром, летовище; фотографія, світлина; особливість, специфіка; форвард, нападник; воротар, голкіпер; уніформа, однострій*).

У другому випадку можливе запозичення іншомовного слова, що починає вживатися в мові паралельно до вже наявного слова з тим самим лексичним значенням (*травник, гербарій*); може бути також запозичення з різних мов двох іншомовних слів з ідентичним лексичним значенням (*гатунок*-від польськ. *gatunek*; *сорт* - від франц. *sorte*); нарешті, можливий приклад іншомовного слова, що не зникає з української мови, а й далі функціонує в ній (*стюардеса* - *бортпровідниця*).

Досить поширені абсолютні синоніми серед науково-термінологічної лексики: *фактор-чинник, хвороботворний-патогенний, восьмигранник-октаедр, целюлоза - клітковина*, хоча в принципі синонімічна термінологія вважається явищем небажаним³. А.П.Коваль вважає, що

¹ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С. 169.

² Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.132.

³ Див докладніше згадані тут праці І.С.Олійника та О.Д.Пономарева, а також міркування з цього приводу А.П.Коваль у кн.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.41-42.

"в межах термінології існують лише терміни-дублети і не існує термінів-синонімів". У сучасній українській мові абсолютні синоніми трапляються нечасто. Здебільшого вони різняться сферою вживання. Існування в мові абсолютно однакових слів, що зовсім не відрізняються одне від одного якими-небудь відтінками чи стилістичним забарвленням, можливе лише обмежений час. З часом такі абсолютні синоніми, якщо вони не зникають, а залишаються в мові, віддаляються один від одного за значенням або за стилістичними властивостями, за вживанням.

Широкі можливості використання синонімів у *публіцистичному стилі* підкреслюють усі дослідники стилістики української мови. Наприклад, О.Д.Пономарів наголошує на тому, що "специфікою публіцистичного стилю є розмежування семантично тотожних слів з погляду оцінки описуваного явища. Коли синонімічний ряд має в своєму складі іншомовне слово, воно набуває негативного забарвлення... У художньому стилі такого розмежування немає... Синоніми в публіцистичному й особливо в художньому стилі використовуються для візноманітнення викладу, для уникнення монотонності, набридливих повторів"⁴. Про "індивідуальну інтерпретацію синонімів" як про "один з виразних прийомів" публіцистичного стилю пише А.П.Коваль⁵. Так само А.В.Лагутіна підкреслює, що "публіцистичний стиль, особливо його художньо-публіцистичний різновид" надає "всі можливості для виявлення за допомогою синонімів авторських задумів і авторської індивідуальності"⁶. О.Д.Пономарів загалом вважає, що "у публіцистичних текстах переважають оцінні моменти використання синонімії. А в художньо-белетристичному стилі на першому плані функція естетично-зображальна"⁷.

Отже, можна говорити про такі функції синонімів у публіцистичному тексті:

- функція урізноманітнення контексту, зумовлена прагненням уникнути повторень;
- функція взаємного або перехресного уточнення, за якої кожен із синонімів деталізує інший;

⁴ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.42.

⁵ Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.60 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.58-59).

⁶ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.44.

⁷ Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.132.

⁸ Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.61 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.59).

- функція посилювання; уточнювально-посилювальна функція, за якої вживання синонімів сприяє підкресленню, виокремленню якоїсь риси зображуваного тощо¹.

Компонентами синонімічного ряду можуть бути перифрази та евфемізми.

Перифраз, перифраза (від грец. periphrasis - описовий вислів) - це описовий зворот мови, поетична фігура, троп, за допомогою якого передають зміст іншого слова чи вислову²: *цар звірів - лев, біле золото - бавовна, місто каштанів - Київ*. Перифраз - це переносне, описове, образне найменування предметів; у певних умовах його вживання перифраз може виступати контекстуальним синонімом. Наближаючись до розгорнутих метафор, перифраз завжди містить у собі якусь оцінку явищ, сприяє яскравості, виразності їх зображення³. Перифрази також допомагають уникнути повторень тих самих слів чи зворотів і цим підвищують стилістичну якість оформлення думки. М.П.Коломієць та Є.С.Регушевський, наголошуючи на тому, що "перифрази активно вживаються в усіх функціональних стилях мови", водночас зауважують: "Найбільш характерні перифрази для такого мобільного стилю, як публіцистика, мова періодичної преси"⁴.

У функції контекстуальних синонімів часто використовуються в українській мові також *евфемізми* (від фец. euphemismos - пом'якшений вислів) - слова або словосполучення, які не прямо, а приховано, ввічливо чи пом'якшено визначають назву якогось предмета, явища⁵: *поважного віку - старий; навіки спочити - померти; говорити неправду, вигадувати - брехати; нечистий, лихий - чорт, диявол*. Це начебто пошуки пом'якшувальних обставин під час описування якоїсь ситуації⁶.

¹ Докладніше див.: Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.118-120.

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.62; Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-С.56.

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.50; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.63 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.62).

⁴ Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985.-С.4.

⁵ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.62; Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-С.56.

⁶ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.49.

"Досить поширені в газетних текстах політичні евфемізми"¹. Евфемізми як контекстуальні синоніми використовують переважно в усному та художньому мовленні².

На основі синонімії будують такі стилістичні фігури, як *ампліфікація, градація (клімакс і антиклімакс), плеоназм* тощо.

2. Стилістичне використання антонімів. Антоніми (від грец. анті - проти + опута - ім'я, назва) - слова, що називають протилежні за змістом поняття³. Слова з конкретним значенням здебільшого антонімів не мають. Не мають антонімів числівники, більша частина займенників. Найбільше антонімів серед прикметників, прислівників. Антонімія, як і синонімія, пов'язана з полісемією. Слово може вступати в антонімічні зв'язки не всіма, а тільки одним зі своїх значень. Так само здебільшого вступає воно в антонімічні зв'язки в контексті, утворюючи контекстуальні антоніми: *Домашні справи* (в Україні) - *європейські справи*. Контекстуальні антоніми переважно вживають у публіцистичному стилі, в художньому й розмовному мовленні⁴. Найчастіше антоніми використовують:

- для різкого й несподіваного зіткнення понять у заголовках (*Війна і мир*);
- для протиставлення, розмежування понять за семантичними ознаками (*Фундаментом будь-якої демократії є право людини, а не право держави*);
- для зіставлення, порівняння різних реалій і понять (*Стилет і стилос*);
- для антонімічної градації понять, для їх розмежування (*Бідні кращі за багатих: менше вкрали [Володимир Голобородько]*);
- для створення *антитези*- стилістичної фігури, побудованої на підкресленому протиставленні протилежних понять, думок, почуттів тощо (*Дивна справа: неписані закони знають усі. Писані- тільки ті, хто їх пише [Володимир Канівець]*);
- для створення *оксиморону*- мовної фігури, в якій поєднано два протилежні за змістом слова, що в сукупності дають нове поняття (*розумний*

¹ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.49.

² Докладно про евфемізми, перифрази, загалом про стилістичне використання лексичних синонімів див. також: І.С.Олійник. Синонімія в українській мові // Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. - К.: Наукова думка, 1973. - С.60-95.

³ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.62; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.169.

⁴ Див.: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.64-68 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.63-66).

дурень, весела нудьга, близька далина);

для застосування в контексті антонімічної іронії- самоіронії (Ну я й швидкий: запізнився всього на три години).

Антитеза (від грец. antithesis - протиставлення, суперечність) - стилістична фігура, що забезпечує виразність мовлення через контрастне зіставлення протилежних понять, думок, образів; часто її будують, використовуючи антоніми²: *Не ридать, а добувати, хоч сиnam, як не собі, кращу долю в боротьбі (Іван Франко).*

Оксиморон, оксуморон (від грец. охутхрон - букв. дотепно-безглузде) - стилістична фігура, в якій поєднано протилежні за змістом, контрастні поняття, що зумовлює виникнення нового уявлення, спричиняє експресію³: *боголюбний атеїст, тихий грім, сонячний дощ, мовчазний крик.*

Питання для самоперевірки

1. Загальна характеристика лексичної синонімії.
2. Використання в мові ЗМІ ідеографічних синонімів.
3. Семантичний обсяг і експресивне забарвлення слів-дублетів. Слова-дублети й абсолютні синоніми.
4. Ампліфікація та градація як образно-виражальні засоби.
5. Використання в журналістських текстах стилістичних синонімів. Словники синонімів української мови.
6. Місце перифраз у журналістському тексті.
7. Принципи заміни слів перифразами. Словник перифраз.
8. Застосування в мові ЗМІ контекстуальних синонімів.
9. Стилiстична мета використання лексичних синонімів.
10. Словникові та контекстуальні антоніми в мові ЗМІ.
11. Функції антонімів у журналістському тексті.
12. Образно-виражальні засоби, побудовані на антонімії.
13. Іронія, антитеза, оксиморон у журналістських текстах.
14. Словники антонімів української мови.

¹ Див.: Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.64-68 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.68-71).

² Див., наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.51-61; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.69-70 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.68-69).

³ Див., наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.58-59; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.70 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.69).

Практичні завдання

Завдання 6. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою синонімів, антонімів.

Завдання 7. Виявити помилки, пов'язані з використанням синонімів та антонімів, інші хиби. виправити речення.

1. Загалом вони могли б відлякати, але лише за умов відносин з розрахунком. У даному разі не було ані кохання, ані розрахунку (Х. - 2003. - №2. - С.8).

2. Вірно зауважив один мій знайомий: "Напевно, його звільнили не тому, що він щось зробив погано, а через те, що нарешті почав наводити порядок у цій сфері" (АГ. - 2003. - 12 червня).

3. Правоохоронці вилучили в затриманій отримані гроші, а також посвідчення помічника народного депутата, майже 9 тисяч гривень, 3 тисячі USD, невелику суму в євро та екзаменаційні квитки (СП. - 2003. - 31 липня).

4. Гроші, які могли вкрасти в найбільш вразливої і малозабезпеченої частини суспільства - пенсіонерів і робітників бюджетних підприємств. За офіційними даними Міністерства економіки, у травні 2003 року середня заробітна плата робітників сфери охорони здоров'я склала 248 грн, робітників сфери освіти - 294 грн (СП. - 2003. - 31 липня).

5. Тож після цього він мав попiклуватися про заходи безпеки (П. - 2003. - 14 серпня).

6. Найрозповсюдженішою їжею на танцях є канапки, маленькі піци та пельмені (СП. - 2003. - 14 серпня).

7. ...Головний лікар Микола Козуб суворо заборонив підлеглим розповсюджувати будь-яку інформацію про дівчинку (ВЗ. - 2004. - 22 січня).

8. Привертає увагу те, як швидко розповсюдилася "новина" (ВЗ. - 2004. - 22 січня).

9. Нагадаємо, 19 січня координатор парламентської більшості Степан Гавриш заявив, що СБУ має розслідувати, хто стоїть за розповсюдженням чуток про смерть Президента України Леоніда Кучми (ВЗ. - 2004. - 22 січня).

10. Таку інформацію, нагадаємо, розповсюдив у грудні минулого року народний депутат-"нашоукраїнець" Микола Томенко (П. - 2004. - 29 січня).

11. Україна серед лiдерiв по розповсюдженню педофiлiї (СП. - 2004. - 29 січня).

12. У грудні 2000 року Володимира затримали правоохоронці Єкатеринбурга (Росія) й висунули обвинувачення в здійсненні розбещених дій стосовно малолітніх осіб (СП. - 2004. - 29 січня).
13. Для нас набагато важливіша перспектива розповсюдження "Диких танців" у Європі (Е. - 2004. - 5 лютого).
14. Тепер міністр має довести в суді, що його висловлювання відповідають дійсності, або ж публічно вибачитися за розповсюдження недостовірної інформації (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
15. Підставою позову є те, що в одному з випусків газети було надруковано виступ міністра внутрішніх справ на відкритті нової будівлі міськвідділу міліції у місті Тернівка (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
16. На жаль, багато хто із зарубіжних підприємців згодом переконується у зворотному (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
17. Вище [дев'ятого поверху] доведеться гасити за рахунок професійних даних пожежників (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).
18. Атмосфера і взаємовідносини в сім'ї, досвід дружби чи його відсутність (Х. - 2004. - Січень-лютий).
19. Натомість у фракції "Родина" ще не визначилися зі своїм відношенням до Фрадкова (СП. - 2004. - 4 березня).
20. "АГ" коротко опише найбільш розповсюджені сценарії квартирного шахрайства (АГ. - 2004. - 3 березня).
21. КРУ перевірило її фінансово-господарську діяльність. Наслідки перевірки печальні (П. - 2004. - 11 березня).
22. Зміцняться відносини з друзями і близькими (СП. - 2004. - 25 березня).
23. Наші відносини стали ближчими, більш людяними ("ГУ-Е. - 2004. - №13. - С. 3).
24. На перший погляд, тактика безальтернативних виборів (коли кожного володаря рейтингу, вищого, ніж у кандидата від влади, безжально знімають напередодні виборів з дистанції) себе виправдовує (ПІК. - 2004. - №12. - С.13).
25. Мені важко це прогнозувати, бо я не дуже знайомий з американським процесуальним законодавством (ПІК. - 2004. - №12. - С.19).
26. Передусім це ["завалили політичну реформу"] сталося за рахунок цілеспрямованої несхитної позиції "Нашої України" та Блоку Юлії Тимошенко, які від самого початку не визнавали цієї реформи (ЛГ. - 2004. - 15 квітня).
27. Якщо ж убивцю хтось злякав, то він обов'язково повернеться на те ж місце через певний відлік часу (СП. - 2004. - 8 квітня).

28. Мене запросили на Міжнародний фестиваль "Таврійські ігри" (1-3 травня), на підготовку до якого зараз і направляю багато енергії та сил (СП. - 2004. - 8 квітня).
29. Важливу роль відіграє "південний темперамент" родичів потерпілих, які залучають увагу громадськості до зниклої людини (СП. - 2004. - 8 квітня).
30. Найбільш розповсюдженими виявилися хабарі розміром до 500 гривень (П. - 2004. - 22 квітня).
31. Все минуло за планом: час стикування лише на три хвилини перевищив передбачений (П. - 2004. - 22 квітня).
32. За традицією, зустріч на орбіті відсвяткували в російському сегменті МКС, який є більш містким, ніж американський (П. - 2004. - 22 квітня).
33. Комітет намагатиметься боротися з хабарниками у військоматах, причому разом з Керуванням по боротьбі з організованою злочинністю (СП. - 2004. - 22 квітня).
34. На допиті Петро Куклич розповів про дружні, майже братерські відносини між Кириченком і Лазаренком в 1992-1997 роках (ВЗ. - 2004. - 13 травня).
35. Як повідомив один із лідерів СПУ Юрій Луценко, остання зустріч соціалістів та "нашоукраїнців" ні до чого не призвела (ЗВУ. - 2004. - 27 травня).
36. На нігтю другого пальця ноги знаходиться одна з активних крапок, яку використовують при самомасажі (СП. - 2004. - 3 червня).
37. Преса широко розповсюдила інформацію про це вбивство, пішов резонанс (АГ. - 2004. - 16 червня).
38. Президентом стане немолодий консервативний мужчина (АГ. - 2004. - 4 серпня).
39. ця версія абсолютно не співпадала з тією, яку кинулися розповсюджувати наші патріоти (П. - 2004. - 7 жовтня).
40. За найвищу посаду в державі борються 23 кандидати. Можна уявити, скільки любові вилилося на нещасливий електорат (П. - 2004. - 7 жовтня).
41. Традиція, що харчує шовіністичну параною щодо того, що політичний плюралізм майже неминуче повалить саму Росію в безодню (СП. - 2004. - 23 вересня).
42. Це додатковий тягар, який фактично ставить їх під контроль чиновників податкової адміністрації та призводить до протиріччя в законодавстві (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

43. У вільний продаждля львів'ян надійде приблизно 10 тис. квитків, решта ж 19 буде поширено згідно з колективних заявок [так у тексті - А.К.], спрямованих до Федерації футболу Львівщини (СП. - 2004. - 30 вересня).

44. З іншого боку, останнім часом щораз частіше лунають заклики взагалі скасувати схожі тести, адже обчислення коефіцієнта інтелекту або іншої схожої величини - це навішування ярлика, що може зіпсувати людині все життя або, принаймні, розвинути комплекси (П. - 2004. - 23 жовтня).

45. На 64 хвилині підопічні Євгена Кучеревського могли довести матч до перемоги, проте Рикун не потрапив практично в пусті ворота (СП. - 2004. - 2 вересня).

46. Вона [Кейт Хадсон] стверджує, що не робить нічого навмисно для росту своєї слави, як це личило б акторці її рівня (СП. - 2004. - 26 серпня).

47. Ввечері 17 жовтня його [Віктора Ющенка] літак, який курсував із Луганська до Запоріжжя, не зумів приземлитися на місцевому аеродромі через несприятливі погодні умови (ЛГ. - 2004. - 21 жовтня).

48. Не спить хлоп ночами, думає, голову у вікно виставляє, щоб освіжити мислений процес (П. - 2005. - 3 лютого).

49. І серед людей зустрічаються такі, яким доводиться удавати з себе інших: виглядати добрими і привітними, щоб місце не загубити (СП. - 2005. - 12 травня).

50. Більше ніж половина молоді не вбачає в цій країні місця для себе й своїх дітей (П. - 2005. - 4 червня).

51. Через єврейське походження Ерхарда не прийняли до кайзерівського воєнного училища, та Перша світова війна відкрила йому доступ в авіацію (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

52. Ну, мужики, ви, мабуть, піддверима стояли: не встиг подзвонити, а вони вже відкривають! (НБ. - 2005. - 22 вересня).

53. Мета його запуску - на практиці випробувати новий тип космічного рухового приладу, який можна буде використати для міжпланетних подорожей (П. - 2005. - 23 червня).

54. Термін "зомбі" бере свій початок від похмурого африканського культу вуду, розповсюдженого в Африці і на Гаїті (АГ. - 2005. - 20 липня).

55. Близько 40 відсотків українських мужчин не доживають до пенсійного віку (Е. - 2005. - 4 серпня).

56. Але судити будуть не його, а їх - за незаконний арешт чесного чоловіка (АГ. - 2005. - 17 серпня).

57. Ну а те, що жінка рятує мужчину - у житті ж завжди саме так і відбувається (Е. - 2005. - 18 серпня).

58.1 дуже не хотілося б, аби народ був укотре обманутий у своїх чеканнях через банальну недалекоглядність окремих технологів від нової влади (ДТ. - 2005. - 11 червня).

59. Якщо немає взаємовідносин бабуся - татусьо - брати, то без цього важко (АГ. - 2005. - 12 жовтня).

Література Основна

Бабич **Н.Д.** Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.61-63.

Волкотруб **Г.Й.** Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.44-46.

Дудик **П.С.** Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.166-171.

Коваль **А.П.** Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.41-61.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.55-87.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.367-369, 374-375, 379-380.

Пономарів **О.Д.** Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.56-71 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.55-70).

Сучасна українська лiтературна мова: Лексика i фразеологiя. - К.: Наукова думка, 1973. - С.60-95.

Сучасна українська лiтературна мова: Стилiстика. - К.: Наук. думка, 1973. - 0103-107, 115-134.

Чередниченко **І.Г.** Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.108-116, 118-120.

Додаткова

Бабич **Н.Д.** Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.
Ващенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Караванський Є. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.

- Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я", - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.
- Костенко Л.В. Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: KM Academia, 1999. - 32 с.
- Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.
- М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - 107 с.
- Передрій Г.Р., Смолянінова Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.
- Погрібний А.П. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.
- Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.
- Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - 240 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001. - 400 с.
- Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.
- Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.
- Солганик Г.Я. Лексика газети. - М.: Высшая школа, 1981. - 112 с.
- Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.
- Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.
- Яцимівська М.П. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.
- Яцимівська М.П. Мова сучасної української преси: стан і тенденції розвитку // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. журналістика. - Вип. 22. - Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - С.46-76.

Довідкова

- Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.
- Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.
- Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.
- Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.
- Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.
- Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.
- Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.
- Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.
- Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.
- Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974. - 296 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).
- Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови. - К.: Рад.шк., 1960. - 211 с.
- Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001. - 44 с.
- Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. - 216 с.

- Довідник з культури мови** / За ред. СЯ.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.
- Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г.** Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.
- Зубков М.Г.** Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.
- Калашник В.С., Колоїз Ж.В.** Словник фразеологічних антонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 284 с.
- Капелюшний А.О.** Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАІС, 2002. - 576 с.
- Караванський С** Практичний словник синонімів української мови. - К.: Вид-во "Орії" при підпр. "Кобза", 1993. - 472 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С** Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С.** Словник фразеологічних синонімів. - К.: Рад. шк., 1988. - 200 с.
- Культура мови на щодень.** - К.: Довіра, 2000. - 169 с.
- Культура української мови:** Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.
- Кульчицька Т.Ю.** Українська лексикографія ХІІІ-ХХ ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.
- Куньч З.** Риторичний словник. - К.: Рідна мова, 1997. - 342 с.
- Куньч З.Й.** Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.
- Лесин В.М., Пулинець О.С.** Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971. - 487 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь.** - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).
- Літературознавчий словник-довідник.** - К.: Академія, 1997. - 750 с.
- Лучик А.А.** Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.
- Непийвода Н.** Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.
- Плющ М.Я., Грипас Н.Я.** Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.
- Полюга Л.М.** Словник антонімів української мови. - К.: Довіра, 1999. - 275 с.
- Полюга Л.М.** Словник синонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 477 с.

- Розенталь Д.Э., Теленкова М.А.** Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с.
- Російсько-український словник:** 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.
- Російсько-український словник-довідник:** Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.
- Російсько-український словник синонімів.** - К.: Освіта, 1995. - 265 с.
- Русский язык:** Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.
- Словник синонімів української мови:** В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999-2000.
- Словник української мови:** В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.
- Українська літературна енциклопедія:** В 5 т. - Т. 1-3. - К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1988-1995.
- Українська мова:** Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.
- Універсальний довідник-практикум з ділових паперів.** - К.: Довіра, 1999. - 507 с.
- Універсальний словник-енциклопедія.** - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003. - 1414 с).
- Чак Є.Д.** Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. школа, 1984. - 184 с
- Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В.** Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с
- Юрченко О.С., Івченко А.О.** Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993. - 176 с
- Яцимірська М.Г.** Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАІС, 2005. - 128 с
- Словники України - інтегрована лексикографічна система:** Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (СО).

V. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ В МОВІ ЗМІ ІНШОМОВНИХ СЛІВ, НЕОЛОГІЗМІВ, ІСТОРИЗМІВ І АРХАЇЗМІВ, ДІАЛЕКТИЗМІВ. ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ РОСІЯНІЗМИ

1. *Стилістичне використання в мові ЗМІ слів іншомовного походження.* Зі стилістичного погляду давно засвоєні українською мовою іншомовні запозичення нічим не відрізняються від питомих українських слів¹. Широко використовують іншомовні слова в офіційно-діловому, науковому й публіцистичному стилях (як терміни, як компоненти термінологічних словосполучень). Тут вони здебільшого виконують номінативну функцію й не мають стилістичного навантаження, хоча й мають стилістичне забарвлення (відтінок книжності)². Крім того, в публіцистичному стилі іншомовні слова виконують такі функції:

- уживаючись у переносному значенні, є засобом іронії, засобом створення комічного ефекту;
- стають компонентом стилістичних фігур та тропів, зокрема в текстах контрастного спрямування;
- використовуються для створення піднесеного чи, навпаки, зниженого забарвлення висловлювання як такі, що справляють враження більш високих, урочистих, небуденних, "вишуканих" порівняно з українськими словами;
- є засобом створення образності, певного колориту³.

У мові художньої літератури іншомовні слова використовують переважно в номінативній функції чи в ролі стилістичного засобу. Іншомовні слова "потенційно несуть у собі колорит книжності", "стилістично цілком вкладаються в систему нехудожніх стилів"⁴. У публіцистичних і художніх

текстах знерідка для створення колориту зображуваного середовища вживають екзотизми й варваризми.

Варваризми (від грец. barbarismos - властивий іноземцеві) - іншомовні слова та звороти, що не стали загальноновживаними, повністю не засвоїлися в мові: *уйк-енд*, *віва*, *альма-матер*. Варваризми використовують під час описування чужоземних звичаїв, звичок та ін. Часто варваризми зберігають іншомовну графічну форму слова¹: *pro domo*, *vivere temento*.

Екзотизми (від грец. exōtikos-чужий, іноземний)-слова, запозичені українською мовою з інших мов для позначання реалій життя іншого народу чи країни²: *меджліс*, *тореадор*, *гейша*, *фазенда*, *сарі*, *барбекю*.

Проте надмірне захоплення іншомовними словами, "не вмотивоване ні номінативними, ні стилістичними міркуваннями"³, свідчить про те, що людина або не знає української мови, або ставиться до неї байдуже чи недбало. В тих випадках, коли іншомовного лексичного запозичення, ще достатньо не засвоєного українською мовою, в журналістському творі не можна уникнути, треба використовувати різні способи введення іншомовного слова в текст, що полегшать читачам (слухачам, глядачам) його сприйняття:

A/-після малозрозумілого іншомовного слова в дужках подати український відповідник за першого вживання цього слова в тексті;

A^обіграти іншомовне слово в тексті, з'ясувавши його значення для читачів (слухачів, глядачів);

& подати дефініцію (визначення) прямо в тексті;

обдати посилання вниз колонки (сторінки) в газеті чи рухомих рядком на телеекрані;

й^за насиченості тексту порівняно новими іншомовними лексичними

¹ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.66; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.47^18; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.354; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.434; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.78-79 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.77).

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.66; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.355; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.65; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.436; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.78 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.77).

³ Див.: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.79 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.78).

¹ Див.: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.74 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.73); а також частково: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.47.

² Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.153; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.61; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.73-74 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.73).

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.63; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.75-76 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.74-75).

⁴ Іжакевич Г.П. Стилістично-функціональна диференціація словникового складу української літературної мови // Сучасна українська літературна мова: Стилістика - К.: Наук, думка, 1973. - С.83.

запозиченнями подати в кінці його короткий словничок іншомовних слів тощо.

2. Росіянізми в телевізійному мовленні й у газетному тексті.

Коли йдеться про помилкове вживання росіянізмів, то переважно мають на увазі лексичні росіянізми, здебільшого не беручи до уваги граматичних та ін. Проте варто зауважити, що будь-які росіянізми, вжиті без спеціальної стилістичної настанови, є вкрай небажаним явищем у мові мас-медіа, оскільки вони не просто тиражують помилки, а й руйнують саму "структуру української мови". Ці помилки за часті їх повторюваності масовий глядач (читач) починає сприймати як певну "норму", як зразок для наслідування.

Лексичні росіянізми справляють руйнівний вплив на структуру української мови, але їх порівняно легко зауважити в тексті й виправити, принаймні подумки, на відповідні українські слова. Величезної шкоди завдають мовленню граматичні росіянізми, які вносять в українську мову чужі їй структури, руйнуючи ті, що існували досі, уподібнюють українську мову до російської, нівелюють усі особливості української мови, які, власне, й визначають її своєрідність, відрізняють її від російської та інших мов¹. Після такого руйнування можна буде констатувати абсолютну подібність двох мов і дійти невтішних висновків щодо доцільності існування однієї з них, ясна річ, не російської. Тому шкода від мимовільного, несвідомого руйнування самого фундаменту мови є набагато більшою, ніж здається на перший погляд. Ця руйнація переходить межі суто мовних явищ і стає вже важливою суспільною проблемою.

Звісно, різні засоби масової інформації, зважаючи на їх специфіку, справляють різний вплив на згадані процеси, проте є й ціла низка проблем, спільних для різних ЗМІ.

Насамперед зауважимо, що, ясна річ, найбільше й на телебаченні, й у пресі випадків помилкового вживання слів, які властиві російській мові й не характерні для мови української, тобто лексичних росіянізмів. Не можна сказати, хто таких помилок частіше припускається: тележурналісти чи газетярі. Звичайно, на телебаченні лексичних росіянізмів трохи

¹ Див.: Антисуржик. - Львів: Світ. - 1994. - С.6-7; Кибальчич В.М. Відтворення елементів національної специфіки у лексиці двомовної газети // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України: 36. мат. наук.-практ. конф. - Львів: Світ, 1993. - С.132-136.

Див.: Кибальчич В.М. Відтворення елементів національної специфіки у лексиці двомовної газети // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України: 36. мат. наук.-практ. конф. - Львів: Світ, 1993. - С.132.

більше, але, зрозуміло, тільки тому, що, крім журналістів, у передачах беруть участь також політики, фахівці з різних галузей народного господарства, науки й культури, просто люди з вулиці, які потрапили в об'єктив телекамери випадково. Найчастіше причиною помилок є недостатній словниковий запас у людей, які порівняно недавно почали говорити українською мовою. Проте й ті журналісти, для яких українська мова є рідною, знерідка припускаються таких помилок через вплив російськомовного середовища чи внаслідок засилля російськомовних передач на окремих загальнонаціональних і місцевих телеканалах, на РМ-радіостанціях (ці передачі, навіть якщо їх спеціально не прослуховувати, мимоволі впливають на підсвідомість, оскільки нав'язливо лунають у громадському транспорті, в кафе, в місцях масового відпочинку людей). Найчастотнішими в мові ЗМІ є такі лексичні росіянізми:

Наступного дня можете у призначений час підійти у призначене місце і вдати себе за чергову жертву (ТП. - 1998. - №3); Він не той, за кого себе вдає (УТ-1. - 1999. - 14 вересня) [вдати, вдавати із себе].

До якого психотипу можна зачислити наше суспільство? (ЛЕ. - 1997. - 23-24 грудня); На ваш рахунок зачисляться гроші в доларовому еквіваленті (ІСШ - 1999. -2жовтня) [зарахувати, віднести].

Сюжет зводився до наступного: в Англії побудовано гігантський трансатлантичний корабель - втілення розкоші та комфорту (ТП. - 1998. - №2); Привертають увагу наступні положення програми цього кандидата у Президенти України (СТВ. - 1999. - 23 жовтня) [такі].

Кожен із нас помічає: у певний період доби ми переживаємо емоційний та фізіологічний підйом чи спад (ТП. -1998. - №2); Команда сьогодні на підйомі (УТ-2. - 1999. - 9 жовтня) [піднесення].

Купи захоплені багаточисленні печери, у яких виявлено склади, казарми, госпіталь і навіть в'язниці (ТП. -1998.- №2); Це помітно в багаточисленних розповідях про пригоди (Інтер. - 1999. - 17 вересня) [численні].

Це означає, що в нього в результаті незадовільної психологічної підготовки відсутні потрібні бійцівські якості справжнього переможця (СП. - 1998. - №3); В результаті зсуву ґрунту загинули люди (1+1. - 1999. - 13 жовтня) [внаслідок].

Якась доля правди в цьому є (ТП. - 1998. - №3); Доля правди в цьому є (СТБ. - 1999. - 18 липня) [частка та ін.].

На механіко-математичному факультеті здавна склалася традиція, що Новий рік настає після здачі останнім студентом усіх заліків, отже, у цьому році, за найоптимістичнішими прогнозами, це буде за

А.О. Капелюшний

тиждень до Великодніх свят (СП. -1997.- №52); Ні, сесію я вже здала (1+1.- 1999. -25січня) [складати].

"Ми запросили лише найближчих, а з Джейн у мене ніколи близьких відносин не було", - пояснив Джо (ТП. - 1998. - №3); Не варто псувати відносини з керівництвом фестивалю (Інтер. - 1999. - 27 червня) [стосунки].

Весь ранок - від піе шостої- я бігала між дзеркалом і шафою, пачливо шукаючи компроміс між джинсами і светром та діловим костюмом (Е. - 1998. - №4); Півшостої- час пити чай (ТП. - 1998. - №2); І ось приходжу я в півдев'ятої (ICTV. -1999. - 23 травня) [о пів на дев'яту].

А в 1968 році один з китів Голівуду-студія "Юніверсал"-заклонила постійний контракт з 21-річним режисером (ТП. -1997.-№ 1); Ми заключаємо з ними контракти на поставку сировини (1+1. - 1999. - 7 лютого) [укласти, підписати].

/ Якщо шахтарі з навколишніх сіл якось ще зводять кінці з кінцями, то городянам куди важче (Е.-1998.- №5); Нам стало куди важче жити за останній рік (М. - 1999. - 14 квітня) [набагато].

Наведених росіянізмів уникнути порівняно нескладно, варто тільки їх зауважити в мовленні, а найскладніше зробити саме це, бо їх неприродність у тексті може помітити той, для кого українська мова є рідною, хто постійно вдосконалюється в її використанні. Відшукати ж потім у словнику відповідне слово й виправити помилку не становить жодних труднощів.

Проте є такі лексичні росіянізми, які в телевізійному й газетному мовленні трапляються лише зрідка, оскільки в одних випадках це елементарні помилки, а в інших вони мають надто прихований характер, бо в українській мові є слова з такими ж коренями. В газетах останніх помилок навіть більше, ніж на телебаченні, бо ці приховані помилки виникають найчастіше в аналітичних текстах, а на нашому телебаченні останнім часом переважає інформаційне й розважальне мовлення. Дуже легко порівняти особливості виникнення згаданих помилок на таких прикладах:

Треба було працювати і працювати, щоб довести, що це не випадковість і ти завжди чогось вартуєш у цьому житті (Е. - 1998. - №4); Це нічого не вартує (ЛТБ. - 1999. - 3 вересня) [вартий, варте].

Молодого робітника назначили директором одного підприємства (СП. -1998. - №3); Мене назначили на цю посаду, не спитавши моєї думки (СТБ. - 1999. - 1 червня) [призначити].

Гоанчний розмір шкільного податку, вважає І.Юхновський, не повинен перевищувати 3% вручки, одержаної від реалізації шкільних това-

рив чи послуг (ВЗ. - 1998. - 9 січня); Денна вручка мала, бо місце малолюдне (ЛТБ. - 1999. - 30 липня) [виторг].

Для непосвячених: як іменувати те, чим ти займаєшся? (ТП. - 1998. - №3); Непосвяченим важче: вони мало що розуміють (СТБ. - 1999. - 18 липня) [невтаємничені].

Відтак, навіть не користуючись калькулятором, можна підрахувати, що на кожне "спальне" місце приходилося по два глядачі (ТП. - 1998. - №3); Нам приходилося лише частина спадку (Інтер. - 1999. - 11 серпня) [припадати].

Президент безсумнівно правий, ззначаючи, що серйозну загрозу національній безпеці представляє політизація суспільства (Д. - 1998. -12 лютого); Що він представляє собою? (ЛТБ. - 1999. -3 липня) [являє, є, становить].

Цей молодик на вулиці Гоінченка наніс ножове поранення у живіт працівнику Служби безпеки України у Львівській області (СП. - 1998. - №1); Владислав Ващук наніс потужний удар по м'ячу (УТ-1. - 1999. - 29 вересня) [завдати].

Після зв'язаної перемоги львівських футболістів на виїзді над дніпропетровським "Дніпром" ніхто не сумнівався, що така ж участь чекає й "Зірку", яка застрягла внизу турнірної таблиці (СП. - 1998. - №32); Незавідна участь одного з провідних гравців (Інтер. - 1999. -10 жовтня) [доля].

Ми, між іншим, фізико-математичну підготовку маємо не гіршу, а часом і ліпшу, ніж американці, і дана область знань у нас вивчалася глибше, ніж в Америці (!) (ТП. - 1998. - №2); Наш інститут є провідним у цій області досліджень (ICTV. - 1999. - 2 травня) [галузь, сфера].

Він як би для мене її написав. Не "як би", а взагалі - для мене (Е. - 1998.- №2); Ми як би зупинилися і тупцюєм на місці (СТБ. - 1999.- 30 червня) [ніби, мов та ін].

Справжній Клан був організований в Pulaski, Tennesi, 24 грудня 1865 р. шістьма бувшими офіцерами армії конфедератів, які дали цій суспільній групі ім'я, перероблене від грецької "kuklos"("circle"- "коло") (ТП. - 1997. - №1). Це характерно для всіх країн бувшого Радянського Союзу (1+1. - 1999. - 1 лютого) [колишній].

Вони надіялися з допомогою північного сусіда вирвати країну з нужди (ТП. - 1997. - №1); Їх спонукала до цього нужда (СТБ. - 1999. -16 березня) [злидні та ін.].

ТЗОВ "ТУР" постійно реалізує: миючі, чистячі засоби (Р-Л. - 1998. - №0); Це найкращий миючий засіб (ICTV. - 1998. - 19 грудня) [мийний].

На титульній сторінці анонсів будемо згадувати про найцікавіші позиції біжучого уїк-енду (Т. - 1998. - №5); Це тільки показники злочинності за біжучий рік (СТБ. 1999. - 17 березня) [поточний, цей].

Туристична фірма Богіра. Франція: Прага- Париж. Екскурсійні поїзди. Італія. Турція. Індивідуальні тури на замовлення. Єрзовізи (ЛЛ. - 1998. - №2); Екскурсії, шоп-тури. Турція (Анталія). Гоеція. Кіпр. Чехія. Словачія. Китай (СТБ. - 1998. - 19 грудня) [Туреччина, Словаччина].

до ПРИЇЗДУ АВАРІЙНОЇ НЕОБХІДНО:

- закрити контрольний кран на газопроводі;
- повітрити приміщення;
- не включати і не виключати електроприлади;
- не допускати відкритого вогню (ЛЛ. - 1998. - №2) [закрутити, вмикати, вимикати].

Виключив світло у всіх кімнатах (1+1 - 1999. 15січня). І є просте правило телепростору: не подобається канал - переключи на інший (ТП. - 1998. - №2); Не можна залишати включеними побутові електроприлади (УТ-2. - 1999. - 24 липня) [перемикати, увімкнені].

В давні часи серед індіанців найтяжчим гріхом рахувалася втрата чоловічої сили (ЛЛ. - 1998. - №2); Я ракую, це правильно (УТ-1. - 1999. - 14 жовтня) [вважати].

Зараз ми все робимо вірнo (МТ- 1999. -№9-10); Це вірне розуміння складного питання (СТБ. - 1999. - 5 квітня) [правильно].

Він ще слабо уявляв собі всі проблеми, пов'язані зі своїм майбутнім фахом (ВЗ. - 1998. - 9 січня); Утім, на цій стадії слабих команд і справді немає (П.- 1999. -14 жовтня); Слаба фізична форма не дозволила досягти більшого (Інтер. - 1999. - 21 серпня) [слабкий].

Однак існування боргу, який потрохи накопичувався ще з початку цього року, ніхто не заперечує (П. - 1999. - 14 жовтня); У нас триває процес накопичення знань (СТБ. - 1999. - 24 серпня) [нагромаджувати-ся].

Не набагато менше в телевізійному мовленні й у газетних текстах граматичних росіянізмів. Проте шкода від них дуже велика, оскільки, повторюємо, вони руйнують саму структуру української мови. На морфологічному рівні росіянізми переважно виявляються в уживанні іменників у роді й числі, що властиві російській мові й не характерні для української, у творенні відмінкової форми за типом, притаманним російській мові:

Інститут створений при Національному університеті імені Шевченка (УТ-2. - 1999. - 27 травня); Вона терпляче чекала мого повернення із роботи, щоби вилити усю свою біль (СП. - 1998. - №42); Ми з Ва-

люю прийшли раніше за інших (СТБ. - 1999. - 12 квітня); Менініт "передає нам привіт". Звідки? Виявляється, невинна нежить може бути проявом... вірусного менініту! (Е.-1999. - №36); Про це я дізнався з великою біллю (ЛТБ. - 1999. - 28 червня); Ми щойно повернулися з Кривого Рога (СТБ. - 1999. - 14 жовтня); Мадонна виконує роль американської місіонерки в Шанхаї 30-х років, якій потрібно знайти опіум для полегшення страждань поранених солдат (СП. - 1997. - №49); Керівництво привітало молодих солдат (ICTV. - 1999. - 12 серпня); І якщо вибори у нас закінчаться перемогою реформаторів, то похорони не за горами (П. - 1998. - 20 березня); Похорони тут коштують 8 USD (СП. - 1998. - №4); А от на похоронах по-сусідськи допоможемо (СП. - 1998. - №33); Він не прийшов на похорони В'ячеслава Чорновола (СТБ. - 1999. - 30 березня); Коханий ВАНЮШКА! Дякую за твої губи, руки, миті, подаровані тобою, і за те, що ти є на світі. Коханий пухнастий КОЛІНЬКА. Дурію від твоїх ніжних губ. Кохана НАДІНЬКА!Я тебе дуже люблю. Мила, кохана АННУШКА!!! (Е. - 1998. - №6); Я просто закохана в Горька з "Аква Віти" (ICTV. - 1999. - 4 травня); Захоплений її зеленими очами (ICTV. - 1999. - 14 липня).

Для російської мови характерна складена форма майбутнього часу дієслова, складена форма вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників. Такі ж риси деякі журналісти переносять і в українську мову, якій більше властиві прості форми, що є стилістично нейтральними, й тому їх вільно вживають у всіх стилях. Складені ж форми характерні переважно для книжного мовлення (для офіційно-ділового та наукового стилів). Ступені порівняння прикметників тележурналісти й газетярі інколи утворюють за нормами російської мови, не беручи до уваги специфіки української мови:

Але схоже на те, що мешканці будинку мовчати не будуть (П. - 1998. - 14 квітня); Сьогодні "ліві"будуть протестувати (П. - 1997. - 17 грудня); Євтушок буде підключатися і до атак (П. - 1997. - 12 грудня); Шахтарі будуть страйкувати (УТ-1. - 1999. - 10 жовтня); Один день сьогоднішній цінніший двох днів завтрашніх (П. - 1999. - 12 серпня); Він був серед нас самий кращий (ЛТБ. - 1999. - 19 серпня).

Синтаксичні росіянізми - це переважно так звані пасивні конструкції на місці українських активних зворотів і безособових речень, а також конструкції з невластивими українській мові активними дієприкметниками теперішнього часу:

Це ковзаючий крок на трохи зігнутих ногах із легким присіданням на носі, що відштовхується (СП. -1997.- №49); Вибити гроші, які за-

А.О. Капелюшній

боргували до бюджету непрацюючі або ж слабо працюючі підприємства, погодьтеся, неможливо жодними діями, навіть пустошойтенківськими "заняттями з цивільної оборони" (П. -1998. -15 серпня); Напівтемрява плюс постійно блимаюче світло різнокольорових прожекторів перетворюють усе сіре та буденне на більш привабливе та романтичне (СП. - 1998. - №2); Аби в 'язні не були звільнені, "духи" без роздумів розстріляли їх на березі річки (ТП. -1998. - №2); Неупинно зростаюча кількість осіб, які у вільний від безцільного вештання містом час, займаються збиранням підписів за політичну партію чи блок (ТП. - 1997. - №1); Про склад граючих сьогодні футболістів "Динамо" (УТ-1. - 1999. - 12 липня); Це розповідається в фільмі (1+1.- 1999. - 8 квітня).

Крім того, чимало помилок у мові ЗМІ пов'язано з порушенням норм керування. Цих помилок припускаються тоді, коли не враховують розбіжностей у варіантах керування в українській і в російській мовах. Найтипівшими помилками є такі:

Ніхто не вередує, тому що розуміє - те, чому вони навчаються сьогодні, знадобиться їм завтра (МТ. - 1999. - №9-10); І навіть певний час працював у нього моделлю по зачісках (МТ. - 1999. - №9-10); 3 понеділка по четвер о 23.00 виходитимуть в ефір випуски економічних новин "ВІКНА-БІЗНЕС" (СП. - 1998. - №1); Судить самі: вже 1 січня у травмпункт номер 2 за невідкладною лікарською допомогою звернувся 21-річний хлопець із відірваною кистю правої руки (СП. - 1998. - №1); Пастролі"- відкрите пограбування, насильницький напад, рецидивізм. Синонім- "гоп-стоп". (Словник жаргону з довідника по криміналістиці) (МТ. -1999. - №9-10); Напевно все це і стає причиною тому, що багато українських музикантів перебираються до нашої східної сусідки (МТ. - 1999. -№9-10); Можливо, скоро беларуси зрозуміють, що причина популярності їх Президента лише в тому, що він уміє говорити з народом на зрозумілій останньому мові та брати відповідальність лише на себе (СП. - 1998. - №8); Навіть за кордоном - в Америці або Польщі-я не зраджувала своїм звичкам (Д. - 1999. - 17 вересня); Хочу подякувати телеглядачі за увагу (УТ-1. - 1999. - 17 лютого); Головне - не зраджувати собі (ІСТУ. - 1999. - 30 квітня).

Отже, ті самі чинники позначаються як на телевізійному, так і на газетному мовленні. І якщо, скажімо, в телевізійному мовленні помітно менше використовують деякі ускладнені синтаксичні конструкції, утворені з порушенням норм української мови, то це лише тому, що вживання таких конструкцій узагалі не передбачає специфіка телебачення (ні російського, ні українського). Але в телевізійному мовленні зауважуємо трохи більше,

ніж у газетних текстах, відхилень від норм керування, що також можна пояснити деякими специфічними рисами телебачення, зокрема більшою його зорієнтованістю на розмовну стихію. Проте все це (вживання російських) можна лише пояснити, але не виправдати. Руйнівні процеси треба зупинити. І перший етап на шляху до цього-виразне усвідомлення небезпечності згаданих процесів, повернення до них пильної уваги журналістів.

3. Стилістичне використання в мові ЗМІ неологізмів та застарілої лексики. У наукових, офіційно-ділових текстах неологізми (від грец. neos - новий і logos - слово, поняття; слова чи звороти на позначення нового поняття¹) виконують переважно номінативну функцію; в мові художньої літератури їх використання має яскраво виражене стилістичне завдання². У публіцистичному стилі загальнономовні неологізми виконують такі функції:

В підкреслюють новизну понять, які позначають;

8 посилюють експресію вислову (*Кучмагейт* [П. - 2000. - 30 листопада]. *Проковтнемо "Кучмагейт" і не подавимося?* [ВЗ. - 2001. - 19 січня]. *Бігморди, янукдоти, янукізми, янучари*);

в є засобом передавання позитивної чи негативної оцінки автора;

Я використовуються як засіб нетрафаретного, образного відтворення подій ("*ПАРЄбудова*". *Чи допоможе Україні політичний євроремонт?* [ВЗ. - 2004. - 29 січня]);

9 називають поняття, на позначення якого нема іншого слова в мові, вводячи нову назву в обіг;

в замінюють уже наявну назву точнішою, зрозумілішою;

в є засобом створення комічного ефекту (*А хто ще повірить в український буржуазний кучманізм Романа Федоріва?* [П. - 2001. - 18 січня]?).

У художній літературі загальнономовні неологізми використовують переважно для відтворення колориту певного періоду в розвитку суспільства, для відтворення колориту доби³. Індивідуально-авторські неологізми ха-

¹ Див., наприклад: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005.-С.25.

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ 2003. - С.65.

³ Див.: Дубинянський М. Тисяча посмішок помаранчевої революції. - К.: Факт, 2005. - С. 82, 83, 103, 123, 154, 168.

⁴ Див. також: Іжакевич Г.П. Стилістично-функціональна диференціація словникового складу української літературної мови // Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.67-71; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.82-83 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.81-83).

⁵ Див., наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978.-С.71.

рактерні для художніх і публіцистичних текстів. Здебільшого ці неологізми залишаються тільки в мовленні їх автора, хоча окремі з них згодом можуть стати надбанням загальнонародної мови, як це сталося, скажімо, зі словами *мрія* (автор - М.Старицький), *корабелі* (автор - Ю.Яновський). У розмовному мовленні неологізми виникають постійно й, ніде не зафіксовані, швидко зникають (*Іде бабця з базару. Водній руці-"кравчучка", в іншій -"кучмовоз". Зупиняється під "бігмордою"*). Тільки інколи вони переходять до літературної мови². Є небезпека надмірного захоплення в мові ЗМІ використанням неологізмів. Особливо це стосується нових аббревіатур, значної частини з яких інколи не може розшифрувати навіть автор тексту (*ВППЖ, USAIDia* ін. аббревіатури, написані латинським шрифтом/ На радіо й телебаченні треба вимовляти повністю скорочення, "призначені лише для зорового сприймання"³ (*Десять кілометрів, а не десять кими, десять каем, десять кеме*). Загалом же "неологізми в мові - це завжди її оновлення, в більшості випадків логічно й стилістично вмотивоване збагачення, мовленнєво-лексична динаміка в мові, вияв її розвитку"⁴.

Архаїзми (слова, що вийшли з ужитку, бо витіснені сучасними відповідниками: *суцций, піит*) в мові ЗМІ вживають для:

- 1) відтворення колориту доби;
- 2) надання текстові піднесеності, урочистості;
- 3) створення комічного ефекту.

Історизми (слова, що вийшли з ужитку у зв'язку зі зникненням реалій, які вони називали: *пристав, кріпак*) переважно вживають:

- 1) для відтворення колориту доби;
- 2) в суто номінативній функції.

Що ж до використання історизмів "для надання викладові урочистості, піднесеності", "для зіставлення фактів сучасності з подіями, що відбувалися в минулому" та "як опорних слів перифраз"⁵, то тут О.Д.Пономарів має на увазі або функції історизмів у художньому мовленні, або часткові, рідкісні випадки вживання цих слів у публіцистичному стилі.

¹ ДубиняТіський М. Тисяча посмішок помаранчевої революції. - К.: Факт, 2005. - С.168.

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.73; Пономарів О.Д. Стлістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.85 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.84).

³ Пономарів О.Д. Стлістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.81 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.80).

⁴ Дудик П.С. Стлістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.175.

⁵ Пономарів О.Д. Стлістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.88-89 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.87-88).

4. *Стилiстичне використання в мові ЗМІ діалектизмів.* Діалектизми належать до лексики обмеженого вживання. Проте водночас це, за влучним висловом О.Д.Пономарева, потужні джерела, які живлять велику ріку нашої мови, збагачуючи її синоніміку¹. Найчастіше діалектизми використовують у художніх та публіцистичних творах. Тут треба пам'ятати, що невмотивоване вживання діалектизмів розхитує літературні норми, знижує рівень культури мовлення. Часто використання діалектизмів не зумовлене ні стилістичними, ні номінативними настановами; воно є наслідком недостатнього розмежування засобів літературної мови та діалектів² або ж свідомим хизуванням, протиставлянням своїх, "правильних" засобів української мови чужим, напівросійським, "неправильним". Це не сприяє ні збільшенню кількості нових носіїв української мови, ні загалом соборності України.

Найчастіше діалектизми використовують:

- ✓ у розмовному мовленні як засіб вільного, невимушеного спілкування людей - носіїв певного говору;
- ✓ у художніх текстах для відтворення цього типу мовлення;
- ✓ у художньому мовленні в прямій мові для створення мовної характеристики персонажа, для типізації характерів представників різних суспільних верств;
- ✓ у художньому мовленні для реального відтворення життя з усіма його подробицями;
- ✓ у художньому мовленні для відтворення місцевого колориту;
- ✓ у публіцистичному стилі для позначання реалій життя словами, яким нема відповідників у літературній мові;
- ✓ у публіцистичному стилі в прямій мові для створення мовної характеристики персонажа, для відтворення місцевого колориту³.

У науковому та в офіційно-діловому стилях діалектну лексику майже не використовують.

Питання для самоперевірки

1. Ставлення журналіста до слів іншомовного походження та їх використання в пресі, на радіо, телебаченні.

¹ Див.: Пономарів О.Д. Стлістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.112 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.110).

² Див.: Там само. - С.111 (С.110).

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.84-85; Пономарів О.Д. Стлістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.110-111 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.108-109).

Лексичні та граматичні росіянізми в мові ЗМІ.
Небезпека паронімії під час використання слів іншомовного походження.

Стилістичне використання історизмів і архаїзмів у мові ЗМІ.
Архаїзми як засіб надання урочистості або "зниження" висловлювання.
Використання історизмів для відтворення колориту епохи.
Неологізми як обов'язковий елемент мови ЗМІ.
Межі використання в журналістських текстах нових складноскорочених слів.

Особливості використання в мові ЗМІ діалектизмів.

Практичні завдання

Завдання 8. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою іншомовних слів, діалектизмів, неологізмів, архаїзмів.

Завдання 9. Виявити помилки у вживанні слів іншомовного походження, неологізмів та застарілої лексики, діалектизмів. виправити речення.

1. Роль посередника виконував диспетчер. Кажуть, що клієнтів у цьому закладі вистарчало. Послуги "жриць кохання" вартували 300 грн. Серед працівниць секс-бізнесу були й неповнолітні. Декотрих з них затримали в момент надання послуг (АГ. - 2004. - 14 квітня).

2. Мовляв, він [Роман Козак] зіпсув імідж партії (ЛГ. - 2005. - 3 березня).

3. А останнє поняття - це зовсім не синонім приватного власника, на чому свідомо чи підсвідомо, явно чи іманентно наполягали минулі місяці як запеклі критики урядових намірів, так і деякі радники президента Ющенка (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.6).

4. Щезла вакцина від поліомеліту (П. - 2005. - 2 червня).

5. Є така думка, що немає такої країни, де б владу любили. Сумнівний алгоритм (УШ. - 2000. - №8).

6. За словами співака [Олександра Пономарьова], він не боїться жодного з конкурентів на конкурсі ["Євробачення"], а щодо "Тату", то, цілком імовірно, скандальних дівчаток чекає дискредитація. Якщо вони спробують порушити загальноприйняті правила, то можуть запросто вибути зі списку учасників (Е. - 2003. - 22 травня).

7. Це ж скільки вагонів можна розвантажити за п'ять років! Два веселі депутати нам замінять ескалатор? (ВЗ. - 2004. - 26 лютого).

8. Цей форум, на мою думку, був фальш-стартом у президентських передвиборних перегонах (ЛГ. - 2004. - 12 лютого).

9. Якщо говорити про російський вектор, то це залежить не від національного фактору - береться до уваги професіоналізм партнера. А НТВ стоїть на досить високому рівні - навіть вищому, ніж багато західних каналів (П. - 2000. - 30 березня).

10. Наприклад, в агенції *Reuters* кожна людина уніфікована, тобто робить кілька робіт: і знімає, і спілкується кількома мовами, і водить авто, і монтує матеріал, і може при потребі передати матеріал за кордон (П.-2000.-30 березня).

11. Довгі роки відбувався у мене відтік енергетики, від цього постійно хворів, страждав на статеву слабкість, боявся жінок (МП. - 2001. - 6 січня).

12. Головний тренер України - справді одіозна фігура не тільки у вітчизняному футболі. Валерія Лобановського, без сумніву, можна назвати суспільним феноменом. Пізнати цю людину неможливо. Геніальність Лобановського є загадкою і для людей, які його оточують, і для тих, що перебувають на відстані (Е. - 2001. - 18 січня).

13. Чи в нас таку принциповість сугестують екстраестетичні чинники? (П.-2002.-12 грудня).

14. - Останнім часом для тренажерного футбольного ринку характерне невпинне падіння цін. На вашу думку, як довго триватиме цей процес?

- ...Відповідаючи на ваше запитання, скажу, що оскільки нині у світі намітилася певна стабільність, то наступного року можна передбачити певне підвищення вартості футболістів (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

15. Федерація футболу України взяла курс на посилення спаринг-партнерів для команд, що готуються до міжнародних стартів, про що свідчить підбір суперників на турнірі (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

16. Давно вже в італійському чемпіонаті не було такої яскравої палітри команд з різними стилями, що не просто намагаються здобути очки і піднятися вверх по турнірній таблиці, а показують і сповідують абсолютно різний футбол: від закритого - "залізобетонного" у "Ювентуса", до атакуючого - "романтичного" у "Лацио" (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

17. У соборі святого Юра фіксують чуда (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

18. Ми повинні були вийти на лідируючі позиції серед агентств до кінця 2003 року (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

19. Тираж [листівок] - 18 мільйонів (!) екземплярів (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

20. Єврейський цугцванг для Каспарова [заголовок; у тексті цього слова не вживають - А.К.] (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

21. Вогонь виник через порушення правил експлуатації побутових приладів, за короткий час полум'я охопило всю споруду (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

22. За роки прискіпливої селекції кадрів лише ці двоє змогли довести свою цілковиту відданість і лояльність президентові (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

23. Янукович є репрезентантом донецького лобі, але воно також розгалужене і складається зі своїх мікросередовищ (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

24. "Наша Україна"... Це-кілька партій. Тобто розгалужена інфраструктура, яка нагадує велетенську ялинову лапу (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

25. СДПУ(о), яку він очолює, насправді є складним конгломератом політиків і політичних груп зі своїми інтересами (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

26. Доба неспокою і дестабілізації - породження головно ЗМІ - не сприяє глибоким рефлексіям (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

27. А на все це лягає тінь Америки, яка сама не знає, в якій ролі - жандарма чи благодійника—вписатися в сучасний світ, і біля керма якої постійно бракує великого візюнера (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

28. Одного весняного дня 1998 року я сів на лондонському автотерміналі "Вікторія" в автобус, на вітровому склі якого було написано Kiev (ЛГ - 2003. - 4 січня).

29... Ми підкориктовуватимемо зміст угоди, діятимемо адекватно до ситуації (ВЗ. - 2004. - 26 лютого).

30. Це не випадковість, що при Сталіні, так само як і в останні роки, Москва була і залишається привілейованим бенефіціаром плодів модернізації і розвитку (СП. - 2004. - 23 вересня).

31. Щоб потрапити до губернатора Львівщини, потрібно пройти фейс-контроль і відповідати дрес-коду (СП. - 2005. - 10 лютого).

32. У перші ряди потрапив і Майкл Кейн за персоніфікацію героя роману Грема Гріна "Тихий американець" (ВЗ. - 2003. - 13 лютого).

33. Дії влади - це просто рефлексії на ситуацію (ПІК. - 2003. - №5. - С.14).

34. Щоб любити Леоніда Даниловича, потрібно бути гурманом (У. - 2002. - №1-2.-С.32).

35. Вивчивши рекламу та провівши рекогносцировку на місцевості, я попрямував у знаний торговий центр (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

36. ПАРАЛІМПІЗМ. З фінського міста Еспо повернулися до Львова чемпіони та призери відкритого чемпіонату Європи з легкої атлетики за

участю спортсменів-паралімпійців (СП. - 2005. - 1 вересня).

37. Важливо також, що ЦЗ з УДСО МВДСО при Залізничному РВ ЛМУ УМВСУ у Львівській області проводять розрахунки та охорону приміщень обласного центру зайнятості (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

Завдання 10. Знайти в поданих реченнях лексичні росіянізми, випадки невдалого вживання слів. Виправити текст.

1. Перечисліть імена загиблих (СП^2004^Д« Г|^топада).

2. Над якою країною вперше була взірвана атомна бомба? (СП. - 2004. - 18 листопада).

3. Хлопці, не подумайте, що я придираюся, але при рахунку 0:6 я починаю сумніватися в нашій перемозі! (СП. - 2004. - 18 листопада).

4. Вигляд у нього при цьому був подавлений - і це свідчить про багато що (АГ. - 2004. - 15 грудня). т у< й?Л1 Ь

5. Тарас [Чорновіл] для них цінності не представляє (АГ. - 2004. - 15 грудня).

6. Нагадаємо, що ІСД останнім часом активно завойовує ринок країн Східної Європи, президенти яких уже встигли виразити свою підтримку Вікторіві Юценку (АГ. - 2004. - 15 грудня).

7. Я цікавлюся модою, але не до такої міри, щоби прокинутися вранці й вирішити: а ну-кега сьогодні перефранчу Несту (АГ ^ 2004. - 8 грудня).

8. Керівництво вузів запевняє, що студенти здадуть сесію вчасно, але вчитимуться по суботах^СП. - 2004. - 2 грудня).

9. Перегару стільки, що взірватися можна! (С П . г р у д н я) .

10. Останні місяці року будуть вдалими для укріплення здоров'я (АГ. - 2004. - 29 грудня).

11. Скептикам, що звикли глузувати^ "звіздарів", буде цікаво довідатися, що аш-Шарані пророчив рік назад смерть Ясіра Арафата (АГ. - 2004.-29 грудня). . .

12. Співпадиння на мукачівських та загальноукраїнських виборах (АГ.-2004.-22 грудня).

13. Я спочатку серйозно не відносилася до стрільби, мені все легко вдавалося (СП. - 2004. - 23 грудня).

14. Також байдужими Близнюків не залишать різноманітні приємні аксесуари - наприклад, коврики для мишок тощо (СП. - 2004. - 16 грудня). г ^ К ^ - и

15. Кримчани відразу відмітили, що постачання півострова газом стає почасти сімейним бізнесом (АГ. - 2004. - 22 грудня).

Б.

1. У громадській приймальні одного з кандидатів гостей зі Львова розприділяли по дільницях (СП. - 2004. - 30 грудня)..
2. Якщо у січні ехо далеко чути - морози сильнішають (СП. - 2004. - 30 грудня).
3. Щоб забезпечити благополуччя Нового року, йому необхідно влаштувати радісну, привітливу зустріч (СП. - 2004. - 30 грудня).
4. У кого на Новий рік буде пусто у кишенях, той весь рік проведе у нужді (СП. - 2004. - 30 грудня).
5. Зробивши переворот у повітрі, вона приземляється прямо на оголеного партнера з національної збірної під рев трибун і одобрених репліки коментаторів (СП. - 2005. - 5 січня).
6. Телефонне опитування, проведене зранку 1 січня, дало наступні результати (СП. - 2004. - 30 грудня).
7. А от стосовно нечуваної експансії "донецьких", пов'язаної з новими політичними реаліями, то картина тут наступна (ПІК. - 2003. - №1 - С.15).
8. Дата народження Богородиці - 8 вересня - встановлена Церквою за переданням (Е. - 2005. - 4 січня).
9. Всіх їх, хто потребує захисту і уваги суспільства та правоохоронних органів і не перечеислиш [пунктуацію збережено] (П. - 2005. - 5 січня).
10. Едипів комплекс у Львівській облраді: депутати хочуть Юлію Тимошенко. В якості прем'єра (СП. - 2005. - 5 січня).
11. Проведення в життя планів дальшого зміцнення позицій олігархічних і злочинних груп, які продовжують підминати під себе економіку країни, безбожно обирати населення (ЛГ. - 2003. - 30 грудня).
12. Однією з останніх постанов Кабінету Міністрів України стала "Про закупівлю товарів і послуг в області кінематографії за державні засоби" (ЛГ. - 2005. - 13 січня).
13. Я за те, щоб у владі не було жодного чоловіка, який своїми діями призвів до нехтування законів і прав людей (Е. - 2005. - 13 січня).
14. Він повідомив, що наступний тиждень хоче почати з зустрічі з матір'ю ПІ, і обговорити всі обставини цієї справи (П. - 2005. - 27 січня).
15. Клинки можуть заржавіти. Етап Кубка світу з фехтування на шпагах, який завершився у Будапешті, став для збірної України новим головним болем (П. - 2005. - 27 січня).

В.

1. Останньою краплею стало те, що я побачив, як студентам, яких

- вистроїли по обидва боки дороги, почали роздавати плакати: "Молодь - за Януковича!" (ВЗ. - 2005. - 27 січня).
2. Це-добрий менеджер, продюсер, який розбирається у питаннях культури, модерно мислить (ВЗ. - 2005. - 27 січня).
3. Ми з першим чоловіком прожили два роки, а потім розійшлися (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).
4. Цифрова фотокамера Хрюндикс: дозвіл - не потребується (СП. - 2005. - 27 січня).
5. Викладачка вимагає у неї хабара за успішну здачу іспиту (СП. - 2005. - 3 лютого).
6. Досі в якості прес-центру найчастіше обирали Український дім (СП. - 2005. - 3 лютого).
7. Утім, це скоріше з області психології міжособистісних стосунків - 1 вже зовсім інша історія (СП. - 2005. - 3 лютого).
- 8.1 на й без того повних губах вульгарно блистіла червона помада (АГ. - 2005. - 2 лютого).
9. Моє пряме волосся перетворилося на копну локонів (АГ. - 2005. - 2 лютого).
10. Будь ласка, не треба під час випусків новин пускати біжучу стрічку (АГ. - 2005. - 2 лютого).
11. Щоправда, літню сесію здала [Олена Костевич] лише недавно, а зимову - тільки зараз (ВЗ. - 2005. - 10 лютого).
12. Компанія Рерсі дослівно перевела на китайську свій головний рекламний девіз (АГ. - 2005. - 23 лютого).
13. Виробник канцелярських приналежностей компанія Parker також спробувала перекласти свій слоган на іспанську (АГ. - 2005. - 23 лютого).
14. Щодо Львова, то він через продажність своїх еліт десять років назад уже втратив можливість стати справжнім культурним і економічним центром держави (АГ. - 2005. - 23 лютого).
15. Натомість змушений був підбирати крихти з барського столу (АГ. - 2005. - 23 лютого).

Г.

1. Батьки вірили і не перепроверяли, чим займаються їх доньки (СП. - 2005. - 24 лютого).
2. Надписи для валентинок (СП. - 2005. - 10 лютого).
3. Вип'ємо за те, завдяки чому, не дивлячись ні на що! (СП. - 2005. - 17 лютого).
4. Щоб було у що вдітися і перед ким роздітися! (СП. - 2005. - 17 лютого).

5. Насправді, у 2002 році у багатьох журналах з'явилася реклама цього турагентства, де фігурували вісім стрічок з вірша Маршака "Дама здавала багаж", при чому позивачі заявляють, що цитату із твору використали без згоди нащадків радянського поета Якова та Олександра Маршаків (ЛГ. - 2004. - 23 січня).

6. Ось було подано ідею двопалатного парламенту, обговорювали її - і вона тихенько заглохла (ЛГ. - 2003. - 11 вересня).

7. Але з тим, чого нас навчили в школі, здати вступні іспити я би не мала жодних шансів (АГ. - 2003. - 29 жовтня).

8. Коли я жив у Ташкенті, один прокурор з надзору за таборами сказав, що Каплан постійно кочувала (АГ. - 2004. - 21 січня).

9. Зважте самі: щоб зайти в "Останкіно" необхідно одержати пропуск, для чого записуються паспортні дані усіх, кого в той день було пропущено в будівлю [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 12 лютого).

10. Навіщо стравляють східняків і западенців? (ВЗ. - 2004. - 22 січня).

11. Ще в маєтку [Віктора Медведчука] зробили вертолітну площадку (П. - 2004. - 29 січня).

12. До того ж, разом з ним [Томом Крузом] на Пенелопу [Крус] звертають набагато більше уваги, чим у гордій самотності (СП. - 2004. - 29 січня).

13. Важко відповісти на це запитання, так як у всіх областях нас дуже добре приймають (СП. - 2004. - 22 січня).

14. ...Літали і погоду передавали. На двох мовах: на своїй рідній і на нашій державній (П. - 2004. - 5 лютого).

15. Через кілька днів теплохід потерпів аварію і затонув далеко в океані (СП. - 2004. - 5 лютого).

Г.

1. Оксану Кошкіну запросили у якості глядачки на програму "Велике прання" і у перебігу шоу вона повинна була сказати декілька слів [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 12 лютого).

2. Знаю, що він - по той бік закону. І партбілет мене абсолютно не цікавить (ЛГ. - 2005. - 17 березня).

3. Те, що взяла до рук фотоапарат, абсолютна випадковість. З таким же успіхом могла взяти граблі чи стати до столярного станка (ВЗ. - 2005. - 17 березня).

4. Правда, як признався мій чоловік, йому кілька разів хотілося мене вбити, але розлучитися зі мною - ніколи (Е. - 2005. - 17 березня).

5. Але коли говоримо про законодавчий орган, то багато процесів

які протікали в ньому ще чотири-п'ять місяців тому, не влаштовували мільйони людей (ЛГ. - 2005. - 31 березня).

6. Доля заїк серед населення Землі становить 1 %. 3/4 це чоловіки (СП. - 2005. - 17 березня).

7. Нарешті обезсиленого і вкрай замученого та ще й голодного повезли до операційної (Е. - 2005. - 24 березня):

8. У 2000 році вони організували озброєну банду і чітко розподілили свої ролі (АГ. - 2005. - 23 березня).

9. Ми інформували ФФУ та ПФЛ, просили створити комісію для розслідування і розібратися (АГ. - 2005. - 16 березня).

10. Збитки від мародерів у Киргизії склали 100 мільйонів доларів (СП. - 2005. - 31 березня).

11. Читайте між рядків: прем'єр виносить ультиматум Баранівському, а оточуючі виразно чують: "По-ро-шен-ко" (СП. - 2005. - 14 липня).

12. Нова система дає можливість знати результати тестувань за дві три години після їх здавання (СП. - 2005. - 14 липня).

13. Сварка у сім'ї. Дружина колотить чоловіка. Той забився під ліжко (СП. - 2005. - 14 липня).

14. Може [комплімент] обернутися багаточисленними неприємностями (СП. - 2005. - 14 липня).

15. Велике дякую. Нічого спільного з "дякую". Жінка говорить "велике дякую", якщо ви її вивели з себе (СП. - 2005. - 14 липня).

Д.

1. Скоро ви почувете "вперед", сказане з припіднятими бровами (СП. - 2005. - 14 липня).

2. У МГУ піймали абітурієнта у жіночому одязі, який намагався здати іспит за сестру (СП. - 2005. - 7 липня).

3. Влада вирішила спорудити в місті декілька дерев'яних "секс-шалашів", де орендуватимуть місце з цілком конкретною метою (ЛГ. - 2005. - 7 липня).

4. Поблизу облаштують намети, в яких можна буде перекусити (ЛГ. - 2005. - 7 липня).

5. Македонці відразу після стартового свистка ринулися вперед (ЛГ. - 2005. - 14 липня).

6. Так було під час виборів, коли Євген Червоненко відповідав за особисту безпеку опозиційного кандидата. Так сталося і кілька місяців назад (Е. - 2005. - 14 липня).

7. В Латинській Америці та країнах Карибського басейну цей показник складає 78 відсотків (П. - 2005. - 14 липня).

8. Цього року Віктор Ющенко вже їздив до Криму з сім'єю; після президентської "стоднівки", на початку травня взяв коротку відпустку (ВЗ. - 2005. - 7 липня).

9. Що ж до Холмс, то вона, вочевидь, потрапила під повний вплив сайентологів - це наочно доказує один епізод (АГ. - 2005. - 20 липня).

10. Серцевий приступ змусив поліцейського Пеллі Ле Марра достроково піти на пенсію (СП. - 2005. - 21 липня).

11. Загалом, говорить капітан, зараз його країна більш енергійно захищає свої інтереси, чим при президентові Кучмі (СП. - 2005. - 21 липня).

12. Відповідні зусилля починаються також в області видобутку й обробки алмазів, а також у машинобудівному комплексі (СП. - 2005. - 21 липня).

13. Вольфганг Зайфферт, юрист і економіст, який у 1978 році перебрався з ГДР у ФРН, а сьогодні працює в Москві, не бачить ніяких ознак кризи (СП. - 2005. - 21 липня).

14. Однак від такого абсолютно некритичного відношення застерігає опозиційний політик Михалева (СП. - 2005. - 21 липня).

15. Спочатку всі офіційні документи слід перевести на українську мову (СП. - 2005. - 21 липня).

Е.

1. Загорський доповнює: зараз ріст економіки спостерігається тільки у Москві і великих портових містах, тоді як деякі області повністю вимирають (СП. - 2005. - 21 липня).

2. На запитання, які міри застосовуються та чи існують методи боротьби з корупцією у ВНЗ, учасники засідання повідомили, що створені "гарячі" лінії телефонів (СП. - 2005. - 21 липня).

3. Цікаво, який закон відкрив би Ньютон, якби на нього звалився мужик, що крав яблука? (АГ. - 2005. - 27 липня).

4. Фотосесія була до інтерв'ю: у красивій нижній білизні (АГ. - 2005. - 27 липня).

5. 21 вересня 2004-го вона мала прибути в ГВП Росії для пред'явлення їй звинувачення в організації дачі хабарів керівникам міністерства оборони Росії (ЛГ. - 2005. - 4 серпня).

6. Чоловіче, це у вас гаманець чи ви товари з Турції везете? (СП. - 2005. - 4 серпня).

7. Бультер'єр господарів увесь вечір висить на вашому бедрі (СП. - 2005. - 4 серпня).

8. Вона не повинна співпасти з церемонією закриття зимових Олімпі-

пійських ігор 2006 року в італійському Турині (СП. - 2005. - 4 серпня).

9. Ще у Древньому Римі придумали вихід з положення: коли люди відчували нестачу харчів - їм давали більше видовищ (АГ. - 2005. - 3 серпня).

10. Американські долари в нас визнаються. А американський диплом передавати треба (АГ. - 2005. - 3 серпня). \

11. Ра Де Сонг директор направлення телекомунікацій (АГ. - 2005. - 10 серпня).

12. Такі "наворочені" плеєри використовують п'ятиполосний еквалайзер (АГ. - 2005. - 10 серпня).

13. Як останній довід любили хапатись за "стволі" (АГ. - 2005. - 10 серпня).

14. Йдуть чукча з геологом. Раптом прямо на них несеться білий ведмідь (СП. - 2005. - 30 червня).

15. До Львова завітало одне з найпопулярніших телевізійних шоу - "Караоке на Майдані", перемога в якому відкриває двері у проект "Шанс" (АГ. - 2005. - 6 липня).

Завдання 11. *Виявити помилки, пов'язані з уживанням лексичних росіянізмів, інші хиби. Виправити текст.*

А.

1. Я ще жодного разу не включав УТ-1 з моменту приходу на цю посаду, тому що мені відразу стає погано (СП. - 2005. - 31 березня).

2. У людей не буває однакових відбитків пальців. Ймовірність співпадіння ліній у 2 людей на одному і тому ж пальці 1/24 млн (СП. - 2005. - 7 квітня).

3. Я лише довів інформацію, яка поступала на "телефон довіри" (АГ. - 2005. - 13 квітня).

4. Однак новачку пробитися в серйозний клуб, де б його захищали від наглих клієнтів, нелегко (АГ. - 2005. - 13 квітня).

5. Використовуйте всі можливості для досягнення нових цілей у кар'єрному рості (СП. - 2005. - 21 квітня).

6. Я дивлюся на монітор: зелена лінія (моє дихання), її пересікає червона (серцебиття) і жовта (потовиділення) (Е. - 2005. - 21 квітня).

7. Пагубні явища відбуваються в усьому організмі (ВЗ. - 2005. - 28 квітня).

8. Щодо волосся, то читачі виявили дивовижне єдинодумство - ідеальні локони, на їх думку, лише у співачки і телезірки Джесіки Сімпсон (П. - 2005. - 5 травня).

9. Яке там світло православ'я [у храмах Московського патріархату]? Дич і середньовічний морок (П. - 2005. - 5 травня).

10. Виявляється, [Дмитро Менделєєв] кілька разів здавав вступні іспити в університет, і завжди "провалювався" на хімії (СП. - 2005. - 28 квітня).

11. Шерлок Холмс [говорить], протягуючи доктору свою трубку (СП. - 2005. - 28 квітня).

12. Щоправда, на тому ж острові коханці розійшлися (СП. - 2005. - 5 травня).

13. Моя дружина - розумниця: дров наколе, обід приготує, скотину нагодує (СП. - 2005. - 5 травня).

14. Скажіть, якщо я піду цією вулицею, там буде з/д вокзал? (СП. - 2005. - 5 травня).

15. Якщо у вас свербить шкіра, зморшки на лобі, жирне волосся, подвійний підборідок і бородавки, тоді крем для ніг вам не допоможе (СП. - 2005. - 5 травня).

Б.

1. Я, мовляв, провів дебати, і науковці підтвердили, і діючий напис є цілком прийнятним (ВЗ. - 2005. - 12 травня).

2. Нині існує тільки один спосіб хоча б частково виправити провину перед Джеймсом Мейсом і не обікрати самих себе духовно - звернутися до спадку американського українця (ДТ. - 2005. - 21 травня).

3. Секретні протоколи пакту Молотова - Ріббентропа доказують, що великі території Польщі, України та країн Балтії окупувала Червона армія за домовленістю з Гітлером (Е. - 2005. - 12 травня).

4. Рекомендується після ванни холодний або принаймні прохолодний душ, інакше кровообіг стає в'ялим (СП. - 2005. - 12 травня).

5. А удої підвищувати потрібно? (СП. - 2005. - 12 травня).

6. На користь цієї версії говорить той факт, що одяг убитих не віддавали слідству більше двох діб, оскільки по одягу можна було визначити, з якої відстані проводилися вистріли (АГ. - 2005. - 11 травня).

7. Чи то від холоду, чи то від остраху пройняв озноб (АГ. - 2005. - 11 травня).

8. Спочатку все було тихо: охоронці обходили територію, докладаючи по рації старшому зміни (АГ. - 2005. - 11 травня).

9. Такий убогий асортимент слабо грів душу, особливо на Великдень, який співпав із "Іграми" (АГ. - 2005. - 11 травня).

10. Не метушіться на службі, аналізуйте інформацію, яка поступає (АГ. - 2005. - 11 травня).

11. Сексуальну нижню білизну слід носити щодня, а не берегти для особливих випадків (АГ. - 2005. - 18 травня).

12. Перш ніж купувати нижню білизну, слід знати, що вона буває денна та нічна (АГ. - 2005. - 18 травня).

13. Цей матеріал не лише граційно облягає тіло, але й скриває усі недоліки непропорційності фігури (АГ. - 2005. - 18 травня).

14. На кінець дня заробіток "подорожника" складає суму, якої вистачило б навіть на білет у Магадан (АГ. - 2005. - 18 травня).

15. На сьогодні твори Коельо переведені на мови 150 країн світу (АГ. - 2005. - 18 травня).

В.

1. Повідомлення перед виключенням комп'ютера: "Вашу дружину звали Наталія, дітей - Юля і Павлик. Ви все ще хочете вийти з Windows?" (СП. - 2005. - 19 травня).

2. Відпочиватиме влітку Ані Лорак у Турції, де пройдуть її концерти (СП. - 2005. - 19 травня).

3. Тверезий на весіллі - шпiон (СП. - 2005. - 19 травня).

4. Думаю, що без Кучми не було б того перелому, який тепер настає (ДТ. - 2005. - 21 травня).

5. Неможливо здійснити реформи, не ущемивши чиїхось інтересів (ВЗ. - 2005. - 12 травня).

6. Тому не складало жодних труднощів поновити наше знайомство (Укр. - 2005. - №4-5. - С.54).

7. А в демократів взагалі ці процеси мають за ідеєю проходити інтелігентно (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.5).

8. Протягом ста днів ми були свідками гучних скандалів, бурхливих вияснень стосунків, образ і сварок (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.5).

9. Роздягнутися красиво. Актуальні тенденції-2005 у нижній білизні (СП. - 2005. - 2 червня).

10. Більшість жінок обожують красиву білизну, і вона відноситься до їх улюблених покупок (СП. - 2005. - 2 червня).

11. Убивство журналіста Георгія Гон'гадзе досі стоїть чорною відмітиною на Україні (ЛГ. - 2005. - 26 травня).

12. На лодковій станції: "Лооо-дка номер 99, з вами щось трапилося?" (СП. - 2005. - 26 травня).

13. Мені [Скарлет Йогансон] потрібен був час, щоб усвідомити: так, я більше не можу пройти в натовпі незамітною (П. - 2005. - 2 червня).

14. Все це яскраво виявилось під час виборів і залишилось безкарним - фінансування "в конвертах" релігійних общин засобами невідомого

походження, мільйонні тиражі листівок з антидержавними текстами, які роздавали в церковних общинах, у школах, на вулицях та ін. (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

15. До речі, саме Помаранчева революція зуміла зробити українців добрішими та коректнішими по відношенню не лише один до одного, але й до гостей із Заходу (АГ. - 2005. - 25 травня).

Г.

1. Сума склала \$ 150 млрд (АГ. - 2005. - 25 травня).

2. Там уже помітне явище спадкоємності біди та дітей вулиці, від чого недалеко до справжніх трущобів на зразок американських (П. - 2005. - 4 червня).

3. Трьома днями пізніше він був присутній разом з іншими учнями на шлюбному бенкеті у Кані, де Христос сотворив своє перше принародне чудо (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

4. Але у першому столітті нашої ери у євреїв існував звичай переносити прах своїх померлих з погрібальних печер в осуарії (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

5. У такому випадку подібні інструкції мають вигляд наказу до дій, адже "опартбілечені" посадовці контролюють місцеві ЗМІ (АВ. - 2005. - 10 червня).

6. За 45 км від інституту знаходиться один з найбільших у Європі Яворівський полігон (ВЗ. - 2005. - 9 червня).

7. Юрій Кармазін натомість промовчав про те, що Одеський інститут знаходиться у трьох окремих військових містечках, що будівлі навчального центру інституту знаходяться за 30 км від Одеси, розвалюються і не підлягають ремонту (ВЗ. - 2005. - 9 червня).

8. Доведеться записати Томенка на курси політичного лікбезу (Е. - 2005. - 10 червня).

9. Ви хрюкаєте, коли смієтеся? (П. - 2005. - 9 червня).

10. Адже я газет... не виписую! (СП. - 2005. - 9 червня).

11. Тютюнові корпорації проводили багаточисленні дослідження з ціллю привернути до куріння жінок (СП. - 2005. - 9 червня).

12. Вони так і не поступили у виробництво (СП. - 2005. - 9 червня).

13. Повітря на Чукотці "занадто сухе", і тому там важко довго знаходитися (СП. - 2005. - 9 червня).

14. А от керівник профспілки "Футболісти України" Олег Печорний сказав кореспондентові "Експресу", що в Україні такі "послуги" вартують дуже дорого (Е. - 2005. - 9 червня).

15. Правда, окремі аналітики з певною долею скепсису заявляють,

що радянська зірка кінця 80-х Корольова навряд чи здатна додати очків "партії влади" (АГ. - 2005. - 8 червня).

Г.

1. Охорона Ігоря Бакая в Москві озброєна не тільки вогнепальною зброєю, а й засобами ПВО (АГ. - 2005. - 8 червня).

2. Навіть мінеральної води не вживайте. Адже клофелін можна капнути не лише в горілку, а непомітно плеснути на дно склянки (АГ. - 2005. - 15 червня).

3. Хитро прижмурившись, відповів Леонід Кучма (АГ. - 2005. - 15 червня).

4. Мрійливо проспівав экс-президент й оживився (АГ. - 2005. - 15 червня).

5. Президент Віктор Ющенко намагається боротися з занадто великим рвінням органів влади щодо забезпечення безперешкодного проїзду особисто його, прем'єр-міністра та голови Верховної Ради (П. - 2005. - 16 червня).

6. Попробуй тепер взнай, хто і що робив під час цих клятих виборів, і хто в який окрас тоді був вимальований - блакитно-білий чи помаранчевий (П. - 2005. - 16 червня).

7. З плином часу трудова міграція перестала бути відмітною рисою лише західних областей (ДТ. - 2005. - 11 червня).

8. Перехопити розмову можна, навіть, дещо перебудувавши Укв-тюнер в телевізорах старих моделей (П. - 2005. - 23 червня).

9. Та планетарне товариство США чекало нової інформації від стратегічного командування ВС США із настанням ранку у Каліфорнії (П. - 2005. - 23 червня).

10. У підсумку - еротичне фото з Русланою у нижній білизні прикрасило першу сторінку видання (АГ. - 2005. - 22 червня).

11. Так, 57% опитаних виступають проти демонстрації занадто відвертих сцен сексуального характеру, 49% - проти жорстокості і насильства на ТВ (СП. - 2005. - 23 червня).

12. Ці заходи можуть бути розцінені як дискримінаційні по відношенню до національних меншин (ДТ. - 2005. - 18 червня).

13. А от по відношенню до шкіл і вузів депутати категоричніші (ДТ. - 2005. - 18 червня).

14. Крім того, біля палацу знаходиться чудовий парк, чи не найкрасивіший парк на ПБК (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

15. Одинадятикласники цього закладу тільки-но закінчили здавати іспити і зараз очікують на атестати (П. - 2005. - 30 червня).

Л-

1. Ми з товаришкою обминули гору Діва і пробували спуститися вниз з дороги, так як бували розповідали, що там засмагають наголяса (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).
2. Час, який проводять у чергах європейці: Турція - 4,23 хвилини... (П. - 2005. - 30 червня).
3. Він навіть прізвисько мав Тарас-Доля, бо неодмінно цікавився: "А де моя доля?", коли вирішували якесь питання (П. - 2005. - 11 серпня).
4. Я належу до тих, хто з тривогою віднісся до відомого рішення про перетворення України на парламентсько-президентську республіку (ДТ. - 2005. - 13 серпня).
5. Під час бурхливого обговорення в парламенті "законів ВТО" президент під тиском опозиції змусив своїх соратників-"сумісників" написати заяви про складення депутатських повноважень (ДТ. - 2005. - 13 серпня).
6. Люди, яких назначають на державні пости, повинні бути патріотами (АГ. - 2005. - 17 серпня).
7. Вона не повинна ні з ким нічого ділити, а керувати сама, не дивлячись на те, що їй може сказати громадськість, керівництво, преса (АГ. - 2005. - 17 серпня).
8. Найбільша кількість діоксину на рік потрапляє саме в залишки (наприклад, зола, що залишилась після спалювання) (АГ. - 2005. - 17 серпня).
9. До мене приходять педагог, з яким я із задоволенням займаюсь (Е. - 2005. - 18 серпня).
10. Спортивну сесію здають на п'ятірку (ВЗ. - 2005. - 18 серпня).
11. В музеях, де мені довелося побувати, при вході чергує міліціонер і перевіряє торбинки (ВЗ. - 2005. - 18 серпня).
12. Янукович був обраний владою не для перемоги, а для поразки. В якості не туза, а карти, яку легко побити (П. - 2005. - 18 серпня).
13. О.Роднянський повідомив, що співвласникам телеканалу "1+1", до яких належить він, Борис Фуксман (20% від уставного фонду), та американська медіакорпорація СМЕ (Central Europa Media Enterprises) - 60%, надійшло 5 пропозицій про продаж пакету акцій (СП. - 2005. - 18 серпня).
14. Як вважає А.Солдатенко, система підготовки журналістських кадрів в Україні не співпадає зі світовою освітою представників цієї професії (СП. - 2005. - 18 серпня).
15. Керівництво цієї структури, якщо почерпнути дані попередніх

перевірок, "грішило" розкидуванням грошей наліво і направо (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

Е.

1. Взагалі дивитися телевізор я розлюбив ще двадцять років тому. З тих пір практично і не дивлюся (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).
2. Батьки розійшлися, коли мені було 13 років - і це добре (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).
3. Цю приховану від непосвячених роботу супроводжує широкомасштабна діяльність мормонів (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).
4. Таким чином було упущено справді вирішальний момент (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).
5. Ми двічі показали, як включати і виключати комп'ютер (АГ. - 2005. - 24 серпня).
6. Банкірська рулетка України: до кінця цього року фінансисти обіцяють нове укріплення гривні до рівня 4,8 грн за долар (СП. - 2005. - 25 серпня).
7. Повідомлення про порушення обгрунтованого законодавством права на інформацію поступило у п'ятницю, 19 серпня (СП. - 2005. - 25 серпня).
8. Перед тим як пірнати з вишки, перевірте, чи зможете ви у випадку небезпеки випригнути з води назад (СП. - 2005. - 25 серпня).
9. Вже є пристрої, щоб збирати бджолиний яд (АГ. - 2005. - 31 серпня).
10. Меблі відсиріли та потріскались, штукатурка відвалюється (АГ. - 2005. - 31 серпня).
11. Камінна кімната сира - у каміні вже більше десяти років не горів вогонь (АГ. - 2005. - 31 серпня).
12. Я діагностую її, шукаю причину, чому виникло те чи інше захворювання і назначаю лікування (АГ. - 2005. - 31 серпня).
13. Столиця Іраку, місто Багдад, була заснована у 762 р.; назва міста перекладається з давньоперсидського приблизно як "богом даний" або "дарунок бога" (СП. - 2005. - 1 вересня).
14. Прохожі довго дивляться їй услід і тихо перешіптуються (Е. - 2005. - 1 вересня).
15. ВО "Луганський станкобудівний завод" (П. - 2005. - 8 вересня).

Література **Основна**

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.54-55, 64-66.

Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.46-49.
Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005.-С.25.

Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.150-154,171-174.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинський Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-С.13-81.

Капелюшний А.О. Росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті // Телевізійна й радіожурналістика: 36. наук.-метод. праць. - Вип. 3. - Львів: ЛНУ, 2000. - С.359-368.

Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: Навчальний посібник.-Львів: ПАЮ, 2005.-С.177-181.

Кибальчич В.М. Відтворення елементів національної специфіки у лексиці двомовної газети // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України: 36. мат. наук.-практ. конф. - Львів: Світ, 1993.-С.132-136.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978.-С.61-89.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.87-107.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.276-278, 434-436.

Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992.-С.72-92,109-112 (3-тевид.-Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2000.-071-91,107-110).

Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973.-С.61-84.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.121-124.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посібник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення.-Львів: Світ, 1993.-232 с.

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. - Львів: ЛНУ, 2000. - 236 с.

Ващенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. -Ч.І.-Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. -431 с.

Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. - Дрогобич: Відродження, 1994.-218 с.

Караванський С Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський С Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Костенко Л.В. Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: KM Academia, 1999. - 32 с.

Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 с.
Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкіна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - 107 с.

Передрій Г.Р., Смолянкінова Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.

Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. - К.: Наук, думка, 1993.-200 с.

Погрібний А.П. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані // Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001.-204 с.

Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.

Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.
Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001.-332 с.

Беленькова Н. Пословица не мимо молвитея - Нема приповідки без правди: Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками. - К.: Дніпро, 1969. - 248 с.

Бова В.І., Доломіно М.П. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів. - К.: Техніка, 1969. - 116 с.

Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К: Варта, 1995.-384 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Головащук СІ. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

Головащук СІ. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

Головащук СІ. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.

Головащук СІ. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М.

Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський **О.В.**, Коляда **Г.М.** Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика.-Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.

Дешиця **М.-Ю.** Малий український церковно-історичний словник. - Львів: Основа, 1994. - 155 с.

Дмитровський **З.Є.** Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ>2001.-44 с.

Дмитровський **З.Є.** Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.-216 с.

Єрмоленко С.Я., **Биби́к С.П.**, Тодор **О.Г.** Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков **М.Г.** Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Ізюмов **О.** Практичний російсько-український словник. - Перевид. 1926 р.-К.: Знання, 1992.-176 с.

Калашник В.С., Савченко Л.Г. Українсько-російський словник наголо-сів. - Харків: Каравела, 1997. - 112 с.

Капелюшний **А.О.** Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Кибальчич **В.М.** Короткий російсько-український словник для працівників залізничного транспорту. - Львів: ЦНТІ Львівської залізниці, 1991. - 77 с.

Коваль А.П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України. - К.: Либідь, 2001.-304 с.

Комп'ютерний словник. - К.: Україна, 1997. - 470 с.

Кочерган **М.П.** Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997. - 400 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 о

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ—ХХ ст: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч **З.Й.** Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

- Ненець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - К.: Довіра, 2002. - 284 с.
- Лисенко П.С. Словник поліських говорів. - К.: Наук, думка 1974 - 260 с.
- Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Шевчук С.В. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. - К.: Вища школа 1992. - 255 с.
- Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.
- Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100 тис. слів. - К.: Довіра; УНВЦ "Рідна мова", 1999. - 878 с.
- Огар Е.І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. - Львів: Палітра друку, 2002. - 224 с.
- Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. - К.: Рад. шк., 1978.-448 о (Вид 2-ге.-К., 1993).
- Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990.-255 с.
- Пономарів О.Д. Фонема Г та Г': Словник і коментар. - К.: Просвіта 1997. - 40 с.
- Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. - Львів: Свічадо, 2001.-160 с.
- Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003 -1424 с.
- Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992 - 295 с.
- Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.
- Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка 1998.-892 с.
- Російсько-український словник синонімів. - К.: Освіта, 1995 - 265 с.
- Русский язык: Энциклопедия.-М.: Сов. энциклопедия, 1979.-432 с.
- Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 1996. - 336 с.

- Сліпущко О.М. Політичний і фінансово-економічний словник. - К.: Криниця, 1999.-392 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Довіра, 2000. - 1018 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Наук, думка, 2000. - 680 с.
- Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.
- Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с.
- Трійняк І.І. Словник українських імен. - К.: Довіра, 2005. - 509 с.
- Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.
- Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999.-507 с.
- Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003. -1414 с).
- Чак Є.Д. Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. школа, 1984. - 184 с
- Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с
- Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973.- 180 с. (Нове вид.: Топонімічний словник України- К., 1998).
- Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с
- Большая энциклопедия языков мира. - Master media, 2003 (CD).
- Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

VI. КАНЦЕЛЯРИЗМИ ТА ШТАМПИ ВМОВІЗМИ

1. Канцеляризми. Слова й вислови з офіційно-ділового мовлення, вжиті за його межами, називають канцеляризмами. Переважно у визначенні цього поняття беруть до уваги тільки очевидне - те, що канцеляризми є словами й висловами, властивими офіційно-діловому стилю¹. У низці досліджень автори ототожнюють поняття "ділова лексика", "лексика і фразеологія офіційно-ділового стилю" та "канцеляризми"², що, на наш погляд, є незовсім виправданим. Вважаємо, що найбільш прийнятним є тлумачення поняття "канцеляризм", яке пропонує російська дослідниця І.Б.Голуб: "Канцеляризмами ці мовні засоби називаються лише в тому разі, коли їх ужито в мовленні, не пов'язаному нормами офіційно-ділового стилю"³. Використання канцеляризмів є небажаним, якщо воно не виправдане певною стилістичною чи естетичною настановою (не є, скажімо, засобом мовної характеристики персонажа, засобом створення комічного ефекту). Ознаки канцеляризмів:

Я розщеплений присудок (*виконати роботу*);

С скорочене означення (*міндобрива, держзамовлення*);

@ нагромадження віддієслівних іменників (*виконання завдання з метою підвищення рівня задоволення потреб населення в наданні послуг з пошиття зручного взуття*);

С "нові приєменники" - приєменники, які походять від повнозначних слів, що втрачають своє лексичне значення (*у питанні використання сировини, в силу складних обставин*);

Ш слова й звороти канцелярського стилю (*мати місце, резолюція, акт набирає чинності*)⁴.

¹ Див.: Вол котруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.61; Довiдник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко - К.: Вища шк., 2005. - С. 21; Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лiнгвiстичних термiнiв. - К.: Либiдь, 2001. - С.74; Ощипко І.І. Практична стилістика сучасної української лiтературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.88.

² Див.: Муромцев І.В. Канцеляризм // Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.228; Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.97; Шварцкопф Б.С. Канцеляризмы // Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - С.212; Шварцкопф Б.С. Канцеляризмы // Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.108.

³ Голуб І.Б. Стилiстика сoвременного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - С.117.

⁴ Див. про всі, крiм другої (скорочене означення), ознаки: Голуб І.Б. Стилiстика сoвременного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - С.117-121. Як четверту ознаку авторка виокремлює "вiдiменникові приєменники".

- Способи уникнення канцеляризмів у журналістських текстах такі:
- 3) заміна розщепленого присудка простим дієслівним присудком (*виконати роботу-зробити*);
- Ф написання скороченого означення повністю (*міндобрива - мінеральні добрива, держзамовлення - державне замовлення*);
- (3) заміна віддієслівних іменників дієсловами, дієприслівниками (*виконуємо завдання для того, щоб повніше задовольнити потреби населення в зручному взутті - або для того, щоб населення мало зручне взуття, ходило в зручному взутті тощо*);
- Ф заміна "нових приєменників" простими, непохідними приєменниками (*у питанні використання сировини - у використанні сировини, в силу складних обставин - через складні обставини*).

2. Штампи. Мовні звороти, що багато разів механічно повторюються без творчого доопрацювання, внаслідок чого послаблюється їх лексичне значення та стирається експресивність, прийнято називати штампами. В основі таких висловів "часто лежить якийсь образ, але цей образ унаслідок частого вживання втратив свою оригінальність"⁵. Ознаки штампів:

© універсальні слова - загальні слова, які є заміниками конкретних (*дещо зроблено*);

® слова-супутники, "парні" слова (*активна, дійова допомога, гідний внесок, висока оцінка, гостра критика, вперта боротьба*);

® слова й вислови зі стертою образністю (*біле золото*)⁶.

За частого вживання на штамп може перетворитися будь-яка структурна чи змістова одиниця мовлення.

Терміни *штамп, шаблон, трафарет* мають негативно-оцінне значення, позначаючи переважно бездумне, невдале використання мовних засобів. Цим вони відрізняються від нейтральних понять *стандарт, стереотип, кліше*, які мають інформативно-необхідний характер і належать до сфери доцільного використання готових формул відповідно до комунікативних вимог певних мовленнєвих сфер. Конструктивним принципом мовлення в ЗМІ є поєднання експресії та стандарту. Широке застосування мають канцелярські кліше та побутові стереотипи - це найбільш звична й економна форма відображення тематико-ситуативної специфіки ділового та розмовного мовлення. Образна ж експресія, сила

⁵ Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.60.

⁶ Див. докладніше: Голуб І.Б. Стилiстика сoвременного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - С.122-124; Ощипко І.І. Практична стилістика сучасної української лiтературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.89-90.

А.О.Капелюшний

якої полягає в індивідуальній неповторності, неодмінно перетворюється на штамп за нестримного масового відтворення: *люди в білих халатах, блакитне паливо* тощо. Своєрідним джерелом штампів є мова ЗМІ, публіцистичний стиль. Негативні властивості штампів перебувають у гострій суперечності з принципами мовностилістичного добору засобів у художньому мовленні. Це саме можна сказати й про художньо-публіцистичні тексти в ЗМІ¹.

Штамп є однією з ознак збідненої лексики журналістського твору. В лексично збідненому мовленні часто зауважуємо також *слова-паразити*: *значить, ну, ось, так би мовити, в принципі* та ін. До хиб тексту належить також часте повторювання в ньому тих самих слів: *справа, факт, дещо, даний*. Звісно, це не стосується тих випадків, коли повторення слів є особливим стилістичним прийомом: анафорою, епіфорою, анепіфорою тощо.

Окремими стилістичними прийомами, які базуються на повторенні слів, є тавтологія, плеоназм. Проте такі повторення без певної стилістичної настанови належать до виразних вад мовлення. *Тавтологія* - повторення певної думки дуже близькими за звучанням словами: *сьогоднішній день, об'єдналися в єдину команду*. Тавтологія - вид плеоназму. *Плеоназм* (багатослів'я) - вислів, у якому є близькозначні, хоч різні за звучанням слова²: *вересень-місяць, справжні факти, дезорганізатор порядку, дуже величезний, молодий юнак, уперше познайомився, відступити назад, година часу*.

¹ Див. докладніше: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.60-65; Голуб І.Б. Стилістика сучасного російського мови: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - С.122-124; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.21, 29; Єрмоленко С.Я., Бибиц С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - С.76, 95; Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - С.588-589; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.88-92; Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001. - С.83-85; Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - С.98-99; Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - С.333-334; Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С.237, 739.

² Найдокладніше про це йдеться в параграфі "Мовленнєва надмірність і недостатність" із навчального посібника Г.Й.Волкотруб. Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.50-53.

Питання для самоперевірки

1. Одночасна зорієнтованість на експресію та стандарт як конструктивний принцип мови ЗМІ.
2. Неоднозначність термінів "стандарт", "стереотип", "кліше" і "штамп".
3. Виправданість уживання ділової лексики в офіційно-діловому стилі.
4. Ознаки канцеляризмів; способи уникнення канцеляризмів у мові ЗМІ.
5. Розщеплення присудка як ознака канцеляриту.
6. Ознаки штампів; способи уникнення штампів у мові ЗМІ.
7. Штамп як один з виявів збідненості лексики твору. Слова-паразити.
8. Тавтологія, плеоназм.

Практичні завдання

Завдання 12. *Виявити в тексті канцеляризми й штампи, випадки тавтології та плеоназму, пропускання слів. Виправити речення.*

А.

1. Шахтарі працювали по видобутку вугілля, а також проводили монтажні роботи (АГ. - 2005. - 29 червня).
2. І в нас це виходить, а коли вдається те, що ви хотіли, вдається реалізувати найважливіший проект, тоді бачите, що співпраця дає свої плоди (П. - 2005. - 9 червня). g\$Q>»si^fo
3. Проблема зайнятості людей, на думку В.Щеглюка, надумана (ЛГ. - 2003. - 16 січня).
4. Все це могло тривати ще бозна-скільки часу, але криміногенна ситуація у "колісці революції" почала непокоїти навіть верхи держави (ПіК. - 2003. - №5. - С38).
5. На свій новий імідж вона [Демі Мур] витратила півмільйона доларів і цілий рік часу (TV-E. - 2003. - №10. - С.4).
6. Однокурсники... виносять всю літературу зі списку бібліографії для наступного заняття (Х. - 2003. - №2. - С.6).
7. Микола Рябчук слушно зауважив, що у "застійні часи" українська література створила немало творів, які автори навіть не намагалися друкувати (П. - 2003. - 16 серпня).
8. За його словами, 31-літній завідувач Городнянською поліклінікою в стані алкогольного сп'яніння вибив двері в будинку загиблої і ранив ножем її чоловіка, а потім і жінку, від чого вона померла, передає "Uatoday" (СП. - 2003. - 14 серпня).
9. До речі, не тільки це запитання здатне загнати в тупик навіть високоосвіченого інтелектуала (АГ. - 2003. - 29 жовтня).

10. У Великобританії по вуха закоханий молодий юнак не зможе витримати почуття без взаємності, покінчив із собою дуже екзотичним способом (СП. - 2003. - 21 серпня).

11. Більшість закладів нового типу області співпрацюють у комплексі з вищими навчальними закладами (АГ. - 2003. - 29 жовтня).

12. На дорогу в мене йде година часу (АГ - 2003. - 29 жовтня).

13. Разом з тим ринкова вартість, за якою учасник може продати свій інвестиційний сертифікат інвестиційних сертифікатів зросла у декілька разів від її номінальної вартості (тобто тієї, за якою інвестиційні сертифікати обмінювалися на приватизаційні) [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 29 січня).

14. Минулої неділі, під час матчу регулярного чемпіонату Португалії, у якому провели зустріч столична "Бенфіка" та "Вікторія" (Гімарайш) від серцевого нападу помер угорський легіонер "Бенфіки" форвард Міклош Фехер [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 29 січня).

15. Вона мала важкий моральний вплив на психіку (ВГ. - 2004. - 20 лютого).

Б.

1. Зміна нинішньої влади і моделі цієї влади - це і є головна мета нашого блоку "Наша Україна" (АГ. - 2004. - 18 лютого).

2. Сам Гавриш передав з кур'єром лідеру "НУ" букет квітів в українському стилі, але ще, мабуть, подарує якийсь подарунок, коли зустріне Ющенка наступного тижня у Верховній Раді (П. - 2004. - 26 лютого).

3. Екс-президент України Леонід Кравчук каже, що після реалізації політреформи на пост прем'єр-міністра претендують три політики: голова адміністрації президента Віктор Медведчук, голова Нацбанку України Сергій Тігіпко або колишній екс-прем'єр-міністр Анатолій Кінах (П. - 2004. - 1 березня).

4. Після шести з половиною годин пікетування Львівська обласна облдержадміністрація пішла на компроміс (ВЗ. - 2004. - 2 березня).

5. Молодий юнак, який виходить з армії, настільки прагне сексу, що готовий майже кожній дарувати увагу, обсипати компліментами, розповідати про свої піднесені почуття (Х. - 2004. - Січень-лютий).

6. Кохання - це вічний пошук однієї половини другою під чарівні тони зачаровуючої скрипки (Х. - 2004. - Січень-лютий).

7. Для того, щоб збурити громадськість у Німеччині та влаштувати обструкцію Кучмі, було потрібно бодай тиждень часу (ЛГ. - 2004. - 4 березня).

8. Не дочекавшись вибачень за образу, якою пан Буняк, за словами

нардепа, образив не лише його, а й усю плеяду шістдесятників, і йому нічого не залишалось, як подати до суду (ЛГ. - 2004. - 11 березня).

9. Вони мені дарують квіти, подарунки (ВЗ. - 2004. - 11 березня).

10. На ринку торгують жінка і продавець, який продає шуби (ВЗ. - 2004. - 11 березня).

11. Висували вимогу до оргкомітету зі спорудження пам'ятника [С.Бандері] створити ще одну фахову комісію експертів, яка винесла б остаточний вердикт (ЛГ. - 2004. - 25 березня).

12. Рівень усіх представлених [проектів] був нижчим, ніж поставлені вимоги (ЛГ. - 2004. - 25 березня).

13. Після провалу четвергового голосування з'явилося дуже багато інтерпретацій, багато з яких схожі на фантазію, а деякі є просто нісенітницею (П. - 2004. - 15 квітня).

14. Непоінформованість про наявність цих постанов, що неодноразово публікувалися і долучені до справи, яку вона вела рік часу (ЛГ. - 2004. - 8 квітня).

15. Активні дії змушують міліцію діяти (СП. - 2004. - 8 квітня).

В.

1. Не можна прораховувати всю виборчу стратегію з розрахунку на нього [Януковича] (П. - 2004. - 22 квітня).

2. Я чув про це також на рівні чуток (АГ. - 2004. - 21 квітня).

3. Цього року для виконання плану військомати стали призивати призовників, які у даний час ще навчаються (СП. - 2004. - 22 квітня).

4. Спробували ми з'ясувати ситуацію й у клубі ФК "Карпати", та, на жаль, послалися на відсутність керівництва, жодної відповіді нам не надали (ВЗ. - 2004. - 29 квітня).

5. Ставили всілякі п'єси, постановки і самі виступали в ролі акторів (АГ - 2004. - 28 квітня).

6. До мешканців міста звертаються з проханням перебути небезпечний період часу вдома або в підвалах і не випускати дітей на вулиці (П. - 2004. - 7 травня).

7. Чітко в лінію розташувалися дві лінії молдавського клубу (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

8. Дуже вже забагато цих постійних "Гей! Гей" через кожні два слова, але виступу Руслани на "Таврійських іграх" може позаздрити будь-хто (АГ. - 2004. - 12 травня).

9. Газетярі визнали, що на багатьох з них тисне податкова та районні райдержадміністрації з вимогою друкувати замовні статті проти голови обласної ради (ВЗ. - 2004. - 20 травня).

А.О.Капелюшний.

10. Це люди, які організують роботу, зроблену творчим персоналом, - крійторами, редакторами, операторами, дизайнерами (АГ. - 2004. - 2 червня).

11. Смерть молодого хлопчини шокувала не лише рідних і друзів, а й усіх львів'ян (АГ. - 2004. - 9 червня).

12. Молодий юнак за вечерею в дорогому ресторані вмовляє дівчину стати його подругою (СП. - 2004. - 10 червня).

13. Цей футболіст у будь-який момент може зробити момент. Гольовий момент (УТ-1. - 2004. - 26 червня).

14. Цей програш сильно вдарить по авторитету партії, всередині якої вже сформувалася сильна опозиція, не вдоволена своїм партійним керівництвом (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

15. Задля сміху напишіть на папірці назву клубу-переможця Ліги чемпіонів і заховайте подалі, до травня місяця (АГ. - 2004. - 22 вересня).

Г.

1. На місці події міліціонери з'ясували, що нічні візитери потрапили у будинок, відчинивши двері вхідним ключем. Як він міг потрапити у руки зловмисників? (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

2. Нагадаємо, саме цю людину [Олександра Царенка], згідно з указом Президента, мали призначити ректором національного університету після злиття кількох вузів сумських вищих навчальних закладів (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

3. Залишкових явищ у нього не залишиться. І він знову буде здоровою людиною (Е. - 2004. - 23 вересня).

4. Дитина хворіє якимись хронічними захворюваннями? (ВЗ. - 2004. - 23 вересня).

5. Віктора Ющенка було отруєно рицином, саме його використовують спецслужби у спецопераціях (П. - 2004. - 23 вересня).

6. Складається враження, що цьогоріч повториться ситуація, яка склалась минулого року під час приїзду до Львова вірменської футбольної дружини (СП. - 2004. - 30 вересня).

7. Таке рішення Виконкому ФФУ пов'язане з тим, що місяць травень, а саме тоді проводились змагання, є надто обтяжливим для клубів в плані виступу на турнірі, адже у цей період часу важко було знайти сильні клуби (СП. - 2004. - 30 вересня).

8. В університеті ЛНУ ім. І.Франка щодня в коридорах та на сходах чергує декілька чоловік, що відганяють курців подалі, за сходи (Е. - 2004. - 14 жовтня).

9. Натомість мережа надає можливість глядачам вибирати відеокон-

.....Практична стилістика української мови.....

тент за інтересами і дивитися новини в будь-який момент часу, а не лише під час їх трансляції в ефірі (СП. - 2004. - 21 жовтня).

10. Слідство на сьогоднішній день проводить усі потрібні слідчі дії (П. - 2004. - 26 серпня).

11. Аж так, що групи об'єднують разом і вивчають мову гуртом в 20-30 учнів (Е. - 2004. - 12 серпня).

12. Я ніколи не здавався, не опускав руки, навіть коли здавалося, що перед тобою велика нездоланна ріка, а ти зовсім розучився плавати (АГ. - 2004. - 8 грудня).

13. Незважаючи на злиденність, бідність Росії і московської влади, там завжди працювали досить розумні і фахові спеціалісти, які добре розумілися на стратегії (АГ. - 2004. - 22 грудня).

14. Втім, через підвищену таємничість цього питання ми допускаємо й неточність нашого припущення (АГ. - 2004. - 22 грудня).

15. Він погодився на ті декілька годин часу, які ми мали, щоб ознайомитись з містом, перевтілитись у гіда для львів'ян (СП. - 2004. - 30 грудня).

Г.

1. За його словами, це дозволяє ефективно довідуватися про нагальні проблеми в районах і вирішувати їх у кабінетах Кабміну (ЛГ. - 2005. - 20 січня).

2. То поділіться технологією, як Ви за рік часу плануєте потрапити у парламент? (П. - 2005. - 3 лютого).

3. Не менш контрастним стала поява в залі народного депутата Андрія Шкіля, чим відразу звернув увагу на себе (ЛГ. - 2003. - 13 січня).

4. Змінивши амплу режисера на сценариста і продюсера, у березні він розпочне зйомки фільму про російського Джеймса Бонда (СП. - 2003. - 30 січня).

5. ...Готель ["Богдан"], у якому "Карпати" проживають, замість на тренувальній базі (Е. - 2003. - 28 серпня).

6. Але вже через рік, 11 вересня, ті, хто обурювався, переконалися, як перед обличчям небезпеки в американців спалахнув небувалий патріотизм, і за лічені дні розкупили всі прапори і різноманітні речі з національною символікою (П. - 2003. - 30 жовтня).

7. Гончарову так і не надали можливості безпосередньо вказати на місце схову цих доказів, зате описав його в листі (ЛГ. - 2003. - 11 вересня).

8. Але я думаю, що в Україні вистачає порядних людей, в тому

числі - серед правоохоронних органів, які розуміють небезпеку діяти проти людей (СП. - 2004. - 26 серпня).

9. Я не проти їхати в маршрутці як біла людина (АГ. - 2004. - 18 лютого).

10. Тому організація "Українське демократичне коло" провела опитування серед 1000 жителів різних регіонів України, віком від 18 років, щодо того, як вони відносяться коли користуються мобільними телефонами у громадських місцях (СП. - 2004. - 15 квітня).

11. Це буде стримувати їх продовжувати свою діяльність (АГ. - 2004. - 21 квітня).

12. Опозиція розцінює це як свідчення військового придушення (АГ. - 2004. - 20 жовтня).

13. Відтак спеціалісти застерігають не нехтувати елементарні правила безпеки (Е. - 2004. - 5 лютого).

14. У мене всі діти на чоловіків схожі як дві краплі води, а на мене - зовсім. Таке враження, що не жінка, а ксерокс якийсь! (СП. - 2005. - 5 січня).

15. Останнім часом нардепи Верховної Ради проявляють непомірну активність у напрямку різних розслідувань (АГ. - 2003. - 12 червня).

А

1. Поїздки, робота, відпочинок - джинси присутні всюди (ЛГ. - 2003. - 8 серпня).

2. Водночас глави силових відомств України, а саме: міністр МВС Юрій Луценко, керівник СБУ Олександр Турчинов та генпрокурор Святослав Піскун також висловились за створення НБР (П. - 2005. - 31 березня).

3. Президент НТКУ зазначив, що з квітня місяця УТ-1 почне кардинально змінюватися (СП. - 2005. - 31 березня).

4. Коли нам довелося будувати будинок - це було доволі дорого - нам допоміг відомий американський підприємець Тед Тернер (Е. - 2005. - 14 квітня).

5. Міністр МОЗ не склав депутатські повноваження (П. - 2005. - 21 квітня).

6. Час збирати каміння злочинів української влади за всі роки незалежності оголосив новий міністр МВС Юрій Луценко (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.4).

7. Журналісти вирішили, що вирішувати редакційну політику повинні не власники, не керівництво, а вони самостійно (П. - 2005. - 2 червня).

8. Може б і не слід було нам, українцям, так детально зупинятись

над деталями чужоземної легенди, однак є обставина, що змушує це робити (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

9. Скажімо, створення пропрезидентської партії викликало неоднозначні почуття щодо методів створення та залучення до неї конкретних осіб (ЛГ. - 2005. - 10 червня).

10. Вони домовилися проголосувати на наступному пленарному засіданні за звернення від імені всієї Львівської міської ради з приводу чинної системи судочинства, чим підтримали учорашню заяву міського голови (П. - 2005. - 10 червня).

11. На сьогоднішній день у Львові активно "страшать" біля трьох десятків духів (П. - 2005. - 9 червня).

12. Коли вона робить свою роботу, то хоче дотримуватися правил, хоче підкорятися наказам - така її робота (П. - 2005. - 9 червня).

13. Він вимагав вибачень, спростувань та відшкодування моральної шкоди, яку оцінив 1700 грн (П. - 2005. - 16 червня).

14. Також це призведе до введення візового режиму між Україною і Росією (П. - 2005. - 16 червня).

15. Міністр МЗС Тарасюк відкоректував казахстанську заяву Ющенка (СП. - 2005. - 16 червня).

Б

1. Ініціатори про це не говорять, але спротив проти таких нововведень існує (П. - 2005. - 23 червня).

2. У московському інституті медико-біологічних проблем РАН РФ готуються відтворити в земних умовах політ на Марс (Е. - 2005. - 23 червня).

3. Екіпаж має активно працювати на Марсі під впливом гравітації, утричі меншої за земну, вплив якої на організм людини мало вивчений (Е. - 2005. - 23 червня).

4. На сьогоднішній день він бачить майже повну картину того, що відбувається в Службі й зі Службою (ДТ. - 2005. - 18 червня).

5. Я ж уже казав, що рано чи пізно такі чиновники стануть нашими клієнтами, і не тому, що вони скоюють якісь зловживання в даний період часу (ДТ. - 2005. - 18 червня).

6. Аж надто в цьому драматичному психологічному герці посприяли загальнонаціональні телеканали, котрі зранку до ночі дали новій опозиції говорити все, що вона хоче (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.4).

7. Вся проблема в нетолерантності водіння наших водіїв (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

8. А тепер та сама історія з генералом Пукачем, який залишився

єдиною ланкою, яка може вивести на замовника вбивства Гонґадзе (П. - 2005. - 30 червня).

9. Спецслужби Ізраїлю в шоці. Намагаються якось врятувати будь-якою ціною ситуацію (П. - 2005. - 30 червня).

10. Канада марно зверталась до України покращити інвестиційний клімат та стабілізувати вітчизняне законодавство (СП. - 2005. - 17 березня).

11. А ще люди, які отримали державні нагороди можуть подавати на комісію про пенсію за особливі заслуги перед Україною (П. - 2005. - 24 березня).

12. Наша спільна історія знала і підйоми, і занепади (ЛГ. - 2005. - 24 березня).

13. Вони зі сторони говорять про оновлення, критикують, але їх ніхто не пускає (АГ. - 2005. - 11 травня).

14. Після цього він на спільному засіданні облдержадміністрації і профкому, яке проходило в травні місяці 2000 року і на якому вирішувалося питання про виділення йому і членам сім'ї за рахунок державних бюджетних коштів трикімнатної квартири, не повідомив, що його син, згідно з рішенням виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради, уже отримав в приватну власність окрему квартиру (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

15. Вирішать, порадившись із радниками, що запускати, а що ні (ЛГ. - 2005. - 1 вересня).

Завдання 13. Виявити в тексті, надрукованому в газеті "День", канцеляризми й штампи, лексичні росіянізми, випадки невдалого вживання слів. Внести відповідну правку.

РЕЙТИНГЛЕГАЛЬНОСТІ

Вихід із тіні — страхівка від політичних проблем власників

Сергій СИРОВАТКА, "День"

Найприбутковішим у 2002 році легальним бізнесом в Україні стала переробка нафти. За 11 останніх місяців вітчизняні НПЗ збільшили виробництво на 57,6%, випереджаючи за цим показником найближчих переслідувачів більш ніж вдвічі. Заступник держсекретаря Мінекономіки Людмила Мусіна вчора пояснила це вибухове зростання остаточною самоствердженням російських нафтових компаній як власників українських заводів. У нинішньому році їм вдалося налагодити експорт у Центральну Європу

бензину і дизпального, що виробляється в нашій країні. Україна має більш розвинену транспортну інфраструктуру, ніж Росія, і московські компанії цю перевагу вдало використовують. Так само варто відмітити, що у них склалися гарні стосунки з українським чиновництвом. Це, як не дивно, стимулює їх проводити більшість операцій поза тіньовими схемами.

Подібну природу зростання мають й українські мебельники - фірми, що займаються виробництвом і обробкою деревини в Карпатах. У результаті зростання виробництва в галузі за 11 місяців року становило рекордні 27,3%. Залучення іноземних фірм до заготівлі дерева підвищило якість вирубки і, як наслідок, знизило екологічні ризики для карпатського регіону. Але амбіційні власники українських заготівельних компаній, як і слід було чекати, довго з таким станом речей миритися не збиралися. Надалі варто чекати поступового витіснення з ринку польських і німецьких меблів, які виготовляються з нашої деревини. При цьому вітчизняні обробники дерева будуть у своїй більшості декларувати високі легальні прибутки, щоб уникати втрати ринку через політичні проблеми у власників.

А ось металурги, незважаючи на відсутність видимих політичних проблем, схоже, остаточно втратили імідж індустріальних лідерів країни. В цьому році за темпами зростання легального виробництва вони скотилися на восьме місце. Пік "могутності" галузі припав на 1999-2000 роки, в період дії податкового експерименту. Втративши пільги та зіткнувшись із проблемою відсутності обіцяного повернення експортного ПДВ, власники металокombінатів втратили будь-який інтерес до декларації легальних прибутків. Зараз товарні та фінансові потоки більшості заводів проходять через офшорні фірми. Щоб звести до мінімуму ПДВ, комбінати навіть закуповують на валютну виручку імпортовані м'ясопродукти. У результаті збільшення на продуктовому ринку Донбасу частки зарубіжних харчів учора навіть окремо відмітило Міністерство економіки.

А ось динамічний розвиток українського машинобудування в нинішньому році, очевидно, пов'язаний із досягненнями попереднього Кабінету Міністрів. Уряд Кінаха із самого початку зробив ставку на високотехнологічне виробництво, всляк стимулюючи внутрішній попит на складні афегати. Хоча зростання на 20,6% було, багато в чому, досягнуте і за рахунок експортних операцій. У порівнянні з минулим роком темпи зростання збільшилися в 2 рази. Подальші перспективи галузі визначатимуться наявністю довгострокових інвестицій. І з цієї точки зору, третє місце в рейтингу найбільш прибуткових галузей, безумовно, допоможе машинобудівним підприємствам країни в переговорах із банкірами та західними

А.О.Капелюшний

інвесторами. Далі за машинобудівниками розташувалися поліграфісти, сільгосппереробники та хіміки.

Загалом, промислове виробництво в Україні за січень - листопад виросло на 6,3%. Людмила Мусіна вважає цей показник прийнятним. Вона признається, що в уряді таких результатів не чекали, але свою позитивну роль зіграло поліпшення економічної ситуації в країнах, які традиційно закуповують багато українських товарів (Росія, ЄС, США). Зростання внутрішнього валового продукту за підсумками року, за прогнозом міністерства, становитиме 4,5% при нульовій інфляції. У наступному році уряд чекає зростання ВВП на рівні 4%. "Ми вважаємо, що краще стабільне зростання на 4%, аніж стрибки обсягів виробництва, що чергуються з провалами", - заявила заступник держсекретаря Мінекономіки. Також вона повідомила, що в 2003 році очікуване промислове зростання становить 6%, сільськогосподарське - 3,8%.

Проте про об'єктивність цих прогнозів говорити передчасно. Економіка України більш ніж наполовину знаходиться в тіні. Передбачити, яка галузь "побажає" легалізувати свої прибутки через півроку, а яка "образиться", і піде в тінь, практично нереально. На цей чинник впливають передусім успіхи того чи іншого лобі в політиці, а також успішність державного регулювання економіки. Саме помилки минулого уряду призвели до тінізації металургії та хімії, зараз подібні тенденції спостерігаються в "змужнілому" сільському господарстві. Якщо уряд Віктора Януковича матиме такий самий рівень взаєморозуміння з базовими галузевими бізнес-елітами, який був у минулого Кабміну з бензиновими "королями" та машинобудівними "генералами", зростання легального ВВП буде забезпечене.

(День. -2002. - 11 грудня)

Література Основна

Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К: МАУП, 2002. - С 50-53 60-65.

Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.357, 367.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк 1978. -С. 10.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. -С.64.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - С.86-92.

Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.34-36 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. -С.33-34).

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-С.83-85.

Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. -С.145-149, 362-364.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.55.

Додаткова

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Васильєва А.Н. Газетно-публицистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982.-198 с.

Ващенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Голуб И.Б. Стилистика современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - 336 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Зарва М.В. Слово в ефіре: О языке и стиле радиопередач. - М.: Искусство, 1971. - 177 с.

Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. - Дрогобич: Відродження, 1994.-218 с.

Караванський О Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський О Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Костенко Л.В. Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: КМ Academia, 1999. - 32 с.

Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 о
Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Передрій Г.Р., Смолянінова Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.

Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987.-400 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: • 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001.-204 с.

Солганик П.Я. Лексика газеты. - М.: Высшая школа, 1981. -С.7-13, 68-95.

Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.

Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.

Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. -Львів: ПАІС, 2004.-332 с.

Яцимірська М.П. Мова сучасної української преси: стан і тенденції розвитку // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. журналістика. - Вип. 22. - Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - С.46-76.

Яцимірська М.П. Мова засобів масової інформації кінця ХХ століття //Актуальні проблеми журналістики: 36. наук, праць. - Ужгород: Ужгородськ. нац. ун-т, 2001. - С.485-490.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня,1997. - 335 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.

Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001. -44 с.

Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання.-Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.-216 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.П. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. - К.: Вид-во "Орії" при підпр. "Кобза", 1993.-472 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. - К.: Рад. шк., 1988. - 200 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ—ХХ ст: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.

Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.

Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 477 с.

Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Російсько-український словник синонімів. - К.: Освіта, 1995. - 265 с.

Русский язык: Энциклопедия.-М.: Сов. энциклопедия, 1979.-432с.

Словник іншомовних слів. - К.: Довіра, 2000. - 1018 с.

Словник іншомовних слів. - К.: Наук, думка, 2000. - 680 с.

Словник синонімів української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999-2000.

Словник української мови: В 11 т. — Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Словник фразеологізмів української мови. - К.: Наук, думка, 2003.-1104 с.

Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1984.

Українська літературна енциклопедія: В 5 т. - Т. 1-3. - К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 1988-1995.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003. -1414 с).

Фразеологічний словник української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999.

Чак Є.Д. Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. школа, 1984. - 184 с

Шевченко Л.Ю., Різун **В.В.**, Лисенко **Ю.В.** Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. -Харків: Основа, 1993.-176 с

Яцимирська М.П Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

VII. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МОВІ МАС-МЕДІА

1. **Типологія фразеологізмів.** Фразеологізми (відтворювані стійкі сполучення слів, які характеризуються цілісністю лексичного складу та граматичної будови й передають певні поняття) традиційно за мірою злиття компонентів, що входять до їх складу, поділяють на фразеологічні зрощення (ідіоми), фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, фразеологічні вислови¹. Традиційно виокремлюють також прислів'я й приказки. *Пдислів'я*-це виражений структурою речення народний вислів повчального змісту, який формулює певну життєву закономірність або правило, що є широким узагальненням багатовікових спостережень народу, його суспільного досвіду: *Де руки й охота, там спора робота. Заяного часу й конем не наздоженеш. Що вміти, того за поясом не носити. Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала. Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.* Приказка - стійкий вислів, що образно виначає якесь життєве явище насамперед з погляду його емоційно-експресивної оцінки. Приказка набуває остаточного оформлення та конкретного змісту тільки в контексті, тобто вона завжди є тільки частиною речення: *З хворої голови на здорову [хось перекладає]. Гедзь укусив [когось]. Вивести на чисту воду [когось]. Кров з молоком [хтось]*².

Крилаті вислови (слова) та афоризми - етапі словесні формули, що є часто повторюваними в писемному й усному мовленні влучними висловами видатних осіб-письменників, філософів, учених, політичних діячів та ін.: *Світ ловив мене, та не спіймав (Григорій Сковорода). Яку партію не розбудувуй, все одно виходить КПРС (Віктор Черномірдин). Бути чи не бути (Вільям Шекспір). Буря в склянці води (Шарль ЛуїМонтеск'є). Людська комедія (Оноре Бальзак). Треба всюди, добрі люди, приятеля мати (Степан Руданський). Борітеся - поборете (Тарас Шевченко). В державі нема грошей, тому що держава - це ми (Оле*

¹ Докладніше див.: Купик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.112-120; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.121-122 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.120-121); Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук. думка, 1973. - С.13-16; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.152; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.94-96.

² Докладніше див., наприклад: Ермоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - С.137, 140-141; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.122-123 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.121); Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук. думка, 1973. - С.25-44.

л

Келлер). *Гзвню треба перевіряти не на зуб, а на три зуба (Олег Келлер).* *Камінь за пазухою - зброя політика (Олег Келлер?).* На відміну від прислів'їв і приказок це не безіменні вислови; вони зберігають більш чи менш прозоро зв'язок з першоджерелом виникнення. До цієї групи фразеологізмів належать також окремі слова узагальнено-метафоричного вжитку, слова-символи: *Олімп, Парнас, Мекка, Антей, Прометей, Гзрострат, Дон-Кіхот, Робінзон.*

Сентенції- афоризми, що мають повчальний зміст; життєві повчання: *Увійти в роль легше, ніж вийти з неї (Олег Келлер).* *Населення - це народ, який нікуди не йде (Олег Келлер).* *За власні переконання страждають одиниці, за чужі-мільйони (Олег Келлер).*

Максими - афоризми, в яких у короткій формі висловлено певне моральне правило, певний етичний принцип: *Довіра приходить через нотаріуса (Олег Келлер).* *Якщо вас не розуміють - опустіться, якщо добре розуміють - підніміться (Олег Келлер).* *Багато людей отримують вищу освіту, але це їх так нічого й не вчить (Олег Келлер).*

Парадокси - думки, що розбігаються з усталеними поглядами й спершу нібито суперечать здоровому глуздові: *Партія, не спроможна зібратися на зїзд для саморозпуску, - невмируща (Віктор Радіонов).* *Є придатні до виховання породи тварин, проте людей можна лише дресирувати (Володимир Державин).* *Смертну кару скасовують для того, щоб люди могли спокійніше вбивати один одного (Володимир Гзлобородько).* *У боротьбі влади з мафією мафія - на боці влади (Володимир Черняк).* *Дивовижний народ українці! Найбільші його вороги сконали своєю смертю (Іван Драч).*

Літературні (фольклорні та ін.) ремінісценції - відлуння в тексті якихось мотивів, образів іншого твору, натяки на них тощо³: *Рукописи не горять, не рецензуються й не повертаються (Невідомий автор).*

¹ Тут і далі вислови сучасного українського вченого, лікаря й афориста із Запоріжжя О.М.Келлера взято з його книги "Роздумізи" (Запоріжжя: Дике поле, 1998. - 172 с).

² Див., наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.117-121; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.123 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.121); Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук. думка, 1973. - С.44-69.

³ Вислови В.Радіонова, В.Державина, В.Голобородька, В.Черняка, І.Драча наведено з кн.: Українська афористика / Упорядники Р.Коваль, В.Шевчук, М.Михальченко. - К.: Просвіта, 2001. - 320 с.

⁴ Про сентенції, максими, парадокси, ремінісценції див., наприклад: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.123-125 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.121-123).

⁵ Капелюшний А.О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАІС, 2004. - С.243.

Натяк на вислів М.Булгакова з роману "Майстер і Маргарита" "*Рукописи не горять*"). Телебачення належить народові. Так йому й треба (Марія Арбатова). Натяк на вислів В.Леніна "*Мистецтво належить народові*").

Складені терміни - термінологічні словосполучення з різних галузей науки, техніки, мистецтва тощо: *грудна жаба*-хвороба, *петрів батіг*-рослина, *адамове яблуко* -кадик, *копяча ніжка*- лікарський інструмент, *коротке замикання*, *північне сяйво*, *недоконанийвид*¹.

2. Способи "перекладу" фразеологічних одиниць. Слово "переклад" узятو тут у лапки тому, що, власне, тільки порівняно невелика частина фразеологізмів зазнає дослівного перекладу з однієї мови на іншу. Решта фразеологічних одиниць відтворюється засобами тієї мови, на яку перекладають. Останнім часом дедалі частіше в ЗМІ вдаються до комп'ютерного перекладу текстів. Так роблять, скажімо, в тримовній газеті "День". Класичний приклад невдалого машинного перекладу - відтворення англійського "*Out of sight, out of mind*" (дослівно лоза *поглядом, поза думками*), що дорівнює українському "*Очіне бачать-серце не болить*", "*Чого очі не бачать, того серцю не жаль*" (рос. *Сглаздой-изсердца вон*). Комп'ютер переклав цей вислів з англійської як "*Сліпий ідіот*". Редактор "Суботньої пошти" "щотижня героїчно бореться з упертим комп'ютером, який ще й досі перекладає "Стрельбу с лука" як "Стрільба з цибулі", а середу називає середовищем" (СП. - 2003. - 2 січня). Відома компанія *General Motors* зазнала краху, намагаючись вивести на ринки Латинської Америки свій новий автомобіль Chevrolet Nova. Як незабаром з'ясувалося, No va по-іспанськи означає "не може рухатися". Авіакомпанія *American Airlines* встановила у своїх літаках шкіряні крісла й вирішила повідомити про це мексиканських споживачів. Англійською слоган звучав так: *Fly in Leather* ("Літай у шкірі!"). В буквальному перекладі цей вислів набув іншого змісту "Літай голим!" (СП. - 2003. - 2 січня). Приказка "Лікувати подібне подібним" (укр. аналог-"Клин клином вибивають [виганяють]") є в багатьох мовах. Англійський її варіант - "Let like sure like". А слово "like", крім значення "подібний" має ще й значення "подобатися, любити". Переклад цієї приказки майбутніми журналістами-міжнародниками мав особливий успіх у приїжджого американського викладача: "Давайте любити, лікуватися й знову любити". У США, рекламуючи пиво *Coors*, використовували слоган *Turn It Loose!* (тобто "Стань віль-

¹ Капелюшний А.О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - С.306.

² Див., наприклад: Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук. думка, 1973. - С.69-72; Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - С 629-630.

ним!"). Буквальний переклад слогана на іспанську спричинив появу "шедевра" "Страждай від поносу!" (АГ. - 2005. - 23 лютого). Парфумерна компанія *S/a/go*/представила в Німеччині свої сухі дезодоранти, використовуючи слоган *Mist Stick* (що означає "Туманный дезодорант"). З'ясувалося, що слово *Mist* ("туман") у німецькому сленгу означає "гній" (АГ. - 2005. - 23 лютого).

Під час перекладу з однієї мови на іншу вдаються до різних способів відтворення фразеологізмів¹. Найпоширеніші з них такі:

§ якщо фразеологічні одиниці збігаються за значенням, образами й лексичним складом, їх перекладають за допомогою так званих еквівалентів (англ. *Not all is gold, that glitters*-рос. *Не всё то золото, что блестит* - укр. *Не все те золото, що блищить*);

1 якщо ж у мові, на яку перекладають, відповідних еквівалентів нема, то добирають аналоги - звороти, що різняться образами й лексичним складом, але збігаються за значенням (рос. *Из пушки не прошибешь* - укр. *Хоч кілок на голові теши*);

§ якщо в мові, на яку перекладають, нема ні еквівалентів, ні аналогів, то користуються дослівним або описовим перекладом (англ. *The proof of the pudding is in the eating*-укр. *Якість пудингу визначається тим, що його з'їдають* [дослівний переклад]; *Все перевіряється практикою* [описовий зворот]);

2 в окремих випадках під час перекладу вдаються до т.зв. антонімічно-заміни (рос. *Незванный гость хуже татарина* -укр. *Гарнігості, та не в пору. Прийшов непроханий- підеш недякуваний*).

Переклад за допомогою еквівалентів найточніший. Він завжди адекватний. Переклад за допомогою аналогів також може бути цілком адекватним, якщо перекладач удало добере аналог, інакше він (переклад) буде лише приблизним. Дослівний переклад, хоч і точно повторює іншомовний зворот, не завжди досягає мети, оскільки він (переклад) дає дуже обмежене уявлення про вживання згаданого зворота, а образність вислову втрачається. Не завжди адекватним буває й описовий переклад. Переклад за допомогою антонімічних замін, хоч і обмежений порівняно невеликою кількістю висловів, звичайно дає позитивні наслідки.

¹ Про способи "перекладу" фразеологізмів див.: Баранцев К.Т. Короткі відомості про англійські прислів'я та приказки // Англійські прислів'я та приказки. - К.: Рад. шк., 1973. - С.6-7; Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук. думка, 1973. - С.255-269; а також: Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с; Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук. думка, 2001. - 640 с.

3. Тяжіння фразеологізмів до певних функціональних стилів.

Уживання фразеологізмів обмежене різним емоційним, стилістичним їх забарвленням. Дуже небагато фразеологізмів, переважно ті з них, що походять із різних книжних джерел і належать до термінологічної сфери, нейтральні в експресивно-стилістичному плані та позбавлені образності: *брати участь, закрити збори, монетний двір, узяти в лапки, закрити дужки*". Частина експресивно забарвлених фразеологізмів створює стилістичну піднесеність висловлювання, передаючи т.зв. позитивні емоції (любов, радість, повагу тощо): *засвідчити пошану, справа честі, від усього серця, палкий привіт*.

Проте здебільшого експресивно забарвлені фразеологізми уживаються для стилістично зниженого висловлювання, передаючи різні відтінки почуттєвого забарвлення (переважно т.зв. негативних емоцій): *і в хвіст і в гриву, пороти гарячку, приший кобилі хвіст, обоєрябоє*".

Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько висловлюються недвозначно й достатньо категорично: "Фразеологізми належать до текстотворчих стильових засобів. Це означає, що є фразеологізми, які вживаються тільки або переважно у межах певного стилю і є суттєвим у ньому"³. Про інші фразеологізми автори просто не згадують, нехтуючи невеликою кількістю т.зв. стилістично нейтральних фразеологізмів. Цілком поділяємо цю думку. Водночас не можемо не згадати, що не всі дослідники з нею погоджуються. Скажімо, Г.П.Іжакевич і А.П.Коваль пишуть про домінування "нейтральних фразеологізмів"⁴, "міжстильових фразеологізмів"⁵, що, на наш погляд, не відповідає мовній практиці.

Деякі фразеологізми виявляють тяжіння до певних функціональних стилів мови. Найчастіше фразеологізми використовують у художньому й публіцистичному стилях. Уживають фразеологізми й у науковому та

¹ Див.: Бабиц Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.95-96; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.111-112; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С. 127; МацькоЛ.І., Сидоренко О.М., МацькоО.М. Стлістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.39; Сучасна українська літературна мова: Стлістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.185-188.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.129.

³ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стлістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.39.

⁴ Сучасна українська літературна мова: Стлістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.186.

⁵ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.111.

офіційно-діловому стилях, але там вони позначені певною специфікою, не мають виразності й емоційної барвистості. Це переважно т.зв. складені терміни".

Наукова фразеологія: *теоретичні положення, провести дослідження, скласти бібліографію, глухі приголосні, непряма мова*.

Офіційно-ділова фразеологія: *накласти резолюцію, мати місце, підписка про невізд, поставити підпис, порушити питання*.

Фразеологізми публіцистичного стилю позначені тим, що, по-перше, вони є книжними, а по-друге, на відміну від книжних фразеологізмів з двох попередніх стилів, містять у собі певну експресію, мають певну оцінність, що якоюсь мірою наближає їх до розмовних фразеологізмів: *почесний обов'язок, мирне співіснування, холодна війна, люди доброї волі, розставити всі крапки над "і"*.

Фразеологізми в художній літературі, як і в розмовному мовленні, уживаються дуже широко. Тут, якщо це вмотивовано стилістично, функціонально, естетично, є доцільним уживання будь-якого фразеологізму.

4. Трансформація фразеологізмів у мові ЗМІ. Трансформація - це видозміна фразеологічних одиниць із певною стилістичною настановою. Є такі способи трансформації фразеологізмів:

- © поєднання в тексті з метою створення каламбуру фразеологізму й вільного словосполучення або вживання слова водночас у зв'язаному та вільному значенні ("*Наука в ліс не веде*", - сказав випускник лісотехнічного інституту);
- © створення оказіонального значення фразеологізму або пристосування фразеологізму до конкретної ситуації (*Сушиє собі голову, ретельно, послідовно, не впадаючи в особливий відчай. Айлавіюнка. Як сказав Шекспір, тобі чи не тобі*);
- © контамінація - створення нового фразеологізму внаслідок накладання однієї на одну двох (і більше) вже наявних фразеологічних одиниць (*Взяв участь у побитті байдиків, а били тут байдики зі знанням справи. Билися об заклад, як риба об лід*);
- © додавання другої (авторської) частини (*Все витримає папір, але не читач [Жозеф Жубер]. Стлість - сестра таланту, але мачуха гонорару [А.Свободін]. Людині властиво помилятися, але для нелюдських помилок потрібен комп'ютер [Пол Ерліх]*);

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.120-131.

² Капелюшний А.О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ 2004. - С.182, 280, 333.

- © синонімічна або антонімічна заміна компонентів фразеологізму (*Він тримав у присадибній ділянці свого зору все, що робив сусіду,*
- © поширення фразеологічної одиниці додаванням до неї нових компонентів (*Це впало йому в його каре око вранці, після сніданку*).

Типові помилки в мовностилістичному використанні лексичних і фразеологічних засобів

1. Зловживання іншомовними словами: *Шляхом нагнітання нездорової ейфорії у державі комуністи намагаються створити революційну ситуацію, яка би допомогла їм прийти до влади (77. - 1997. - 17 грудня); При цьому, на відміну від своїх старших товаришів по національно-визвольній боротьбі, вони володіли "кпомпом", як цього ідеалу досягти (ВЗ. - 1998. - 23 січня).*
2. Уживання діалектизмів без певної стилістичної настанови: *Це витягує додаткові шампанське і цукорки (Е. - 1998. - №10); Вже довгий час я користуюся тільки маршрутними таксі. І якщо порівнювати із тролейбусами чи автобусами, то культура обслуговування не до порівняння (Р. - 1998. - 28 лютого).*
3. Уживання лексичних росіянізмів: *Насоси консольні, вихрові, фекальні, центробіжні (Р-Л. - 1998. - №0); Тільки щось-таки потрібно зробити, аби відчитатися за фінансову підтримку (38. - 1998. - №2).*
4. Уживання слів з невластивим їм значенням: *Останній рейтинг ПША класифікує вас вище від фіналіста чергового чемпіонату Анатолія Карпова (Е. - 1997. - №48); Рух трамваїв 7-го маршруту через окремі технічні нюанси також повинні відновити лише сьогодні (77. - 1997. -12 грудня).*
5. Уживання паронімів без спеціальної стилістичної настанови як вияв незнання справжнього значення слова: *Люди, яких виводили з вокзалу, не мали ні найменшоюяви, що відбувається (ТП. - 1998. - №4); Втрата контролю над національним телепростором, доступність іноземних держав до масової обробки суспільної свідомості (ЧТ. - 1998. -№6).*
6. Виникнення небажаної омонімії в тексті: *Подарунок королеві за сприяння розвиткові туризму (СП. - 1998. - №6); Проте говорити про*

Докладніше про трансформацію фразеологізмів див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С. 122-125; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.127-132 (3-те вид. - Тернопiль-Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.125-130); Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 2001. - С.86-89.

- те, що переможцем може стати випадкова людина, - не можна в жодному разі (Е. - 1997. - №48).*
7. Міжмовні омоніми й пароніми в журналістському тексті як вияв незнання значення українського слова: *Фанера-ознака дурного тону (МТ. - 1998. - №3-4); Тому наш Бюджет названо п. Пинзеником лишень "уродливим дітищем" (СП. - 1998. - №1).*
  8. Уживання замість певного слова його синоніма з іншим стилістичним значенням або з іншою семантикою: *Всі фарби весни (МТ. - 1998. - №9-10); Поведінка жінок на сцені теж набагато складніша, ніж у мужчин (ТП. - 1998. - №5).*
  9. Невиправдане вживання замість антонімів слів, які не мають протилежного значення: *Зовні демонструючи свою прихильність до пропонованого заходу, вони поза очі займають діаметрально протилежну позицію (УШ. - 2000. - №2).*
  10. Тавтологія; плеоназм: *Улютомубуде розглянуто остаточне рішення щодо подальшої взаємної співпраці (ЛЕ. - 1998. - 27-28 січня); Ці люди переважно повертаються у родини до місяця часу (СП. -1998. -№4).*
  - 11.Збідненість лексики, незнання й невикористання синонімів: *День ішов до заходу (ТП. - 1998. - №3); Забава йшла повним ходом (ТП. - 1998.-№2).*
  - 12.Пропускання потрібного слова: *Головою комісії обрано Ореста Чабана, позапартійного, начальника організаційного та інформаційного забезпечення міської ради і виконкому (ЛЕ. - 1998. - 3-4 лютого); Але нехай діти зустрічаються з відомими людьми шоу-бізнесу аніж, скажімо, нарко- чи якогось іншого незаконного (СП. - 1998. - №4).*
  13. Уживання канцеляризмів: *Популярний данс-гурт "Аква віта"розпочав роботу над записом нової пісні (Е. -1998.-№16); Упроваджуються нові конкурентноздатні інформпрограми (СП. - 1998.-№5).*
  14. Уживання штампів: *І зараз [ЛТБ] має поступ у певному напрямку, який можна замінити (СП. - 1998. - №9); Об'єм зробленої роботи величезний. Об'єм роботи, яку потрібно ще зробити, значний (СП. -1998.-№8).*
  15. Створення штучних метафор (на основі перенесення випадкових ознак): *Спочатку роль піддослідного кролика блискуче виконали студенти інкубатора еліти-Львівського університету ім. /.Франка (ТП. -1997.- №1); На людях ця парочка ідеальна, хоча всередині царюють "трупні палички замаскованого тління" (Е. - 1998. - №32).*
  - 16.Невмотивоване використання метонімії, синекдохи, внаслідок якого

- виникає двозначність: *Чи не кожен показ Пако Рабанна - це сенсація у світі високої моди* (Е. - 1997. - №50 - 1998. - №1).
17. Невдале використання індивідуально-авторських неологізмів: *Вони мене не депресують - ці самооцінки* (Е. - 1998. - №2).
18. Змішування лексичних елементів різних стилів (поєднання розмовної та книжної лексики без спеціальної стилістичної настанови): *Не дивлячись на все вищесказане, актор залишається кумиром цілого покоління, якому глибоко наплювати на усілякі негаразди у його подружньому житті* (ТП. - 1998. - №2).
19. Несполучуваність слів (поєднання слів з конкретним і з абстрактним значенням та ін.): *За те, що виступ пройшов вдало, насамперед, треба подякувати учасникам команд* (СП. -1998. - №9); *Для цього підзакупили у знаних американських кінокомпаній основний критерій популярності телеканалів, себто серіали* (СП. - 1998. - №7).
20. Використання емоційно забарвленого фразеологізму в емоційно нейтральному контексті: *Мусимо суворо проконтролювати витрачання "рятувальних" грошей і потурбуватися, аби найвідоміші будівлі нашого міста не залишилися напризволяще* (ЛЕ. -1998. - 27-28 січня).
21. Використання емоційно нейтрального (книжного) фразеологізму (складеного терміна, стійкого словосполучення з ділового мовлення) в емоційно забарвленому (розмовному) контексті: *Вас турбують із санепідстанції. Річ у тому, що вчора стався вплив нафти до сільських криниць* (ТП. -1998.-№3).
22. Уживання фразеологізму з невластивим йому значенням: *Більше того, гроші в бізнесі, якщо вони не "запліднені" думкою, вартують не більше морського піску і, немов той самий пісок, сипляться крізь пальці* (Т. - 1998. - №12).
23. Стилiстично невмотивована трансформація фразеологізму: *Двома руками згідна* (Е. - 1998. - №2); *Кривих, як то кажуть, могила виправить* (Е.- 1998.-№2); *Коли тобі така думка спала?* (МТ- 1998.-№3-4).
24. Фразеологічні росіянізми: *Які тільки версії не приходять до голови* (Е.-1998. - №3); *Прага, як і сама Чехія, заслуговує на дуже детальну оповідь, а ми спробуємо розповісти про те, що цікавого кинулось в очі* (З8.-1998.-№2).

Питання для самоперевірки

1. Стилiстичне розшарування фразеологізмів.
2. Емоційно нейтральні фразеологізми.

3. Межі використання в мові ЗМІ фразеологізмів наукового та офіційно-ділового стилів.
4. Використання фразеологізмів у журналістських текстах залежно від їх жанрових різновидів.
5. Стилiстично виправдана трансформація фразеологізмів і їх невмотивована переробка (спотворення).
6. Способи "перекладу" фразеологічних одиниць з однієї мови на іншу.
7. Передавання українськими відповідниками російських фразеологізмів.
8. Майстерність журналіста у використанні фразеологічних засобів.
9. Використання фразеологічних словників у журналістській практиці.

Практичні завдання

Завдання 14. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою фразеологізмів.

Завдання 15. Виявити помилки в стилістичному використанні фразеологізмів. Виправити речення.

А.

1. Перше, що кидається в око, - це чисельність та одноманітність новорічних і різдвяних привітань, надісланих президенту людьми, які пройняли його чуйністю та уважністю до їхнього чергового святкування Нового року (П.-2003. - 16 січня). лОкМ-

2. Адже на полі - одинадцять гравців, і кожен вносить свою лепту у перемогу команди (П.-2003.-^и\$ня). п> У<y ^

3. Невже такі думки не приходять в голову журналісту? (ПІК. - 2003. - №30-31.-С.20).

4. Абсолютна тверезість, за моїми спостереженнями, помітного впливу на поліпшення фізичної й творчої активності не відіграла (ВЗ. - 2003. - 14 серпня). ^ у ^ ^ ^ j

5. Знову прогнози львівських ЗМІ щодо перших осіб Львівщини потерпіли фіаско (АГ.-2003.-21 серпня).

6. У більшості випадків злочинці застосовували маски, нападали... -зненацька вночі і, переважно, наносили жертвам удари металевими предметами, повідомляє "МІСпелл/з" (СП. - 2003. -21 серпня). -)ьоу^С,

7. Саме тоді Алла Борисівна запропонувала Дмитрові [Нагієву] попрацювати над проектом, від якого "усі жінки Росії зйдуть з розуму" (СП.-2003.-21 серпня). А Т ^ * ^ &лл^"«м

8. Як би там не було, ця тема притягує до себе увагу кагалу (П. - 2004.-29 січня).

9. Ромео затагся і передаючи косяк Джульєтті признається їй у ко-

ханні якнайкрасивішими словами і фразами [така пунктуація в тексті] (С.П. - 2004. - 29 січня).

уф&£f%*>

10. За словами пані Галини, в нас закони приймаються з одними намірами, а вступують у дію з іншими (АГ. - 2004. - 21 січня).

11.3 цього часу"вступив в дію новий Сімейний кодекс (С.П. - 2004. - 22 січня).

17*&A -jj^

12. Жінки, які зводять з розуму чоловіків (С.П. - 2004. - 5 лютого).

13. "Микито - золотко, зроби мені чаю" - " ??? Ні, я не зроблю, з чого це раптом?" [така пунктуація в тексті] (С.П. - 2004. - 5 лютого).

14. Це все політичні призначення: напередодні виборів влада змінює лояльних на ще більш лояльних, і прізвища тут непрацюють ролі (АГ. - 2004. - 18 лютого).

^Цд>

15. 6 лютого відбулися збори акціонерів ЗАТ ЛАЗ, на яких підвели підсумки діяльності підприємства за минулий і окреслили напрями розвитку на нинішній рік (Г). - 2004. - 26 лютого).

1. Ну а президент Росії розуміється в усьому, особливо в психології: "Якщо сім років бути президентом, з розуму можна зійти". Сумненка перспектива у ВВП. Чотири роки він уже відпрезидентствував - чотири має бути. Разом - вісім... З розуму зійти (ВЗ.-2004. - 18 березня).

2. Не дивлячись на це, жодна жінка чомусь не зауважує, що в них [жінок з мегаполісів] манія величчя, і вони багато курять (С.П. - 2004. - 15 квітня).

3. Я на власні очі переконався, який багатий край Донбас (ВЗ. - 2004. - 22 квітня).

4. "Золота жила" потекла наліво (АГ. - 2004. - 21 квітня).

5. Кандидат від СДПУ(о) Ернест Нусер отримав посвідчення міського голови, прийняв присягу (АГ. - 2004. - 28 квітня).

6. Перш за все прикладіть усі зусилля щоб виглядати як на "п'ятнадцять" років [така пунктуація в газеті] (С.П. - 2004. - 6 травня).

7. Кидається в очі, що підопічні Олексія Михайличенка намагаються якомога довше контролювати м'яч (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

8. Намагаються розіграти м'яч до вірного (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

9. Вона з піною у роті переконувала: її зять - найкращий сім'янин, має дружину, дітей і не міг скоювати таких злочинів (АГ. - 2004. - 12 травня).

10. Більшу частину списку складають особи з неукраїнськими прізвищами, крім російських, трапляються й татарські, єврейські, грецькі, грузинські та вірменські, але зовсім не пропорційно до національного

складу населення України... Узагалі, якщо вчитатися в цей таємний список трьох чорних сотень, то натрапляєш на дивні речі (П. - 2002. - 17 січня).

11. Говорити, що в голову приходять (ДТ. - 2001. - 24 лютого).

12. За одну хвилину ми отримаємо можливість розв'язати гордієв вузол матеріальних проблем (ПІК. - 2002. - №1. - С.36).

13. Вони [журналісти НТВ] дійсно щиро і дуже послідовно нас підтримували. Що, мені здається, зіграло вирішальну роль у цій історії (У. - 2002. - №1-2. - С.38).

14.15 березня Міністерство друку підвело результати розгляду заявок на участь у конкурсі на право мовлення на шостому метровому телеканалі (ТУ-Е. - 2002. - №12. - С.17).

15. Якщо хто-небудь з них не прийме участі в конкурсі, то тільки тому, що сам так вирішить і відкличе заявку (ТУ-Е. - 2002. - №12. - С.17).

В.

1. Якщо чоловіки, побачивши тебе, не зомлівають, а ти цього чекаєш, приймайся за діло (ТУ-Е. - 2002. - №12. - С.29).

2. Енергійна дівчина, намагаючись перетворити кафе "Кульбаба", директором якого вона є у сучасний заклад, але терпить одну поразку за іншою (ТУ-Е. - 2002. - №18. - С.37).

3. Вони й цього року підписували дозволи на відкриття забігайлівок всупереч Земельному кодексу України, який увійшов у дію з Нового року і яким встановлено, що землею міста має право розпоряджатися тільки міська влада, а не районна (П. - 2002. - 16 травня).

4. Це була остання лебедина пісня цієї команди (П. - 2002. - 16 травня).

5. Людина, яка сідає в літак, залишається один на один з технікою (П. - 2002. - 15 серпня).

6. Безумовно, для киян матч привертав особливу увагу, адже грати приходилося з командою, що у попередньому турі обіграла (причому абсолютно впевнено) "Шахтар" з рахунком 2:0 (С. - 2002. - 19 серпня).

7.1 напевно перші два м'ячі, що були забиті досить легко, зіграли не зовсім позитивну роль у цій грі, тому що хлопці стали грати, шкодуючи себе, не прикладаючи максимальних зусиль (С. - 2002. - 19 серпня).

8. Правда, це буде зовсім маленька роль, та й блиснути своїми акторськими талантами Пінк навряд чи вдасться, тому що грати вона буде... саму себе (ТУ-Е. - 2002. - №37. - С.41).

9. Образ той ніби символ продовження життя. Він якимось глибоко

запав. Осінь проходить практично через усю мою творчість (ЛГ. - 2002. - 11 жовтня).

10. Але сьогодні, коли йде судово-правова реформа, бути в стороні людині з моїм досвідом роботи в різних ланках суду, у Міністерстві, у Верховній Раді - це було б не зовсім добре (П. - 2002. - 10 жовтня).

11. В 1984 році Мартіна просила її прийняти участь у роботі тенісної профспілки "Віта" (П. - 2002. - 24 жовтня).

12. Непрошений гість гірше татарина, то правда, але нас не залякати (П. - 2002. - 7 листопада).

13. Діаз стверджує, що вони з Ді Капріо добряче "надавали по пиці" один одному (**ТУ-Е**. - 2002. - №51. - С.4).

14. Хто гарантує, що під час їх проведення комусь не прийде до голови постріляти, щоб спровокувати конфлікт (ВЗ. - 2002. - 12 грудня).

15. Це вже не перший випадок, коли фракцію Віктора Ющенка намагаються зруйнувати за принципом "кнута і пряника" - одним депутатам пропонують великі гроші, інших шантажують (АГ. - 2002. - 26 грудня).

Г.

1. Очікувалося, Мілутинович піде у відставку 5 січня, однак виборча комісія вважає, що скласти свої повноваження "старий" президент повинен саме 29 грудня - бо рівно п'ять років тому він прийняв присягу (МГ. - 2003. - 3 січня).

2. Проте автор цих рядків переслідував зовсім іншу мету (ВЗ - 2003. - 2 січня).

3.1 слово, немов шустрий горобець, виривається на волю і летить попереду свого господаря, доводячи до смішних коліків у животі (АГ - 2003. - 1 січня).

4. Ай да Юля! Ай да молодець! Зробила Суркісу повний... капець (АГ. - 2003. - 1 січня).

5. За її словами, фінансування проекту відбувалося поза плечима її сина (ЛГ. - 2003. - 4 січня).

6. Крім того, досвід виступів і перемог на різних конкурсах теж зіграв чималу роль (АГ. - 2004. - 19 травня).

7. Та цього не знали злочинці, й увірвавшись до помешкання, вони як ті пси, почали нищпорити по будинку, все перевертати догори верхи, у пошуках грошей (СП. - 2004. - 20 травня).

8. За час існування організованої групи, молодики встигли й підпалити кафе на трасі Львів-Київ поблизу села Новий Милятин Буського району, нанісши власнику колосальні фінансові та моральні збитки (СП. - 2004. - 20 травня).

9. Можливо, до певної міри це і зіграло негативну роль - суддя не хотів взяти на себе відповідальність (АГ. - 2004. - 16 червня).

10. Головну роль тут зіграв проект політичної реформи, підтриманий Морозом і успішно провалений "Нашою Україною" (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

11. Кубинський лідер зазначив, що Білий дім вважає істиною стосовно Куби те, що прийде президенту в голову (ВВ. - 2004. - 30 липня).

12.1 нікому в голову не приходило нудно і старанно пояснювати на-товпу, що вийшов на мітинг, мовляв, узагалі-то, хлопці, демократія - це не зовсім лозунги (Е. - 2004. - 7 жовтня).

13. Якщо в Росії, де народ з новітньою історією України знайомий не надто добре, ця неправда ще в стані когось переконати, то самі українці пам'ятають, хто ними реально керував останні десять років (П. - 2004. - 14 жовтня).

14. Після виходу реклами зелена організація Robin des Bois відразу заявила, що вона стимулює потребу ікри і тим самим наносить збитки популяції лосося в Каспійському морі, який уже знаходиться під загрозою (СП. - 2004. - 30 грудня).

15. Зустріч Нового року - це завжди підведення результатів старого (СП. - 2004. - 30 грудня). ^

1. Спочатку Ющенко прийме присягу у парламенті, а згодом прийде на Майдан Незалежності (СП. - 2005. - 20 січня).

2. Коли я почув про це, мені стало не по собі (ВЗ. - 2005. - 27 січня).

3. Юля як яблуко роздору (АГ. - 2005. - 2 лютого).

4. Відома компанія General Motors потерпіла фіаско, представивши на ринку Латинської Америки свій новий автомобіль Chevrolet Nova (АГ. - 2005. - 23 лютого).

5. Позивач звинуватив стриптизерку у нанесенні йому тяжких тілесних ушкоджень: під час стриптизу Піке начебто зачепила його обличчя грудьми і наставила синців (АГ. - 2005. - 16 березня).

6. Особливо це кидається в очі, коли вона спілкується з журналістами (П. - 2005. - 31 березня)^

7. Редакція "СП" просить вибачення у керівника Старосамбірського райвідділу міліції Махайла Пацяя за помилку, яка нанесла йому моральної шкоди [так у тексті] (СП. - 2005. - 31 березня).

8. Ще до початку Другої світової війни через певні обставини тато мусив покинути рідну землю і податись у світ за очі (Е. - 2005. - 7 квітня).

9. Культурні росіяни воліють відвідувати греко-католицькі храми. Особливо це кидається в очі на свята (П. - 2005. - 5 травня).

10. П'яні яструби гірше татарина (АГ. - 2005. - 11 травня).

11. Після перемоги на виборах та прийняття президентської присяги він не тільки розпочав сміливі й масштабні реформи, що й слід було очікувати, але й узяв за мету поширювати демократичні засади в колишніх радянських республіках Євразії, які входять до СНД (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.17).

12. З милим рай і в шалаші, але краще, якщо шалаш в раю (СП. - 2005. - 19 травня).

13. Можливо, зіграв свою роль засвідчений історією феномен, що українці об'єднуються за мить перед розстрілом (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.18).

14. Чи то традиція дається взнаки, чи то грають роль міркування престижу (чим ми гірші за інших), але механізми діють, хоча, звісно, знов таки не ідеально (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.32).

15. Палки в колеса. Рішення уряду мечем вдарить по робочій силі Львівського автомобільного заводу (СП. - 2005. - 26 травня).

Д.

1. Проте нашу особливу увагу привабила фраза із заяви менеджменту газети (ЛГ. - 2005. - 10 червня).

2. Можна зрозуміти Президента й топ-менеджерів із його команди, схильних рубити з плеча усе те ненависне й обридле, що асоціюється зі старою командою (ДТ. - 2005. - 11 червня).

3. Я досить добре обізнаний з тим, скільки зусиль прикладали і прикладають депутати Тетяна Крушельницька і Віра Лясковська для збереження паркових зон непорушними (П. - 2005. - 23 червня).

4. - Що за дурні думки приходять тобі в голову? - відповів чоловік (СП. - 2005. - 23 червня).

5. "Аргумент-газета" зв'язалася із поетом, який написав слова пісні, що стала яблуком роздору (АГ. - 2005. - 6 липня).

6. Собака громадянина Злобіна, кинувся на мій бейсбольний м'яч якраз в той момент, коли я, незважаючи на біль, наносив по ньому удар (СП. - 2005. - 14 липня).

7. У Південній Каліфорнії за шкоду, нанесену монарху (метелику), стягують штраф (ТУ-Е. - 2005. - №30. - С.3).

8. Без копія в кишені, але з цілим багажем яскравих ідей, геніальний Поль Гоген прибуває на Таїті (СП. - 2005. - 21 липня).

9. Навіть якщо Тимошенко вирішить призупинити зйомки фільму, з

юридичної точки зору вона цього зробити не зможе (АГ. - 2005. - 3 серпня).

10. Цілком імовірно, що з'їзд партії, вирішуючи питання, які стосуються виборів-2006, прийме це до уваги (АГ. - 2005. - 10 серпня).

11. Національне бюро розслідувань лише буде дублювати інші силові структури і плентатись у них під ногами (Е. - 2005. - 11 серпня).

12. Найпростішим і найлогічнішим кроком був би в даній ситуації позов пані Плейм до пана Роува за те, що їй було нанесено певну шкоду особисто, її чоловікові та родині (ДТ. - 2005. - 13 серпня).

13. Після дождичка в четверг (СП. - 2005. - 6 жовтня).

14. Велику роль грає тіньовий капітал (АВ. - 2005. - 7 жовтня).

15. На батьківщині його оголосили у розшук за підозрою у нанесенні тяжких тілесних ушкоджень (СП. - 2005. - 20 жовтня).

Література

Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003.-С.94-104.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005.-С.175-179.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-С.13-81.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978.-С.111-130.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.112-147.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.38-40.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища школа, 1983. - С.70-97.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.121-131 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000.-С.120-130).

Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук, думка, 1973. - С.13-148,192-232.

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973.-С.150-210.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.94-108.

Додаткова

- Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993.-232 с.
- Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. - Львів- ЛНУ, 2000.-236 с.
- Ващенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч. I. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.
- Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза" 1994.-152 с.
- Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк 1979.-144 с.
- Костенко Л.В. Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: KM Academia, 1999. - 32 с.
- Кочерган М.П. Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.
- М'яснянкiна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Ощипко І.І. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів: ЛДУ, 1968. - 107 с.
- Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. - Львів: Світ, 1994.-216 с.
- Передрій Г.Р., Смолянінова Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.
- Погрiбний А.П. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.
- Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані // Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.
- Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.

Сербенська О.А., Волошак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності).-Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.

Федик О.С Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.

Яцимірська М.П Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335с.

Бова В.І., Долومیно М.П. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів. - К.: Техніка, 1969. - 116 с.

Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001.-332 с.

Беленькова Н. Пословица не мимо молвится - Нема приповідки без правди: Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками. - К.: Дніпро, 1969. - 248 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.

Волошак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000 - 351 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.

Головащук С.І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.

Григораш Д.С Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 с).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Дацишин Х.П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАІС, 2004. - 260 с.

Дмитровський З.Є. Словник телевізійних термінів і понять. - Львів: ЛНУ, 2001. - 44 с.

Дмитровський З.Є. Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. - 216 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Етимологічний словник української мови: У 7 т. - Т.1-4. - К.: Наук, думка, 1982-2004.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Ізюмов О. Практичний російсько-український словник. - Перевид. 1926 р. - К.: Знання, 1992. - 176 с.

Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 284 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосіб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.

Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми, літературні цитати, образні вислови. - К.: Вища школа, 1975. - 336 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. - К.: Рад. шк., 1988. - 200 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII-XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.

Медведев Ф.П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. - Харків: Вища школа, 1982. - 232 с.

Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.

Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100 тис. слів. - К.: Довіра; УНВЦ "Рідна мова", 1999. - 878 с.

Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. - К.: Рад. шк., 1978. - 448 с. (Вид. 2-ге. - К., 1993).

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Прислів'я та приказки: У 3-х т. - Т. 1-3. - К.: Наук, думка, 1989-1991.

Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка, 1998. - 892 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Словник фразеологізмів української мови. - К.: Наук, думка, 2003. - 1104 с.

Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с.

Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1984.

Українська афористика. - К.: Просвіта, 2001. - 320 с.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999.-507 с.

Фразеологічний словник української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993. - 176 с.

Яцимірська М.П. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія.-Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (Сй).

СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ

I. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕННИКІВ

1. Стилiстичне використання морфологічних засобів. У морфологічному розділі стилістики подано стилістичну характеристику морфологічних явищ, категорій тощо. Стилiстична морфологія розглядає паралельні й синонімічні морфологічні засоби та принципи їх добору для точного й ефективного висловлювання думок¹. Порівняно з лексичними та синтаксичними стилістичними засобами стилістичні засоби морфології кількісно дуже обмежені². Проте водночас П.С.Дудик підкреслює, що "стилiстичні можливості морфологічної системи сучасної української літературної мови широкі й функціонально потужні. Більшість повнозначних слів представлена не однією формою, а кількома, навіть багатьма, і всі вони певною мірою стилістично неповторні, своєрідні. Кожна із змінюваних форм виконує певну комунікативну, отже, й стилістичну функцію"³. Основним об'єктом стилістичної морфології є морфологічні синоніми. Вони пов'язані одним спільним граматичним значенням, передають його відтінки, являючи собою варіанти граматичних форм, які можуть бути багатозначними й мати синонімічні різновиди⁴. "Проте синонімічні засоби морфології не завжди мають власне стилістичний характер"⁵. Загалом же досі йшлося саме про основний об'єкт морфологічної стилістики,

¹ Докладніше див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.148.

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.161; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.149; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.48.

³ Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005.-С.183.

⁴ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.121; Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С.44; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.161; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.149; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.144 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.143).

⁵ Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.145 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.143).

адже "з розвитком стилістичної науки обрії морфологічної стилістики розширюються, її об'єктом є не тільки стилістичні аспекти граматичних категорій, варіантних форм, а весь комплекс морфологічних елементів, дібраних мовцем зумисне з певною метою чи спонтанно у процесі створення тексту... Об'єктом морфологічної стилістики є морфемна і морфологічна структура мовлення, зокрема морфемний склад, реалізація афіксносистеми сучасної української мови відповідно до стилю мовлення, стилістичний аспект ряду граматичних значень та їх вираження"¹.

Отже, морфологічні синоніми - це дві або декілька граматичних форм, властивих тому самому слову, які розрізняються засобами граматичного вираження, відтінками спільного граматичного значення, а також стилістичним уживанням²: *студентові - студенту, веселіший - більш веселий, зелений - зелен, робитиму - буду робити*. Основні види морфологічних синонімів:

0 Різні афіксальні утворення (*деканові - декану, буряка - буряку, листки-листя*).

0 Синонімічні форми, для яких характерна наявність чи відсутність афіксів (*смілива - сміливая, те - тее, ясен - ясний*).

0 Прості, складні та складені форми (*найскладніший-якнайскладніший - найбільш складний, бігтиму - буду бігти*).

0 Сучасні й архаїчні граматичні форми (*еси-є, полягти кістями-полягти костями*).

0 Різноманітні діалектні форми, що синонімізуються з літературними (*твоему-твому твоему той-тамтой, розбігаються-ся розбігають*)³.

Близько до морфологічних стоять деякі фонетичні синоніми, що не передають відтінків граматичних значень, але пов'язані з певними фаматичними формами, які набувають функціонального, стилістичного забарвлення: *бігати - бігать, стрибає-стриба*. Їх ще називають *фонетико-морфологічними синонімами**.

Морфологічні синоніми не ґрунтуються лише на принципі взаємозамі-

¹ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.48-49.

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.161; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.149; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.144 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.143).

³ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.149-150.

⁴ Докладніше див.: Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С.44; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.150.

нювання форм. "Взаємозамінюватися можуть не тільки синонімічні фаматичні форми, пов'язані спільним граматичним значенням", а й такі, що передають різні граматичні значення, але в процесі мовлення їх можна замінити іншими². Це паралельні форми (*доцент - доцентка і доцентша; писати - писання; стійте! - стояти!; стань він - став би він; тобі - для тебе; батьку!- батько!; виготовив стільця - виготовив стілець; візьми хліба - візьми хліб*). Проте у відповідних розділах посібників і підручників різних авторів здебільшого не розрізняють морфологічні синоніми й паралельні форми³. А, скажімо, І.Г.Чередниченко називає окремі морфологічні синоніми паралельними формами⁴. Через те ми тут змушені послуговуватися переважно дослідженнями Б.М.Кулика і О.М.Масюкевича⁵.

Б.М.Кулик і О.М.Масюкевич також, крім морфологічних синонімів, виокремлюють омоформи (*бачу стілець - стоїть стілець; радості-Р.,Д. ІМ. в.*). Часткові омоніми виникають і внаслідок взаємопереходів частин мови: *Кінець фільму- Сиджу кінець столу*. Ці засоби часто набувають виразного стилістичного значення⁶.

Уживання словотворчих експресивно-стилістичних елементів характеризує розмовне й художнє мовлення, публіцистичний стиль. Науковому й офіційно-діловому стилям експресивно забарвлені суфікси та префікси не властиві⁷. Але й ці стилі мають свою специфіку словотвору. Для них

¹ Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.150.

² Докладніше див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.150.

³ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.121; Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С.44; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.183; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.161; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.48-50.; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.144-145 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.143).

⁴ Див.: Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.283-284.

⁵ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.150-151.

⁶ Докладніше див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.150-151; а також див. кн: Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.76; або див.: с.178 у цій нашій книзі.

⁷ Докладніше див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.105-112; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.151; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.286-338; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.264-282.

характерні віддієслівні іменники з *-анн-*, *-янн-*, *-енн-*, *-інн-*, а також із суфіксами *-ач*, *-к(а)*, *-лк(а)* та іменники з різними суфіксами на позначення абстрактності. Деякі префікси та суфікси іншомовного походження (*де-*, *екстра-*, *ад-*, *-ит*, *-іт*, *-ин*, *-ін*, *-ік*, *-изм*, *-Ізм* тощо) характеризують термінологічну лексику¹. "До суфіксів книжного забарвлення належать ті, які утворюють загальні й абстрактні назви, назви опредмеченої дії. Вони набули своїх стилістичних функцій поступово, в міру збільшення кількості абстрактних та узагальнювальних слів. Одним із шляхів поповнення лексики такого типу є творення віддієслівних іменників на *-ння*, *-ття* від питомих та запозичених слів... Ці суфікси є продуктивними в офіційно-діловому, науковому й публіцистичному стилі"². А.П.Коваль у зв'язку з цим говорить про "віддієслівні та відприкметникові іменники з суфіксами *-анн-я*, *-енн-я*, *-от-а*, *ість*, *изн-а*, *ізм*, *-ств-о*, *-цтв-ота* ін. Іменники цього типу творення належать до категорії стилістично нейтральної лексики"³.

Окремі словотворчі особливості притаманні, зокрема, публіцистичному стилеві. Наприклад, у ньому широко вживають дієприкметники, прикметники із суфіксами *-ічн-*, *-ичн-*, *-ч-* тощо (*догматичний*, *підготовчий*, *відомчий*), прикметники з префіксами *між-*, *поза-*, *над-* тощо (*міжрегіональний*, *позапартійний*, *надшвидкісний*). Загалом, як зауважує ОД.Пономарів, "щодо стилістичних можливостей префікси поступаються суфіксам"⁴. Скажімо, "запозичені префікси та префіксоїди *анти-*, *архі-*, *екстра-*, *контр-*, *псевдо-*, *ультра* й под. надають словам книжного відтінку... Публіцистика використовує утворення з такими префіксами для надання викладові гумористичного, іронічного чи сатиричного спрямування"⁵.

Здебільшого, коли йдеться про стилістичні засоби словотвору, українські дослідники зосереджують увагу на таких чинниках: "Процеси творення слів зумовлюються, як правило, двома головними мотивами-чинниками: потребою семантичною (утворити нову номінацію) і потребою стилістичною (знайти нове, частіше-емоційно-оцінне вираження суб'єктивного ставлення до названого). Утворення, спричинені цим другим мотивом,

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.151-152.

² Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.134 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.132).

³ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.131.

⁴ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.152.

⁵ Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.141 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.140).

⁶ Там само. - С.142 (140).

належать до стилістичної категорії, а словотворчі елементи, особливо префікси і суфікси (саме вони додають стилістичні нарощення слову), - до стилістичних засобів"¹.

Загалом же більшість дослідників підкреслює те, що, незважаючи на яскраве стилістичне забарвлення словотвірних афіксів, їх найчастіше можна використовувати в різних стилях. "Помітної усталеної закономірності у цьому немає, бо тільки зовсім обмежена кількість суфіксів ні за яких умов не може використовуватись у певних жанрах конкретного стилю. Наприклад, слова із суфіксом (суфіксами) суб'єктивної оцінки (пестливості чи зневажливості) не властиві таким писемним жанрам офіційно-ділового мовлення, як заява, оголошення, автобіографія, посвідчення, довідка тощо. Не характерні слова з такою експресією, емоційністю також і для академічно-наукового підстилю (жанру). Натомість суфіксальні слова з виразною об'єктивно-суб'єктивною оцінкою (ніжності чи згрублості і под.) природні й функціонально активні за багатьох комунікативних ситуацій у розмовно-побутовому і художньому стилях, принаймні в деяких жанрах цих стилів, у доброзичливому чи осудливому домашньому мовленні тощо"². Яскравим прикладом такого використання найрізноманітніших засобів словотвору є публіцистичний стиль, який синтезує книжні й розмовні елементи, залежно від жанрово-стильового різновиду надає перевагу то тим, то тим з них.

2. Особливості стилістичного використання категорії роду іменників. Форми чоловічого й жіночого роду є паралельними в позначанні осіб жіночої статі за їх професією, посадою, званням та ін., мають парні утворення³. Колись різні професії, посади, звання могли мати тільки чоловіки, тому й назви їх передавали в мові іменники чоловічого роду (*академік*, *асистент*, *чумак*, *суддя*)⁴. Це позначилося й на нових назвах (*президент*, *Голова Верховної Ради України*), що тільки підкреслює: "функціонування фаматичної категорії роду ускладнюється семантичним змістом, позалінгвістичними чинниками"⁵. Форма чоловічого роду тут не ха-

¹ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.42. /

² Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.181.

³ Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.50; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.156.

⁴ Див.:Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. -С.156-157.

⁵ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.55.

рактизує за статтю, тому її застосовують і щодо жінок (*академік Степова В.І.*). Від багатьох таких форм є паралельні форми жіночого роду (*лікарка, аспірантка*), які широко використовують у розмовному, художньому мовленні, в окремих жанрових різновидах публіцистичного стилю, але в офіційно-діловому стилі назви посад, професій, звань та ін. уживають здебільшого в чоловічому роді (*лікар Весельська Т.К., аспірант Лесечківська Н.Ю.*). О.Д.Пономарів трохи категорично рекомендує: "Форми з *-ка* слід уживати в художньому, публіцистичному і, безперечно, розмовному мовленні. Беззастережне перенесення на ці стилі рис офіційно-ділового свідчить про недостатнє засвоєння мовних норм". Зауважимо, що наші застереження щодо загалом дуже доцільної рекомендації О.Д.Пономарева стосуються насамперед публіцистичного стилю, який має низку жанрових різновидів, близьких до книжного мовлення (скажімо, офіційно-інформативний, інформативно-діловий), і багате-жанрових різновидів, близьких до розмовного мовлення. Констатуємо тільки, що порада О.Д.Пономарева різною мірою стосується різних видів журналістського тексту. Багато іменників чоловічого роду - назв за професією, званням, посадою тощо - не мають паралельних форм жіночого роду: *анестезіолог, менеджер, столяр, металург, нотаріус, мовознавець, арбітр, ректор, мер*. Нема відповідників жіночого роду в усіх складених назв посад, звань та ін.: *головний технолог, молодший спеціаліст, старший викладач, провідний маркетолог, асистент-стажист*¹. "Особливо широко функціонують похідні від іменників чоловічого роду суфіксальні кореляції жіночого роду в розмовному мовленні, вони нерідко не фіксовані словниками. Потрібно зазначити, що процес активного поширення корелятивних форм жіночого роду впливає на вдосконалення регулярних виявів родової категоризації іменника. Наприклад, в пасивні форманти переходять пов'язані з жіночим родом суфікси *-ш-а, -ис-а...* Поширенішим[и] і позбавленими] емоційно-експресивних відтінків стають утворення з суфіксом *-К-*, водночас указуючи на жіночу стать особи й належність до відповідної професії. Впадає у вічі зменшення кількості суфіксів-дублетів на позначення осіб жіночого роду"². Іменники із суфіксами *-ш(а), -их(а)*, які є стилістич-

¹ Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.145 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.144).

² Див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.17; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.72; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.51.

³ Вихованець І.Р. Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника // Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.91.

но зниженими назвами жінок, використовують під впливом російської мови. За вживання цих іменників виникає двозначність, оскільки вони можуть також називати дружину того, хто має позначувану професію (*генеральша-жінка-генерал чи дружина генерала?*)¹.

На позначення груп осіб чоловічої та жіночої статі, що мають спільну професію, вид заняття тощо, уживають іменник чоловічого роду: *Шановні студенти!* А не: *Шановні студентки і студенти!* Останню форму використовують з певною стилістичною метою (для розрізнення статі, "коли треба звернутися окремо до чоловіків і жінок"). Однак це не стосується офіційних і напівофіційних усталених звертань на кшталт *"Панове! Пані і панове! Шановні добродій! Шановні добродійки і добродій"*, в яких є цілком рівноцінними обидва варіанти; і тільки в розмовному мовленні перевагу інколи надають другим варіантам.

Є іменники жіночого роду, які не мають відповідників чоловічого роду, оскільки позначають традиційно жіночі професії та види занять: *домогосподарка, покоївка, праля*. Іноді лексичні значення спільнокореневих слів - назв осіб чоловічої та жіночої статі - не збігаються: *друкар - друкарка, машиніст - машиністка*².

Якщо іменник чоловічого роду вживають на позначення жінки, але ім'я особи при цьому не називають, то узгоджене означення й присудок мають форму чоловічого роду: *Аспірант написав цікаву працю*. Сполучення на кшталт *доцент Стецишина* вимагають, щоб присудок мав форму жіночого роду. Означення ж у такому разі має форму чоловічого роду: *Мій шеф Наталя Степанишина прийшла вчасно*³.

¹ Див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.18; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.72; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.157-158.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.157.

³ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.162.

⁴ Див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.18; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.73;

⁵ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.87; Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.18; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.73; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко - К.: Вища шк., 2005. - С.266.

Іменники спільного ("подвійного") роду характеризує яскрава експресивність, їх уживають здебільшого в розмовному мовленні, зокрема у фамільярому просторіччі: *Ти така базіка і Ти такий базіка*. До них наближаються іменники жіночого роду, які вживають щодо чоловіків, та іменники середнього роду, які вживають щодо осіб чоловічої та жіночої статі. Ці іменники узгоджуються в реченні тільки фаматично, тобто іменники жіночого роду узгоджуються тільки в жіночому роді (*Він така лисиця*), а іменники середнього роду - тільки в середньому роді (*Оленко! Ти моє кошенятко!; Андрійку! Ти моє сонечко!*)¹.

У деяких іменників простежуємо варіантні форми роду: *зал-зала, клавіш-клавіша, мандаринчик-мандаринка, абрикос- абрикоса, африкат - африката, вольєр - вольєра, кахель - кахля, лангуст-лангуста, мотузок - мотузка, перифраз - перифраза, спазм - спазма, чинар - чинара*².

Форма роду може:

Іпов'язуватися з різним значенням слів (*кар'єр-кар'єра, друкар-друкарка*);

(Збути нейтральною в змістовому та стилістичному плані (*жираф - жирафа*);

Імати стилістичне значення (*метод і метода - останнє заст. або наук.; жилет і жилетка - останнє розм., птах і птаха - останнє розм.*)³.

Однокореневі іменники в різних мовах можуть не збігатися в роді (укр. *болем*- рос. *болью*, укр. *ступенем* -рос. *степенью*, укр. *рукописом* - рос. *рукописью*; укр. *гусак* ч.р. - білорус, *гусь* ж.р.; укр. *тінь* ж.р. - білорус, *цень* ч.р.). Сплутування роду таких іменників в українській мові спричинене насамперед впливом російської мови, оскільки ні білоруська, ні польська, ні будь-яка інша слов'янська мова не справляє та-

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.19-20; Волкотруб Г.Й. Стیلістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.74; Дудик П.С. Стілістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.187; Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.158-159.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.7-8; Волкотруб Г.Й. Стілістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.67-68.

³ Див.: Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.159-160.

⁴ Останні два приклади взято з кн: Пономарів О.Д. Стілістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.145 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. -С.144).

кого (на жаль, руйнівного) впливу на граматичну структуру української мови.

Рід *невідмінюваних абрєвіатур* визначають за родом стрижневого ("опорного") слова (іменника в Н.в.): ЗСЖ(Західне оперативне *командування*). *БЮТ(Блок Юлії Тимошенко)*, *ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури)*, *ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі)*, *ЮНІСЕФ (Дитячий фонд ООН)*.

й> Рід *невідмінюваних іменників іншомовного походження* визначають так. Ці іменники - назви істот - мають чоловічий рід, назви неістот - середній рід. Коли невідмінювані іменники позначають тільки жінок (*фрейлейн, міс, місіс, мадам, фрау, фрекен*), то вони, зрозуміло, належать до жіночого роду. Якщо вжито іменник - назву тварини - і в тексті вказано на самицю, то цей іменник поєднують як іменник жіночого роду (*Кенуру годувала своє дитя*).

Винятки:

Ііменники *цеце, івасі, авеню, кольрабі, саямі, бере* (груша), *бері-бері* (хвороба), *страдиварі, альма-матер, фейхоа* належать до жіночого роду;

Іслова *сироко, памперо, майстро, грего* та ін. назви вітру, *сулугуні* (сир), *шимі* (танець), *кабукі* (театр), *кавасакі* (бот), *беф-строганов* є іменниками чоловічого роду;

Ііменниками чоловічого й середнього роду є слова *екю, ескудо, па-де-де, па-де-труа, сиртакі, мачете, статус-кво, бренді*;

Іслова *есперанто, афгані* (грошова одиниця) є іменниками жіночого й середнього роду;

Іневідмінювані багатозначні слова набувають форми того чи іншого роду залежно від значення: *альпака* - ч. і ж. (тварина) і с. р. (шерсть); *каберне* - ч. р. (сорт винограду) і с. р. (вино); *контральто, сопрано-с.* (голос) і ж. р. (співачка)⁴.

За родовою назвою визначають рід невідмінюваних іменників - географічних та умовних назв: *зелене Тбілісі* (місто), *ця "Нью-Йорк тайме"* (газета).

3. Стілістичні особливості форм числа іменників. Здебільшого іменники мають форми однини та множини. Проте не всі іменники. Багато іменників, що мають тільки форму однини, належать до книжних

⁴ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.13-15; Волкотруб Г.Й. Стілістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.69-71; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.284-286.

стилів - офіційно-ділового й наукового, а також характеризують окремі галузі виробничо-професійної діяльності: *націоналізм, індустріалізація, фонетика, семасіологія, секретаріат, феноксиметилпеницилін*.

У деяких із цих іменників з'явилася множина й виникло певне стилістичне спрямування: *довжини* (геодез.), *глибини* (мор.)¹. Особливо широко використовують множину для позначання ґатунків, сортів, марок, різних матеріалів, речовин, великої кількості речовини або великого простору, який вона заповнює та ін.: *нові клеї, високоякісні пластмаси, озимі пшениці, технічні масла*. У розмовному мовленні в таких випадках здебільшого застосовують описові звороти: *нові клеї- клеї нових сортів*².

Іменники у формі однини можуть уживати замість множинних іменників, коли вони називають однакові чи подібні предмети, що належать або властиві декільком особам і кожній зокрема (це є характерним для звернень до багатьох людей, наприклад у військових і спортивних командах)³: *Рівним кроком руш! На плече! Ремінь укоротить! До стопи!*

Форма однини властива збірним іменникам: *наше студентство, зелене листя, міцне коріння*. Форма однини іменників у значенні множини використовується в синекдохах⁴: *Нинішній студент зацікавлений у тому, щоб добре вчитися*. П.С.Дудик зауважує, що в художньому й розмовному мовленні "однинна форма іменника може вказувати на збірність чи множинність, сприймаючись при цьому з деякою метафоричністю"⁵. В офіційно-діловому стилі синекдоха має інші функції - вона позна-

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.155.

² Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.96-97; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.29; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.77; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.189; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.163; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.154-155; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.57; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.148-149 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.147).

³ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.155.

⁴ Див.: Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К.: Варта, 1995. - С.362-382.

⁵ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.155.

⁶ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.189.

чає предмети як суцільну множинність: *Навесні бити зайця заборонено*. Тут ми цілком погоджуємося з Б.М.Куликом та О.М.Масюкевичем і не можемо пристати на думку А.П.Коваль, яка, зокрема, пише: "У науковому і діловому стилях заміна множини однією і навпаки - однини множиною в іменниках як стилістичний прийом звичайно не використовується. Якщо така заміна і знаходить собі місце, то це призводить до створення термінів"². Тобто можна дійти висновку, що в науковому стилі іменники у формі однини, вжиті замість множини, використовують для створення термінів, а в офіційно-діловому стилі не використовують узагалі. Як бачимо, це не так.

"Субстантивовані прикметники й дієприкметники в середньому роді, які позначають сукупність предметів, набувають значення узагальноної збірності" (вони поширені в розмовному мовленні): *Крадене не йде на користь* (Павло Лазаренко та група народних депутатів від різних фракцій у Верховній Раді України).

Чомусь особливу увагу в дослідженнях з практичної стилістики приділено частковому, як на наш погляд, випадкові - уживанню власних імен у множині, що завжди набуває стилістичного значення (так позначають людей, схожих на якусь історичну особу чи на літературного героя)⁴: *Погляньте на них! Всі справжні Ейнштейни! Це партія маленьких гітлерів*. Правда, не можемо заперечувати, що невдале застосування саме цього прийому спричинило чимало судових позовів до журналістів. Зауважимо лише: тут керуватися треба тим, що написання власних імен у множині з великої літери засвідчує позитивне ставлення автора до цих людей, а з маленької літери - негативне: *Але наші лапікури аж зі шкіри пнуться, так намагаються вислужитися перед своїми господарями, гублячи при цьому рештки журналістської етики* (П. - 2001. -18 січня).

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.155.

² Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.163.

³ Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.155.

⁴ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.97; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.30; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.78; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.189; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.163-164; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.156; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.56-57.

Лише у формі множини вживають деякі іменники зі збірним значенням: *збори, канікули*. Ці іменники характеризують науковий, офіційно-діловий і публіцистичний стилі й належать найчастіше до науково-термінологічної, суспільно-політичної, фінансової, професійно-виробничої, технічної лексики (*дебати, кулуари, вибори; лежача, висівки, кліщі; гроші, кошти, цінні папери*), яка значною мірою стала загальноживаною¹. Помилкою є віднесення здебільшого під впливом російської мови до розряду іменників, які вживаються тільки в множині, інших слів: *похорони* (є й *похорон*), *торги* (є й *торг*).

"У морфологічній категорії числа іменників виразно виявляється її семантичне спрямування, спрямування на відображення кількісних співвідношень предметів у позамовній дійсності"², - зауважує І.Р.Вихованець. На це саме звертають увагу також Б.М.Кулик і О.М.Масюкевич. Вони, зокрема, зазначають: "Форми числа іменників пов'язані також із їх значенням, з виникненням омонімів і синонімів, що можуть мати експресивні відтінки"³: *полотно - полотна художника* (картини), *масло-технічні масла* тощо.

4. Стилістичне використання варіантів відмінкових форм іменників. Б.М.Кулик і О.М.Масюкевич вважають, що морфологічна синонімія відмінкових форм майже не має стилістичного значення. Стилістичне значення мають паралельні взаємозамінні форми (вони переважно належать до синтаксичних синонімів)⁴. Проте є й інші думки з цього приводу. Скажімо, П.С.Дудик зауважує, що "в кожному з відмінкових форм іменника всенародною мовленнєвою практикою закладено ту чи іншу стилістичну функцію (функції)"⁵. Це дослідник обґрунтовує так: "За кожним відмінком іменника історично закріпилося певне категоріальне (визначальне) значення, яке також можна вважати стилістичним, бо іменникове, зокрема, слово має своєю кінцевою метою вираження певного лексичного значення і пов'язаної з ним своєїрідної стилістичної функції"⁶. Зреш-

¹ Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.188-189; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.156.

² Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.92.

³ Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.156.

⁴ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.160-161.

⁵ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.192.

⁶ Там само. - С.191.

тою, П.С.Дудик підсумовує: "Немає астилістичних (нестилістичних) відмінків".

Родовий і знахідний відмінок іменників. При перехідних дієсловах, що мають частку *не*, іменники переважно мають форму Р.в.: *не беріть ручки*. Останнім часом уживають також іменник у формі Зн.в., який при заперечному дієслові вказує на об'єкт, цілком охоплюваний дією. А Р.в. вказує на частковість охоплення об'єкта дією: *не давав гроші-не давав грошей*. Тому Зн.в. часто використовують щодо конкретних іменників, а Р.в. - щодо абстрактних: *не брав ручку-не брав участі*.

Іноді встановлюється тут і чітка граматико-стилістична норма. Скажімо, Р.в. є обов'язковим у безособових реченнях: *Ручки ще не повернуто. Заручника ще не повернуто*. Р.в. при дієсловах з *не* послідовно вживається в книжних стилях, а Зн.в. більш властивий експресивному розмовному мовленню, причому переважно використовується щодо іменників, які позначають конкретні предмети (здебільшого чоловічого роду), і щодо малоскладових слів на кшталт *дуб, село*⁷.

Загалом *форми родового й знахідного відмінків* можуть набувати таких граматико-стилістичних відтінків: Зн.в. передає повне охоплення предмета, а Р. - часткове. Тому Р.в. частковості або неозначеної кількості вживається переважно в іменників з матеріальним значенням, які позначають речовину, масу тощо: *візьми крупу- візьми крупи*. Р.в. сполучається з дієсловами, що передають неповноту охоплення об'єкта, а Зн.в. поєднується, навпаки, з тими дієсловами, що позначають повне охоплення об'єкта: *нарубати дров-порубати дрова*. При перехідних дієсловах може передавати повне охоплення об'єкта й Р.в., але зі значенням тимчасового користування: *позич олівця*. Р.в. тимчасового користування в українській мові особливо поширений у розмовному й художньому мовленні.

Форми знахідного відмінка назв істот і неістот. Сама категорія істот і неістот граматично передається формою Зн.в. Назви істот у Зн.в. вживають у формі Р.в., а неістот-у формі Н.в.: *побачив океан - побачив хом'яка*. В однині така відмінність існує тільки в іменників чоловічого роду, а в множині - в іменників чоловічого й жіночого роду: *Побачив стіл і тумбу - Побачив хлопця й дівчину. Побачив столи й тумби - По-*

⁷ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.191.

⁸ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.161-162.

бачив хлопців і дівчат. Незначна кількість назв тварин середнього роду в однині мають у Зн.в. форму Н.в., а в множині вживаються у формі і Н., і Р.в.: *пасти лоша - пасти лоша́т і пасти лоша́та.*

1. Деякі іменники чоловічого роду, що не є назвами істот, а також не передають частковості, мети й тимчасовості користування, можуть мати в Зн.в., крім форми Н., також і форму Р.в. (за персоніфікації-лише із закінченням -а), яка виникла під впливом іменників-назв істот: *співати пісень, писати листа, вживати заходів.* Це дозволяє персоніфікувати неістот: *полагодив комбайна.*

2. Послідовне вживання форми Р. у функції Зн.в. властиве лише іменникам, що позначають людей, а іменники, що є назвами тварин, птахів, риб тощо, у множині часто мають у Зн.в. паралельні форми Р. і Н.в.: *пасти гусей - пасти гуси, варити раків-варити раки.* Форма Н.в. тут є більш архаїчною.

3. Іменники - назви людей, - ужиті з прийменником *в(у)* при дієсловах, що позначають перехід цих осіб в інший стан, у нове становище тощо, у Зн.в. мають форму, подібну до Н.: *Пішов у журналісти. Прийняли в студенти.*

4. У науковому стилі, а також в окремих професійних сферах деякі іменники - назви неістот - мають у Зн.в. форму Р. замість Н.в., чому сприяють суфікси *-ник, -ач, -щик, -альникла* ін. (за їх допомогою утворюють назви людей і знарядь, механізмів): *Відремонтувати програвана.*

5. Іменники - назви істот і неістот - часто вживають у переносному значенні. За такого вживання іменники - назви істот - зберігають свої граматичні властивості: *Запускаю змія в повітря.*

6. Іменники - назви неістот - у метафорах і метоніміях набувають граматичних ознак іменників - назв істот: *Бачив зелений дуб. Бачив цього дуба.* Таке вживання характерне для розмовного мовлення¹.

У давальному відмінку іменників чоловічого роду II відміни вживають паралельні закінчення *-ові, -еві (-єві)* та *-у, -ю*. Для назв істот закінчення *-ові, -еві (-єві)* є найуживанішими. В окремих випадках форми на *-ові, -еві* єдино можливими. Це стосується всіх тих випадків, коли іменники в Р.в. мають закінчення *-у(-ю)*, оскільки омонімія форм Р. і Д.в. спричиняє двозначність: *відповідь деканату*. Якщо в тексті поряд стоять кілька

Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.162-165; а також: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДП", 1998. - С.38-39, 42-43; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.80, 83; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.103-104, 112-113.

іменників чоловічого роду у формі Д.в. однини, то їх треба стилістично урізноманітнювати, вживаючи варіативні форми: *Ректорові університету, професорові Вакарчуку Іванові Олександровичу вручено Державну премію*.

Кличний відмінок утворюється найчастіше від іменників чоловічого й жіночого роду - назв осіб. Це стилістично нейтральні форми, властиві всім стилям, серед яких найменше - науковому.

Кличний відмінок іменників - назв істот, але не осіб (тобто назв тварин, птахів, риб тощо) - характерний переважно для розмовного мовлення.

Кличний відмінок іменників - назв неістот - уживають переважно в публіцистичному стилі, а також у творах художньої літератури (зокрема в поезії, у фольклорі), які набувають патетичного звучання, мають публіцистичні елементи. Тут кличний відмінок уживають для того, щоб загострити увагу на об'єкті звертання, виокремити його, виявити й викликати до нього певне ставлення: *Україно! Ти для мене диво (Василь Симоненко)*. Крім того, в художньому мовленні уживання іменників у формі кличного відмінка може надавати йому додаткових відтінків ліризму, персоніфікувати неістоти.

У звертаннях, що складаються з імені та по батькові або із загальної назви та імені, обидва слова мають форму кличного відмінка: *Ірино Андріївно, пане Богдане, дядьку Іване*.

У звертаннях, що складаються із загальної назви й прізвища, форму кличного відмінка має загальна назва, а прізвище має форму Н.в.: лане *Свидницький, добродійко Степова*.

У звертаннях, що складаються з двох загальних назв, форму кличного відмінка обов'язково має перше слово, а друге може мати форму або Н., або кличного відмінка: *добродію голово (голова), пане ректоре (ректор)*.

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДП", 1998. - С.51-53; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.79-80; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.260-261; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.102-103.

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.121-123; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДП", 1998. - С.37-38; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.87-88; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.165-168; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.54; Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - С.167-169; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.106-107.

Типові помилки в мовностилістичному використанні іменників:

1. Стилістично невиправдане утворення форми однини від іменників, які мають тільки форму множини: *Отож, лік від хамства праця, культура й доброта* (Р. - 1998. - 12 травня); *Але якщо ж ви все-таки наважились купити імпорту неякісну консерву то переконаєтесь у цьому, коли її відкриєте: вона містить якусь незрозумілу масу з меленої шкіри свині* (ВЗ. - 1997. - 23 грудня).
2. Стилістично невмотивоване вживання у формі множини іменників, які мають тільки форму однини: *Інформації підготували Орест Вачков та Марі-Анна & РомАн*(СП. - 1998. - №1); *"Футуроскоп"-місто майбутнього, яке складається з величезних, як багатопверховий будинок, чудернацьких споруд-кінотеатрів - дзеркальних кришталів, сфер, пірамід* (СП. - 1998. - №31).
3. Уживання іменників жіночого роду на позначення професій, посад жінок з невластивими українській літературній мові суфіксами *-ш(а), -их(а)*, а також уживання іменників із суфіксом *-к(а)* та ін. у тому разі, коли може виникнути двозначність чи небажана для книжного мовлення експресивна забарвленість: *Тобто, може статися так, що на сцену вийде голова журі й оголосить: "Міс Україна-98" стала... члениха СНПУчи СДПУ?* (ТП. -1998. - №3); *Засідання мало проходити в Золочівському Районному Суді. Позивачем виступала керівничка Бродівського БУ№2Л.Гусєва* (П. -1997.- 17 грудня).
4. Неправильне визначення роду невідмінюваних іменників іншомовного походження: *Наступного дня Президента України приймав гостинний Баку* (РН. - 2000. -17 березня).
5. Неправильне визначення роду однокореневих іменників, які мають родову невідповідність в українській і в російській мовах: *Вона терпляче чекала мого повернення із роботи, щоби вилити усю свою біль. А зводилася вона до того, що колись Денис обіцяв розлучитися, а тепер сказав, що цього не буде* (СП. - 1998. - №42).
6. Неправильне визначення роду абrevіатур: *Принаймні ми б знали, що МЗС вийшов з такою ініціативою в уряд* (Т. - 1998. - №2); *За повідомленням ЦГЗ УМВСУ у Львівській області, 12 січня о 8.30 год. у Шевченківське РВ із заявою звернувся 27-річний робітник ТзОВ "Ференс"*(СП. - 1998.-№2).
7. Сплутування форм знахідного та родового відмінків у випадках уживання прямого додатка при присудках, виражених перехідними дієсловами: *Дозиметри фахівців показали, що радіаційний фон шпал не перевищує припустимі норми, проте, залишаються деякі заплутання* (П. -1997. -12 грудня); *Занурюючись у такі глобальні проблеми, Ви не втрачаєте контроль за сьогоднішнім?* (МТ - 1998. - №9-10).
8. Стилістично невмотивоване вживання форми називного відмінка замість форми кличного відмінка: *Доктор, я хочу продати нирку* (Е. - 1997.-№48).
9. Уживання російськомовних варіантів зменшених і пестливих імен: *Міша, Вася, Женя! В цей святковий зимовий день відкрийте серця і своє кохання тій людині, яку більш за все кохаєте* (Е. - 1998. - №6); *З повагою до Вас писала нормальна людина, не наркоманка! Лена*(Т.-1998. -№4).
10. Нанизування форм родового відмінка: *Вмовляння підполковника міліції одного пана, колишнього депутата міської Ради вгамувати свої пристрасті та не підбурювати інших людей, тільки ще більше розлютили останнього* (СП. - 1998. - №6).
11. Відмінювання невідмінюваних та невідмінювання відмінюваних іменників - власних назв: *Перше тисячоліття народилося з "Тайного вечерею"Леонарда да Вінчі* (ВЗ. - 1997. - 24 грудня); *Із реальних любовних історій так звані дослідники згадували переважно сцени особистого життя акторів, зокрема романи Ів Монтана та Сімони І Сіньйоре, Грейс Келі та князя Реньє з Монако* (СП.-1997. - №49).
- 1(2.Уживання тільки форми давального відмінка іменників із закінченням *-у(ю), спільної* з російською: *А у їх сусідів-іспанців- 6 січня було національне свято - 60 років королю Хуану Карлосу* (СП. - 1998. - № 1); *26 січня чи не найушавленішому львівському футболісту-захиснику Ростиславу Поточняку виповнюється 50 років* (ВЗ. -1998. - 23 січня).
13. Неврахування особливостей відмінювання іменників твердої та м'якої групи: *Корольями рауту оголошено було Ігора Маркова та Діану Стасюк* (П. -1997.-23 грудня); *Директор Личаківського цвинтарупронесе демонтувати надгробки, написи на яких спотворюють історичну правду* (П. - 1998. - 6 січня).
14. Сплутування закінчень (-а та -у) родового відмінка іменників чоловічого роду II відміни: *Це робилося привселюдно, з піснями і танцями, за допомогою спеціально загостреного каменю* (З8. - 1998. - №1); *Ще у травні цього року одна симпатична шахрайка із Кривого Рога так задурила чоловікові голову, що він і не зчується, як позбувся 700 гривень* (Е. - 1997. - №50- 1998. - №1).
15. Сплутування закінчень та нехтування правилами чергування звуків

А.О.Капелюшний

у формах різних відмінків іменників: *Та якщо у бюлетні всі хотіли бути чим вище, то до народу звертатися бажано чим пізніше - щоби краще запам'ятали* (СП.- 1998. - №5); *Першим,нею нагороджено .. підполковника міліції Михайла Яковенко* (Т.-1998. - №6).

16. Сплутування форм родового відмінка множини в українській і в російській мовах: *Ялинки для туркмен* (ВЗ. - 1997. - 23 грудня); *Росія проти України або яйця проти кур* (СП. -1998. - №35); *Собівартість цієї акції- близько 40 тисяч гривен* (СП. - 1998. - №32).

Питання для самоперевірки

1. Морфологічні синоніми та паралельні форми.
2. Стилiстичні властивості словотвору та словозміни.
3. Стилiстична характеристика іменника.
4. Категорія роду іменників; стилістичне використання іменників, які мають варіантні форми роду.
5. Урахування під час перекладу з російської мови на українську невідповідності граматичного роду однакових за значенням і подібних за вимовою та написанням іменників.
6. Літературна норма визначення граматичного роду складноскорочених слів та невідмінюваних іменників іншомовного походження.
7. Рід іменників на позначення професій і посад жінок.
8. Категорія числа іменників, випадки вживання однини в значенні множини.
9. Множина іменників абстрактних, речовинних і власних імен.
10. Категорія відмінка. Словозмінні паралелі, що залежать або не залежать від семантики слова.
11. Синонімія давального відмінка та родового з прийменником "для".
12. Уживання родового або знахідного відмінка при перехідних дієсловах із запереченням та без заперечення.
13. Уживання кличного чи називного відмінка у звертанні.

Практичні завдання

Завдання 1. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою різних категорій і аборм іменників.

- 4- **Завдання 2.** Виявити помилки в мовностилiстичному використанні іменників, інші хиби. Вжіравити речення.

1. У понеділок Львівський УБОЗ-зізвав прес-конференцію, яка за

.....Практична стилістика української мови.....

мету, без сумніву, мала одне - виправдатися перед громадськістю за стрілянину свого працівника в салоні громадського транспорту (ВВ. - 2003. -4 квітня).

2. Конфліктну ситуацію спричинила частина документу, що стосувалася політичної ситуації у Львівській області (СП. - 2003. - 30 січня).

3. Щурі наступають (АГ. - 2003. - 27 березня).

4. Як тота бідна Америка ся злякала нашого віче, то ще дасться чути (П.-2003.-20 лютого).

5. На львівському віче в натовпі з'явилися транспаранти з написами: "Тимошенко-дочка народу України", "Юля! Справжні чоловіки з тобою. Іншим - місце на дачі". Інші - це Ющенко (П. - 2003. - 20 лютого).

6. А був би такий виконавець, і ми при тому спортивному щастю, яке мали у зустрічі з іспанцями, могли б і виграти (ВЗ. - 2003. - 15 травня).

7. 3 1990 року WMMF відзначила 44 журналістки з різних країн світу (СП. - 2003. - 15 травня).

8. Штелін став головним тренером кутаїського "Торпедо" близько рік тому (СП. - 2003. - 22 травня).

9. До таких інструментів належить і електродрель. Однак, перш ніж її купити, подумайте, для чого вона вам потрібна і як ви її використовуватимете? (ЛГ. - 2003. - 30 травня).

/ 10. Удрелей-перфораторів усе навпаки: основний режим роботи - свердління з ударом (ЛГ. - 2003. - 30 травня).

11. Особливої уваги заслуговує дрель РЕЭТО (залежно від моделі ціни коливаються в межах від 1100 до 1700 грн.), що одержала срібну медаль за кращий дизайн на виставці ВАТІМАТ-95 (ЛГ - 2003. - 30 травня).

12. Для хорошої якості свердління вирішальним є не лише правильне користування дреллю (ЛГ - 2003. - 30 травня).

13. Для успішного просування сходинками шоу-бізнеса потрібні скандали, постійне привертання уваги до себе (ВЗ. - 2003. - 19 червня).

14. А Пушкіном він зацікавився тому, що "Пушкін писав французькою" (П.-2003.-31 липня).

15. Роки минають, а його [Анатолія Кашпіровського] уважний погляд з телеекрану, сакраментальне "даю установку", звернене до мільйонів застиглих перед екранами телевізорів людей, навряд чи зітреться з пам'яті тих, хто спостерігав це хоч раз (СП. - 2003. - 31 липня).

Б.

1. Наскільки я знаю, була спроба опору видачі тіла [Горя Гончарова], але з допомогою адвоката рідні змогли це зробити. Здається, 9 серпня 83

відбудуться похорони на Байковому кладовищі (ЛГ. - 2003. - 7 серпня).

2. Та нічого мені не треба, тільки купіть мені маленького поросля, та й годуйте його добре, та й назвіть його сержант Петренко (АГ. - 2003. - 7 серпня).

3. У Придністров'ї день нічиї з "Шахтарем" оголошено днем жалоби, адже тепер п'ятирічний бюджет маленької країни буде віддано гравцям "Шерифа" як призові (АГ. - 2003. - 7 серпня).

4. З таким самим успіхом можна мріяти про те, аби побачити в одному кріслі Януковича з Бушом (П. - 2003. - 7 серпня).

5. За словами агента Сергія Реброва, спроби клубу "Ноттінгем Форест" "підписати" українського нападника, можуть зірватися через нездатність клубу задовольнити вимоги форварда щодо зарплати (ЛГ. - 2003. - 11 серпня).

6. Депутат акцентує увагу на тих чи інших аспектах предмету розгляду залежно від мети, яку він переслідує (ПІК. - 2003. - №30-31. - С.21).

7. За будиночок на базі просять в середньому 10-15 USD за добу з особи залежно від кількості послуг та віддаленості від берегу моря (СП. - 2003. - 14 серпня).

8. Півторалітрова білого сухого вина коштує 4 гривні, червоне сухе - 6, а солодке - 10 гривень за півтори літри (СП. - 2003. - 14 серпня).

9. 13 серпня у світі відзначався День лівши (АГ. - 2003. - 21 серпня).

10. Імпровізоване "житло" в центрі Нью-Йорку туристів з Пенсільванії, які не змогли добратися до свого готелю (СП. - 2003. - 21 серпня).

11. Те ж відбувається і з дахом фургону. ТХ застрибує на нього, сильно прогинаючись, і відчиняє дах фургону, як консервну банку (СП. - 2003. - 21 серпня).

12. В сцені, коли ТХ їхала за кермом величезного крану, двері кабінки то з'являлися, то зникали, а опори крана були то опущені, то підняті (СП. - 2003. - 21 серпня).

13. Одна турфірма, від якої ї їздив до Хорватії, запевняла, що вікно нашого номеру виходить у парк (П. - 2003. - 28 серпня).

14. Вона переконала дівчину не їхати до Белграду, а вирішити усі проблеми на зворотній дорозі (П. - 2003. - 28 серпня).

15. Багато говорять також про те, що спалах вірусу атипової пневмонії - це лише генеральна репетиція страшної епідемії, порівняно з якої [так у тексті - А.К.] вірус еболи може здатися легкою нежиттю (ЛГ. - 2003. - 28 серпня).

а

1. Ентоні Хед зараз працює над двома проектами: перший - його

власне шоу для "Баффі" під назвою "Рчіррег", яке базується на розповідях його персонажу Джайлза (СП. - 2003. - 4 вересня).

2. "Дніпро" вирвало перемогу (ЛГ. - 2003. - 15 вересня).

3. "Дніпро" зміліло в Одесі (ЛГ. - 2003. - 6 жовтня).

4. Я ж не можу з кожного предмету дитині репетитора запрошувати (АГ. - 2003. - 29 жовтня).

5. Власне, за судові тяганини проти відповідальних за стан доріг взялася профспілка "Автомобіліст України" (Р. - 2003. - 18 вересня).

6. Реакція глядачів була різною - від захватів до несприйняття (СП. - 2004. - 29 січня).

7. Петро Симоненко: - Я вам скажу! Вони цього не підтримують, бо такі ж самі олігархи, як і оточення президента. Ви подивіться, хто там - ті, що починали приватизацію. Починали Пинзеники й інші (АГ. - 2004. - 4 лютого).

8. Російський історик М.Просьолков вважає Олександра [Невського] "покірним виконавцем волі татарів" (ЛГ. - 2004. - 5 лютого).

9. Олег Миколайович, який образ, втілений на екрані, Вам найбільше до вподоби? (СП. - 2004. - 22 січня).

10. Чого це ти - їжою розкидаєшся????!! (СП. - 2004. - 5 лютого).

11. Ну, з'їдайте щодня шматок чорного хліба намащений маргариною, яблуко і пийте чай без цукру [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 12 лютого).

12. "Насправді ми просимо не так вже й багато, - говорить Александров. - За завдані їй фізичний та моральний збитки - усього 1 млн карбованців" (СП. - 2004. - 12 лютого).

13. Як стало відомо "ВЗ", зараз Сергій Лапінський та інші затримані перебувають в одному з КПЗ (камера попереднього затримання), в якому саме райвідділі, близькі та друзі Лапінського наразі не знають (ВЗ. - 2004. - 19 лютого).

14.1 насіння зла, що породжують расову і національну ненависть, ще є в нашому ґрунті, у певних прошарках народу (СП. - 2004. - 19 лютого).

15. Я вірю, що ми відновимо ту високу ступінь консолідації, яку демонстрували до 3 лютого (АГ. - 2004. - 18 лютого).

Г.

1. Сьогодні реальна собівартість метра квадратного - 280 доларів США, адже піднялися ціни на будівельні матеріали, зокрема на металічні арматури (П. - 2004. - 26 лютого).

2. Ще до будівництва комплексу "Синьогора" йшлося про зведення

такого об'єкту на територіях Мислівської сільради (ЛГ. - 2004. - 26 лютого).

3. Висловлюючи думку з приводу апарата нового кабінету міністрів, Фрадков відзначив: "До апаратів я відношуся з деяким упередженням" (СП.-2004.- 4 березня).

4. Коли дівчинці було 7 років, сім'я переїхала до Лос-Анджелесу (СП.-2004.- 4 березня).

5. Стосовно ж того, що саме сталось, розповіли сторожі гаражу (П. - 2004. -1 березня).

6. "Принесіть довідку і тоді не підете", - говорять. Мати не змогла одержати такого документу (АГ. - 2004. - 3 березня).

7. Після втоми приходить голод, а після голоду бажання взяти вили в руки і орудувати ними направо і наліво (АГ. - 2004. - 3 березня).

8. Якщо І.Марчак остаточно переходить у новостворену групу "Разом", то у нас не має іншого варіанту, як виключити його із членів Народного Руху (СП. - 2004. - 11 березня).

9. Найголовнішою стало рішення приставу про заборону виїзду Волочкової за межі Російської Федерації (СП. - 2004. - 18 березня).

10. Шлунок кошена не більший ніж наперсток, тому два літра молока, що він випив, знаходяться там під тиском як в центрі ядерного вибуху ГГУ-Е. - 2004. - №13.-С.3).

11. У цьому номері є інформації - першоквітневі жарти (ВЗ. - 2004. - 1 квітня).

12. Підходить зебра до гаїшника: "Отъ ми і зустрілися, тато!" (СП. - 2004. -1 квітня).

13. Я познайомився через газету з дівчиною-кранівницею. Вона точно з крану впала (СП. - 2004. - 1 квітня).

14. Відразу і дрова напіляємо (СП. - 2004. - 8 квітня).

15. У [маніяка] Чикотило під час голоду у сім'ї з'їли старшого брата (СП. -2004.-8 квітня).

Г.

1. Минулої п'ятниці в Ізраїлю померла мати відомого пародиста і телеведучого Максима Галкіна (СП. - 2004. - 15 квітня).

2. - Ну що, старий розпусник, знову пиячив і по дівках ходив?

- Ні, Джон, ходив купувати слуховий апарат (СП. -2004. -22 квітня).

3. Вибори в Мукачеве: репетиція громадянської війни в Україні (СП. - 2004. - 22 квітня).

4. Справу на підполковника Завадського в місцевій прокуратурі все-таки завели. За статтю 286 КК РФ його звинуватили в перевищенні

службових повноважень, якого позбавлять волі терміном від трьох до десяти років [так у тексті] (СП. - 2004. - 22 квітня).

5. Рада Європи рекомендуватиме провести у Мукачеве нові вибори (СП. -2004.-29 квітня).

6. Придбала [Шарліз Терон] на Арбаті чорну майку з надписом "fucking revolution" з Леніном, який показує середній палець (СП. - 2004. - 29 квітня).

7. Раніше, якщо абітурієнт набирив нижчий за середній бал із предмету, це вважалося двійкою, і його не допускали до наступних іспитів (Е. -2004.-6 травня).

8. У той час уже не було проблем з асортиментом тканини, тож елегантність президентського костюму залежала хіба що від майстерності пошиття (ВЗ. - 2004. - 6 травня).

9. Не таємниця, що дивитися футбол на стадіоні краще ніж з екрану телевізора: крик, писк, емоції, живі хвили, адреналін - це ті відчуття, від яких перехоплює подих і виникає бажання пострибати і покричати (навіть якщо ти не фанат!) [така пунктуація в газеті] (СП. - 2004. - 6 травня).

10. Звістка про те, що Крістін [Пазік] незабаром подарує Шевченку дитину надихнула українця на натхненну гру у матчі з "Ромою" (СП. - 2004. -6 травня).

11. Пробиватиме штрафний з кута штрафного майданчику (УТ-1. - 2004. -12 травня).

12. Це наставник молдавського "Шерифу" Леонід Кучук (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

13. Потрібні ноші: хтось з грузин отримав травму (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

14. Чомусь здалося, що тут діє якийсь неписаний закон, що заборона робітникам розмовляти з незнайомцями на території об'єкту (Е. - 2004. -13 травня).

15. Ідея зробити з одруження [Ірини Дубцової] видовище спала на думку "фабричному" продюсеру, відомому композитору Ігорю Крутому (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

Д

1. 30 вересня у селі Поториця Сокальського району 28-річний житель Червонограда, син голови правління НПК "Галичина", В.Гусаков, не вправшись з керуванням "Ягуару", (номер - 77-20 ХА) наїхав на автомобіль, керований священиком, останній - помер у день ДТП (СП. - 2004. - 7 жовтня).

2. Про це він заявив, коментуючи заплановане на понеділок, 4 жовт-

ня, жеребкування графіку проведення передвиборчих теледебатів (СП. - 2004. - 7 жовтня).

3. Він покинув Селіну, коли з Бангладешу приїхала його законна дружина (СП. - 2004. - 30 вересня).

4. Під час навчань командир танку доповідає (СП. - 2004. - 30 вересня).

5. Що там казати: кров у жилах бушує і любов мою до Стамбулу шурує (П. - 2004. - 20 травня).

6. На посаду міністра закордонних справ експерти пропонують Романа Зварича, Сергія Головатого або Ігора Осташа, проте вважають, що найбільш імовірним кандидатом залишається экс-керівник МЗС Б.Тарасюк (СП. - 2004. - 20 травня).

7. Щодо "роялі в кущах", про який припускає парламентар Чорновіл, то, як каже пан Якименко, за умов вже визначених кандидатів, які мають найвищий президентський рейтинг та шанси яких на успіх оцінюються як найвищі, дуже важко буде розкрутити кандидата, який до цього часу ще "не засвічений", який має стартувати з нульової позначки (СП. - 2004. - 20 травня).

8. Ми можемо оцінити індивідуальні психологічні особливості космонавта, його реакції і втомлюваність, аби потім дати рекомендації при формуванні екіпажа (Е. - 2004. - 17 червня).

9. Удари по воротам (Е. - 2004. - 8 липня).

10. Підписання указу напередодні зустрічі президентів Росії та України настільки красномовне, що особливих коментарів не потребує (ВВ - 2004. - 30 липня).

11. Політолог Кость Бондаренко в коментарі "Газеті" висловив переконання, що так звану угоду про перемир'я першим порушив лідер "Нашої України"... За словами Кості Бондаренка, російські бізнесмени взяли за запобігати перед Путіним (ЛГ. - 2004. - 12 жовтня).

12. Львівські "Амазонки". Таку войовничу назву носить громадське об'єднання жінок, яким вирізали груди (АГ. - 2004. - 15 вересня).

13. Пане Віталіє, якому відпочинку ви надаєте перевагу? (АГ. - 2004. - 15 вересня).

14. Пане Віталіє, декларації в усіх кандидатів досить цікаві. Майже всі не бідні особи. Скажіть чесно, як ви заробляєте на життя? (АГ - 2004. - 15 вересня).

15. Говорять і про "чорних кішок", що пробігають час від часу між губернатором Донецької області Анатолієм Близнюком і мером Донецька Олександром Лук'янченком (АГ. - 2004. - 15 грудня).

Е.

1. Так і цього року: "Динамо" закупив усе, що в СНД вважається найперспективнішим (АГ. - 2004. - 11 серпня).

2. А ще новий начальник Львівського управління міліції Михайло Курочка обіцяє надрукувати у пресі номера мобільних телефонів дільничних інспекторів (АГ. - 2004. - 25 серпня).

3. В уряді таких важелей по території всієї України немає (СП. - 2004. - 26 серпня).

4. Олександр Олександрович, як Ви вважаєте, чи зміцнилися Ваші позиції в Західній Україні з часу минулих президентських виборів? (СП. - 2004. - 26 серпня).

5. Причетність экс-начальника Львівського обласного УМВС Василя Рябошапка до замаху на нинішнього нардепа у 2000 році та вбивства директора ринку "Південний" Володимира Семенюка в 2002 році (СП. - 2004. - 26 серпня).

6. Учора відбувся бій між братами Кличко (СП. - 2004. - 26 серпня).

7. Піднесіть до квадрату (СП. - 2004. - 26 серпня).

8. Він пропонував міліції явку з повинною, використовуючи для переговорів свого адвоката, экс-слідчого обласної Львівської прокуратури Ігора Савку (СП. - 2004. - 26 серпня).

9. Направду він написав аж два звернення з приводу незаконних, на його думку, дій Василя Рябошапка (СП. - 2004. - 26 серпня).

10. У передчутті мілленіума (СП. - 2004. - 4 листопада).

11. Анестезіолог оперативно і точно розрахував дози лік, хірург миттю вибрав єдине правильне рішення, а дії медсестер заслужили оплески наглядацької ради... А як гарно було оформлено свідоцтво про смерть! (СП. - 2004. - 4 листопада).

12. Я завжди думав, що Mercedes кращий від "Жигулі" (Е. - 2004. - 22 серпня).

13. З іншого боку, комуністи ухвалили рішення не відкликати своїх представників із виборчих комісій та проводити подальшу роботу по політичним консультаціям із політичними силами, які готові вести ці консультації (Е. - 2004. - 18 листопада).

14. Але в усьому решта Путіна банально втягнули в кампанію Януковича, і на це погано відреагувала Центральна Україна, я вже не кажу про Західну (АГ. - 2004. - 15 грудня).

15. Ходять чутки, що парфум від прекрасної блондинки не буде схожий на більшість продукції, яку випускають у світі, вони пахнутимуть їжею (СП. - 2004. - 16 грудня).

Є.

1. Стоїть огрядний чоловік з великим животом неподалік дитсадочку (СП. - 2004. - 2 грудня).

2. Внаслідок вжитих органами слідств заходів вдалося наблизитися до з'ясування у повному обсязі обставин зникнення журналіста Георгія Гонгадзе, а також встановлення осіб, безпосередньо причетних до його зникнення та вбивства (П. - 2004. - 16 грудня).

3. Не одну літру окропу потрібно для цього (Е. - 2004. - 23 грудня).

4. Хтось каже, що воду мутить американське ЦРУ, а хтось упевнений, що всі неприємності - від російського ФСБ (Е. - 2004. - 23 грудня).

5. Жеребкування Кубку УЄФА "подарувало" Україні не дуже втішні результати (СП. - 2004. - 23 грудня).

6. Тато всю ніч у гаражі номера перебивав, перефарбовував (СП - 2004. - 16 грудня).

7. Вибори мера Мукачеве стали брудною репетицією президентських виборів в Україні (СП. - 2004. - 30 грудня).

8. А все через те, що у склад нового аромату увійшов екстракт таїтянської ванілі, білого шоколаду, абрикосу, кокосу і меду (СП. - 2004. - 16 грудня).

9. Джерелом ангіни можуть бути вогнища застарілої інфекції - карієс, хворі ясна і хронічна нежить (СП. - 2004. - 2 грудня).

10. У Дніпропетровському лише де-не-де помітні було-голубі [так у тексті] та помаранчеві стрічки (СП. - 2004. - 30 грудня).

11. Щеня вистрелило у вбивцю братів та сестер з револьверу (СП - 2004. - 30 грудня).

12. До Києва Юлія Леонідівна приїхала разом з онукою Машою (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).

13. Під час огляду працівники міліції виявили у правій кишені пальто викладачки 50 помічених доларів США та ще 80 "зелених", загорнених у талони на здачу іспитів (СП. - 2005. - 3 лютого).

14. Шановний Холмсе, а чи правда те, що ви бачили собаку Баскервіллей? (СП. - 2005. - 28 квітня).

15. Колишні: щури та непримиренні (с.1). Колишні: щурі та непримиренні (с.6) (ЛГ. - 2005. - 3 березня).

Ж.

1. Олексія Партика вчора офіційно представив заступник Голови СБУ, генерал-лейтенант Анатолій Герасимов, котрий заради цієї події спеціально прибув до Львова... Партика Олексій Іванович є полковником юстиції, заслуженим юристом України (П. - 2005. - 24 березня).

2. Вага спікера така, що питання про його наміри на вибори - приєднання передвиборного потенціалу до якогось блоку, чи самостійне подолання бар'єру - є дуже актуальним (П. - 2005. - 31 березня).

3. У гуртожитку студенту, який їде додому, обережно в сумку покладіть цеглину (чи 2 - в залежності від сили об'єкту) (СП. - 2005. - 31 березня).

4. Журналіст "Комерсанту" Колесников видав книгу, присвячену українським подіям під назвою "Перший Український" (СП. - 2005. - 31 березня).

5. Путін замінить нелояльних до влади солдат російськими козаками (П. - 2005. - 14 квітня).

6. Серце людини за хвилину перекачує 5 літрів крові, а початковий тиск може викинути її майже на метр вгору (СП. - 2005. - 21 квітня).

7. Прем'єр-міністр Білорусі заходить у кабінет до Лукашенка і з подивом бачить, як той перед дзеркалом гримується під Бен Ладена (СП. - 2005. - 21 квітня).

8. 65-річний "глава туркмен" Ніязов перебуває при владі з 1985 року, коли його призначили шефом туркменської компартії (ВЗ. - 2005. - 21 квітня).

9. Рішення про відтермінування пов'язано з проблемою утворення льоду на зовнішньому паливному баці корабля та імовірністю відриву від нього при зльоті обмерзлих фрагментів термоізоляції, що можуть ушкодити орбітальну ступінь [космічного корабля "Дискавері"] (СП. - 2005. - 28 квітня).

10. Закохана жінка в Бразилії отруїла лицею семеро підлітків (СП. - 2005. - 12 травня).

11. Інтерв'ю видавця "Кіккера" Карла-Хайнца Хайманна з Францем Беккенбауером (СП. - 2005. - 12 травня).

12. Давайте вип'ємо за те, щоб сержанти Сидорові не потрапляли нам на життєвому шляху! (СП. - 2005. - 12 травня).

13. Інвестор зрозумів: таке будівництво - то вигідна справа. І по якомусь часі у Києві урочисто відкривається другий "Метро", на Лозняках (Укр. - 2005. - №4-5. - С.37).

14. Задум виставки належав ректору Львівської національної академії мистецтв професору Ігорю Голоду, його підтримали також державні та громадські діячі різних країн (Укр. - 2005. - №4-5. - С.51).

15. І хоч соціологи воліють не пояснювати шаленої популярності чарівної прем'єр-міністра, все-таки з великою мірою вірогідності можна здогадатися про причини її успіху (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.3).

3.

1. Звернемо увагу й на те, що президенту Ющенко довіряє більше людей, ніж проголосувало за нього 26 грудня минулого року (Укр+. - 2005. - №4-5. - С. 13).

2. Президенту Віктору Ющенку, завдяки всенародній підтримці, вдалося виграти бій за владу (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.14).

3. Міністр наголосила, що честь представляти українську культуру в сусідній державі надаватиметься тим артистам і колективам, що найповніше зможуть передати дух помаранчевої революції (Укр+. - 2005. - №4-5. - С. 33).

4. Одвічно болісна для вітчизняних художників тема Венеціанського бієнале, що не один рік залишалася "непідйомною" для кількох міністрів культури і постійно супроводжується скандалами, у березні 2005-го позначилася ще й публічним "фе" Мінкульту одразу трьох відомих мистецтвознавців (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.33).

5. На "Таврійські ігри" Аліна та Аня [Завальські] приїхали вдруге. 6 травня - дівчата святкували своє день народження - чотири роки тому у цей день з'явився і творчо про себе заявив дует "Алібі"! (СП. - 2005. - 26 травня).

6. Закарпатських чиновників до такої степені захопила мода на помаранчеве, що навіть сині вивіски при вході в будівлю ОДА замінили на нові - кольору стиглого апельсина (АГ. - 2005. - 8 червня).

7. Постійно хтось розпускає чутки, що між Ющенком і Юлею пробігла якась собака (П. - 2005. - 26 травня).

8. Буффе зустрівся і з "великим керманічем" Мао Цзедунем, і з "великим вождем албанського народу" Енвером Ходжою (П. - 2005. - 2 червня).

9. Скарлет Йогансон лише 20, але її справедливо можна назвати ветераном кінематографу (П. - 2005. - 2 червня).

10. Гідрометеобюро повідомило, що урагану не буде, але буде такий сильний вітер, що каменю на камені не залишиться (АГ. - 2005. - 25 травня).

11. На запитання про цих фахівців Роман Андрейко пояснив, що йдеться лише про одну особу - польського громадянина Анджея Гроховальського, щодо високих кваліфікацій і фаховості якого немає жодних сумнівів і з яким вони співпрацюють уже тривалий час (ЛГ. - 2005. - 10 червня).

12. Зазначмо, що в березні цього року студенти кількох медичних університетів створили Всеукраїнський страйковий комітет, який неодно-

разово звертався в МОЗ, щоб останній надав роз'яснення, однак аргументованої відповіді та і не одержали [таку тексті] (П. - 2005. - 10 червня).

13. Коли суперечка про музику, то ми сперечаємося доти, поки не знаходимо єдиного варіанту (П. - 2005. - 9 червня).

14. Атому моя порада всім власникам кнайпів: придбайте для своєї бібліотеки не тільки "Правила торгівлі", або "Карний кодекс", але й енциклопедію (П. - 2005. - 9 червня).

15. Щодо наукового ступіню, то В.Ординський повідомив, що місяць тому він захистив докторську дисертацію на тему "Боротьба з тіньовою економікою" (СП. - 2005. - 9 червня).

И.

1. Вчепився до адміністрації ЛРІДУ, як вош до кожуха і заважає їй забути своє прокучмівське минуле [пунктуацію збережено] (П. - 2005. - 16 червня).

2. Невже факт передачі хабаря документально фіксувався? (П. - 2005. - 23 червня).

3. Після незаконного отримання у червні 2000 року ордеру на квартиру пан Залунін оформив свідоцтво на право власності на житло (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

4. Що вже говорити про препарати, котрі пропонують за межами аптеки всюдисущі дилери або й навіть лікарі, запевняючи про ефективність цих домішків у лікуванні навіть раку? (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

5. З цього приводу я звернулася до Ігора Прокоси (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

6. Тимошенко зачарувала Мороза до такого степеня, що він став трудоголіком (АГ. - 2005. - 6 липня).

7. Поки одні вистоюють у чергах, помічник начальника Львівського вокзалу брав для своїх знайомих квитки до Херсону без грошей і документів (СП. - 2005. - 14 липня).

8. Вони з інших факультетів і не є спеціалістами з того предмету, що здають вступники (СП. - 2005. - 14 липня).

Ж Теніс. Донька гросмейстера Романишина може стати зіркою корта (СП. - 2005. - 14 липня).

10. Стрільба з луку. У Львові закінчився турнір пам'яті Богдана Кокота (СП. - 2005. - 14 липня).

11. Дружина розгубившись, 25 років разом прожили, а такого не було, щоб з порогу і одразу до діла. Швидко роздягнулася і в ліжку (СП. - 2005. - 14 липня).

12. Та й часу сплигло чимало: диплом "політехніки" Юрій Віталієвич

отримав, як ми вже згадували, ще 1989-го (ЛГ. - 2005. - 14 липня).

13. А 28 липня Папа Римський повернеться у свою офіційну літню резиденцію на півдні Рима (Е. - 2005. - 14 липня).

14. Куди там всяким калинцям, Андруховичам, Римарукам. Гордон - це наше все. Як сало (П. - 2005. - 7 липня).

15. Слова, які сказав Тоні Блер на його похоронах, найкраще цьому підтвердження (П. - 2005. - 21 липня).

I.

1. Щодо організації свята в самому Дубно, то приємно здивував (особливо львів'ян) мер міста Віталій Никитюк (П. - 2005. - 21 липня).

2. Енна серія донецького водевіля триває! (АГ. - 2004. - 12 травня).

3. Україна очима дітей (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

4. Результати решта матчів четвертого туру чемпіонату України з футболу серед команд першої ліги (ЛГ. - 2005. - 29 серпня).

5. Він позичив 700 грн і віддав їх акушер-гінекологу (АГ. - 2005. - 31 серпня).

6. Міністерство освіти дало добро, щоб замість предмету "Етика" впровадити "Християнську етику" (СП. - 2005. - 1 вересня).

7. Показово, що прем'єр-міністр, коли дізналася про відставку Зінченка, заявила про корупційність найближчого оточення президента (АГ. - 2005. - 7 вересня).

8. Це показник того, що її вплив більший за вплив усіх решту осіб, що перебувають біля нього (П. - 2005. - 8 вересня).

9.1 в період із квітня до липня 1994 року нібито вчинила розкрадання держмайна на особливо велику суму 340 мільйонів карбованців і 1500 доларів... У період з вересня до грудня 1999 року компанія переказала на рахунки ВАТ 47, -с.і9і.1 млн гривень з призначенням платежу за інвестицій-ною програмою (П. - 2005. - 8 вересня).

10. Водій "Жигулі" призупинив машину і запропонував підвезти за незначну плату у потрібному керунку (СП. - 2005. - 15 вересня).

11. Серед багатьох нагород варто відмітити вручення Джоанні Ламлей Ордену Британської Імперії самою Королевою Єлизаветою II (СП. - 2005. - 15 вересня).

12. У 1969 році [Голді Хоун] отримала "Оскара" за краще виконання ролі у стрічці "Квітка кактусу" (СП. - 2005. - 15 вересня).

13. Nescafe - провідний виробник баночок для недокурок (СП. - 2005. - 15 вересня).

14. Сьогодні, 15-го вересня, у футбольній Європі пройдуть перші матчі 1-го раунду розіграшу Кубка УЄФА (СП. - 2005. - 15 вересня).

15. Я Олійнику жодного хабаря не давав і давати ніколи не буду (СП. - 2005. - 15 вересня).

Література Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.105-124.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.44-120.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.6-64.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.66-93.
Дорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С.24-66.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.180-196.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - С.95-132.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.161-165, 169-172, 181-184, 197.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.148-173.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.41-55.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.132-153 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.131-151).

Пономарів ОД. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либiдь, 1999. - С.167-169.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.32-139.

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.244-247.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.264-298.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич НД. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Блик О.П. Практикум з української мови: Будова слова. Словотвір. Морфологія. - К.: Вища школа, 1979. - 176 с.

Ващенко В.С. Стилiстичнi явища в українській мові. - Ч. I. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Горпинич В.О. Назви жителів в українській мові: Питання словотвору, слововживання та нормування. - К.: Вища шк., 1979. - С.159.

Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. - К.: Вища шк., 1999.-208 с.

Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. -431 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичнi заняття (Навчальний посiбник з курсiв: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - 544 с.

Караванський С Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський С Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збiрник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Медушевський А.П., Лобода В.В. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкiна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Пазяк О.М., Кисіль Г.П Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Основи мовотворчості журналіста в інтерпретації Івана Франка: Текст лекцій-Львів: ЛДУ, 1993. -112 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. -216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.

Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978.-128 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимирська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посiбник. -Львів: ПАЮ, 2004.-332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К.: Варта, 1995. - 384 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпiнь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпiнь] ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Горпинич В.О. Словник географічних назв України: (Топоніми та відтопонімічні прикметники): Близько 25 000 слів. - К.: Довіра, 2001. - 526 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови.-Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.П Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Жайворонок В.В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 2004. - 203 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Капелюшний А. О. Практичний посібник-довідник журналіста: Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу. - Львів: ПАІС, 2004. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.

Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Довіра, 2001-2003.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. - К.: Рад. шк., 1969. - 256 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. - К.: Наук, думка, 1996. - 336 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Трійняк ІІ. Словник українських імен. - К.: Довіра, 2005. - 509 с.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973. - 180 с. (Нове вид.: Топонімічний словник України. - К., 1998).

Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник. - У 2-х т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1980-1981.

Яцимирська М.П. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

ІЦЬТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

1. Стилістичне використання повних і коротких форм прикметників. Для сучасної української мови характерне широке вживання прикметників у повній формі. Повні прикметники жіночого й середнього роду в Н. і Зн. відмінках однини мають нестягнені форми із закінченнями -ая (-яя), -ую (-юю), -еє (-єє): *веселая, веселую, веселее*. У Н. і Зн.в. множини є також нестягнена форма із закінченням -І: *веселіі, яснійі*. Стягнені прикметники належать до стилістично нейтральних форм. Уживання нестягнених форм прикметників стилістично дуже обмежене. Вони властиві фольклорові, їх також використовують у поезії для стилізації під фольклор. Нестягнені форми повних прикметників використовують і для того, щоб надати поетичному мовленню піднесеності, урочистості. Особливо часто їх застосовують при звертанні, де ці форми служать для підкреслення чи виокремлення ознаки іменника, вираженої кличним відмінком¹.

Короткі прикметники, які не мають закінчень, уживають лише у формі Н.в. (Зн.в.) однини чоловічого роду: *згоден, левен, винен*. Порівняно з повними прикметниками короткі мають значні фаматико-стилістичні обмеження. Короткі прикметники найчастіше використовують у фольклорі (*красен, весел, молод, блажен*), у художньому мовленні. Поезіям властиве вживання коротких прикметників для стилізації під фольклор і для створення образності. Науковому й офіційно-діловому стилям короткі прикметники не властиві. У розмовному мовленні ці прикметники утворюють від невеликої групи слів. У реченні короткі прикметники є іменною частиною складеного присудка: *готов, ладен, згоден, винен, повинен, варт, повен* тощо. Деякі з цих форм, поєднуючись із дієсловом *будь*, утворюють експресивно забарвлені фразеологізми: *будь здоров, будь левен*.

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.176-177; а також: Волкотруб Г.И. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.65-66; Волкотруб Г.И. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.93-94; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.199; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.58; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.155-157 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.154-157); Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.221-223.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.177; а також: Волкотруб Г.И. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.66; Волкотруб Г.И. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.94; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.199; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.155-157 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.154-157); Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.222-223.

2. Ступені порівняння прикметників. Проста форма вищого тії найвищого ступенів порівняння прикметників є стилістично нейтральної. Саме вона переважає в публіцистичному, художньому, розмовному тібленні. Тут використовують складену форму ступенів порівняння тільки тих прикметників, які не утворюють простої форми. Не утворюють простої форми вищого й найвищого ступенів порівняння такі прикметники¹:

^діеприкметники й відносні чи присвійні прикметники, які перейшли в якісні прикметники (*найбільшрозвинутий*);

^якісні прикметники, в яких не є доцільним порівнювання міри вияву якості (*сліпий, глухий, мертвий*);

<Гскладні прикметники (*синьо-зелений*);

^прикметники з префіксом *не* (*незелений*);

^прикметники із суфіксами й префіксами, що вже позначають міру вияву якості (*презепений, надвисокий, білявий, веселенький, величезний*).

Складена форма ступенів порівняння має виразне книжне забарвлення, і тому її використовують у науковому й офіційно-діловому стилях, де часто для уникнення будь-якого натяку на неясність (особливо це стосується законодавчих актів) треба вжити початкову форму прикметника (а складену форму й утворюють додаванням до такого прикметника *більш, менш, найбільш, найменш*)².

Прикметники вищого ступеня порівняння вживаються з іменником у формі Р.в. з прийменниками *від, з, серед*; Зн.в з прийменником *за* та О.в. з прийменником *між*, а також приєднуються за допомогою сполучників *ніж, як*. "У сучасній українській мові найуживаніше керування прийменниково-відмінковою формою з прийменником *від*. Менш поширене, причому переважно в усній мові, керування *за* + знахідний відмінок іменників"³. Деякі слова в простій формі вищого ступеня втрачають своє порівняльне значення й уживаються як звичайні прикметники (у складі

¹ В останніх чотирьох випадках, згаданих нижче, прикметники не утворюють і складеної форми.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.70; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.97; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.198; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.58; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.154 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.152-153).

³ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.178-179.

⁴ Довiдник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.284-286.

стійких словосполучень): *вища школа, старший викладач, молодший сержант*'.

3. Синонімія конструкцій "прикметник + іменник" та "іменник + іменник". Якісні поняття можна передати також сполученням іменників, які є паралельними, взаємозамінними формами до відносних чи присвійних прикметників. Різні відтінки якісних понять найчастіше передаються сполученням іменника з іменником у Р.в., зокрема:

- у родовому означальному (*світло місяця - місячне світло*);
- у родовому належності (*книга брата - братова книга*);
- у родовому з прийменником *для*, що передає ознаку предмета за його призначенням (*час для роботи-робочий час, одяг для роботи - робочий одяг*);
- у родовому з прийменником *з* (*із, зі*), що передає ознаку предмета за матеріалом, з якого його зроблено (*кулька із шоколаду- шоколадна кулька*);
- у родовому з прийменником *з* (*із, зі*), що передає ознаку предмета за місцем його походження (*сувенір з Криму-кримський сувенір*).

Формами, паралельними до прикметникових, є також Зн.в. з прийменником *на*, що передає часову ознаку предмета, і Д.в. належності: *розклад на тиждень - тижневий розклад, вручали студентам квитки- вручали студентські квитки*. Також із прийменником *в(у)* іменникові конструкції синонімізуються з прикметниковими, коли передають ознаку предмета щодо місця і простору (*львівські фонтани-фонтани у Львові*) та ознаку предмета щодо часу й тривалості в часі (*січневi морози - морози в січні; суботня поїздка - поїздка в суботу*)⁴.

На відміну від конструкції *прикметник + іменник* сполучення *іменник + іменник* у Р.е. дає уявлення про два предмети, у зв'язках яких виявляється ознака одного з них; форма непрямого відмінка іменника виокремлює, підкреслює цю ознаку. Іменники в означальній чи присвійній функції передають складніші й різноманітніші ознаки, ніж прикметники, які позначають лише постійні загальні ознаки й не підкреслюють їх. Прикметники більш загально й широко передають якість, ніж іменнику Р.в., який частіше вживають там, де потрібно точніше передати ознаку. Іменник у непря-

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.180.

² Див. • Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.75-76; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.100-101; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.173-174.

мому відмінку (на відміну від прикметника) може мати при собі пояснювальні слова, які допомагають точніше, конкретніше висловити думку: *ворожа акція-акція ворога, акція лютого ворога* (до *ворожої акції* може вдатися не тільки *ворог*)¹.

Сполучення з родовим означальним властиві науковому й офіційно-діловому стилям, у яких вони, підкреслюючи й точно передаючи ознаку іменника, є назвами посад, установ, організацій тощо, широко використовуються в термінологічній і виробничій лексиці та фразеології: *Кабінет Міністрів, Служба безпеки України, ректор університету, Палац спорту*. Частина цих конструкцій має паралельні прикметникові форми: *викладач університету- університетський викладач*. Причому в книжних стилях перевагу надають іменниковим зворотам. Родовий належності синонімізується з присвійними прикметниками й витісняє їх із широкого вжитку. Присвійні прикметники передають належність тільки одній особі й уживаються переважно в розмовній функціонально-стильовій сфері. У книжних стилях присвійні прикметники майже не вживаються, їх замінюють родовим належності, який виокремлює і чіткіше підкреслює присвійність, позначаючи не тільки індивідуальну, а й колективну належність: *обов'язки студента* замість *студентові обов'язки*.

Сплутування родового означального й родового об'єкта часто спричиняє двозначність вислову. В таких випадках, передаючи ознаку, треба вживати або прикметники, або іменники в іншому відмінку, або описові звороти: *декламування поета - поетове декламування, декламування віршів поета*².

У Типові помилки в мовностилістичному використанні прикметників:

1. Стилістично невмотивоване вживання конструкції "іменник + іменник" замість конструкції "прикметник + іменник" або навпаки: *Це був не довготривалий процес, а рішення однієї секунди* (Е. - 1998. - №48).
2. Стилістично невмотивоване вживання нестягнених та коротких форм прикметників: *Але вже з'являються недобрі запитання про те, наві-*

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.76-77; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.101; Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.173-174.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.73-75; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.99-100; Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.175.

³ Див.: Кулик Б.М., Маскжевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С. 176.

що це знадобилося саме ЛТБ (СП. - 1998. - №9); *На фото: зліва - мама, в центрі - щаслива молода бабуся з внучкою, а справа - тато* (ВЗ. - 1998. - 23 січня).

3. Помилкове утворення форм ступенів порівняння від складних прикметників, а також від тих прикметників і прислівників, які мають префікси й суфікси, що позначають високу міру вияву якості: *Південно-східніше від них (Бангладеш) сильно похолодало* (СП. - 1998. - №1); *Більш ультрачутливою стала нова модифікація пристрою* (РЛ. -1996. - 17 листопада).
4. Помилки у творенні складеної форми ступенів порівняння прикметників, зокрема використання для творення найвищого ступеня порівняння слова "самий": *Блондинисті дівчатка, досвідченим оком глянувши спершу на Audi (видно не сама "гонима" тачка), після того - на вбрання... без особливих вагань погодилися* (ТП. - 1998. - №2); *Найбільш простіше для виборця виглядало питання про кількість депутатів* (ВЗ. - 2000. - 28 квітня).
5. Використання за межами книжного мовлення без потреби складеної форми ступенів порівняння прикметників: *Джанет була більш молодю, ніж її брат* (РЛ. - 1998. - 30 вересня).
6. Пропускання прийменників "від", "за", сполучника "ніж" чи ін., які треба вживати з прикметниками (прислівниками) у формі вищого ступеня порівняння: *Хто на світі всіх милиший* (ТП. -1998. - №5); *Ми хочемо довести всім, що краще Ігоря та Іри нікого не було і не буде* (МТ. - 1998.-№3-4).
7. Невикористання для творення ступенів порівняння суплетивних форм: *На сцені Донецького академічного театру опери і балету найгарніші дівчата України змагатимуться за титули "Міс", "Вице-міс", "Міс фото" та "Міс глядацьких симпатій" VIII національного конкурсу краси* (Т. - 1998. - №7).
8. Творення найвищого ступеня порівняння за стандартами російської мови, в якій за допомогою *-ейш-* утворюють найвищий ступінь порівняння прикметників (в українській мові за допомогою *-іш-* утворюють вищий ступінь порівняння): *Раніше збірна Росії належала до сильніших* (СП. -1997. - №51); *Це якісніший варіант пропаганди на Українському телебаченні* (ВЗ. - 1998. - 20 лютого).
9. Використання разом з формою найвищого ступеня порівняння прикметника прийменників "за", "від", сполучника "ніж" тощо: *Найкращий за всі шампуні?* (Е. - 1998. - №22).
10. Помилкове визначення групи прикметника: *На нещодавньому засіданні*

виборчого об'єднання "Дзвін" прийнято рішення (СП. - 1998. - №2); Зворотня тяга (СП. - 1998. - №2); Вони також вірили в природню меншовартість чорних (ТП. - 1997. - №1).

Питання для самоперевірки

1. Стилiстична характеристика прикметника.
2. Межi вживання в мовi повних i коротких, стягнених i нестягнених форм прикметникiв.
3. Змiстова виправданiсть уживання ступенiв порiвняння якiсних прикметникiв, синонiмiя їх форм.
4. Випадки помилкового творення ступенiв порiвняння якiсних прикметникiв.
5. Синонiмiя конструкцiй "вiдносний прикметник + iменник" та "iменник у називному + iменник у родовому вiдмiнку".
6. Межi вживання присвiйних прикметникiв, заміна їх iменником у родовому вiдмiнку належностi.

Практичнi завдання

Завдання 3. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою різних форм прикметників.

Завдання 4. Виявити помилки в мовностилістичному використанні прикметників, інші хиби. Виправити речення.

1. Після усунення пенсіонерів Хрущову платили 800 крб. протягом року, а потім його перевели на більш мізерний пайок - 500 крб. (ВВ. - 2003. - 15 лютого).
2. Експлуатувати настільки надскладні системи дозволяє лише глибоке резервування (ПІК. - 2003. - №5. - С.34).
- 3.1 потім розпочнеться зворотній процес (ЛГ. - 2003. - 11 грудня).
4. Ми вам вимкнемо світло, ви скинете цього нового, і буде зворотній процес (ЛГ. - 2003. - 11 грудня).
5. Василь Степанович не боявся залишити на нього місто, бо більш бездоганного виконавця йому годі було знайти (П. - 2003. - 18 вересня).
- 6.1, схоже такі поступки [поступатися принципами] стають щораз неможливішими (П. - 2004. - 19 лютого).
- 7.1 тепер ми можемо "гордитися" тим, що маємо свого, самого справжнього зека-француза, який відбуває покарання разом з убивцями, гвалтівниками та іншими карними елементами (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

8. На парламентських виборах у березні 2002 року блок "Наша Україна" заручився підтримкою значної частини фомадян України та отримав найбільшу кількість депутатських мандатів, ніж інші партії та блоки (П. - 2004. - 26 лютого).

9. Парадний фасад будинку має досить пристойний вигляд й Ви ніколи не здогадаєтесь, як виглядає "зворотній бік місяця" (СП. - 2004. - 26 лютого).

10. Фільм ["Джил'Г"] отримав відразу шість позолочених ягідок у мотку зім'ятої кіноплівки, зокрема в категоріях "гірший фільм", "гірша режисура", "гірший актор" і "гірша акторка" (ВЗ. - 2004. - 1 березня).

11. Повторюю: я, напевне, безпросвітній "совок", якщо так думаю (ЛГ. - 2004. - 4 березня).

12. Суперниця старша Рейчел на 15 років, проте переважила у очах бізнесмена принади Стівенс, вона казково багата (СП. - 2004. - 25 березня).

13.3 них [опитаних] 8% вважає його ["матеріальне становище"] дуже низьким, 20% - низьким, 33% - нижчим середнього (ЛГ. - 2004. - 25 березня).

14. Ці плюси при грамотному і розумному використанні медіа, а також акцентуванні на дуже вигідному для Олександра Мороза іміджі самого чесного політика України (а це не потребує доказів) дадуть позитивний результат (АГ. - 2004. - 7 квітня).

15.1 не думайте їх переконувати у зворотньому, тільки час даремно потратите! (АГ. - 2004. - 7 квітня).

16. Дитина народилася природнім шляхом (АГ. - 2004. - 14 квітня).

17. Разом з кращою подругою Танею вони гонили на подвір'їта бавилися з хлопцями у "войнушку" (АГ. - 2004. - 14 квітня).

18. Він був сильніший усіх обставин, які були в його житті (П. - 2004. - 20 травня).

19. У Львова ж рівень проплат становить 90 %, тоді як по всій Україні - усього 80, що знову ж таки робить Львів одним із кращих платників (П. - 2004. - 7 жовтня).

20. Кращий спосіб бути почутою і побаченою - стати причиною загального обурення (АГ. - 2004. - 13 жовтня).

21. А назва [символу @] "равлик" проникнула в самі різні і несхожі мови світу (ВЗ. - 2004. - 26 серпня).

22. Чотириразову олімпійську чемпіонку Яну Клочкову удостоїли вищої нагороди України - звання "Героя України" (СП. - 2004. - 26 серпня) 205

23. Не тому, що я краще за всіх (АГ. - 2004. - 8 грудня).

24. Це найгрубша помилка, і Тарас Чорновіл зі штабом це розуміють, тому малюють з Януковича опозиціонера і ледь не вождя помаранчевої революції (АГ. - 2004. - 15 грудня).

25. Хлопчик з'їв кілограм оселедцю, солений огірок і запив молоком (СП. - 2004. - 18 листопада).

26. Найпам'ятніший Новий рік дитинства. Самий перший? 1969-й! (МГ. - 2003. - 3 січня).

27. Величина його не більша поштової марки (ЗВУ. - 2003. - 3 січня).

28. У селі я почуваю себе більш близьким до нашого народу, до наших національних традицій (АГ. - 2003. - 1 січня).

29. Тому поліпшити газетно-журнальні справи Президент хоче зворотнім шляхом (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

30. Наслідуючи приклад англійців, іспанські команди розпочали друге коло трохи раніше запланованого (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

31. Комарі набагато гуманніші деяких жінок, бо якщо комар вже і п'є твою кров, то він, принаймні, перестає дзиччати (СП. - 2005. - 24 березня).

32. Пап було багато, але цей зробив найбільше за всіх (Е. - 2005. - 2 червня).

33. Як відзначив прес-секретар "Київстару" Віктор Гоцуленко, ОБМ-стандарт є одним із найзахищеніших (П. - 2005. - 23 червня).

34. Пригадуєте карикатуру в одному з давніших випусків гумористично-сатиричного журналу "Перець"? (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

35. Французький бомбардир англійського "Арсеналу" Тьєррі Анрі вдруге поспіль виграв "Золоту бутсу", що присуджується кращому снайперу чемпіонатів європейських країн (СП. - 2005. - 7 липня).

36. Як тільки я отримаю нову заробітну плату, ви дізнаєтеся, скільки вона становить (Е. - 2005. - 14 липня).

37. 2000 року кількість людей у віці 60 років і старше складало 600 мільйонів (П. - 2005. - 14 липня).

38. Анонси - краща частина програми телебачення! (СП. - 2005. - 21 липня).

39. Парламент, у якому є три-п'ять політичних партій, більш ефективніший, аніж парламент із більшою фрагментацією (ЛГ. - 2005. - 29 серпня).

40. Ліндсей Девенпорт виграла змагання у Нью-Хейвені і, таким чином, повернула собі звання кращої тенісистки світу (СП. - 2005. - 1 вересня).

41. Ім'я Наталя походить від латинського слова "паїаїз", яке можна

перекласти як "природній", "рідний", "близький" (СП. - 2005. - 8 вересня).

42. Аби заробити гроші на зворотній квиток, Олександр відкладав гроші шість місяців! (АГ. - 2005. - 19 жовтня).

Література Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С. 128-129.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С. 65-82.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С. 93-101.
Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С. 66-81.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С. 196-200.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - С. 132-137.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С. 165-166, 172-176, 184-186, 197-198.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С. 173-187.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С. 58.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С. 153-157 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С. 151-157).

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С. 140-236.

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук. думка, 1973. - С. 250-255.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С. 298-308.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

- Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г.** Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.
- Ващенко В.С.** Стилiстичнi явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Вихованець І.Р., Городенська К.Г.** Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. - К.: Пульсари, 2004. - 400 с.
- Горпинич В.О.** Назви жителів в українській мові: Питання словотвору, слововживання та нормування. - К.: Вища шк., 1979. - С.159.
- Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін.** Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.
- Єрмоленко С.Я.** Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.
- Капелюшний А.О.** Росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті // Телевізійна й радіожурналістика: 36. наук.-метод. праць. - Вил. 3. - Львів: ЛНУ, 2000. - С.359-368.
- Капелюшний А.О.** Стилiстика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - 544 с.
- Караванський С.** Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.
- Караванський С.** Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Коваль А.П.** Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.
- Медушевський А.П., Лобода В.В. та ін.** Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації.** - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.
- М'яснянкiна Л.І.** Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації.** - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Пазяк О.М., Кисіль Г.Г.** Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.
- Погрібний А.Г.** Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін.** Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997. - 400 с.
- Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін.** Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001. - 400 с.
- Сербенська О.А.** Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.
- Сербенська О.А., Волощак М.Й.** Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.
- Сучасна українська мова.** - К.: Либідь, 1991. - 312 с.
- Чак Є.Д.** Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978. - 128 с.
- Ющук І.П.** Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.
- Яцимірська М.Г.** Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.
- Довідкова**
- Антоненко-Давидович Б.Д.** Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.
- Бутенко Н.П.** Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.
- Бутенко Н.П.** Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.
- Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики:** 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови:** 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.
- Волощак М.Й.** Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.
- Ганич Д.І., Олійник І.С.** Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.
- Горпинич В.О.** Словник географічних назв України: (Топоніми та відтопонімічні прикметники): Близько 25 000 слів. - К.: Довіра, 2001. - 526 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін.** Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М.** Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М.** Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).
- Грушевський О.В., Коляда Г.М.** Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Капелюшний А. О. Практичний посібник-довідник-журналіста: Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу. - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.

Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Довіра, 2001-2003.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Словник епітетів української мови. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук. думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973. - 180 с. (Нове вид.: Топонімічний словник України. - К., 1998).

Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія.-Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

III. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ

1. *Стилістичне використання кількісних числівників.* Стилістичні особливості кількісних числівників виявляються здебільшого в їх зв'язках з іншими словами (несамостійне вживання, тобто поєднання з іменниками, які вказують на раховані предмети; числівник виконує квантативну функцію) та частково у функціонуванні окремих числівникових форм і категорій (самостійне вживання, за якого числівник передає суто кількісне значення; виконує нумеративну функцію)¹.

Слово *один* (*одна, одне*) може вживатися в значенні різних частин мови, зокрема:

• коли *один* субстантивується, у значенні іменника (*семеро до рота - один до роботи, один за одного менший*);

*у значенні прикметника, коли позначає поняття "спільний", "єдиний", "самотній" (*маємо одну мету, днявав і ночував один*);

<у значенні займенника - неозначеного або означального (*говорив з одним хлопцем, одного чудового дня*);

*у значенні прислівника (*вона цілий день сидить і одно базікає -/постійно, весь час*);

/ *у значенні часток (*один Бог про це знає*).

форма *один* (*одна, одне*) може вживатися тільки в однині, а в множині форму *одні* використовують у сполученні з іменниками, які мають тільки форму множини (форма множини числівника *один* тоді позначає одиничність предмета): *одні ножиці, одні двері, одні джинси*. Застосована ж в інших умовах, форма *одні* набуває значення інших частин мови:

* *одні бабусі залишилися* (самі - займенник);

одні переможці виступлять на телебаченні (тільки - частка);

* *зустрівся з одними хлопцями* (з якимись - займенник)².

Таке вживання форми *одні* характерне для просторіччя; в літературному мовленні треба вживати слова, наведені тут у дужках.

Слово *один* у різних своїх граматико-семантичних значеннях уходить

¹ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.152; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.203; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.188.

² Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.204-205; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.188-189; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.246-247.

до складу численних фразеологізмів: *одна голова добре, а дві краще; одна ластівка весни не робить; одна нога тут, а друга там; одним махом; одним миром мазані; один одного вартий*. Уживаючись у прикметниковому чи в займенниковому значенні, *один* у розмовному мовленні може набувати експресивного забарвлення. Здебільшого емоційно забарвлені форми із зменшено-пестливими суфіксами створюють пестливо-співчутливі відтінки (*одненький, однісінький*)¹. Все те, про що йшлося вище, не властиве книжним стилям. У них числівники вживають переважно в їх основній функції - у функції числового позначення. Як лексичний і граматичний синонім до числівника *один* використовують прикметник *єдиний*: *єдиним фронтом, єдиним розчерком пера*².

Числівники, що позначають великі числа - *тисяча, мільйон, мільярд (і білйон), трильйон, квадрильйон, квінтильйон, секстильйон, септильйон, октильйон, нонильйон, децильйон, гугол (десять у сотому степені), гуголплекс (десять у степені гугол), центильйон (мільйону сотому степені, або одиниця із 600 нулями)*³, - мають граматичні ознаки іменників. Причому останні одинадцять (+ білйон) уживаються тільки в науковому стилі. Перші три, крім цього, вживаються в офіційно-діловому та публіцистичному стилях, а в розмовному та в художньому мовленні здебільшого виступають як іменники, що позначають предметно-збірну велику кількість: *Міліони зве з собою - міліони радо йдуть, бо се голос духа чуть (Іван Франко)*. "Тут можна говорити лише про гіперболізацію, здійснювану через числівникові форми"⁴. Так само вживаються нумералізовані абстрактні іменники *безліч, сила, тьма, гибель, хмара, море, океан, маса, купа, уйма: сила-силенна народу, тьма грошей, море людей*⁵. Паралельними до числівників у розмовному мовленні часто є різні числові іменники, що позначають кількість: *п'ятірка, пара, дюжина,*

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.189; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.163 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.162).

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.189.

³ Про використання цих числівників див.: Енциклопедія знань. - М.: АСТ; Д.: Сталкер, 2002. - С.338-339.

⁴ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.176.

⁵ Див.: Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. -К.: Либiдь, 1993. - С.148-149; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.190; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.163 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.163).

десяток, десятка, сотня, трояк, троячка, копа, око. Їх перевагою є те, що ці слова можуть мати при собі означення. Вони здебільшого з будь-якими іменниками не сполучаються. Скажімо, слово *пара* властиве розмовному мовленню. При ньому вживаються:

- іменники, що позначають двох осіб чи взагалі двох істот, об'єднаних спільною дією, станом, почуттям (*пара молодят, пара фігуристів, пара волів*);
- іменники, що позначають два предмети, які становлять одне ціле (*пара черевиків*);
- як одне ціле виступають при слові *пара* будь-які іменники в множині, що позначають предмети роздрібної торгівлі (*пара груш*)⁶.

У ЗМІ слово *пара* інколи неправомірно поєднують з іншими іменниками: *на пару слів, на пару хвилин, двадцять дві пари штанів*.

З числівниками *два, три, чотири* іменники сполучаються у формі Н.в. множини, крім:

1. іменників із суфіксами *-анин, -янин, -ин*, які втрачають суфікс *-ин* у формах множини (*татарин- татари, громадянин-громадяни*). Тут треба використовувати форму Р.в. однини (*два татарина, три громадянина*). У розмовному мовленні використовують збірні числівники (*двоє татар, троє громадян*);

2. іменників, у яких Н.в. множини являє собою стару форму двоїни (*око - очі, плече - плечі*). Тут використовують тільки Р.в. однини (*два ока, два плеча*);

3. іменників, які в множині мають суфікс *-ес*. Їх тут уживають тільки в Р.в. однини (*два неба, три чуда*);

4. окремих іменників, що не підлягають лічбі (*сінь, старість*), що вживаються тільки в множині (*ножиці, ясла*), іменників IV відміни на кшталт *лоша - лоша́та*, в яких також є відмінність в основах однини й множини. Не можна сказати: *"Сто тридцять три лоша́ти (лошат); Сімсот двадцять два (дві) ножиці (ножиць)"*. Тут варто вживати описові звороти з лічильними словами на кшталт *душ, голів, штук, примірників* тощо (*Закуплено ножиці в кількості семисот двадцяти двох; Лошат надіудить ся, ста нецвядцюр, елика Кротеве*).

Вживання *два, три, чотири* з іменниками в множині в практичній морфології української мови: Академічна граматика української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.157; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.190; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.248-249.

⁶ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.190.

При цьому варто зауважити, що поєднаний із числівником іменник у формі Н.в. множини має тут наголос на основі (*показники-два показники*). Форми деяких іменників у їх поєднанні зі згаданими числівниками розрізняються залежно від семантичних особливостей цих іменників: *три чоловіки* (три представники чоловічої статі) - *три чоловіка* (три особи)¹.

Власне кількісні числівники мають особливості вживання в науковому й офіційно-діловому стилях. Так, у математичних виразах кількісні числівники без іменників уживаються в ролі підмета, присудка, додатка: *Два на два - чотири; Сорок ділиться на вісім; Три та два -п'ять; Сім без трьох-чотири*. У математичних виразах слова *плюс* і *мінус* становлять одне синтаксичне ціле з числівниками: *П'ять плюс два дорівнює семи; Чотири мінус один дорівнює трьом*. Тут слова *плюс* і *мінус* важко віднести до якоїсь частини мови².

У розмовному мовленні числівники без іменників уживають за їх (числівників) субстантивації: *Сім стало до роботи* (Найчастіше в цьому разі використовують збірні числівники: *Се/иєро одного не ждуть*). Коли випустити іменник, то можна створити предметно-числовий образ, який інколи містить велику експресію й символічність³: *1932, 1937, 1917; 90 - 60-90*. До речі, на запитання, якому слову надавати перевагу - *дев'яносто* чи *дев'ятдесят*, - недвозначну відповідь дає довідник за редакцією С.Я.Єрмоленко: "слово *дев'яносто* навіть давніше за своїм віком від самої російської мови", "давніші словники української мови фіксують числівник *дев'ятдесят*, але віддають перевагу все-таки числівникові

¹ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.173, 180-181; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.111-112; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.113-114; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.284-286; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.205; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.194-195; Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - С.163-164; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.252-253, 261-263.

² Див.: Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - С.163-164.

³ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.183; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.193.

⁴ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.193.

дев'яносто", "слово *дев'ятдесят*, прозоре за будовою, має свою розмовну сферу вживання"⁴.

Цікаву тенденцію до втрачання словозміни числівників у окремих синтаксичних позиціях чи в окремих стилях зауважив І.Р.Вихованець: "У сучасному писемному мовленні закріпилися словосполучення на зразок *Ярмарок-2000, Бієнале-2001, Олімпіада-2002, АН-140*, у яких числівники втратили відмінкові форми... Кількість словосполучень із невідмінюваними числівниками в сучасній українській літературній мові збільшується, чому сприяють як позамовні чинники (модифікація тих самих предметів - *АН-24, АН-70, АН-140*), так і власне-мовні причини (оскільки такі конструкції мають відчутну перевагу - конденсованість позначення предмета, явища тощо). Числівники втрачають відмінювання також у певних стилях мовлення. Наприклад, у мовленні математиків трапляються випадки невідмінювання числівників у реченнях типу *Два плюс три дорівнює п'ять* замість *Два плюс три дорівнює п'ятьом*".

Дробові числівники набули широкого вжитку в математичних обчисленнях і в позначеннях, властивих науковому та частково офіційно-діловому стилю. Замість слів *півтора, півтори, половина, третина, чверть*, характерних для розмовного мовлення, у цих стилях уживають здебільшого дробові числівники. У математичних позначеннях відбулася нумералізація іменника *нуль*, який уходить до складу дробових числівників: *нуль цілих і п'ять десятих метра*. У розмовному мовленні пропускають слово *нуль* і вживають слово *сотка* замість *сота*⁵. Широко вживані в діловому і науковому стилі дробові числівники в розмовній мові майже не вживаються"⁶.

Іменник, що позначає предмет виміру або одиницю виміру, поєднується з дробовими числівниками у формі Р.в. однини (Р.в. множини використовують у тому випадку, коли вимірюють кілька однорідних предметів, а також коли числівник керує іменником множинної форми). У тому разі, коли замість дробових числівників використовують іменники з кількісно-предметним значенням *половина, чверть* тощо, які поєднують з власне кількісними числівниками на позначення цілих одиниць, іменник, що

⁵ Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко - К.: Вища шк., 2005. - С.243-244.

⁶ Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.180.

⁷ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963.-С. 190-191.

⁸ Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.166.

називає предмет чи одиницю виміру, сполучається з цими власне кількісними числівниками: *2,5метра*, але *два з половиною метри*.

З числівником л'в' іменник завжди поєднується у формі Р.в. однини (Р.в. множини використовується щодо іменників, які мають тільки форму множини). Поки що числівник л/в безпідставно зараховують тільки до компонентів складних слів; Це виправлено в підготовленому проекті нової редакції правопису.

У Н., Р, Зн.в. числівник *півтора* керує іменником у Р.в. однини, числівник *півтораста* вимагає Р.в. множини. В інших трьох відмінках ці числівники сполучаються з відповідними формами множини іменників:

- 0 Н. півтора року; Р. півтора року; Д. півтора рокам; Зн. півтора року;
Ор. півтора роками; М. (на) півтора роках;
- 0 Н. півтораста кілограмів; Р. півтораста кілограмів; Д. півтораста кілофамам; Зн. півтораста кілограмів; Ор. півтораста кілограмами; М. (на) півтораста кілограмах².

До речі, в довіднику за редакцією С.Я.Єрмоленко особливо наголошено на тому, що слово *раз* у поєднанні з числівником *півтора* має форму Р.в. (закінчення -а): *півторараза*³.

Неозначено-кількісні числівники вживають у всіх стилях, за винятком *кільканадцять*, *кількадесят*, *кількасот*, *кільканадцяттеро*, які властиві розмовному мовленню⁴. "У розмовному мовленні та в мові художньої літератури використовують неозначено-кількісний числівник *стонадцять*, що вказує на кількість понад сто"⁵. Граматично-стилістичною особливістю неозначено-кількісних числівників є їх здатність сполучатися не тільки з іменниками, що позначають точно окреслені предмети, а й з

¹ Про числівник "пів" див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.163-164; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-С.242.

² Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.164; Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.113; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002.-С.114.

³ Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.271-272.

⁴ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.164-166; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.191; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.243-244.

⁵ Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.165.

іменниками, що позначають речовину, масу, збірні та абстрактні поняття, які не можуть бути об'єктом лічби й тому не сполучаються з означено-кількісними числівниками: *багато солі*, *мало листя*, *чимало радощів*, *небагато клопотів*, *кілька слів*. Числівники *багато*, *немало*, *чимало*⁶ можуть поєднуватися як з іменниками на позначення конкретних рахованих предметів, так і з іменниками, що стосуються назв речовин, абстрактних понять. Числівники *декілька*, *кілька* вказують на невизначену малу кількість - від трьох до дев'яти - і поєднуються з іменниками, що позначають конкретні раховані предмети⁷.

Збірні числівники легко субстантивуються й мають при собі субстантизовані прикметники: *Семеро йде вперед*; *Веселі двоє*. Вони не властиві науковому й офіційно-діловому стилям і широко вживаються в розмовному мовленні⁸. Збірні числівники *обидва*, *обидві* поєднуються з іменником у Н.в. множини й не сполучаються з іменниками IV відміни та з тими, що мають тільки форму множини. Збірні числівники *двоє*, *троє*, *четверо* *ім. д.* можуть поєднуватися:

- з іменниками чоловічого й спільного роду, які позначають осіб чоловічої статі (двоє *бідолах*, *п'ятеро трактористів*, *одинадцяттеро хлопців*). Сполучування збірних числівників з іменниками жіночого роду є ненормативним (Не *двоє ткаль*, а *дві ткалі*; На *мамин ювілей прийшли двоє синів і дві доньки*);
- з іменниками чоловічого роду, які позначають назви тварин і птахів (*троє котів*, *двоє соколів*);
- з іменниками IV відміни (*троє телят*, *п'ятеро соколят*);
- з іменниками, що мають лише форму множини (*четверо ножиць*, *двоє воріт*), але, починаючи з *п'яти*, ці іменники частіше сполучаються з власне кількісними числівниками;
- з іменниками, що позначають парні поняття (двоє *черевиків*, *четверо очей*);

¹ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.164-166; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.191; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.243.

² "Слова *багато*, *мало*, *чимало* вважають особливими кількісними прислівниками" (Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.203).

³ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.164-165.

⁴ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.159-162; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.192; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.240.

- з особовими займенниками *ми, ви, вони* у формі Р.в. множини (*Троє їх прийшло сюди. Двоє нас було*);
- з іменниками, що важко сполучаються з власне кількісними числівниками -див. пп. 1-4 на с.213 (*двоє татар, троє громадян, двоє ден*);
- з деякими ін. іменниками, зокрема з тими, що мають різну основу в однині та в множині, - *діти, малята, хлоп'ята, дівчата, особи* (*двоє дівчат, троє малят*)¹.

Дедалі більше дослідників звертають увагу на щораз помітнішу тенденцію, яка вже набула майже норми, - на тенденцію до розширення сфери вживання збірних числівників. І.Р.Вихованець наполягає на тому, що "протиставлення збірності й власне-кількісності в числівникових формах занепадає і формально збірні числівники стають додатковим засобом вираження власне-кількості"².

2. *Стилістичне використання порядкових числівників.* Порядкові числівники³ вживають у різних стилях. У науковому стилі їх уживають без іменників у складі дробових числівників. У розмовному мовленні порядкові числівники часто набувають якісно-порядкового та якісного значення, опредмечуються, наближаючись до прикметників чи іменників, уходячи до різних фразеологізмів і навіть експресивно забарвлюючись. Таке вживання порядкових числівників властиве художньому й публіцистичному мовленню, а також частково офіційно-діловому стилю. Найбільше семантичних, стилістичних і граматичних відтінків набуває порядковий числівник *перший* (-а, -е, -ї):

- => якісно-порядкового значення (*Перший сорт*);
- => якісного значення (*Перший хлопець на селі*);
- => якісного значення, що передає першість у часі виконання дії (*Прійшов першим*);

¹ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.160-162; Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.109; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.112-113; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.196-198; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.240.

² Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.161.

³ Автори академічних видань граматики української мови називають їх порядковими прикметниками. Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.138; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969 - С.188-189.

=> предметного значення (*Починаємо сесію з першого [числа]*!).

У розмовному мовленні можливі також здрібнілі й пестливі форми: *Він був у мене першенький*. Субстантивуються й інші порядкові числівники, особливо у фразеологічних зворотах. Узагалі порядкові числівники часто входять до складу фразеологічних зворотів²: *фуга натура, друга молодість, друге дихання, третій дзвінок, треті півні, третій сорт, п'ята колона, п'яте колесо до воза, п'яте через десяте, шосте чуття*.

Уживання *другий* замість *інший* в українській мові обмежується просторіччям.

У складі календарних числових позначень порядкові числівники треба вживати так:

С у сполученнях, що позначають дати, відмінюється тільки перша частина (порядковий числівник). За поєднання дати зі словами *свято, день* числівник і назва місяця стоять у Р.в. (*Перше вересня - до Першого вересня, з Першим вересня; свято Першого вересня - зі святом Першого вересня, до свята Першого вересня*);

с у сполученнях, що позначають годину, відмінюються і порядковий числівник, і слово *година* (*десята година-десятої години, о десятої годині*)⁴. При цьому слова, що позначають пору доби, якщо вони стоять після згаданої конструкції, завжди мають форму Р.в. (*десята ранку -десятої ранку, о десятої ранку*). На позначення (хвилин використовують кількісний числівник. На позначення хвилин і використовують порядковий числівник, якщо позначення хвилин передують позначенню годин і вживається здебільшого з прикметником *о* (*о п'ятнадцятій годині десять хвилин, але о десятої хвилині на першу*).

Типові помилки в мовностилістичному використанні числівників:

1. Помилкове вживання ь в кінці числівників (50-80): *На фестиваль приїхало шістдесять учасників* (ЛТБ. - 7998. -8 жовтня); *Це приблизно п'ятдесять відсотків* (ЛХ. - 1998. - 77 жовтня).

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.187.

² Див.: Там само. - С.187-188.

³ Див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.113; Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.115; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко - К.: Вища шк., 2005. - С.284.

⁴ Див.: Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-С.179-181.

2. Неправильна вимова числівника "двісті" (як "двіста"): *Деїста двадцять дев'ять тонн* (ЛТБ. - 1997. - 29 грудня).
3. Неправильне вживання форми множини замість форми однини в конструкціях на кшталт "упродовж 1998-1999-х років": *Гелер це одиничні випадки. А от у 67-69-ихроках відбувся справжній бум* (ТП. - 1998. -№4).
4. Надлишкова поза межами наукового стилю (не в математичних обчисленнях) форма першого компонента складеного порядкового (зрідка кількісного) числівника: *Одна тисяча дев'ятсот сорок перший рік* (ЛОР. - 1997. - 22 червня).
5. Неправильна форма першого компонента порядкового числівника: *До тисячу дев'ятсот дев'яносто дев'ятого року* (ЛОР - 1998. - 5 жовтня).
6. Помилки, пов'язані з незнанням особливостей відмінювання кількісних числівників, з неправильним визначенням відмінка числівника в тексті: *Тільки в січні семеро пацієнтів скерувала на операцію* (Т. - 1998. - №10); *Інформація про відставку уряду надійшла зненацька-за 2 тижні до шестидесятиліття Віктора Степановича* (СП. - 1998. - №11).
7. Неправильне поєднання іменників і дробових числівників: *Комісія дійшла висновку що внаслідок зловживань в армії країні завдано збитків на суму, яка у два з половиною рази перевищує видаткову частину держбюджету* (Е. - 1998. - №33); *Отже, через 3,5 місяці Україна буде мати якісно новий парламент* (ВЗ. -1997.-24 грудня).
8. Сплутування слів "півтора" та "півтори": *Зате тепер можемо прийти, заплатити близько півтора гривні, взяти квиток на будь-який ряд* (СП.-1998.-№3).
9. Неправильне поєднання слів "півтора", "півтори", "чверть" з іменниками: *Так продовжувалося півтора роки* (СП. -1997. - №51); *Результатом переговорів стало підписання угоди про виплату заборгованості щодо зарплатні щонайдовше через півтора місяці* (П. -1997.-23 грудня).
10. Ненормативне поєднання іменників зі словом "пара": *Тішуся, коли щастить хоч пару днів походити без косметики* (Т. - 1998. - №7); *До того ж, тих кілька зайвих кілограмів я скинула так само за пару тижнів, як і набрала* (П. - 1997. - 12 грудня).
11. Невиправдане розширення складу кількісно-збірних числівників: *Г> повний підсумок року, мабуть, такий: у нашій лікарні зміцнили здоров'я п'ять тисяч двісті сімдесят двоє хворих* (ВЗ. -1998.-9 січ-

- ня); *На момент обрання на найвищу посаду обидвоє погано володіли державною мовою* (Е.- 1998. - №5).
12. Поєднання зі збірними числівниками "обидва", "обидві" іменників не у формі називного відмінка множини: *Цього прагнули обидва братів* (РЛ. - 1998. -11 жовтня).
  13. Поєднання зі збірними числівниками іменників жіночого роду, які позначають осіб жіночої статі, та іменників середнього роду II відміни: *У співачки є двоє доньок* (РЛ. - 1996. - 19 листопада).
  14. Ненормативне поєднання іменників з числівниками "два", "три", "чотири": *Чому нелегкого? Тому що у зйомках задіяні 3 слона, фазани та ще кілька екзотичних тварин* (МТ. - 1998. - №3-4); *Два листа я надіслав у Пентагон* (ТП. - 1998. - №2).
  15. Помилки у способах позначення кількісними числівниками приблизної кількості: *Софроса почнуть боготворити біля 4900людей, які обов'язково виграють* (СП-1998.-№8); *Вона вміщує близько 17 колядок, виконаних дещо незвично* (СП. - 1998. - №2).

Питання для самоперевірки

1. Стилiстична характеристика розрядiв числiвникiв за значенням.
2. Особливостi використання власне кiлькiсних i дробових числiвникiв у науковому та в офiцiйно-дiловому стилях.
3. Дробовi числiвники в журналістських текстах. Нумералiзацiя iменника / "нуль".
4. Збiрні числiвники як синонiми власне кiлькiсних, їх iдеографiчні та стилістичні особливості.
5. Випадки відхилення від норм у відмінюванні складних і складених числівників.
6. Мовна норма поєднання іменників з числівниками та винятки з правил у вживанні числівників "два", "три", "чотири".
7. Відхилення від норми в поєднанні збірних числівників з іменниками.
8. Літературне вживання числового іменника "пара" з певними групами /іменників.
9. Можливе емоційне забарвлення тих числівників, що позначають видатні явища або пам'ятні події.
10. Числівники в складі фразеологізмів.

Практичні завдання

- Завдання 5. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою кількісних і порядкових числівників.

А.О.Капелюшний.

У~ Завдання 6. Виявити помилки в мовностилістичному використанні числівників, інші хибки виправити речення.

ТЗ

1. Учора стало відомо, що Рахункова палата звинуватила уряд у незаконному використанні понад шестидесяти мільйонів державних коштів (Е. - 2003. - 10 квітня).

2. Щодо конкретних цифр, то квиток на генеральну репетицію коштує 14 латів 72 сантимата (АГ. - 2003. - 15 травня).

3. Але з огляду на юний вік і ніжну стать гангстерші надали іспитовий термін на півтора роки (АГ. - 2003. - 15 травня).

4. За 15-річною дівчиною, яка наважилася одна піти відпочити на беріг річки Стрий, полпентався 27-річний паркувальник машин (АГ. - 2003. - 15 травня).

5. Відтінки тла розрізнятимуть залежно від номіналу: найтемнішою буде п'ятидесятидоларова купюра (СП. - 2003. - 15 травня).

6. П'ятниця, нічний клуб, ти прийшов один (СП. - 2003. - 5 червня).

7. Через це біля кас попереднього продажу вишиковуються черги, на які слід витратити від 20 хвилин до півтора години (ЛГ. - 2003. - 3 липня).

8. Експерти думають, щодо кінця сезону голлівудським кінокомпаніям навряд чи вдасться досягнути торішнього рекорду щодо касових зборів - 3,18 мільярди доларів (СП. - 2003. - 31 липня).

9. Завдяки скоординованим діям з органами міліції, вдалося вилучити 17 одиниць вогнепальної зброї, 2 гранатомети, 5195 набої, 10 гранат різних видів, 4 снаряди (П. - 2003. - 10 липня).

10. А номери нової станції (АТС-230) уже обслуговують майже двох тисяч абонентів (ЛГ. - 2003. - 7 серпня).

11. Зокрема йдеться про зникнення 1 мільйону 615 тисяч 883 гривень (П. - 2003. - 14 серпня).

12. Зростання урожаю кукурудзи експерти також пояснюють збільшенням площ під цю культуру в 2,2 рази порівняно з 2002 роком - до 3,430 млн га внаслідок пересіву кукурудзою площ під загиблими озимими (СП. - 2003. - 14 серпня).

13. Цю п'ятиповерхівку загальною площею майже три тисячі квадратні метри споруджено коштом міського бюджету - на будову з нього виділено понад 5 мільйонів гривень (Е. - 2004. - 26 лютого).

14. 50 грам звичайної горілки - 2,5-3,5 гривень, стільки ж коштує коньяк (СП. - 2003. - 14 серпня).

15. Фундаментальне вивчення психологами і криміналістами серійних

убивств почалося ще у 1970-і роки після розслідування з десяток убивств на трасі між Вітебськом та Полоцьком (СП. - 2004. - 8 квітня).

Б.

1. Так, лише цукру на Самбірському цукровому заводі хлопці отримали 13,5 тонн, на Миколаївському 22 тонни (ЛГ. - 2003. - 27 серпня).

2. Приїжджаю додому біля 22-ї, вечеряю, листи читаю, газети (АГ. - 2003. - 29 жовтня).

3. Зустрілися якимось у музеї два гомосексуаліста (СП. - 2004. - 29 січня).

4. Як же без жертв? Без них зміна формацій - одна нудьга (ВГ. - 2004. - 6 лютого).

5. Французу зменшили термін позбавлення волі до 4,5 років (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

6. Оголошення в автосалоні: "Новорічний розпродаж! Продається два "Роллс-Ройса", "Лінкольн" і "Мерседес-600" (СП. - 2004. - 19 лютого).

7. Нас розмістили в ізольованих один від одного приміщеннях (СП. - 2003. - 14 серпня).

8. Адже перелік предметів у школі [моделей] не обмежується одним дефіле (Е. - 2004. - 26 лютого).

9. Ділянка невелика, якихось 3,02 гектари (ЛГ. - 2004. - 26 лютого).

10. Проїшло декілька часу, знайшлася людина, яка тоді знімала поряд з основною камерою на меншу, але теж професійну, і передала нам плівку (АГ. - 2004. - 25 лютого).

11. Адже на це йому треба витратити приблизно 4,5 тисяч євро в рік (СП. - 2003. - 21 серпня).

12. Там вона [Шенон Догерті] довго не затрималася (лише 4 сезона), оскільки характер акторки не відповідав героїні (СП. - 2004. - 4 березня).

13. Львів мали завалити мільйонами фальшивої "Прими" (ВЗ. - 2004. - 18 березня).

14. Ще він [Михайло Поплавський] не соромиться давати інтерв'ю в одних шкарпетках (АГ. - 2004. - 24 березня).

15. А й справді, як серед 700 претенденток, кожна з яких по-своєму неповторна, у декілька етапів вибрати чотири найдостойніші (Е. - 2004. - 15 квітня).

В.

1. Перше вбивство він скоїв у 42 року, коли Уран знаходився в протистоянні до Юпітера (СП. - 2004. - 8 квітня).

2. За урядовими даними, на початок року було ввезено біля 3 млн тонн імпортного зерна (П. - 2004. - 4 березня).

3. У двох із трьох випадках інформація про замінування підтвердилася, а вибори продовжилися лише під тиском Уповноваженої з прав людини Ніни Карпачової (АГ. - 2004. - 14 квітня).

4. У той час як багато жінок самотні, інші мають по два коханця (СП. - 2004. - 15 квітня).

5. Живе він [Девід Бекхем] у місті один, а дружина з синами залишилася в Англії (ВЗ. - 2004. - 22 квітня).

6. Камерун позбавили шість очок, що входять у залік кваліфікаційного турніру найближчого чемпіонату світу (СП. - 2004. - 22 квітня).

7. Американське аерокосмічне агентство NASA здійснило успішний запуск нового експериментального реактивного літального апарата Х-43А, який розвиває швидкість порядку 8000 км/год. (АГ. - 2004. - 28 квітня).

8. Далеко за північ, зібравши людей з виборчої дільниці і складені півтори десятка актів, вкрай вимучені ми знову повернулися до комфортабельного штабу "Нашої України" (НБ. - 2005. - 22 вересня).

9. Два англійця сперечаються (СП. - 2004. - 6 травня).

10. Два українця не розібралися в ситуації на полі (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

11. Новобогданівку підірвали за 2,5 мільйонів гривень? (СП. - 2004. - 13 травня).

12. Відтепер прожитковий мінімум становитиме 362,23 гривень (СП. - 2004. - 13 травня).

13. Мені стає погано від однієї думки про оформлення документів (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

14. МайкТайсон поверне своїм кредиторам лише 36,6 мільйонів доларів (СП. - 2004. - 7 жовтня).

15. Друк бюлетенів обійдеться у 10,7 мільйонів гривень (СП. - 2004. - 7 жовтня).

Г.

1. Має майже стосімдесят сантиметрів зросту і сорок кілограмів ваги (ВЗ. - 2004. - 23 вересня).

2. А ті факти, які наводив О.Мороз в 2000 року, нині використовує правосуддя іншої країни як юридичні докази (П. - 2004. - 20 травня).

3. Депутат Буської райради очолив організовану злочинну групу, яка 1,5 роки чинила розбійні напади з катуванням людей (СП. - 2004. - 20 травня).

4. Нагадаємо, що впродовж останніх півтора роки Сергія [Реброва] орендував турецький клуб "Фенербахче" (П. - 2004. - 10 червня).

5. А от у декларації, поданій у ЦВК, дохід дружини [В.Януковича] не

менший від доходу чоловіка - 39 382,65 гривень (П. - 2004. - 19 серпня).

6. У 2025 році мінімум 3,4 мільярди людей страждатимуть від дефіциту прісної води (СП. - 2004. - 23 вересня).

7. Досі велика частина всіх іноземних інвестицій поглинається однією Москвою (СП. - 2004. - 23 вересня).

8. У п'ятницю на сайті Кабміну біля 19 години від імені студентів стали з'являтися чудернацькі заяви (П. - 2004. - 30 вересня).

9. Вони узагальнили 4 основних чинників, за якими діти, молодь і дорослі сприймають рекламних героїв (АГ. - 2004. - 20 жовтня).

10. По-четверте, президентські вибори відбуваються за півтора роки до виборів парламентських (П. - 2004. - 19 серпня).

11. У 50 найбідніших країнах протягом 46 років населення, яке становить 7 мільярд, зростає втричі (СП. - 2004. - 23 вересня).

12. Попереднє досягнення було датовано 30 вересням 1988 року (П. - 2004. - 26 серпня).

13. Фактично на кожній дільниці в області було по два спостерігача з Донецької області (СП. - 2004. - 4 листопада).

14. Зустрічаються два чиновника з мінздраву - наш та іноземний (СП. - 2004. - 4 листопада).

15. Зустріч двох Вікторів майже "один на один", що транслювались на шістьмох українських телевізійних каналах, змусила 9,5 млн українців покинути всі справи і прикипіти до екранів телевізорів (СП. - 2004. - 18 листопада).

Г.

1. Ні, ну ви тільки уявіть: 22 гравців, 2 тренери, 10 запасних гравців, 1 арбітр, два бокових суддів, 6 операторів, три працівники телебачення, 50 спортивних журналістів і майже 80 000 глядачів, а цей голуб нагадив саме на мене! (СП. - 2004. - 18 листопада).

2. Жінконенависник - це чоловік, який ненавидить жінок не менше, ніж жінки ненавидять один одного (СП. - 2004. - 23 грудня).

3. У ніч на 1-ше січня львів'янам пропонують трьохгодинний концерт перед оперним театром (СП. - 2004. - 16 грудня).

4. Американський журнал Advertising Age опублікував список 10 найнеудаліших рекламних ролики, які вийшли на екрани світу за 2004 рік (СП. - 2005. - 5 січня).

5. На цей Новий рік подаруй мені, будь ласка, два пальчика лівої руки (СП. - 2004. - 30 грудня).

6. Найменший зріст з британських монархів мав Чарльз I. Його зріст²²⁵

був 4 фута 9 дюймів і це до того, як йому відрубали голову (СП. - 2005. - 24 березня).

7. Молодий пастух і княжна покохали один одного, втекли (СП. - 2005. - 3 лютого).

8. До речі, як я дізналася з офіційних джерел, мало лише однієї краси, щоби полонити серце іноземного жениха (АГ. - 2005. - 2 лютого).

9. День перебування в президентському номері, подає радіо "Свобода", коштував ще у 2003 році біля 1000 доларів (П. - 2005. - 24 лютого).

10. Попереду - 75 відсотків необхідних робіт, на виконання яких залишається два з половиною місяця (ВЗ. - 2005. - 10 лютого).

11. Для цього нам необхідно щонайменше два з половиною місяця (ВЗ. - 2005. - 10 лютого).

12. Незважаючи на ранній час, на Банковій зібралося понад три десятка осіб (Е. - 2005. - 24 березня).

13. У восьмій вечора останній дзвінок дзвонив, за тим - вечірня школа, а ще ж методична робота (Е. - 2005. - 20 січня).

14. В центрі міста двоє невідомих біля 11-ї дня підійшли до Федірка, пирскнули в обличчя сльозогінний газ і побили його бітами (АГ. - 2005. - 13 квітня).

15. Батько із сином дивляться стриптиз. На жінці залишилися одні чорні рукавички до ліктів (АГ. - 2005. - 13 квітня).

д

1. Бо почув про таємничий двадцятьп'ятий кадр, який може зомбувати свідомість. Атеїст! Праснісь! Якби той двадцятьп'ятий кадр і справді існував, то ми би тутка всі за Януковича проголосували (П. - 2005. - 5 травня).

2. Тепер Кабмін знайшов вихід і запропонував новий виток комунізму: переселити людей із "хрущовок" у нові будинки в тому ж районі, до того ж компенсувати їхню ностальгію за старим помешканням більшою в півтори рази площею (АГ - 2005. - 18 травня).

3. Ейфорія п'ятидесятих, але в новому баченні (СП. - 2005. - 2 червня).

4. А євреїв у нас у полоні було 10 173 чоловіки (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

5. Ще першого дня з українського боку було кілька викладачів та аспірантів інституту, а вже другого і третього залишилися одні поляки (П. - 2005. - 16 червня).

6. Посудить самі: міліція затримала ві Львові 73 злодія, що спеціалізуються на автах (П. - 2005. - 23 червня).

7. Шкода викинутих коштів. Замість цього можна було б придбати пару комп'ютерів, яких хронічно бракує в інституті (П. - 2005. - 16 червня).

8. Дуже цікава місцина: ззовні палить сонце, а в печері маленьке природне книгосховище, де температура повітря біля нуля градусів (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

9. Що стосується нашого "маніяка", то він виявився дуже приємним чоловіком років п'ятидесяти, тренером з дайвінгу (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

10. До Львівського форуму видавців - найбільшої книжкової виставки-ярмарку в Україні - залишається два з половиною місяця (ВЗ. - 2005. - 30 червня).

11. Сьогодні населення міст складає 3,2 мільярди при тому, що населення всієї планети досягло 6,5 мільярдів осіб (П. - 2005. - 14 липня).

12. Тривалість життя в Україні досі на 2,5 роки більша, ніж пересічно у світі (П. - 2005. - 21 липня).

13. Як кажуть свідки, Родрігес практично ніколи не залишає Кеті Холмс одну (АГ. - 2005. - 20 липня).

14. Футбол. Україна готова прийняти два чемпіоната Європи (СП. - 2005. - 21 липня).

15. За останні півтора місяці було здійснено 20 таких дзвінків, більшість з яких анонімні (СП. - 2005. - 21 липня).

Література

Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С. 129.

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С. 148-149.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С. 138, 151-183.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - 0 104-118.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С. 107-115.

Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С. 81-85.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С. 203-205.

А.О.Капелюшний

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С. 166,176,186-187, 198-199.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.187-201.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992.-С.163 (3-тє вид.-Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000.- С.162-163).

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-С.188-189, 237-264.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.303-304.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львiв: Свiт, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львiв: Свiт, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львiв: Вища школа, 1977.-156 с.

Ващенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. -**Ч.І.** - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.

Єрмоленко СЯ. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довiра, 1999. -431 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичні заняття (Навчальний посiбник з курсiв: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львiв: ПАЮ, 2003. - 544 с.

Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: Навчальний посiбник. - Львiв: ПАЮ, 2005. - 304 с.

Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Медушевський А.П., Лобода В.В. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

.....Практична стилістика української мови.....

М'яснянкіна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львiв: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

Погрiбний А.Г. Розмови про наболiле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвiта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либiдь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. -216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвiта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1991. - 312 с.

Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978.-128 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либiдь, 2003. - 640 с.

Яцимирська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посiбник. -Львiв: ПАЮ, 2004.-332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпiнь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпiнь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвiта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лiнгвістичних термiнів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощiв української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довiдник з культури української мови.-Львiв: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М.

Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + грамати́ка. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАІС, 2002. - 576 с.

Капелюшний А. О. Практичний посібник-довідник журналіста: Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу. - Львів: ПАІС, 2004. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ-ХХ ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Орфоепічний словник. - К: Рад. шк., 1984. - 630 с.

Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К: Довіра, 2001-2003.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К: Абрис, 2003. - 1424 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К: Либідь, 1993. - 336 с.

Енциклопедія знань. - М.: АСТ; Д.: Сталкер, 2002. - 768 с.

Яцимирська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАІС, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

IV. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ

Широке семантичне застосування та строкатість морфологічних і синтаксичних ознак займенників зумовлюють різноманітність їх стилістичних функцій¹.

1. *Особові займенники*. Займенник я позначає особу мовця (людини чи персоніфікованих істоти, предмета). Щоб уникнути самовихвалювання, "якання", коли потреби в такому наголошенні немає, займенник я при формах дієслів теперішнього й майбутнього часу пропускають, що, наприклад, характерне для наукового стилю, в якому замість я вживають також т.зв. авторське *ми*. Але за протиставлення обов'язково наголошується займенник (у другій частині речення): *Я прийшов, а ти Ні!*. Паралельне вживання займенників першої особи однини і дієслівних форм першої особи "акцентує увагу на інформації про мовця, вирізняє його в комунікативному плані". Займенник я входить до складу фразеологізованих сполучень, які вживають з метою переконати когось у чомусь, передати ставлення (здебільшого скептичне) до когось чи до чогось або як погрозу: *Не я буду; Щоб я провалився*.

Займенник *ми* позначає групу мовця разом з іншими особами (з іншою особою), а також може:

фнабувати експресивного забарвлення, передавати поняття *друзі* (*близькі, однодумці*) і протиставлятися *ви* (*ми і ви*);

фнабувати значення я, коли автор говорить від імені колективу (авторське *ми* в публіцистичному й науковому стилях) (*ми дослідили*);

Зуживатися замість я в сполученні з прийменником з й О.в. іменника або займенника (*ми з мамою, ми з тобою*). Це є характерним для розмовного стилю;

Зуживатися замість я в ораторів, учителів, лекторів, щоб уникнути повторення я (*ми розглянули тему..*);

Зуживатися замість *ти*, видля передавання співчуття, жартівливості, іронічності, глузування тощо (*он як ми заговорили*);

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К: Рад. шк., 1963. - С.202.

² Див.: Там само.

³ Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна грамати́ка української мови. - К: Пульсари, 2004. - С.192.

⁴ Див.: Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К: Академія, 2005. - С.205.

Зуживатися замість я в офіційних звертаннях монархів для створення високої урочистості¹.

Позначаючи особу чи предмет, до яких звернене мовлення, займенник *ти* може також набувати й іншого (здебільшого узагальненого) значення: *Кому ти потрібен з такими знаннями?! З цим значенням ти часто вживають у розмовних фразеологізмах, а також у прокльонах: А щоб тобі... І що ти йому скажеш?! Займенник ти може мати різноманітне експресивне забарвлення, передаючи грубість, презирство, зневагу і ніжність, інтимність, повагу тощо². Усталеним прийомом (особливо в поетичній мові) є звертання до визначних осіб не у формі пошанної множини, а у формі пошанної пафосної однини³: *Ти зігрівала Майдан!**

Займенник *ви* позначає фупу осіб, до якої належить особа співрозмовника разом з іншою особою (з іншими особами). Крім того:

Удив. п. перший про *ми*;

У сполученні з прийменником з та О.в. іменника або займенника *ви* означає *ти* (або шанобливе *ви*) з ким-небудь (*ви з нею підіть улабораторію*);

Уви вживають замість *ти* для передавання ввічливості (пошання множини). Тут варто пам'ятати таке:

=>слова *весь, один, який, такий* із займенником *ви* узгоджуються в однині, а вживання їх у множині є просторічним або експресивно забарвленим, передає улесливість, підлабузництво; прикметник у складі іменного присудка також треба ставити в однині (*яка ви вродлива*);

=>при займеннику *ви* присудок, виражений коротким прикметником, не вживають. Тут можлива тільки форма множини (*визгодні, а не ви згоден*);

=>нестягнені форми повних прикметників (*веселая, веселіі*) при *ви* не вживаються;

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.90; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.104; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.205-206; Коваль А.П. Практична стилiстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - 0166-167, 177; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.206-207.

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.126-127; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.90-91; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.206-207.

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.177.

=>здебільшого прикметники при *ви* в ролі присудка можуть мати і форму однини, і форму множини (*ви гарні-ви гарна*). При цьому виникають такі відтінки: у множині повніше передається емоція ввічливості, в однині-приятність, інтимність, фамільярність¹.

Він, вона, воно, вони замінюють у мовленні слова, що позначають не тільки назви істот, а й назви різних предметів. Тому займенники третьої особи стоять здебільшого після іменників, указуючи на них. Займенники третьої особи позначають також основні предмети мовлення, які з тих чи інших причин іменниками не називаються; ці предмети мовлення маскують, евфемістично позначаючи займенником: *Його проти ночі не згадуї!*

Займенник *воно* має особливо багато семантико-фаматичних і стилістичних модифікацій; він, крім основного, може мати значення вказівності, неозначеності (*Що воно таке?*), значення частки (*Оце воно тобі й є!*). *Воно* в значенні частки входить до складу розмовних фразеологізмів: *воно й видно, ось воно як*. Форму Р.-Зн.в. (*його*) вживають як частку, посилюючи питальні займенники та займенникові прислівники: *Що б його зробити? Куди б його піти?* Форма *воно* є також засобом експресивного забарвлення, передає зневагу, презирство, співчуття, жаль тощо: *Воно це зовсім слабе. А воно ще й комизиться*.

Вони замість *він* уживають для улесливого, підлабузницького позначання представників, які займають вищу від мовця посаду, а також переважно в просторіччі для висловлювання поваги, пошани. Вживання займенників *він, вона* на позначення присутньої під час розмови третьої особи має відтінок або неввічливості, або фамільярності, інтимності².

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.91-92; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.104; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.206; Коваль А.П. Практична стилiстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.177; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.206-207; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.162 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.161); Сучасна українська лiтературна мова: Морфологiя. - К.: Наук. думка, 1969. - С.268.

² Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.196-197; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.92-93; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.102-103; Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.206; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.204-206; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.163 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.162).

Пропускання займенника в розмовному мовленні надає висловлюванню динамізму. В офіційно-діловому стилі надає наказам, вказівкам, розпорядженням відтінків рішучості, категоричності, а ін. діловим документам відтінків прохання, посилення, пропозиції: *Наказую виконати... Прошу надати мені... Пропускають ми в т.зв. авторському вживанні: Дослідимо далі...* У стилістично нейтральних контекстах зазвичай дієслівні форми першої та другої особи теперішнього й майбутнього часу вживаються без займенників. Не можна ставити між іменником і займенником, який на нього вказує, іншого іменника в такому ж роді й числі, бо це робить речення двозначним: *Іван зустрів Петра, і він пішов у гості*. Щоб уникнути двозначності, при займенникові інколи ставлять іменник, беручи його в дужки, приєднуючи як прикладку словом *тобто* або відокремлюючи: *Він (стиль) має такі ознаки... Ми, члени комісії Іваненко П.П., Петренко С.С., СтепаненкоЮ.Ю., встановили... Я, ГаздаГ.Г., народився 1987 року в місті Львові*.

2. *Зворотний займенник "себе"*. Зворотний займенник себе завжди стосується тільки підмета й, виступаючи в реченні додатком, набуває значення відповідно до значення підмета¹: *Василь насипав собі борщу [собі = Василеві]*. ІРВихованець відносить до зворотних займенників, крім себе, ще й *один одного*². Коли займенник себе стосується III особи, яку в межах речення можуть позначати різні іменники, то можливе виникнення двозначності внаслідок віднесення займенника себе до тих слів, що можуть також виступати як суб'єкти цієї дії або стану, тобто якщо займенник себе стосується кількох іменників, то це є причиною виникнення двозначності³: *Степан попросив дружину насипати собі борщу*. У

¹ Докладніше див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.193; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.83-87; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.102-103; Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.205-206; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.167; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.209-210.

² Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.196; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.210; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.269.

³ Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.196-197.

⁴ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.94; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.105; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.210.

формі *собі* займенник наближається до частки, надаючи дії відтінку посилення й незалежності в її зв'язку тільки із суб'єктом, який протиставляється оточенню або передає байдуже ставлення до нього: *А він собі йшов та йшов*. Форма *собі* часто вживається із цим значенням у фольклорних (казкових) зачинах: *Жили собі дід та баба*.

3. *Присвійні займенники*. За логічного або емоційного підкреслення, виокремлення особи замість можливого займенника *свій* уживають *мій, твій, наш* та ін.: *Я люблю мій народ*. У розмовному мовленні *свій* може набувати різноманітних стилістично забарвлених переносних значень:

- передавати узагальнену належність (*Кожен кулик своє болото хвалить. Своє болото найдорожче*);
- уживатися в ролі прикметника (*Своїлюди-чужі люди*);
- субстантивуватися (*Своє - найдорожче. Іду до своїх*);
- входити до складу експресивно забарвлених фразеологізмів (*На своїх двоох. Свого часу*).

Займенник *наш* (наша, наше, наші) може:

- передавати близькість, рідність, відданість загальній справі, патріотичні почуття тощо (*За наш народ, за наше національне відродження. Наша Україна*);
- протиставлятися прикметникові з антонімічним значенням (*Наші й ворожі бійці. Наші й чужі люди*);
- субстантивуватися (*Фільм О.Невзорова "Наші"*);
- здебільшого опредмечуючись, входити до складу різних фразеологізмів (*Наша взяла! Наших б'ють! І нашим і вашим. Наш брат. Наше згори*).

Г.Й.Волкотруб та деякі інші дослідники культури мови дають рекомендації щодо вживання конструкцій з *їхній* (*їхня, їхнє, їхні*) та з *їх*. При цьому

¹ Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.127; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.211-212; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.163 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.162).

² Див.: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.126; Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.203-204; Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.93-94; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.104-105; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.178; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.211-212; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.270-271.

підкреслюють, що згадані конструкції розрізняються суто стилістично. Книжна форма їх переважає в офіційно-діловому й науковому стилях. Для інших стилів прийнятніший присвійний займенник *їхній*¹. Форми М.в. на кшталт *(на) моїм, своїм*, синонімічні з *(на) моєму, своєму*, є наближеними до розмовних. Форми Р. і Д.в. на кшталт *моїого, моїому мому*-просторічні або діалектні².

4. Вказівні займенники. Посилювальні вказівні займенники *оцей* (*оця, оце, оці*), *отой* (*ота, оте, оті*), *отакий* (*отака, отаке, отакі*) здебільшого вживають у розмовному мовленні. Займенники *сей* (*ся, се, сі*), *отсей* (*отся, отее, отсі*) вживаються лише зрідка. Ці форми використовують як діалектизми й архаїзми, що мають відповідні стилістичні функції, надають мовленню урочистого характеру або передають іронію. Займенник *цей* уживається тоді, коли йдеться про те, що перебуває в безпосередній просторовій або часовій близькості до мовця. Займенник *той* використовують для позначання чогось дальшого, наступного. Займенник *тамтой* уживають як діалектний. У стійкому експресивному сполученні *такий-сякий* (або *сякий-такий*) є вказівний займенник *сякий*, що самостійно не вживається. Займенникові форми *таке, така, таку, такі; те, та, ту, ті; це, ця, цю, ці, се, ся, сю, сі* можуть мати нестягнені форми (*такеє, еюю, ціі та ін.*), що вживають, як і аналогічні форми прикметників, у фольклорі. Займенники *той, ото, ота, це, оце, така, таке* в розмовному мовленні можуть вживатися в ролі часток, забарвлюючи мовлення емоційними відтінками незадоволення, роздратування, презирства, здивування тощо: *Таке скажеш! Ото тобі й на!* Займенник *той* можна вживати замість особового займенника *він*, запобігаючи виникненню двозначності: *Студент приніс курсову роботу науковому керівникові. Він довго не брався до неї- Студент приніс курсову роботу науковому керівникові. Той довго не брався до неї.* Займенник *той* у розмовному й художньому мовленні є стилістичним засобом виокремлення, підкреслення іменників і прикметників (часто в порівняннях зі словами *як, наче, немов, неначебто, немовбито* тощо): *А степ як той океан.* Посилюють і виокремлюють якість, підкреслюючи прикметни-

¹ Див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.93-94; Волкотруб Г.І. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.104; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.- К.: Вища шк., 2005. - С.262.

² Докладніше див.: Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.94; Волкотруб Г.І. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002.-С. 104-105; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.280-281.

ки, вказівний займенник *такий* і питальний *який*: *Такий ти веселий! Яка ти щаслива!*

5. Означальні займенники. Синонімія означальних займенників - явище, характерне для мови ЗМІ. Спільною рисою означальних займенників - *весь, всякий, сам, самий, кожний (кожен), жодний (жоден), інший* - є узагальнено-якісне значення, властиве їм.

Водночас кожний із означальних займенників має свої відтінки значення й особливості вживання. Зокрема, займенники *всякий* і *кожний* дуже близькі за значенням. Вони позначають сукупність узятих окремо одиниць кількісного ряду. Проте окремішність, розділовість виразніше передає займенник *кожний*, а сукупність - займенник *усякий*.

Займенник *усякий* має ще й такі особливі значення:

В різний, різноманітний, найрізноманітніший, усілякий (*Ходять тут усякі люди*);

Я будь-який з ряду однорідних предметів (*Про це здогадується всяка дівчина*).

Займенник *кожний (кожен)* має інші особливі значення:

Л один з усіх у цьому кількісному ряді (*Кожен зі студентів*);

І будь-який із собі подібних, узятий окремо (*Кожен журналіст має це знати*).

Займенник *увесь (весь, ввесь)* має значення суцільності, сукупності, повного охоплення чогось. При цьому займенник *увесь*:

ф в однині встановлює зв'язок частини предмета з його цілістю (*весь текст*);

ф у множині встановлює зв'язок предмета або особи із сукупністю однорідних предметів чи осіб (*усі друзі*).

Займенник *сам (сама, само)*:

виокремлює, підкреслює самостійну роль особи або предмета (за уособлення): *Я сама це зроблю*;

^ позначає відокремлення особи або предмета від інших осіб або предметів (*Самі очі, здавалося, просили про допомогу*);

^ набуває значення "один", "тільки один" (*Я піду сам*);

виокремлює серед інших особу, предмет, підкреслює їх важливість, неповторність (*З його творів дихало саме життя*).

—¹ Див. • Волкотруб Г.І. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.96; Волкотруб Г.І. Стилiстика ділової мови - К.: МАУП, 2002. - С.105; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.212-213; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.272-274.

Займенник *самий* (*сама, саме*) здебільшого стосується неістот, уживаючись:

и> для передавання крайньої межі в якомусь просторовому або часовому понятті (*до самого ранку*);

і> для підкреслення тотожності (у поєднанні з вказівним займенником): *той самий*;

м> в ролі посилювальної частки при іменниках чи прислівниках, що позначають час (*саме тоді*).

Не вживається займенник *самий* для творення складеної форми найвищого ступеня порівняння прикметників (не *самий розвинутий*, а *найбільш розвинутий*).

Займенник *інший* уживається для відмежування якогось предмета чи якоїсь особи від уже відомих предметів чи осіб, протиставляючи цей предмет чи цю особу першому, попередньому (*Тепер настали інші часи*).

Займенник *жодний* окремі дослідники не без певних підстав відносять до розряду заперечних. Проте в багатьох підручниках і посібниках для вищих шкіл слово *жодний* розглядають серед означальних займенників. У сучасній українській мові займенник *жодний* (*жоден*) уживають у таких двох значеннях:

ш у значенні "ні один" (*жодний з відомих мені журналістів*);

Ш у значенні "ніякий" (*це не мало для нас жодних наслідків*)¹.

6. Заперечні займенники. Займенники *ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий* утворені від питальних за допомогою частки *ні*. Вони передають заперечення того лексичного змісту, який позначено відповідним питальним займенником. Заперечні займенники можуть указувати на:

- повну відсутність особи, предмета (*ніхто цього не знав; нічого тут не було*);
- повну відсутність ознаки предмета (*ніякий колір такне подразнює око*).

Названі займенники вимагають заперечної форми присудка, але, незважаючи на формальне виникнення в реченні із заперечними займен-

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.96; Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.105; Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - С.274-275. І.Р.Вихованець виокремлює два розряди означальних займенників, називаючи їх "означальні займенникові прикметники" (сам, самий, інший) та "узагальнювальні займенникові прикметники" ("стверджувально-узагальнювальні" весь, всякий, кожний; "заперечно-узагальнювальні" - ніякий, нічий, нікотрий). Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсарі, 2004. - С.206-207.

никами подвійного заперечення, це речення не перетворюється на стверджувальне (Порівняйте: *Я не можу не писати* = *Я можу (мушу!!!) писати* і *Ніхто не писав* не = *Хтось писав*)¹.

7. Неозначені займенники. Неозначені займенники мають певні функціонально-стилістичні й експресивно-змістові особливості, зумовлені характером часток, за допомогою яких вони утворюються від питальних займенників. Так, із часткою *аби-* та з *казна-* *хтозна-*, *бозна-* займенники вживаються переважно в розмовному мовленні: *абихто, казна-що, бозна-який*. До просторіччя належать форми із *чортзна-*: *чортзна-хто*. Ці займенники передають здебільшого погорду, пиху, зневагу, презирство, обурення тощо. Емоційного забарвлення можуть набувати й інші неозначені займенники (байдужості, зневаги тощо)²: *Якийсь доцент!* Неозначений займенник *щось* виявляє тенденцію до переходу в прислівник чи в частку, його використовують для надання конструкції значення приблизності (*Щось цього матеріалу, мабуть, замало буде; Щось років зо п'ять тому*)³. Під час перекладу з російської мови треба зважати на те, що не всі російські неозначені займенники можна автоматично передавати аналогічними українськими. Скажімо, російський займенник *некоторые*, що виконує в реченні роль підмета чи додатка (не означення), варто перекладати на українську мову не як *деякі*, а як *дехто* (зрідка *дещо*): *Некоторые об этом знают. Некоторые из них об этом знают - Дехто про це знає. Дехто з них про це знає.*

Типові помилки в мовностилістичному використанні займенників:

1. Помилки, пов'язані з уживанням займенника "ви", що має форму пошанної множини: *Ви певен, що це саме так* (РЛ. - 1996. - 19 листопада).
2. Уживання між іменником і займенником, що на нього вказує, іншого іменника в такому ж роді й числі: *Вдома Катя [Спiллi] тримає кішку "з характером", яку звали Азіза. Над її нетривіальним сценічним образом гарно попрацювали стилісти Тетяна Муравицька та Наталія Венгер* (Г. - 1997. - №9-10. - С.9); *Нелегким назвав жереб наставник французьких футболістів Еме Жаке, який випав на долю команди* (ВЗ. - 1998. - 23 січня).

¹ Див.: Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-С.275.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич ОМ. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.214.

³ Див.: Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-С.276.

3. Зайве вживання присвійних та зворотного займенників: *Наша рідна держава в цій ситуації не хоче брати на себе щодо нас певних зобов'язань: плати і все! Як при соціалістичному режимі (Т. - 1998. - №2); Після матчу зірок-ветеранів "Динамо" (Київ) - "Спартак" (Москва) львівська кондитерська фірма "Світоч" подарувала Заварову свої цукерки (Е.- 1998. - №4).*
4. Уживання вказівного займенника без іменника чи прикметника, на який згаданий займенник указував би в тексті: *Тут співали Ярослава Крисько та струнний квартет "Колаж", а допомагала їм у цьому група "Дивні" (СП. -1998. - №2); За той час, окрім газетних публікацій, був і страйк польських водіїв. Як на мене, у такому немає нічого дивного (Е. - 1998. - №10).*
5. Неточність у виборі означального чи неозначеного займенника: *Бож у всіх смаки різні, і кожний із нас мистецтво трактує по-різному (СП. -1998. - №1); У деяких це були серйозні політичні переконання (Т-1998.-№4).*
6. Уживання стилістично невиправданих форм заперечних та окремих неозначених займенників з прийменниками: *Генерала залишили з нічим (Е. -1997.- №48); Середньовічні цирульники, що застосовували кровопускання від багатьох хвороб, мали в дечому рацію (ВЗ. -1998. - 23 січня).*

Питання для самоперевірки

1. Загальна стилістична характеристика займенника.
2. Особливості використання займенників у різних функціональних стилях.
3. Семантичні та експресивні відтінки, яких набувають особові займенники залежно від умов уживання.
4. Можливе виникнення двозначності за використання зворотного займенника чи присвійного займенника "свій" і способи поліпшення тексту.
5. Синонімія означальних займенників.
6. Перехід займенників у частки, їх значеннєві відтінки.
7. Випадки помилкового використання займенників у журналістських текстах.

Практичні завдання

Завдання 7. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою займенників.

Завдання 8. Виявити помилки в мовностилістичному використанні займенників, інші хиби. Виправити речення.

1. Та корінь проблеми й потреба суспільства полягає в тому, щоб громадськість, серед них обов'язково - професіонали, обговорили, чи є, приміром, наявний порядок затримання нормальним і демократичним? (ДТ. - 2003. - 8 лютого).

2. Це правда, що, трактуючи слова Президента чи глави його Адміністрації, треба дещо інакше користуватися тлумачним словником. Коли один з них говорить, що влада стає сильнішою, то це означає, що вона зміцнюється у своєму цинізмі (ПІК. - 2003. - №5. - С.14).

3. Насторожують і шапкозакидні настрої, що панують в оточенні Ющенка. "Нашоукраїнці" так часто переконують публіку в неминучому президентстві Віктора Андрійовича, що вже й самі в таке повірили (ПІК. - 2003. - №5. - С.18).

4. Наша публіка зустріла зірку дуже прихильно і тепло - його просто завалили букетами квітів (Е. - 2003. - 8 травня).

5. Я думаю, що цей крок ще раз продемонструє владі, що не все так просто. І не вдасться їм так сфальсифікувати позицію суспільства щодо політичних реформ, як вони того хочуть (П. - 2003. - 15 травня).

6. Навчити розумінню - це інша справа. А далі людина йтиме сам (СП.-2003.-31 липня).

7. Нагадаємо, що депутата Держдуми Юшенкова вбили в Москві 17 квітня 2003 року недалеко від свого будинку на вулиці Свободи (СП. - 2003.-31 липня).

8. В кінці фільму ["Банди Нью-Йорка"] юрба вривається в магазини та будинки. Поліція намагається зупинити їх, але ті кидають у них камінням (СП. - 2003. - 31 липня).

9. Вчора було чимало дзвінків, про який ви зазначили (ЛГ. - 2003. - 7 серпня).

10. Низка дискотеків розпорошена усією прибережною смугою. В середньому вони коштують 3-5 гривень (СП. - 2003. - 14 серпня).

11. В сцені, коли Френк зустрічається з батьком у брудному барі, на столі лише одна червона свічка. Після великого плану Ді Капріо перед нами той же стіл, але вже з попільничкою та цигаркою, що стирчить з неї (СП. - 2003. - 14 серпня).

12. Також дорогими є розваги. На території усієї Затоці [так у тексті - А.К.] висять вівіски "Лунапарк". Але, відвідавши їх, багато хто залишається незадоволеним, адже так гордо називають одну-дві качелі (СП. - 2003. - 14 серпня).

13. Коли Васютин повертався зі свого дня народження додому, яке він святкував після роботи в колі колег, двоє невідомих напали ззаду і завдали журналістові три удари в голову (П. - 2003. - 16 серпня).

14. Для того, щоби мати гарантії, що Кучма підпише той проект політреформи, який затвердить парламент, він мусить бути учасником цього процесу (П. - 2004. - 22 січня).

15. Опозиція може вимагати дуже багато, але вона розуміє, що може, "качати права" лише до загрози розпуску парламенту. Ця загроза для неї неприйнятна, бо вона думає тільки про президентські вибори (П. - 2004. - 22 січня).

16. Усі ці податки ви можете сплатити як через банк, так і через нотаріуса, який перевірятиме правильність його обрахування (АГ. - 2004. - 21 січня).

17. Заява Петра Миколайовича дозволяє припустити, що і справді "спокійна сила", як іноді називають Марчука, має компромат на всіх і вся. Мало того, вона підтверджує припущення про те, що Марчук скористається цим компроматом під час наближення виборів, коли міністр оборони вийде на президентський старт (П. - 2004. - 19 лютого).

18. Своє бачення розслідування авіакатастрофи висловила фомадська організація "Скнилівська трагедія". У повідомленні для ЗМІ сказано, що результати досудового слідства не вразили їх потерпілих якоюсь новизною (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).

19. Тобто робив непривабливою для Леоніда Даниловича ідею балотуватися на третій термін, якого Конституційний суд визначив як другий (АГ. - 2004. - 18 лютого).

20. Доведений до зuboжіння, розтерзаний і розтоптаний народ лише скептично посміхався, не вірячи вже в ніщо (ЛГ. - 2004. - 25 березня).

21. Ще один момент, який вдалося з'ясувати "Поступу", полягає в тому, що наразі угода між ЗАТ ЛАЗ та Торговим домом ЛАЗ-Україна не розірвана. Щоправда, в Торговому домі коресподенту "Поступу" повідомили, що він вже не співпрацює з ЗАТ ЛАЗ (П. - 2004. - 26 лютого).

22. "У цих закладах збирається молодь, яка ніде не працює, говорить заступник начальника міліції міста Львова. - Роздобувши гроші вони пиячать, влаштовують дебоші, які нерідко мають летальні наслідки" (СП. - 2004. - 11 березня).

23. В тому числі із запрошенням опозиції. Хай вони послухають (ЛГ. - 2004. - 26 лютого).

24. Про партію - розмова окрема. СПУ виникла на уламках забороненої компартії ортодоксального радянського зразка, і головною її задачею

Мороз від самого початку проголосив "олюдження" лівого руху, щоб воно збереглося на політичній арені країни і, по можливості, впливало на її розвиток (АГ. - 2004. - 18 лютого).

25. Автор листа, звісно, має в багато чому рацію, але тут дивує інше (П. - 2004. - 25 березня).

26. Поділяючи переживання Заходу за результати президентських виборів в Україні, я не поділяю методів їх роботи у сфері ЗМІ (АГ. - 2004. - 24 березня).

27. Цікаве спостереження. Якщо підійти до сплячої людини і зі всієї сили крикнути йому на вухо "Тринадцять!" - вона відразу підскочить і почне озиратися. Це ще раз доводить магічність загадкової цифри! (СП. - 2004. - 15 квітня).

28. В значній частини українського політикуму склалося враження, начебто вони опинилися на роздоріжжі (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).

29. Висадившись на космічну станцію, новий екіпаж подав старому тацю з "пришитими" до нього шматками хліба та пігулками солі (П. - 2004. - 22 квітня).

30. До речі, не остаточним фактом є навіть те, що Янукович може опиратися на "донецьку" групу. Якщо Леонід Кучма передумає висувати його єдиним кандидатом, навряд чи вони будуть надто галасувати (П. - 2004. - 22 квітня).

31. Безумовно, КПУ [вигідні пропорційні вибори на місцевому рівні], бо їх електорат в основному сталий і голосує інерційно (ЛГ. - 2004. - 29 квітня).

32. Росія прискореними темпами позбавляється від олігархів на всіх найвищих державних посадах. Вони зробили висновок, що олігархія - це негатив і біда для Росії, це розпад країни (ЛГ. - 2004. - 29 квітня).

33. Однак, зачинені ворота не надто стримували збуджений натовп, під постійним тиском яких брама періодично відчинялася (СП. - 2004. - 6 травня).

34. Цей склад уже кілька років грає разом, і вони знають один одного (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

35. Дует зі Словенії оголосив, що у четвер, за два дні до фіналу, вони одружаться (ВЗ. - 2004. - 13 травня).

36. Начальник Львівського міського управління міліції Михайло Курочка, для якого розкриття цього злочину мало би бути справою честі, адже його було скоєно одразу після його призначення на цю посаду, заявив, що станом на сьогодні повноцінно і рівнозначно перевіряють дві версії (П. - 2004. - 26 серпня).

37. Пляжем ходить здоровенна дитина, а за ним, як приклеєний, маленький, худенький чоловічок (СП. - 2004. - 4 листопада).
38. Тож потрібно після закінчення голосування прийти-на дільниці та вимагати чесного підрахунку голосів[,] їх оприлюднення, а також безперешкодного перевезення до ЦВК (ЛГ. - 2004. - 18 листопада).
39. В кіно йдуть одні старі (АГ. - 2004. - 15 грудня).
40. В Україні вид спорту набуває масової популярності, якщо їм займається президент? (АГ. - 2004. - 22 грудня).
41. На Майдані в Києві стояли й ті, кому не було чого втрачати, але значно менше ніж тих, хто поставив на кін усе (ЛГ. - 2005. - 5 січня).
42. Мало того, прорахунок був ще й у тому, що хтось довго вірив у те, що Кучму можуть вибрати на третій термін (П.-2005. - 13 січня).
43. Причому багато полотен привезли вночі й повісили на видних місцях (їх не було на цій виставці) (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).
44. Як повідомили у прес-центрі обласного Управління міліції, з метою затримання іномарки шляхом його пошкодження, відповідно до п.6. ст.15 Закону України "Про міліцію", працівник спецпідрозділу "Кобра" застосував табельну вогнепальну зброю, зробивши три постріли по колесах "Ауді" (СП. - 2005. - 17 лютого).
45. Пізніше Скрипнику інкримінували створення націоналістичного правопису. Щоправда, з ним теж були проблеми, треба було об'єднати західний і східний варіанти, але вони пішли на це, і тому він компромісний (П. - 2005. - 28 квітня).
46. Єдиний спосіб розправитися з такими публікаціями - не давати їм привід, тобто взагалі не виходити з будинку (П. - 2005. - 2 червня).
47. Новий ньюз-рум - таким не похваляться усі львівські видання, є всі можливості для розвитку (П. - 2005. - 2 червня).
48. Євген Червоненко не додумався до нічого кращого, як злітати в Монако (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).
49. Такі вагони завжди є на великих станціях, і якщо є пасажери, їх можна причепити до потяга (П. - 2005. - 9 червня).
50. Якщо хтось сперечається з ідіотом, то цілком можливо, що те саме робить і він (П. - 2005. - 16 червня).
51. Олег Тягнибок признався: "Я не антисеміт і не ксенофоб, я їх всіх люблю. Просто українців люблю набагато більше" (П. - 2005. - 16 червня).
52. Водночас як за "рік-півтора до нового кабінету переїде вся резиденція Президента", розраховує держуправління справами, перед якими стоїть завдання відродження "культури українського бароко" (ДТ. - 2005. - 11 червня).

53. Заміж виходять пізно [дівчата на ім'я Марта - А.К.], хоча не обділені увагою протилежної статі і, зазвичай, у шлюбі бувають двічі. Її улюблені тона - червоний, голубий, зелений (СП. - 2005. - 23 червня).
- 54.1 в той же час із 109 світлофорних об'єктів до 40-50% їхнього обладнання залишається застарілим і не дає можливості нормально регулювати рух. У ній потрібно дещо знімати, перепаювати (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).
55. Якщо життя - копійка, отже, вона чогось та й варта (СП. - 2005. - 30 червня).
56. "Зелень" називає такі гонорари за виступи, що хочеться плюнути їм в обличчя (П. - 2005. - 21 липня).
57. "Права громадян ставляться в ніщо, якщо ти не оранжевий, то ти без прав", - сказав Шуфрич (АГ. - 2005. - 20 липня).
58. Невідомо й те, навіщо після своєї поразки Янукович їздив "залізувати рани" саме до Володимира Володимировича (АГ. - 2005. - 10 серпня).
59. Так, Кастро написав друзям, що революціонером людину робить епоха, в якій він живе (П. - 2005. - 18 серпня).
60. Не дуже люблю бульварну пресу. Рідко читаю те, що вони пишуть про мене (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).
51. А тепер все розвалюється і нікому не це треба (АГ. - 2005. - 31 серпня).
62. Як розповів новопризначений держсекретар Олег Рибачук, аби розв'язати цю ситуацію, відповісти на звинувачення в корумпованості свого оточення, яке вже завдало чималої шкоди міжнародному іміджу України, Президент Віктор Ющенко змушений провести серйозні кадрові перестановки (П. - 2005. - 8 вересня).
63. Чи не боїться народний депутат [Олег Тягнибок], що Євген Червоненко тепер звинуватить у антисемітизмі всі 213 нардепів, які пристали на його пропозицію... (СП. - 2005. - 8 вересня).
64. Весь екіпаж спантеличений, відправляють людину глянути, що трапилося. Через якийсь час він повертається (СП. - 2005. - 8 вересня).
65. "Звіримо годинник?" - "Давай. У мене - за 9 тисяч баксів" - "А в мене - за 10 тисяч баксів. Твої відстають" (СП. - 2005. - 8 вересня).
66. Це ілюстрація, що минулорічні події мало що змінили спосіб мислення останньої комсомольської зміни, яка складає ядро нинішньої влади (НБ. - 2005. - 22 вересня).
67. Я, правда, скільки не вчитувався, так і не розібрав, що ж сам@45 Гудима добився такого доброго (П. - 2005. - 6 жовтня).

69. Депутатська недоторканність, або всі рівні, але деякі рівніші (П. - 2005. - 7 жовтня).

70. Рінат Ахметов не буде купляти румунський клуб "Рапід". Вони наділи йому в "Шахтарі" (АГ. - 2005. - 5 жовтня).

71. Вашингтон розумів, що Майдан може не завершитися миром. І вони, як ніхто інший, планували масові репресії, намагаючись під корінь вирізати тих, хто може чинити опір (АВ. - 2005. - 7 жовтня).

72. Михаїле Михайловичу, в інтервалах між концертами (навіть якщо вони невеликі!) ви насолоджуєтесь життям чи навпаки - мучитеся від неробства? (Е. - 2005. - 13 жовтня).

73. Я детально описав методологію дослідження. Настільки детально, що професійні історики зможуть її продовжити (АГ. - 2005. - 19 жовтня).

Література Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.126-127.

Вихованець ІР, Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С. 190-216.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.83-103.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.102-107.

Дорошенко с. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С.85-94.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.205-207.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - С.137-144.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.166-167,176-178,187-191,199.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.202-219.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.57.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь,

1992. - С.161-163 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 0160-162).

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук. думка, 1969. - С.265-294.

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.255-259.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.309-316.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либiдь, 1993. - 336 с.

Вашенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.

Єрмоленко с. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посiбник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - 544 с.

Караванський с Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.

Караванський с Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.

Медушевський А.П., Лобода В.В. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.

М'яснянкiна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

А.О.Капелюшний

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995.-239 с.

Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001.-204 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.

Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978.-128 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимівська М.П. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004.-332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.О. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови.-Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М.

.....Практична стилістика української мови.....

Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Ермоленко. - К.: Вища шк., 2005.-399 с.

Ермоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.П. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004.-496 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довiра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.

Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Довiра, 2001-2003.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990.-255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довiра, 1999.-507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Яцимівська М.П. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005.-128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (СО).

V. СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ДІЄСЛОВА

Дієслово є засобом відтворення динаміки життя. Найчастіше його використовують у розмовному та художньому мовленні, "не так часто в офіційно-діловому й науковому стилях, в яких перевагу надають іменникам, бо в ділових і наукових текстах здебільшого йдеться про статистику, про порівняно постійні ознаки, риси тощо, про закономірні явища¹. Дослідники стилістики української мови підкреслюють "різноманіття значень, багатство морфологічних форм, яке такою мірою, яку дієслова, не спостерігається більше в жодній частині мови"².

1. *Стилістичне використання форм особи й числа дієслова. Синонімія цих форм.* Категорію особи передають закінченням дієслів і займенником. Особові займенники в розмовному мовленні часто пропускають для посилення різних експресивних відтінків висловлювання. Нормою ж у вживанні форм наказового способу є відсутність при них займенників. Займенники *ти*, *ви* тут посилюють категоричність наказу, прохання тощо, якщо ці займенники стоять у препозиції: *Ти зроби це неодмінно. Ти вийди, будь ласка, ще сьогодні.* У постпозиції вони, навпаки, пом'якшують передавання наказу: *Вийди ти, будь ласка, ще сьогодні.* У розмовному мовленні займенники передають роздратування, лайку, пересторогу³.

Стилістично розрізняють форми першої особи множини (*говоримо - говорим*) і форми третьої особи однини (*ступає-ступа*). За термінологією І.Г.Чередниченка, це так звані дієслова неповного оформлення, а за термінологією Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько, - скорочені форми дієслів. Повні форми є стилістично нейтральними; скорочені - стилістично знижені форми, які вживають у розмовному мовленні та як засіб стилізації в мові художньої літератури⁴.

¹ Див.: Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.200-201; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С. 157-158 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.157).

² Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. -С. 58.

³ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.219-220.

⁴ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилiстика української мови: Використання морфологiчних засобiв мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. -С.120; Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.116; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.59; Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.328.

Дієслова першої особи однини можна замінити формами третьої особи однини, які надають мовленню відтінків твердості, переконаності, урочистості¹: *Доцент Петренко піде й прочитає цю лекцію. Директор Степанишин слухає.*

Форми другої особи однини використовуються в приказах як узагальнено-особові дієслова: *Як дбаєш, так і маєш.* Так само узагальнено ці форми позначають дію, що стосується другої особи (*Ідеш полем і бачиш*), але тут стан першої особи не відмежовують від стану інших осіб (якби вони перебували в цій ситуації). Тут може вживатися й форма з *було, бувало* (давноминулий час)².

Форми третьої особи вживають у значенні другої особи для того, щоб повідомити співрозмовника про своє здивування, докір, незадоволення: *Стоїш? Стій! Він думає, що можна це вистояти.*

У просторіччя вживають форму третьої особи множини щодо третьої особи однини (у звертанні щодо шанованих людей, а також як насмішку): *Іван Іванович знають усе.*

Форми третьої особи множини використовують у неозначено-особовому значенні: *Нас повідомляють.* Часто форми третьої особи однини позначають безособовість: *Щастить*³.

2. *Синонімія часових форм дієслова.* Часові форми дієслова, вжиті в переносному значенні, характерні для розмовного й художнього мовлення, для публіцистичного стилю. Ці часові форми створюють експресивність, передають різні значеннєві відтінки.

Теперішній час передає:

- а) дію, що збігається з моментом мовлення;
- б) дію, що відбувається завжди, постійно.

Це основні значення теперішнього часу, але є ще й переносні:

а) теперішній історичний (і близький до нього теперішній репортажний) час використовують замість минулого (*Ми стояли тихенько, нікого не*

¹ Див.: Коваль А.П. Практична стилiстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.192; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.220-221; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.159 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.158).

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.221-222; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.159 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.158).

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилiстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.192; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилiстики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.222-223; Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.159 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.158).

чїпали, і раптомо до нас підходить суворий правоохоронець);

б) форма теперішнього часу + *було, бувало, буває (бува)* утворює давноминулий час;

в) форму теперішнього часу вживають у значенні майбутнього (*Поїзд прибуває завтра, о п'ятнадцятій годині*).

Майбутній час дієслів недоконаного виду має просту та складену форми: *бігтиму-буду бігти*. Проста форма є стилістично нейтральною, складена має книжне забарвлення, а отже, її використовують переважно в офіційно-діловому та науковому стилях, де інколи для уникнення навіть натяку на двозначність треба вжити інфінітив. Зауваження щодо розмовного характеру простої форми позначені впливом російської мови, яка здебільшого взагалі не має простої форми й тому змушена послугуватися складеною.

У Майбутній час може мати й позачасове значення. Часто з цим значенням форми майбутнього часу використовують у прислів'ях і приказках: *Згаєш день - не наздоженеш і за місяць. Посієш вчасно - вродить рясно*.

У Форми майбутнього часу можуть уживатися в значенні теперішнього часу: *Йде, їде і стане*. Часто вони набувають значення відсутності або неможливості виконання дії в теперішньому часі: *Ніхто цього не зробить так, як ти*.

У Форма першої чи другої особи множини майбутнього часу передає категоричність бажання, вимогу, заклик: *Підемо разом. Підете зі мною*.

У Форму майбутнього часу використовують у значенні минулого часу для надання мовленню відтінків повторюваності в минулому; раптового початку дії; повторюваності, тривалості дії: *Степан стояв. Та як побіжить*¹.

¹ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.192-193; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.224-225; Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.58; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.159-160 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.158-159); Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.318-319, 322.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.122; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.117-118; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.193-194; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.225-226; Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.320-321.

Майбутній визначень, характерний для розмовного мовлення й частково для усного різновиду наукового стилю, найчастіше є помилкою в публіцистичному мовленні, коли цю форму вжито без спеціальної стилістичної настанови (*Це як два на два буде чотири*)¹.

Минулий час. Форми минулого часу доконаного виду мають два основні значення:

а) дія, що відбулася в певний момент минулого;

б) наслідкове значення, яке можна сприймати як дію в теперішньому часі (*Ну, ти йрозлігся*).

Форми минулого часу використовують у значенні майбутнього, тоді вони підкреслюють упевненість у здійсненні дії чи наміру: *Ти залишишся, а я поїхав*.

Уживання давноминулого часу має розмовний характер. Форм давноминулого часу не використовують у книжних стилях.

Мають розмовний характер і дієслівно-вигуківі форми, які позначають минулу дію, що набуває значення раптовості, несподіваності, одноразовості: *блись, бух, хап, хлюп*.

3. Синонімія форм способу дієслова. За переносного вживання форми способу дієслова набувають експресивності й емоційності, що обмежує їх використання розмовним і художнім мовленням².

Наказовий спосiб. Для української мови характерні прості форми першої особи множини: *ходiмо, зробiмо*. В російській мові ці форми можуть бути складеними (*давайте сделаем*). Українській мові такі форми не властиві.

Дієслова наказового способу недоконаного виду передають рішучість, різкість, а за допомогою дієслів доконаного виду можна висловити волевиявлення більш пом'якшено: *бiжи-побiжи, одягай-одягни*. Зрідка ці форми у передаванні зазначених відтінків міняються місцями: *Ляжте спати! Лягайте спати!*

Частки *бо, но, ну* надають висловлюванню розмовного або й просто-

¹ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.193; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк. 1963. - С.226-227; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь 1992. - С.160 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.159).

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.193-194; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.227-229; Чередниченко I.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.320-321.

³ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.129-130.

річно-фамільярного забарвлення: *стань-но, ну підійди, мовчи-бо вже мені*. Частка *та* посилює спонукання: *та стань уже нарешті*.

Форма наказового способу другої особи однини може вживатися замість форми другої особи множини: *Рушай! Стріляй!* (звертання до кількох осіб, до військового підрозділу).

Форми наказового способу другої особи можуть належати до будь-якої особи й наближатися до дійсного способу: *Друзі гуляють, а ти працюй, конспектуй, готуйся до іспиту*. Тут ці форми передають повинність, постійний примусовий стан, указують на те, що людина змушена здійснювати небажану, нав'язувану дію. Форми ж наказового способу другої особи можуть також наближатися до дійсного способу, передаючи несподівану, раптову дію: *А він візьми та й сядь*.

Форми наказового способу можна вживати й у значенні умовного способу: *Стій я спокійно - він би пролетів збоку від мене*.

Умовний спосіб, передаючи пом'якшене спонукання до дії, може мати значення наказового: *Чи не пішов би ти вже додому!* Замість дійсного способу форми умовного вживають, щоб передати відмову у виконанні якоїсь дії: *Так би я тебе й послушав*.

Форми дійсного способу вживають для передавання значення наказового способу:

^ форму першої особи однини майбутнього часу доконаного виду з частками *дай, дайте (дай напишу)*, а форму першої особи множини майбутнього часу доконаного виду з частками *давай, давайте (давайте напишемо замість напишімо)*, як уже було зазначено, не можна вважати правильною в літературному мовленні;

^у конструкціях зі *щоб* форму дійсного способу для надання спонукання категоричного характеру (*Хоч би там як, а щоб ти це зробила*);

^у ролі наказового способу форму дійсного способу другої особи однини й множини майбутнього часу доконаного виду (*Ви таки виконаєте це завдання й тоді прийдете на залік*).

о форми дійсного способу теперішнього й майбутнього часу (від дієслів доконаного виду) з частками *хай, нехай (Нехай ви добре відпочинете, а тоді вже й почнемо)*.

Інфінітив

Івживається в ролі дійсного способу, наприклад у значенні минулого чи теперішнього часу, здебільшого в протиставних конструкціях: *Усі працювати, а він газету читати*;

Із часткою *б (би)* інфінітив виконує функцію умовного способу:

От би ще трохи попрацювати над науковою доповіддю;

Оу ролі наказового способу передає наказ, рішучий заклик (причому вживається й в офіційно-діловому стилі): *Стояти!Зазначену проблему почати вирішувати негайно*.

Стилістично нейтральними є форми інфінітива на *-ти*. Варіантні форми інфінітива на *-ть* уживаються в розмовному мовленні, у фольклорі, в художній літературі (як поступку перед розмовними формами для створення відповідного колориту або для регулювання ритмічності у вірші)¹.

Типові помилки в мовностилістичному використанні дієслів:

1. Зловживання книжною складеною формою майбутнього часу дієслова: *Та, думається, що нічого у комуністів не вийде, і жодного впливу на політичну ситуацію їхня акція мати не буде, хоч би на що вони розраховували* (77. - 7997. - 17 грудня); *Отож, купивши вже наступного вівторка свіжий номер "Львівського Експресу", ви навряд чи будете шкодувати* (Е. - 1998. - №3).
2. Надуживання форми "майбутнього визначень" з "буде": *Це буде гітара* (РЛ. - 1996. - 17 жовтня).
3. Надуживання у значенні наказового способу форми з часткою "давай": *Давайте загадаємо, як відбувалося ваше сходження, кар'єра* (Е. - 1998. - №3); *Тепер давай поговоримо на більш особисті теми* (Е.- 1997. -№49).
4. Уживання "пасивних конструкцій" (переважно з дієсловами, які мають частку *-ся*): *За сто шістнадцять років двічі робилося капітальну ревальзамацію, при якій тіло лежало в розчині цілих 9 місяців* (Е. - 7 998. - №3); *Назва альбому взята з учення східної філософії і пояснюється солістом групи Андрієм Голяком так* (СП.-1997.- №50).
5. Уживання дієслова недоконаного виду замість дієслова доконаного виду: *Лідера великого сімферопольського злочинного угруповання на прізвисько "Славян" та його прибічників арештовано цими днями у Севастополі* (ВЗ. - 1998. - 9 січня); *Але усе побачене, почуте аж*

¹ Про синонімію форм способу дієслова та про вживання інфінітива докладніше див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998.-С.122,129-131; Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.115-116, 118; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.168, 194-195; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики.-К.: Рад. шк., 1963. - С.229-235; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.160-161 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.159-160); Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.325-328.

А.О.Капелюшний

ніяк не дозволяє робити однозначний висновок, що медики безпідставно змушують постраждалих платити за обслуговування (Т.-1998.-№5).

6. Неправильне визначення дієвідміни: Вони борються за чистоту нації(ТП.- 1997.-№1); В кабінеті, що нагадує операційну, мене колять (Т.- 1997. -№51).

Питання для самоперевірки

1. Загальна стилістична характеристика дієслова.
2. Дієслівні форми й категорії, використання яких можливе із стилістичною метою.
3. Синонімія особових форм дієслова, зіставність окремих форм особових закінчень і категорії числа.
4. Синонімія часів дієслова.
5. Використання теперішнього часу в значенні інших часів.
6. Стилiстична мета вживання "теперiшнього iсторичного" ("теперiшнього репортажного"), давноминулого та передминулого часiв.
7. Використання майбутнього часу в значенні інших часів.
8. Випадки вживання минулого часу в значенні інших часів.
9. Синонімія способів дієслова.
- Ю. Умовний спосіб у значенні дійсного або наказового.
11. Емоційне забарвлення дієслів доконаного та недоконаного виду, вжитих у наказовому способі.
12. Відтінки, які вносять у мовлення частки при дієсловах у наказовому способі.
13. Інфінітив у значенні різних способів дієслова.
14. Дієслово як один з основних засобів надання динаміки висловлюванню.

Практичні завдання

Завдання 9. Знайти в газетних текстах приклади використання дієслівних форм зі стилістичною метою.

Завдання 10. Виявити помилки в мовностилістичному використанні дієслів, інші хиби. Виправити речення.

1. Маючи у своєму розпорядженні сильні зв'язки в прокуратурі та податковій адміністрації, в судовій системі, есдеки можуть вирішувати свої бізнес-питання зневажаючи закон і не боючись офіційного розслідування (ВВ. - 2003. - 22 березня).

Практична стилістика української мови

2. Беремо коробку сірників і витягуємо звідти "коробочку" (Х. - 2003. - №2. - С.9).
3. "Загадуйте!" - зрадів Черчилль (ПІК. - 2003. - №30-31. - С.18).
4. Усіх трьох арештували в один день - 15 травня (АГ. - 2003. - 14 серпня).
5. В літаку Френк Ебегнейл, якого конвулювало ФБР, дивиться в ілюмінатор і говорить (СП. - 2003. - 14 серпня).
6. Одного з шанувальників американської співачки Шеріл Кроу арештували за підозрою у переслідуванні зірки (СП. - 2003. - 16 жовтня).
7. Цією зимою ціни на однокімнатні квартири сягнули рекордної позначки - їх не те що купляли, а хапали за 17 тисяч доларів (АГ. - 2004. - 21 січня).
8. У службі охорони "Останкіно" розмовляли про те, що трапилось, категорично відмовилися, аргументуючись "вказівкою зверху" не спілкуватися з журналістами на цю тему (СП. - 2004. - 12 лютого).
9. Слабкі - як Україна - час від часу ставають елементами гри в політиці великих держав (ЛГ. - 2004. - 4 березня).
10. Роздягнувся, зайшов до спальні, підійшов до ліжка, на якому спить дружина, підняв ковдру, дивиться і бормоче (СП. - 2004. - 1 квітня).
11. Найголовніше - справити враження на публіку, а тому треба виступити з настроєм, викластися й емоційно, і професійно. Глядацькежурі голосуватиме за того конкурсанта, якому повірять (Е. - 2004. - 22 квітня).
12. Відтоді й почалися сипатися версії, до того ж - від людей, які не були поруч зі своїм лідером в момент "нападу" (ЛГ. - 2004. - 30 вересня).
13. За словами проректора "Львівської політехніки" Василя Козика, в них також борються з цим негативним явищем (Е. - 2004. - 14 жовтня).
14. Це все нагадувало великий обідній стіл, за яким усі обмінюються враженнями від щойно з'їденої курятини (АГ. - 2004. - 11 серпня).
15. Як-не-як перевага нашоукраїнців над так званим кандидатом від влади є занадто відвертою і не передбачала серйозної боротьби за голоси галицьких виборців (АГ. - 2004. - 25 серпня).
- 16.1 ми небачучи їх, були в закритому приміщенні - це обов'язкова умова: не можна дивитись, як виступають інші (СП. - 2004. - 2 вересня).
17. Але повернімось до пікантного пункту у звинуваченні (СП. - 2004. - 26 серпня).
18. Реаліст: Знову нажруся! (СП. - 2004. - 4 листопада).
19. А такі моменти телевізійники найчастіше й вирізують (АГ. - 2004. - 17 листопада).
20. Перед святами в селі колять свині колії (Е. - 2004. - 23 грудня).

21. Варто тільки відкрити телевізор - і ти відразу попадаєш на кадри насильства (АГ. - 2004. - 8 грудня).
22. Одна не витримала, відплила в кут (СП. - 2004. - 16 грудня).
23. Вам зараз їсти не можна, тому вводять собі шприцом манку (СП - 2004. - 16 грудня).
24. У ньому [рекламному ролику] оголені нижче пояса спортсмени збірної США з "парної гімнастики" на "Троянських іграх" - на подобі Олімпіади - боряться за успіхи на сексуальному фронті (СП. - 2005. - 5 січня).
25. Не рекомендується у цей день віддавати борги - цілий рік розплачуватимеся (СП. - 2004. - 30 грудня).
26. М.Поліщук вважає, що значною мірою життя чинному Президентіві врятувало те, що він, відчувши слабкість, по дорозі додому вирвав з'їджене (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).
27. А її, як згодом з'ясувалося, арештували у 1943 році (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).
28. Батько [М.Хрущов] також майже ніколи не говорив про Брежнєва. Нехай, мовляв, працюють (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).
29. Андрійку, скажи, куди ми потрапимо, якщо сверлитимемо Землю на екваторі (СП. - 2005. - 17 лютого).
30. Тихо падає сніг на долоні і тає (СП. - 2005. - 24 лютого).
31. Потім прізвище Фарє сплило на касеті Марчука (АГ. - 2003. - 1 січня).
32. Я усвідомлюю, що назва "Давайте займемося сексом!" є насамперед провокативною (ЛГ. - 2003. - 16 січня).
33. Господиня наша на всі руки! Все так у роті і тає (СП. - 2005. - 10 березня).
34. "Стій, стріляти будемо!" - "Тільки яйцями не закидуйте..." (АГ. - 2005. - 23 березня).
35. Я ось купив у вас інструмент. В інструкції написано, що з її допомогою можна за день розпилити 5 кубометрів дров, а я, як не стараюся, більше 3 не можу (СП. - 2005. - 24 березня).
36. Капітан витягує з рота цукерку, посміхається, стукає пасажира по плечах (СП. - 2005. - 24 березня).
37. Чоловік із подивом викликає: "Розумний ж у тебе собака!" (СП - 2005. - 31 березня).
38. Сотні кримінальних справ передано до суду, сотні учасників виборчої каруселі арештовані, але все це прості люди, яким заплатили смішні гроші (П. - 2005. - 14 квітня).
39. З рота - факел, голова гудить (СП. - 2005. - 12 травня).

40. Чи варто увіковічувати у бронзі ще живих людей? (Е. - 2005. - 21 квітня).
41. У Католицькій церкві - акт прирахування тієї чи іншої особи до лику блаженних. Беатифікація... (АГ. - 2005. - 18 травня).
- 42.3 поганими зубками такої попи не наїсиш (СП. - 2005. - 19 травня).
43. По-перше, невідомий майстер точного слова, ювелір, скажемо, афоризмів, представляв соціальні низи (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.11).
- 44.1 це при тому, що під час оголошення результатів півфіналу Валтерс, кричучи від радості, зірвав собі голос (ВЗ. - 2005. - 26 травня).
45. Нова опозиція в Україні може замовчати лише в таких випадках: а) У Шуфрича ангіна; б) Шуфрич у в'язниці; в) Шуфрич з ангіною у в'язниці (АГ. - 2005. - 25 травня).
46. Люди труються, кури здихають (АВ. - 2005. - 10 червня).
47. Чи не здадуть нерви і не вискоче він як Пилип з конопель, та не почне демонструвати свої слабкі місця? (П. - 2005. - 9 червня).
48. Ви не бачили цього жажливого костюму? Куди його закинули? (СП. - 2005. - 9 червня).
49. - Оце дякую! Ну, тоді на коня, - вимовив президент, борячись з бажанням зазирнути подарункові у зуби (АГ. - 2005. - 8 червня).
50. На деякий час були арештовані рахунки міськради (П. - 2005. - 16 червня).
51. Знов-таки зрозуміло, що пропонують той товар, який купляють (П. - 2005. - 16 червня).
52. У 2000 році поліція арештувала в одному тільки Лондоні вкрадених або підроблених предметів мистецтва на 22 млн. фунтів (ДТ. - 2005. - 18 червня).
53. Як не даш грошей, то дитину зроблять найгіршою (Е. - 2005. - 30 червня).
54. У 2005 році в цій номінації [найтупіша людина року] боряться: президент США Джордж Буш; праворадикальна письменниця Енн Култер; кандидате президенти США Джон Керрі; колишній президент України Леонід Кучма (СП. - 2005. - 14 липня).
55. У столиці люди всі великі, всі козирні. Як кажуть, не підходи, не підпишу (Е. - 2005. - 14 липня).
56. Своїх дітей я теж виховував суворо, і синові теж припадало від мене (ВЗ. - 2005. - 7 липня).
57. У найближче десятиріччя Україна зможе щороку добувати понад 15 тонн золота, а у подальшому - понад 25 тонн на рік (Е. - 2005. - 21 липня).

58. У вашому сніданку - півкотлети, недоїдена локшина і недопитий компот (СП. - 2005. - 21 липня).

59. Господар увесь вечір якимось дивно поглядає на вас у шпаринку дверей (СП. - 2005. - 4 серпня).

60. Вибори обанкрутять депутатів (АГ. - 2005. - 17 серпня).

61. Нам і справді було цікаво, як сприйме новий україномовний продукт російськомовне населення. І коли сприйняли на ура, я був щиро радий (П. - 2005. - 25 серпня).

62.1, можливо, ніхто й ніколи його більше не згадав, якби старий пошуковий запит не потрапив на очі працівнику обласного Управління карного розшуку майору Володимиру К. (АГ. - 2005. - 31 серпня).

63. Була фотосправа, астрономія, в якій мало хто щось розумів. Та й не дуже намагався (Е. - 2005. - 15 вересня).

Література Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С. 129-130.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.119-142.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.115—124.

Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - 094-110.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С.200-202.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - С.144-153.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.167-168, 178-180, 191-195, 199-200.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.219-242.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.58-59.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С157-161 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С157-160).

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.248-250.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - 0316-330.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либiдь, 1993. - 336 с.

Ващенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. - К.: Пульсари, 2004. - 400 с.

Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посiбник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - 544 с.

Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.

Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.

Медушевський А.П., Лобода В.В. та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.

М'яснянкiна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Пазяк О.М., Кисiль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К: Вища шк., 1995. - 239 с.

Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - 240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997. - 400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001. - 400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969. - 584 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.

Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978. - 128 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.

Ганич Д.І., Олійник І.О. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ—ХХ ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.

Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Довіра, 2001-2003.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (СР).

СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ

I. СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СИНТАКСИСУ. СТИЛІСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПОРЯДКУ СЛІВ У РЕЧЕННІ

1. *Стилістичні можливості синтаксису.* Стилістичні властивості української мови виявляються в її синтаксичній будові особливо яскраво й повно. І лексичні одиниці, і морфологічні засоби повноти своєї стилістичної виразності набувають лише в контексті¹.

Стилістичний синтаксис вивчає можливості найдоцільнішого використання синонімічних варіантів залежно від змісту тексту, від його функціонально-стилістичного призначення, а також із урахуванням завдань тексту та його загальноестетичного спрямування². "У синтаксичному матеріалі стилістика живиться двома основними джерелами: синтаксичною синонімією, наявністю співвідносних варіативних рядів та лексичним наповненням синтаксичних компонентів"³.

Ні в останньому висловлюванні Л.І.Мацько, О.М.Мацько, О.М.Сидоренко, ні в решті досліджень зі стилістичного синтаксису не знаходимо розрізнення синтаксичних синонімів та паралельних синтаксичних конструкцій. Здебільшого всі ці конструкції називають і так, і так в межах того самого посібника⁴. Б.М.Кулик та О.М.Масюкевич зазначають, що синтаксичні засоби мають велике значення для стилістики, яка розглядає їх численні паралельні та синонімічні варіанти з погляду оцінки й добору для того, щоб найкраще передати потрібний зміст⁵. Проте надалі пишуть тільки про синтаксичні синоніми.

¹ Див.: Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.330.

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.201.

³ Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.60.

⁴ Див., наприклад: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.110-111.

⁵ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.253.

Отже, синтаксичний розділ стилістики розглядає синтаксичні синоніми й паралельні синтаксичні конструкції.

Синтаксичні синоніми об'єднуються спільним граматичним значенням, на основі якого їх відносять до тієї чи іншої синтаксичної категорії; вони передають відтінки спільного граматичного значення та мають відтінки спільного експресивно-змістового або функціонально-стилістичного забарвлення (забарвлення може й не бути за стилістичної нейтральності синтаксичних синонімів). Синонімічними можуть бути три основні синтаксичні одиниці: словосполучення, члени речення й речення.

Синонімічними називають два або кілька *словосполучень*, що передають однакові синтаксичні відношення (предикативні, атрибутивні, об'єктні, обставинні) та мають спільні стрижневі слова й однокореневі залежні, відрізняючись способами синтаксичного зв'язку. В українській мові найбільшу кількість синтаксичних синонімів становлять приєднанні дієслівні словосполучення: *стояти під місяцем (проти місяця, при місяці); змокрів від туману (під туманом, за туману, через туман) тощо*.

Синонімічними є такі *члени речення*, які виражено однокореневими словами, що мають різне граматичне оформлення й різні відтінки спільного синтаксичного значення. Ці слова можуть належати до різних частин мови, мати при собі службові слова: *Марія була студентка - Марія була студенткою; Шевченкові думи - думи Шевченка*.

Синонімічними є такі *речення*, які належать до одного типу, являючи собою граматичний і змістовий паралелізм, але розрізняються відтінками спільного граматичного значення, засобами граматичного вираження, стилістичним забарвленням. Емоційно-експресивні відтінки мовлення, його стилістичне забарвлення знерідка виявляються в будові простого речення. Синонімічні зв'язки, зокрема, виникають між розповідним, питальним і окличним (спонукальним) реченнями, між особовим і безособовим реченням: *Сніг замів - Снігом замело'* (Докладніше див. тут тему V).

До паралельних синтаксичних конструкцій належать такі:

- Підрядне означальне речення і дієприкметниковий зворот.
- Підрядне означальне речення і зворот з прикметником.
- Підрядне означальне речення і прикладка.
- Підрядні обставинні речення і дієприслівникові звороти.
- Конструкції з віддієслівними іменниками і підрядні речення.

¹ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.253-254.

- Конструкції з віддієслівними іменниками і речення з однорідними членами.
- Пряма і непряма мова.
- Пряма мова і "ділове відтворення висловлювання".
- Пряма і вільна пряма мова.
- Пряма і невласне пряма мова.
- Пряма і згодна мова.
- Пряма і напівпряма (підрядно-підпорядкована) мова (Докладніше див. тут тему V).

2. *Стилістичні властивості порядку слів у реченні. Прямий порядок слів*-це стилістично нейтральне розташування членів речення. *Непрямий, зворотний порядок слів, або інверсія*, - це стилістично активне розташування членів речення. В українській мові ст.зв. *вільний порядок слів*, тобто всі члени речення можуть міняти своє місце¹. Проте переміщення членів речення спричиняє зміни синтаксичні, змістові та стилістичні. Тобто порядок слів виконує такі функції:

Нсинтаксичну (її ще в деяких джерелах називають граматичною) (*Брат повернувся сонний. Сонний брат повернувся*);

Ізмістову (в інших джерелах - або комунікативна, або семантична) (*Нагородили викладача батька. Нагородили батька викладача*);

Істилістичну (*Ці вислови мені не подобаються. Не подобаються мені ці вислови*).

Порядок слів в українській мові найчастіше виконує стилісл[^]чн^уф[^]нк[^]цію².

Будь-який зворотний порядок слів у тексті має бути функціонально,

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.132; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.204; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.260-261; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.3-5; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.167 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.166-167); Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.425-426; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.448-449.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.260; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.3-4; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.167 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.166-167); Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.425; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.448.

стилістично, естетично виправданим. Невиправдана інверсія призводить др_стилістичних помилок, до спотворення змісту речення.

Здебільшого ознаки прямого порядку слів такі:

. Впідмет передує присудкові;

Иузгоджене означення передує означуваному слову, а неузгоджене стоїть після слова, якого стосується;

Идпддяток стоїть після слова, якого він стосується;

Иобставини залежно від значення та способу вираження можуть стояти перед словом, з яким пов'язуються, і після нього³.

У простому реченні найбільше змістове навантаження має слово, що стоїть на початку (за інверсією) або в кінці речення².

Не можна використовувати інверсії без зміни змісту висловлювання:

1. в реченнях, у яких форма підмета й форма прямого додатка збігаються (форма Зн.в. = формі Н.в.): *"Запорожець"збив КАМАЗ. Успіх несе радість (Радість несе успіх). Любов украла ніч (З пісні).*

2. у т. зв. реченнях тотожності (двоскладних реченнях, у яких обидва головні члени виражені Н.в. іменника): *Собака - мій друг. Мій друг-собака.*

3. в реченнях, у яких один головний член виражений інфінітивом, а другий Н.в. іменника: *Добре вчитися-наше завдання. Наше завдання - добре вчитися.*

4. у реченні з іменника й узгодженого з ним прикметника: *Веселий хлопець* (односкладне речення - номінативне). *Хлопець веселий* (двоскладне речення)³.

Місце *підмета* в реченні перед присудком (у розповідному реченні, коли присудок простий). Але є випадки, коли підмет стоїть після присудка й це не сприймається як інверсія:

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.132; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.204; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.261; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.4-5; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.167 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.167).

² Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.133; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.261; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.5; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.167 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.167).

³ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.6-7.

1. в авторських словах у середині або після прямої мови;

2. в реченнях, у яких підмет означає відтинок часу або явище природи, процес діяльності, а присудок є дієсловом буття, наявності, виникнення, становлення, перебігу дії тощо: *Був весняний день. Настає осінь* (Близькими до цього випадку є речення з фольклорних зачинів, переважно казкових: *Жили собі дід і баба*).

Узгоджене означення за прямого порядку слів стоїть перед означуваним словом. Постпозицію узгодженого означення використовують без експресивно-стилістичного забарвлення в термінах і назвах товарів за класифікації об'єктів (іменник позначає родове поняття, а прикметник видову ознаку): *Кульбаба жовта; Цегла лицьова, рядова, архітектурно-оздоблювальна* (Е. - 2005. - 1 вересня). За наявності кількох означень на першому місці стоїть означення-займенник. Означальні займенники передують іншим, але займенник *самий* стоїть завжди після вказівного займенника. Якщо означення стосується неозначеного займенника, то воно стоїть після нього: *Такий глибокий твір важко оцінити одразу. Тієї самої насаги вони й не мали. Кожен мав щось своє.* Узвичаєним місцем для поширеного означення, вираженого прикметниковим чи дієприкметниковим зворотом, є постпозиція: *Іван, схвилюваний після іспиту, радісно збуджений, показував друзям залікову.* За кількох неоднорідних означень, виражених якісним і відносним прикметниками, першим ставлять якісний (*рідна українська мова*). 3-поміж двох відносних прикметників першим обирають той, який передає вужче поняття (*транскордоннібізнесові зв'язки*).

Неузгоджене означення ставлять після означуваного слова. Проте в мові є звичаєні звороти, в яких неузгоджене означення завжди стоїть перед означуваним словом: *гвардії лейтенант*.

Додаток звичайно стоїть після слова, яке ним керує. Якщо є кілька додатків, то прямий передує іншим: *Ти маєш узяти олівець у Наталі.*

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.133; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.262; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.7-8; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.457.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.133-135; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.262-263; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.8-9; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.430—438; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.471-476.

Непрямий додаток особи в Д.в. здебільшого стоїть одразу після слова, яке ним керує, тобто передує навіть прямому додаткові: *Степан розповідав нам анекдоти*.

Обставини способу дії, виражені якісними прислівниками, здебільшого передують присудкові: *Андрій весело проводить її очима*. Ці обставини, виражені іменниками, за прямого порядку слів стоять після присудка: *Андрій поглянув на неї веселим подивом*. Інші обставини можуть стояти перед присудком і після нього².

Вставні слова вільно розміщують у реченні, але відтінок висловлювання змінюється залежно від місця вставного слова (якщо воно стоїть на початку речення, то стосується цілого речення): *Мабуть, я прийду сьогодні пізно ввечері. Я, мабуть, прийду сьогодні пізно ввечері. Я прийду, мабуть, сьогодні пізно ввечері. Я прийду сьогодні, мабуть, пізно ввечері. Я прийду сьогодні пізно, мабуть, увечері*.

Звертання може займати будь-яке місце в реченні. Проте в питальному реченні воно стоїть здебільшого в кінці: *Що ви робите, хлопці?*

Частки також можуть займати будь-яке місце в реченні, але від їх місця залежить зміст висловлювання. Є препозитивні (*чи, аби, де, що за*) і постпозитивні (*ж, то, бо, но, небудь*) частки³.

Типові помилки в стилістичному використанні порядку слів:

1. Неврахування того, що з переставлянням окремих слів виникають небажані відтинки в значенні та в стилістичному забарвленні висловлювання: *Чимало нарікань у жителів області є на роботу наших автотранспортних підприємств* (ВЗ. - 1997. - 24 грудня).
2. Невиправдана інверсія, яка призводить до спотворення змісту, до двозначності: *Це 16-й пам'ятник жертвам локальних війн на території України* (РЛ. - 1997. - 21 березня); *Отже, ексклюзивний анекдот*

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.135; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.263; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.10; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.442-449; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.468^171.

² Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.263-264; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.10-11; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук. думка, 1973. - С.449-452; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.478-485.

³ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.11-12.

на тему захисту екології від Тоін Гоей" (Е. - 1998. - №16).

3. Використання інверсії в реченнях, у яких форми підмета й прямого додатка збігаються: *Палац Аміна, який штурмував сплещназ КДБ (500 переодягнених в афганську уніформу вояків так званого "мусульманського батальйону)"* (ТП. -1997. -№1).
4. Неврахування того, що від місця вставних слів, часток у реченні залежить зміст, стилістичне забарвлення висловлювання: *Він, на жаль, був здоровим лише протягом року* (РЛ. -1996. -15жовтня); *1 грудня, на саме Романа, запрошував Стефко Оробець усіх видатних Романів до Палацу Мистецтв для забави* (СП. -1997.- №49).

Питання для самоперевірки

1. Стилiстичнi можливостi синтаксису.
2. Синтаксичнi синонiми та паралельнi конструкцiї.
3. Синонiмiя рiзних типiв простого речення.
4. Порядок членiв речення, його змiстове, синтаксичне й стилiстичне значення.
5. Мiсце кожного члена речення за прямого порядку, зокрема за наявностi кiлькох означень або додаткiв.
6. Стилiстична мета й виправданiсть iнверсiї.
7. Можлива двозначнiсть унаслiдок подвiйної залежностi та способи полiпшення тексту.
8. Змiстовi вiдтiнки, що залежать вiд розмiщення вставних слiв, якi не є членами речення.
9. Розмiщення часток, якi виокремлюють або посилюють певнi члени речення.

Практичнi завдання

Завдання 1. Знайти в журналістських текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою непрямого порядку слів у реченні.

Завдання 2. Виявити помилки в стилістичному використанні порядку слів, інші хиби. Виправити речення.

1. Внаслідок знущань судмедекспертиза встановила у загиблого Юрія Мозоли переломи 4-7 ребер, двійний перелом 7 ребра, закритий перелом правої гомілкової кістки (ВЗ. - 2000. - 14 січня).

2. Телішевський бачив, що Мозола перебував у гамівній сорочці з

явно вираженими ознаками повільної смерті, але не вжив заходів щодо надання медичної допомоги і не зреагував на порушення працівниками слідчого ізолятора під час чергування (ВЗ. - 2000. - 14 січня).

3. Якщо за святковим столом із друзями у вас закінчилася випивка, можете разом пожартувати над кимось із гостей (Т-Е. - 2000. - №1).

4. Кожен Новий рік зустрічає по-своєму (МГ. - 2000. - 6 січня).

5. Стрічка відомого еротомана Джона Дайгена є черговою спробою розповісти про перший сексуальний досвід у вигляді легковажної молодіжної комедії (МГ. - 2000. - 6 січня).

6. Нагадаємо, кілька днів тому МВС запросило пана Ахметова "для дачі пояснень" через ЗМІ (АВ. - 2005. - 22 липня).

7. Незважаючи на спотворене обличчя, медики констатують, що В.Ющенко здоровий (СП. - 2005. - 21 липня).

8. Наразі лише олівцем [записує], бо з такими темпами роботи не можна бути впевненим, що відпочити-таки вдасться (ВЗ. - 2005. - 7 липня).

9. Віра Турсі мотивувала необхідність займатися злочинним бізнесом важким матеріальним становищем (СП. - 2005. - 9 червня).

10. Герой погоджується знайти містичні обладунки бога для злочинців, котрі викрали його колишню подружку (П. - 2000. - 6 січня).

11. Конфлікт нібито вже розв'язано, але навряд чи, приміром, у США, аналогічний конфлікт був би настільки ж легко розв'язаний для подальшої кар'єри члена уряду (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.26).

12. А чого б не було вийти на сцену не в купальниках, а голими, і лаятись не англійською, а українською? (СП. - 2000. - №11).

13. Коли переважна кількість санаторіїв у Трускавці належить профспілкам, які практично кинуті напризволяще, - сказав він, - то ніякого курорту не буде (СП.-2000.-№11).

14. У цій історії є декілька до кінця не зрозумілих моментів (ПІК. - 2000. - №9. - С Ю).

15. Знову ж таки, Суркіс, на відміну від Пустовойтенка, пообіцяв провести матч у Львові не на прес-конференції, а особисто голові Львівської облдержадміністрації Степанові Сенчуку (П. - 2001. - 18 січня).

16. Гучний скандал викликала недавня пропозиція Адама Міхніка розмістити музей "Центру проти вигнання", створений у Німеччині, у Вроцлаві (П. - 2002. - 23 травня).

17. Як виявилось, найголовнішою є проблема створення позитивного іміджу влади, до ускладнення якої доклалися противники існуючої влади (ЛГ. - 2002. - 30 вересня).

18. До речі, члени комісії також переконалися в неправомірності заборони відвідувань журналістами засідань виконавчого комітету - ще одного нововведення нинішнього міського голови у "співпраці" з пресою (П. - 2002. - 5 вересня).

19. Зрештою, про все ми вже дізнаємося 7 вересня (П. - 2002. - 5 вересня).

20. З Польщі на святкування Дня міста приїхав танцювальний колектив "Галка" з міста Люблінєць, який разом із тернопільським дитячим зразковим театром танцю "Посмішкою", дасть концерт на Співочому полі (Е. - 2002. - 27 серпня).

21. Коментуючи вищезгаданий конфлікт, інспектор прес-служби Львівського УМВС Олександр Прокурчук зазначив, що заяви журналістів "Антикору" про порушення їх права на свободу слова та політичний тиск є безпідставними, оскільки основною і єдиною причиною звільнення журналістів є розпорядження УМВС України, за яким усі журналісти, що працюють у силових установах повинні бути працівниками цих установ (П. - 2002. - 25 жовтня).

22. А от у клуб новорічної ночі з власного бажання я не піду (МГ. - 2003. - 3 січня).

23. Під час аварії одна з пасажирок загинула, ще троє подорожуючих з пораненнями потрапили в лікарню (ВЗ. - 2003. - 2 січня).

24. Зібралися, щоб підтримати Кім Чен Іра і заявити про вступ КНДР у п'ятдесят шостий рік існування під його керівництвом (НБМ'. - 2003. - 8 січня).

25. 3 січня, вночі, в одній із квартир на вулиці Роксолани у Львові, яка належить 21-річному непрацюючому львів'янину, виявили з вогнепальним пораненням у груди труп 23-річного чоловіка (ВЗ. - 2003. - 6 січня).

26. Він має змінити на посту лідера "оксамитової" революції Вацлава Гавела (1+1. - 2003. - 15 січня).

27. Близько третьої години ночі між Аркушею та його товаришем по чарці спалахнула сварка, під час якої психічно неврівноважений злочинець кілька разів ударив сокирою по голові свого товариша (ВВ. - 2003. - 15 лютого).

28. Боротьба з оргзлочинністю в українському парламенті (ТСН // 1+1. - 2003. - 19 березня).

29. Окремо хочеться сказати про вічного невдачу Карло Анчелотті (в Італії його саме так іменують) (ЛГ. - 2003. - 5 червня).

30. І поки чиновники сперечаються, як ставитися до цього явища,

НБМ - з 1 вересня 2003 року 5-й канал.

сотні тисяч українських вступників вирішують подавати документи не на державну форму навчання, а на платну, мовляв, аби не зайвий раз ризикувати і зберегти свої нерви. Хоч ризик тут також є (П. - 2003. - 22 травня).

31. Іноземні послы скаржилися, що відмовитися від вживання спиртного неможливо під будь-яким приводом (ВЗ. - 2003. - 14 серпня).

32. Комп'ютери атакують віруси (Наш репортер // РЛ [Новий канал]. - 2004. - 2 лютого).

33. Персональний піар-директор гітариста Валерія Бородіна є студенткою московського Інституту іноземних мов, спеціальність лінгвіст (французька й англійська мови) та Київського театрального університету ім. Карпенка-Карого (факультет організації театральної справи). До слова, вона опікується не тільки сольною кар'єрою Гудимова, а й його серцем, що тільки стимулює його творчу потенцію (у його сольному активі вже понад сто пісень) (ВЗ. - 2004. - 8 квітня).

34. Кількість бажаючих львів'ян мати сімейного лікаря зростає (СП. - 2004. - 8 липня).

35. Уже в жовтні цього року українці побачать новий зразок закордонного паспорта, виготовленого ще за досконалішою технологією (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

36. Однак літак, який здійснював чартерний рейс "Відень - Київ", полетів не за маршрутом - не до столиці, а до Львова, де був запланований виступ лідера "Нашої України" перед оперним театром в межах його передвиборчого туру (П. - 2004. - 11 жовтня).

37. Визначені цапи-відбувайли: саме на них спишуть 50-150 тисяч бюлетенів по Києву і Кіровограду, які пропали (СП. - 2004. - 4 листопада).

38. До того ж мова вже не йде тільки про те, що люди з Кремля хочуть тримати у своїх руках важелі в нафтовому і газовому секторі (СП. - 2005. - 21 липня).

39. Мерія планує фарбувати фасади будинків у центрі Львова разом з власниками перших поверхів (СП. - 2005. - 4 серпня).

40. А водночас друкують багатотомну біографію І.Франка Романа Горака та Ярослава Гнатива (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

41. Як, з огляду на це, оцінюєте політику Заходу щодо Путіна, Шрьодера, Ширака (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

Література

Основна

Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.132-135.

- Дорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад шк., 1985.-С.111-124,165-168.
- Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. -С.221-222.
- Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978.-С.201, 204-205.
- Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збiрник вправ з стилістики. - К : Рад шк., 1963.-С.253-270.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.59-60.
- Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української лiтературної мови: Синтаксис. - Львiв: ЛДУ, 1964. - С.3-15.
- Пономарiв О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С. 164-169 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000 -С.164-169);
- Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемнi питання. - К.: Вища школа 1994 - С.5-18.
- Сучасна українська лiтературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973.-С.414-464.
- Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.330-364, 448-491.

Додаткова

- Антисуржик: Вчимося ввiчливо поводитися i правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львiв: Свiт, 1994. - 152 с.
- Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львiв: Свiт, 1993. - 232 с.
- Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збiрник вправ. - Львiв: Вища школа, 1977. - 156 с.
- Бабич Н.Д. Практична стилістика i культура української мови. - Львiв-Свiт, 2003. - 432 с.
- Ващенко В.С. Стилiстичнi явища в українській мовi. - Ч.І. - Харкiв: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис - К • Либiдь, 1993.-368 с.
- Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень. - К.: Рад. шк., 1984 - 128 с.
- Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесностi: стилістика та культура мови. - К.: Довiра, 1999. - 431 с.
- Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складнi випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.

- Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - 208 с.
- Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - 128 с.
- Капелюшний А.О. Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичнi заняття (Навчальний посiбник з курсiв: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львiв: ПАЮ 2003. - 544 с.
- Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.
- Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академiя, 2001. - 240 с.
- Кващук А.П. Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986. - 110с.
- Коваль А.П. Збiрник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.
- Мова сучасної масово-політичної iнформації. - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.
- М'яснянкiна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львiв: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Особливостi мови i стилю засобiв масової iнформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Пазяк О.М., Кисiль Г.Г. Українська мова i культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.
- Погрiбний А.П. Розмови про наболiле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвiта, 2000. - 320 с.
- Пономарiв О.Д., Різун В.В. та iн. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1997. - 400 с.
- Пономарiв О.Д., Різун В.В. та iн. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 2001. - 400 с.
- Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної лiтератури, 2004. - 216 с.
- Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне iнтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань i вiдповiдей. - К.: Просвiта, 2001. - 204 с.
- Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1991. - 312 с.
- Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либiдь, 1994. - 256 с.
- Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мовi. - К.: Рад. школа, 1989. - 135 с.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - 408 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимирська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посібник. - Львів: Видавничий центр ЛНУіМ І.Франка, 2002. - 286 с.

Яцимирська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАІС, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс 1996 - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО" 1999 - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - 144 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста. - Львів: ПАІС, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З. Риторичний словник. - К.: Рідна мова, 1997. - 342 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с.).

Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.

Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка, 1998. - 892 с.

Русский язык: Енциклопедія. - М.: Сов. енциклопедія, 1979. - 432 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993. - 176 с.

Яцимирська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАІС, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

II. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ КООРДИНАЦІЇ ПІДМЕТА Й ПРИСУДКА. УЗГОДЖЕННЯ ОЗНАЧЕННЯ

Можлива координація підмета й присудка граматична та логічна (за змістом).

1. Координація присудка й простого підмета. З простим підметом присудок координується за граматичними ознаками (тобто координується в числі, а в минулому часі та умовному способі й у роді). Коли при підметі є кілька означень, що вказують на різні предмети, а підмет стоїть в однині, то в цьому разі присудок має форму множини (тобто координується за змістом): *Українська й білоруська мова були найбільш занедбані серед слов'янських мов.* Коли ж підмет виражений збірним іменником або мислиться як щось єдине, тоді присудок стоїть в однині: *Українське й польське студентство зустрілося на форумі.*

При підметі, вираженому іменником спільного роду, форма присудка залежить від статі особи¹: *Нарешті прийшов наш гуляка. Нарешті прийшла наша гуляка.* З підметами - іменниками чоловічого роду на позначення професій, посад жінок - присудок координується за граматичними ознаками, а не за змістом: *Касир перерахував гроші* (Речення *Касир перерахувала гроші*-розм.). Щоб уникнути двозначності, при таких іменниках треба вживати ім'я та прізвище, що виконує функцію підмета, й тоді присудок координується за змістом: *Касир Галина Гринишина перерахувала гроші.*

Якщо при загальному іменникові є географічна чи умовна назва, то присудок координується з підметом - загальною назвою: *Газета "Поступ" надрукувала виступ депутата. Місто Львів ніби помолодшало.*

З підметами, вираженими словами *людина, особа, постать* тощо, а також із підметами - збірними іменниками чи іменниками сукупності - присудок координується за граматичними ознаками: *Особа чоловіка встановлена. Волосся переливалося сріблом.*

¹ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.16-17.

² Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.266; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.277-278; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.17.

³ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.17-18.

При підметах, виражених невідмінюваними іменниками або абрєвіатурами, присудок має таку форму, якої вимагає рід і число іменника.

Підмети, виражені займенниками *хто, що*, координують із собою присудок у формі третьої особи однини теперішнього часу, а в минулому часі та в умовному способі *хто* вимагає форми чоловічого роду, а *що* - середнього: *Усі зраділи, а хто й не зрадів, то не показав цього. Що це там таке показалося з-за рогу?* Так само координується присудок із займенниками інших розрядів (неозначеними, заперечними), до складу яких уходить *хто, що*: *Дехто вирішив не приходити на мітинг. Ніщо мене не привабило.*

Проте є випадки т.зв. *зворотної координації* (зворотного узгодження) в реченнях з іменними присудками, за якої на форму дієслова-зв'язки в складі присудка впливає не форма підмета, а форма іменної частини присудка: *Хто були ці люди? Їшло* функції підмета виконують вказівний займенник середнього роду *це*, вказівна частка *то*, координація присудка також зворотна: *Це була видатна постать у нашій культурі.*

Загалом іменна частина складеного іменного присудка (найчастіше іменник чи прикметник) має форму називного або орудного відмінка. "Форми орудного відмінка іменного складеного присудка частіше вказують на ознаку тимчасову, нездійснену, а форми називного відмінка є показником постійної ознаки"². Б.М.Кулик та О.М.Масюкевич уважають, що форма Ор.в. у цьому разі "витіснила в сучасній українській мові називний відмінок іменника"³. Проте значно виразніше, ніж Ор.в., передають тимчасовість ознаки форми Зн.в. з прийменником *за*, що мають значення "замість": *Він їй був за вчителя.* Зв'язка *бути* в теперішньому часі (є) характерна для офіційно-ділового, наукового й почасти публіцистичного стилю. Розмовному ж мовленню зв'язка є не властива. У науковому стилі часто в ролі зв'язки вживають дієслово *становить* та деякі ін. у сполученні зі Зн.в. без прийменника⁴. Не можна в цьому разі використовувати російськомовну *складає*.

При підметі - кількісному числівнику - присудок має форму третьої особи однини, а в минулому часі - форму середнього роду: *Семеро 67-*

¹ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.19-20.

² Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.52.

³ Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.270.

⁴ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.271.

йшло до фінішу. Сім дійшло до фінішу. Кілька дійшло до фінішу. Проте тут можлива й форма множини присудка. Однина наголошує на кількості, множина - на матеріальному складі¹.

Субстантивовані прикметники та дієприкметники у функції підмета координують присудок так само, як і іменники. Якщо субстантивується незмінне слово, то присудок має форму третьої особи однини, а в минулому часі - форму середнього роду: *Це "Ура!"линуло звідусіль.*

У реченні з простим підметом на форму присудка не впливає відокремлений додаток чи інше відокремлення: *Ніхто, крім них, цього не знав*².

2. Координація присудка й складеного підмета. Підмет на кшталт *"брат із сестрою"* координує присудок у формі й однини, і множини. Однина присудка вказує на одного активного суб'єкта дії (власне, тільки він і є граматичним підметом, а іншим іменником чи займенником виражено додаток). Множина присудка вказує на рівноправність двох суб'єктів дії, на їх паритетну участь у виконанні дії: *Брат із сестрою пішов у театр. Брат із сестрою пішли в театр.* Коли до складу таких підметів як перший компонент уходить особовий займенник, *ти, він,* тоді присудок має стояти в однині: *Я зі Степаном пішла в театр. Ти з Оксаною пішов у театр.*

З підметом, що складається *із числівника та іменника,* присудок координується в однині й у множині (Це не стосується тільки тих числівників, які закінчуються на *один*: *П'ятдесят один чоловік працював у полі. П'ятдесят одна особа працювала в полі*). Однина присудка наголошує на кількості предметів, а множина - на дії. При іменниках, які позначають назви істот, здебільшого присудок має форму множини, а при іменниках - назвах неістот - форму однини. Якщо до складу підмета входять числівники до десяти (крім *один*), то присудок частіше має форму множини. Коли використовують числівники на позначення великої кількості, переважає присудок у формі однини. Коли при числівнику є слова *років, літ* або слова *лише, тільки, всього,* присудок має форму однини; коли при підметах є постпозитивні означення (зокрема, займенник *всі*), присудок має форму множини.

Форму однини має присудок, коли числівник у складі підмета вказує

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.136; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.20.

² Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.20-21.

на приблизну кількість (уживається зі словами на кшталт *більше, менше, близько, понад* тощо): *Близько тридцяти студентів склало іспит на "відмінно".*

Числова частина підмета може бути виражена іменником із числовим значенням (ряд, низка, частина, більшість, меншість, юрба, решта тощо), тоді присудок також має форму однини: *Більшість студентів склало іспит на "відмінно".* Форма однини обов'язкова, коли при іменнику з кількісним значенням є узгоджене означення або в складі підмета є іменник на позначення абстрактного поняття. Множину тут маємо тоді, коли:

1. друга частина підмета є багатоеlementною (*Більшість студентів, аспірантів, викладачів прийшли на мітинг*);

2. присудок віддалений від підмета (*Більшість студентів, які прийшли на мітинг, проголосували за текст ухвали*);

3. присудки однорідні (*Більшість шахтарів не підтримали профспілкових лідерів і не розпочали страйку*)³.

Складений підмет може бути виражений словосполученням. Якщо в ньому нема слова у формі Н.в., з яким координується присудок, то присудок стоїть у третій особі однини, а в минулому часі - в середньому роді: *"Ой не ходи, Гоцю, та й на вечорниці" йде (йшло) на сцені вже другий сезон.* Якщо в словосполученні є два іменники в Н.в., то треба додавати слово з родовим значенням, з яким і координувати присудок: *Роман "Війна і мир" екранізований декілька разів.* При підметах - словосполученнях *один одного, один за одним* тощо - присудок може мати форму й однини, і множини: *Один одного вчить. Один одного вчать*⁴.

3. Координація присудка й однорідних підметів. За наявності узагальнювального слова присудок координується з ним. При однорідних підметах (без сполучників), виражених формою однини, присудок

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.136-137; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.235; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.279-282; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.20.

² Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.235; Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.277; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.23.

³ Див.: Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - С.279; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.23-24.

стоїть у множині або в однині (за прямого порядку слів - у множині). Множина присудка обов'язкова за прямого порядку слів при підметах - назвах осіб: *Іван, Петро пішли додому*. З підметами - назвами неосіб - присудок координується за змістом або з найближчим підметом: *Сатира, гумор виявляються (-ється) в тексті*. Ті самі правила регулюють і випадки, в яких підмети вжито з єднальними сполучниками. Якщо перед однорідними підметами є означення, виражене займенником *кожний*, то присудок має форму однини: *Кожний студент, аспірант має пам'ятати про це*. За непрямого порядку слів зазвичай використовують форму однини (навіть тоді, коли один з підметів має форму множини). При однорідних підметах, ужитих із єднальним сполучником *ні...ні*, присудок може мати форму й однини, і множини.

Якщо використано розділові сполучники, то присудок має форму однини: *Іван чи Петро пішов додому раніше*. Якщо підмети при цьому виражені іменниками різних родів або чисел, то присудок має форму множини: *Іван чи Галя пішли додому раніше*.

За використання протиставлених сполучників присудок координується в числі й роді з найближчим підметом (*Прийшов Іван, а згодом усі його брати*); якщо при підметі є заперечна частка *не*, то присудок координують з реальним суб'єктом, дія якого стверджується: *Нарис, а не стаття став предметом аналізу*.

4. Узгодження означення та прикладки з означуванним словом. Здебільшого означення узгоджується в роді, числі й відмінку з означуваним словом. Іменники *особа, персона*, назви професій узгоджуються за граматичним принципом: *Наталія Сергіївна - наш директор. Степова - молодий професор*. Інколи означення стосуються прізвища, тому й узгоджуються з ним: *Горезвісна доцент Н.Андрєєва не може "поступатися принципами"*.

При однорідних членах означення, яке стосується двох іменників, може стояти в однині й у множині. Однину використовуємо тоді, коли за змістом ясно, що означення пояснює два іменники. Якщо ці іменники належать до різних родів, то означення узгоджується з найближчим іменником: *Наша сатира й гумор. Українська преса й радіо*.

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.138-140; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.24-26; Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - С.159-160.

² Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.266; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.26.

При одному іменникові може стояти кілька означень. Якщо вони перелічують різновиди предметів, то іменник може мати форму й однини, і множини. Однина іменника:

Н вказує на зв'язок означуваних предметів, зокрема термінологічний, на їх семантичну близькість (*доконаний інедоконаний вид*);

В уживається, коли означення поєднані протиставними чи розділовими сполучниками (*дубовий або буковий листок; дубовий, а не буковий листок*);

Н уживається здебільшого при означеннях, виражених займенниками або порядковими числівниками (*третій і четвертий курс; твій і мій друг; той і цей комп'ютер*).

Множина іменника підкреслює наявність декількох предметів, істот, зокрема й за вживання порядкових числівників: *Гарний і розумний хлопці. Перший і другий призи*. При постпозитивних означеннях іменник стоїть у множині: *роди чоловічий і жіночий; комп'ютери перший і другий; зошити той і цей*.

Прикладка з означуванним словом узгоджується у відмінку, коли це:

1. чоловічі чи відмінювані жіночі прізвища (*студентові Петренку, студентці Петришиній*);

2. назви населених пунктів (крім складених назв та вживаних нечасто іншомовних назв маловідомих населених пунктів) (*до міста Львова, але до міста Кривий Ріг, до міста Аахен*).

Не узгоджуються у відмінку: і

1. назви станцій (*до станції Львів*);

2. назви гір, островів, мисів, озер та ін. (*до гори Говерла, на острові Куба*);

3. умовні назви (газет, книг, готелів, суден, підприємств тощо) (*до готелю "Космос", на шахті "Гігант", газеті "Поступ"*);

4. астрономічні назви (*на планеті Земля*);

5. офіційні назви держав чоловічого роду (офіційні назви держав жіночого роду здебільшого узгоджуються) (*до Республіки Парагвай, до Ісламської Республіки Пакистан, до Князівства Ліхтенштейн, але до Республіки Франції, до Республіки Польщі, до Республіки Куби*).

¹ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.28-30.

² Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.273-274, 284, 286; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.30-31.

Типові помилки в координації підмета й присудка, в узгодженні означення:

1. Координація присудка не з підметом, вираженим загальним іменником, при якому є географічна чи умовна назва, а з цією назвою: *3 червня, о 21.10, на 640-му кілометрі автодороги Київ-Чоп вантажівка КрАЗ-256, що належить ремонтно-будівельній дільниці рівненського управління нафтопроводу "Дружба" зіткнувся з автомобілем ВАЗ-2107, який рухався у зустрічному напрямку (Тії. -1997. -№1); Місто Львів прикрасився до свята (РЛ. - 1997. - 22 серпня).*
2. Поєднання присудка з підметом, вираженим невідмінюваним іменником іншомовного походження, без урахування особливостей визначення роду й числа іменника: *Тріо "Крайня хата" намагалися бути схожими на тріо "Либідь" (МТ.-1998. - №3-4); Журі визначили переможців конкурсу (РЛ. - 1997.- 27 серпня).*
3. Неправильна координація присудка з підметом-аббревіатурою: *Зіншого боку, коли б він сам не звернувся до західного світу і не "здав" деталі, то ми ніколи так і не довідалися б, що замовником було КДБ (МГ. - 2000. - 13 січня).*
4. Координація з підметом, вираженим займенником хто або що, присудка-дієслова не у формі третьої особи однини теперішнього часу: *Багато хто із знайомих обминають його, цураються (ВЗ. - 1998. - 9 січня).*
5. Порухення норм координації присудка-дієслова в минулому часі з підметами-займенниками хто, що: *Що і хто уповноважило керівництво Львівської залізниці вирішувати замість Кабінету Міністрів та всіх міністрів-силовики, яка саме допомога потрібна? (ТП. - 1998.-№3).*
6. Координація присудка не з простим підметом, а з відокремленим членом речення, який ужито при ньому: *Початок зустрічі, точніше, перші три хвилини гри, були за господарями (СП. - 1998. - №32); І ця цінність - сім 'я і родинні стосунки, - важливі для усіх наших читачів, якими б різними вони не були в повсякденному житті (СП. - 1997. -№52).*
7. Уживання присудка у формі множини при підметі - особовому займенникові я, ти, він: *Я з гуртом ентузіастів зібрали гроші й купили першу любительську відеокамеру (СП. - 1998.-№9).*
8. Уживання присудка у формі множини при підметі-числівникові, який указує на приблизну кількість: *Сьогодні містом їздять понад двісті маршруток, завдяки чому отримали роботу півтори тисячі чоловік (Д. - 1998. - 12 лютого).*

9. Уживання присудка у формі множини при підметі, числова частина якого виражена іменником ряд, низка, частина, більшість, меншість тощо: *Більшість підприємств простоюють (СП. - 1998. - №2).*
10. Форма однини присудка при підметах, у яких друга частина багатоеlementна, або при однорідних підметах, або тоді, коли присудок віддалений від підмета, чи тоді, коли присудки однорідні: *Незважаючи на досягнутий раніше компроміс, частина депутатів від опозиційної Соціал-демократичної партії Німеччини, а також деякі представники Вільної демократичної партії Німеччини, які входять до правлячої коаліції, виступила проти закону про електронне прослуховування (ВЗ. - 1998. - 23 січня).*
11. Форма множини присудка за наявності між однорідними підметами розділових сполучників: *Іноді чиясь думка або жарт дарують новий погляд на проблеми (Т.-1998. -№7).*
12. Неузгодження означення з означуваним словом: *Саме через неї, рідненької, на Різдво відбулося найбільше нещасних випадків (СП. - 1998. - №1); Відповідно, його нове творіння аналітична програма '7 днів"-трансляватиме УТ-1 (СП. - 1997.-№51).*
13. Розміщення постпозитивного звороту не одразу після іменника, який він пояснює: *Пізнати його було неможливо. Тіло без голови і, як вважає місцевий судмедексперт, спеціально оброблений хімічними речовинами для того, щоб прискорити його розклад (ЛТ. - 2000. - 17 листопада).*
14. Форма називного відмінка іменника-прикладки, що є назвою населеного пункту (крім складених назв), при означуваному слові - загальній назвіуформі непрямого відмінка: *23 січня у Перемишлянський райвідділ міліції звернувся В., мешканець с.Болотня (СП. - 1998. - №3); У містечку Плоцьк мешкають її родичі з боку батька (СП. - 1998. - №6); Житель селища Зимної Води, що на Львівщині, Степан Іванович Волощуку 67 років зробив майже героїчний вчинок (Е. - 1998. - №5).*
15. Узгодження у відмінку назв планет, гір, островів, озер тощо та умовних назв-прикладок з означуваним словом-загальним іменником: *Омолоджені інопланетянами пенсіонери-земляни з будинку престарілих вирішують відвідати свою рідну планету Землю (ТП. -1998. - №2).*

Питання для самоперевірки

1. Стилiстичне використання координації підмета й присудка.
2. Граматична та логічна координація підмета й присудка.

3. Координація присудка та простого підмета, вираженого, зокрема, іменником спільного роду; іменником-назвою професії чи посади жінки; загальним іменником, при якому є власний - географічна назва; поєднанням двох загальних іменників різного граматичного роду.
4. Координація присудка та простого підмета, вираженого складноскороченим словом або невідмінюваним іменником іншомовного походження.
5. Координація присудка та підмета, вираженого особовим, питально-відносним займенником, числівником, субстантивованим незмінним словом.
6. Координація присудка й складеного підмета, зокрема підмета на кшталт "брат із сестрою"; підмета, до складу якого входять числівник та іменник; підмета - збірного іменника з кількісним значенням; підмета - нерозкладного словосполучення.
7. Випадки узгодження зв'язки з іменною частиною присудка. Значеннєві відтінки, які вносять у висловлювання називний та орудний відмінки іменника в складеному присудку.
8. Координація присудка й однорідних підметів, зокрема з урахуванням сполучника, заперечної частки, прямого порядку членів речення чи інверсії.
9. Узгодження означення при іменниках - однорідних членах. Одна чи множина іменника при кількох узгоджених з ним означеннях.
10. Узгодження в непрямих відмінках прикладок - назв населених пунктів.

Практичні завдання

Завдання 3. Знайти в газеті приклади вдалого використання зі стилістичною метою різних варіантів координації підмета й присудка, узгодження означень.

ЗавданняЛ. Виявити помилки, пов'язані з відхиленнями від норм координації підмета й присудка, від правил узгодження означення (прикладки) з означуваним словом. Знайти інші помилки. Виправити речення.

1. В багатьох людей все ж закрадалася думка, що глибока віра підкріплена практичними діями і горіння, яке випромінювала Прем'єр-міністр, мала продовжуватися, незважаючи на всі ці негаразди, які активно розкручувалися в оточенні президентської команди (НБ. - 2005. - 22 вересня).

2. На минулих парламентських слуханнях пролунав немислимий ще донедавна виступ, де вельмишановна президент Львівського форуму видавців попросила: не треба нам пільг, дайте нам можливість існувати в нормальному конкурентному середовищі (ПІК. - 2003. - №5. - С.31).

3. Акції протесту матимуть зовсім іншу філософію - вулиця разом з опозицією вирішуватимуть "питання про владу" (ПІК. - 2003. - №5. - С.13).

4. Ні, ті, хто таке роблять, - не щадять (ЛГ. - 2003. - 26 червня).

5.11 серпня у селі Сілець із проникаючим ножовим пораненням грудної клітки виявлено Василя М. (ЛГ. - 2003. - 13 серпня).

6. Унікальний випадок стався у с. Сморгва, що на Рівненщині (АГ. - 2003. - 14 серпня).

7. Економіка, культура фактично залишаються російськими. За формою вони буцїмто українські, державні, а за змістом - якимось аморфним утворенням (ВЗ. - 2003. - 21 серпня).

8. Днями у селі Топільниця Мостиського району Львівської області від блискавки загинув 18-річний Андрій Бурковський: це трапилось, коли він їхав на коні. Водночас у селі Тростянець Миколаївського району та в селі Божа Воля Яворівського району розряд блискавки спалив дахи будівель (ВЗ. - 2003. - 21 серпня).

9. За кордоном працюють велика кількість наших співвітчизників (ЛГ. - 2003. - 30 грудня).

10. Кучму нетреба залучати до політреформи, бо він і так до неї залучений як найбільше у ній зацікавлений (П. - 2004. - 22 січня).

11. Андрій Корчинський разом з головою Всеукраїнської асоціації українських профспілок Яковом Ухачем вважають, що до кожної ділянки траси у Львівській області необхідно приставити відповідального за неї працівника обласного управління Державтоінспекції (Р - 2003. - 18 вересня).

12. В парламенті більшість депутатів вдягають маски (АГ. - 2004. - 21 січня).

13. Сама ж недобросовісна бухгалтер має чималий досвід роботи, вона пропрацювала головним бухгалтером не на одному приватному підприємстві міста Львова (СП. - 2004. - 29 січня).

14. Автор Сімейного кодексу переконана, що для чоловіків це буде негативним стимулом для корекції своєї поведінки (СП. - 2004. - 22 січня).

15. Як уже інформувала "Газета" в учорашньому числі, на дорозі біля села Ясенів Золочівського району поблизу автозаправної станції співробітники ДАІ зупинили автомобіль "Ауді" (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).

Б.

- 1.- Про що "Подорож"? - запитала кореспондент "ВЗ" Марину Курсанову перед її від'їздом у Москву (ВЗ. - 2004. - 29 січня).
2. Наразі найбільше роботи випаде її модельєрові, яка повинна буде гідно вбрати українську зірку [Руслану Лижичко] для презентації нового кліпу і пісні у Туреччині та інших країнах, а також власне на конкурс і для візитів у посольства (ВЗ. - 2004. - 29 січня).
3. "Таліта Кум" готуються до весілля (Е. - 2004. - 5 лютого).
4. В цьому контексті варто наголосити, що Януковича дуже активно виштовхують в президенти саме СДПУ(о), в той час як відомо, що між есдеками і донецькими існує доволі серйозний антагонізм (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
5. Але найабсурдніше в цій ситуації те, що конфіскацію майна залишили чинним (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
6. Із 1 січня у Франківську половина платників єдиного податку зникли (ЛП-2004. - 19 лютого).
7. Дехто з потерпілих, спілкуючись зі слідчими, згодом відзначали, що на спідометрах легковиків було зафіксовано лише по 300400 додаткових метрів, які встигли проїхати на машині після свого зникнення (ВГ. - 2004. - 30 січня).
8. У статті, наприклад, сказано: у 1932-33 роках мільйони українців були заморені голодом, організований євреями з почуття помсти (СП - 2004. - 19 лютого).
9. Будь-яке ремесло, в тому числі і політика, повинні робитися чистими руками (АГ. - 2004. - 18 лютого).
10. Ті, хто сподівалися саме на такий сценарій, дещо прорахувалися (ЛГ. - 2004. - 4 березня).
11. Уперше його визнали гідним цієї честі в 1994 році, як сценарист фільму "Небесні створіння" (СП. - 2004. - 4 березня).
12. Членів цієї банди міліціонери також затримали у Рівне та Києві (СП. - 2004. - 11 березня).
13. Зокрема, як повідомив інтернет-видання "Форум", 4 березня Дзержинський суд Санкт-Петербурга розглядав позовні заяви чотирьох будівельних компаній, що звинувачують А.Волочкову в несплаті грошей за ремонт її квартири на Італійській вулиці Санкт-Петербурга (СП. - 2004. - 18 березня).
14. Одна з ваших викладачів казала, що балерини - жорстокий народ (ВЗ. - 2004. - 25 березня).
15. Багато хто, коли вперше побачив екрані [так у тексті] рідного те-

В.

- левізора не то бабу, не то хлопа, подумав, що це якийсь "Аншлаг", і переклацнули канал (АГ. - 2004. - 24 березня).
1. Навчання повинно приносити моральне задоволення і давати впевненість у завтрашньому дні (П. - 2004. - 25 березня).
  2. А потім, чого гріха таїти, більшість мешканців України до шароварщини на сцені (а цим перенасичені всі урядові й неурядові примітивні концерти) ставляться доволі скептично (АГ. - 2004. - 24 березня).
  3. Я з гордістю наводила приклад міста Львів, де державні службовці були цілком доступні для спілкування з громадянами (ЛГ. - 2004. - 15 квітня).
  4. Тут [на Сході й Півдні України] потенційно лідер соціалістів на голову вище свого колеги Ющенко (АГ. - 2004. - 7 квітня).
  5. Щоправда, сама народний депутат від наданої їй як учаснику кримінального судочинства охорони відмовилася, як, однак, і від розмови зі слідчими, що ніяк не сприяло просуванню справи (СП. - 2004. - 15 квітня).
  6. Те, що відбулося з паном Соросом в Україні, ганебно (ВЗ. - 2004. - 22 квітня).
  7. При цьому він запропонував здійснити кадрові зміни в керівництві Закарпатської області та міста Мукачеве (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).
  8. Решта представників більшості не брали участі в голосуванні (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).
  9. Натомість на поіменне виявлення нелюбові до Віктора Медведчука більшість депутатів не ризикнули (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).
  10. Таку позицію сприймають ряд політиків "другої хвилі" (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).
  11. Мукачево повинно бути знищено (АГ. - 2004. - 28 квітня).
  12. Тому кореспонденту "СП", яка поспішала на потяг, після закінчення першого тайму, щоб вийти зі стадіону, довелося перелазити через огорожу (СП. - 2004. - 6 травня).
  13. А от над чим можна було вдосталь посміятися, то це над тим, що новий прес-секретар Януковича вирішила розпрощатися з практикою заготовки необхідних питань для прем'єра (АГ. - 2004. - 12 травня).
  14. Бондаренко стверджує, що те свавілля, яке було в Мукачевому, за задумом організаторів плану, повинно повторитись на довиборах в Одесі, Житомирі та на Полтавщині (П. - 2004. - 20 травня).
  15. Щоправда, у нашому випадку перемога - це лише початок. Початок довгої та копіткої роботи над проведенням 50-го ювілейного конкурсу

"Євробачення-2005", яке відбудеться у Києві (АГ. - 2004. - 19 травня).

Г.

1. Перший злочин, а це був розбійний напад, група скоїла у селі Новосілки Буського району (СП. - 2004. - 20 травня).

2. Найжорстокіший злочин мав місце у м. Кам'янка-Бузьку (СП. - 2004. - 20 травня).

3. Під час скоєння кількох розбійних нападів (у м. Кам'янка-Бузьку, с. Запитові, с. Кизлів), бандити зв'язували батьків, а до їх неповнолітніх дітей підставляли ніж, погрожуючи, що відріжуть палець, вухо, якщо батьки не зізнаються, де заховані гроші, золото (СП. - 2004. - 20 травня).

4. Тепер на них можна побачити вивіски "Ремонт взуття", "Бар", "Кафе", - розповідає одна з вихователів (Е. - 2004. - 5 серпня).

5. Ми проводимо в місті Черкаси день баскетболу (АГ. - 2004. - 22 вересня).

6. У селищі Куйбишеве в Запорізькій області в ставок потрапили стічні води, внаслідок чого загинуло близько 30 тонн риби (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

7. "Він посварився з усіма консультантами, зокрема із зятем Віктором Пінчуком, які напоумили його не робити цього кроку", - заявила лідер БЮТ (ЛГ. - 2004. - 12 жовтня).

8. Лише раз бачив, як водій вигнала з трамвая циганчука (П. - 2004. - 14 жовтня).

9. Хто кого дурить: ми Європу чи вона нас? Відповідь журналіст "Високого Замку" шукала у Брюсселі (ВЗ. - 2004. - 19 серпня).

10.1 лише англійці називають його [символ @] правильно - "at", "commercial at". Остання назва, до речі, і є офіційним відповідно до міжнародної таблиці символів (ВЗ. - 2004. - 26 серпня).

11. По-іншому й бути не могло: "прості люди", як називає нас президент, цілком логічно міркують, що винуваті у "стабільності" й "паростках процвітання" влада загалом (ЛГ. - 2004. - 26 серпня).

12. Його випереджав навіть лідер прогресивних соціалістів Наталія Вітренко (П. - 2004. - 20 серпня).

13. Чимала частина американців навіть не мають уявлення про те, що там відбувається! (СП. - 2004. - 26 серпня).

14. Багато хто готовий переглянути свої позиції й навіть політичну орієнтацію, однак поки що перебувають у режимі очікування (АГ. - 2004. - 15 грудня).

15. Послідовний керівник Соцпартії Мороз виявився ціннішим Ющенку, аніж радикально налаштована лідер БЮТ (СП. - 2004. - 16 грудня).

Г.

1. Ніхто цим народом управляти не зможе, якщо будуть проігноровані віра людей у вищу справедливість, яка може бути сьогодні в Україні (АГ. - 2004. - 8 грудня).

2. Точилася гостра боротьба за крісло мера міста Мукачеве між представником СДПУ(о) та "нашоукраїнцем" (СП. - 2004. - 30 грудня).

3. Сама Зонтагуже з початку 1970-х стала відома зв'язком із знаменитою фотографом Енн Лейбовіц (ЛГ. - 2005. - 5 січня).

4. Коли Юрія Дячука-Ставицького тільки призначили виконуючим обов'язки головного тренера львівських "Карпат", то більшість вважали, що це тимчасове призначення (СП. - 2005. - 13 січня).

5. Усі, хто були сильними у революції на граніті, в акціях "Україна без Кучми" і "Повстань, Україно", далі залишаються поза реальною політикою (АГ. - 2005. - 11 травня).

6. Більшість членів СДПУ(о) за кучмівських часів звикли працювати в умовах тотального успіху та постійних кар'єрних здвигів (ЛГ. - 2005. - 3 березня).

7. Третина українців вважають, що Кучму потрібно притягнути до відповідальності (СП. - 2005. - 10 березня).

8. Творча інтуїція краще за акушерський довідник (АГ. - 2005. - 16 березня).

9. Один відсоток англійських сімей не мають ні мобільного, ні звичайного телефона (СП. - 2005. - 24 березня).

10. Хоча статистика свідчить, що осіб, яким понад 77 років (вік наймолодшого нині ветерана) на мільйон ніяк не тягнуть (П. - 2005. - 7 квітня).

11. Не потрібно красти шмат м'яса у такого ж голодного, як і ти. Хоча міністр не була готова до справ, які на неї звалилися (АГ. - 2005. - 20 квітня).

12. Учора на засіданні Кабміну Юлія Тимошенко озвучила ідею про необхідність побудови нафтопереробного заводу в місті Броди Львівської області (ЛГ. - 2005. - 28 квітня).

13. Нині він перебуває у виправній колонії посиленого режиму в місті Дрогобич, зовсім недалеко від рідного села (ЛГ. - 2005. - 5 травня).

14. "Це можуть бути пектини - речовини, які містяться в желе, зокрема в червоній і чорній смородині, терені", - каже спеціаліст, наукові розробки якої використовують судмедексперти не лише в Україні (ВЗ. - 2005. - 28 квітня).

15. Кайлі Міноуг хвора на рак. Таку заяву зробила менеджер співачки (П. - 2005. - 19 травня).

Д

1. З рештою? А решта почекають (АГ. - 2005. - 9 березня).
2. У документах, які отримує Президент, тільки частина є постійними за тематикою, як-от моніторинг преси чи бюджетні питання (Е. - 2005. - 12 травня).
3. Емпіричним наслідком цих та інших подібних процесів повинно стати розширення електоральної бази основних політичних гравців (Укр+. - 2005. - №4-5. - С. 13).
4. Або, інакше, значна частина громадян не визнають їх "антигероями" (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.13).
5. Проте картельні змови - річ цілком суб'єктивна і в кожній країні спрацьовувала по-різному (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.4).
6. Путята і Бушата - східний і західний стратегічний партнери (Укр+. - 2005. - №4-5. - С. 34).
7. Дехто вважає, нібито нестриманістю емоцій український прем'єр продемонструвала відстоювання авторитету держави перед росіянами, інші переконані, що політик таким чином укотре використала нагоду розійтися з главою держави різними шляхами і почати власну гру (ЛГ. - 2005. - 26 травня).
8. Після невеличкого фуршету всіх запросили потанцювати у готелі на воді-саме там святкували 11 річницю весілля родина Кіркорова-Пугачової (АГ. - 2005. - 25 травня).
9. Скажімо, прочитають столичний "безсмертник" губернатор Миколаївщини Садиков, Чернігівщини - Атрошенко, Житомирщини - Жебрівський тощо і дізнаються, що уряд Тимошенко насправді є урядом Ющенко, а заяви Костенка мають викликати "жаль і здивування" (АВ. - 2005. - 10 червня).
10. Має значно зрости кількість курсантів, відкритися нові спеціальності (ВЗ. - 2005. - 9 червня).
11. Починаючи пошуки зниклих, міліціонери дізналися, що 36-річна директор фірми "Квазар" Л.Кушинська справді взяла на себе продаж будинку Дрождаля (ВЗ. - 2005. - 9 червня).
12. Ця установа стало епіцентром формування конфліктів (ДТ. - 2005. - 11 червня).
13. Дотримуються думки, що події в країні розвиваються в правильному напрямі, понад чверть (28%) населення Південного та майже чверть (24%) - Східного регіону. Протилежну точку зору мають близько половини опитаних у Східному регіоні (49%) і трохи менше - у Південному (45%) (ДТ. - 2005. - 11 червня).

14. Цілковиту підтримку дій Кабінету міністрів висловили понад чверть опитаних (28%) (ДТ. - 2005. - 11 червня).
  15. За кордоном працюють близько п'яти мільйонів українських громадян (ДТ. - 2005. - 11 червня).
- ..
1. Все, що тимчасово, не повинно стосуватися кохання (ВЗ. - 2005. - 23 червня).
  2. Молодим людям від 18-ти до 25 років пропонується безкоштовні квитки на тривале феєричне шоу (СП. - 2005. - 7 липня).
  3. Сусід по кімнаті зі сміхом згадує, що приїзд Луценка з рідної Рівненщини решта мешканців кімнати чекали з нетерпінням (ЛГ. - 2005. - 14 липня).
  4. Уродженець міста Переяслава-Хмельницький Київської області, живе у Києві (ВЗ. - 2005. - 7 липня).
  5. Львівський університет ім. І.Франка. На площі перед ним ще недавно було сотні студентів, абітурієнтів та їхніх батьків (П. - 2005. - 14 липня).
  6. Шість місяців України після майдану зробили скептиками багатьох із таких, хто стояли там (ЛГ. - 2005. - 21 липня).
  7. Всеукраїнський фестиваль рок-музики "Тарас Бульба" у місті Дубно ще раз довів, що в Україні є талановиті виконавці та якісна музика (П. - 2005. - 21 липня).
  8. Те, що сьогодні оплата праці освічених людей в кілька разів менше, ніж людей без освіти, є результатом радянської спадщини (П. - 2005. - 21 липня).
  9. На це підприємець відповіла, що такої суми не має (АГ. - 2005. - 10 серпня).
  10. Транспортування шатла Discovery на спецпітаку Boeing-747 з військової бази "Едвардс" у Каліфорнії, де він здійснив посадку, у порт постійної прописки - космодром на мисі Канаверал - обійдуться приблизно в 1 млн доларів (СП. - 2005. - 11 серпня).
  11. Я хочу подякувати тодішньому керівництву Червоноградського УВС, яке також заявили про те, що вони не будуть виконувати накази путчистів (ВЗ. - 2005. - 18 серпня).
  12. Отож сподіваємось, усе будуть гаразд, усі голоси буде зараховані (П. - 2005. - 25 серпня).
  13. Урешті, після тривалих дискусій прем'єр дала відмашку: деприватизації не буде! (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.6).
  14. Сам Тарас Батенко у коментарі ГАЗЕТІ зізнався, що він є ворогом (АГ. - 2005. - 14 вересня).

15. Перед цим польотом було два пробні запуски, обидва невдалі (Е.-2005.-15 вересня).

Література Основна

Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С. 136—140.

Дорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985.-С.156-164.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978.-С201-222.

Кулик Б.М., Масюкевич О.М. Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963.-С.270-283.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.52.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис.-Львів: ЛДУ, 1964.-С.16-36.

Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - С.19-35.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посібник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ.-Львів: Вища школа, 1977.-156 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003.-432 с.

Вашенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. - К.: Либідь, 1993.-368 с.

Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень.-К.: Рад. шк., 1984. - 128 с.

Дудик П.С Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - 368 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980. - 208 с.

Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення.- К.: Вища школа, 1985. - 128 с.

Капелюшний А.О. Стилістика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилістика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003.-544 с.

Караванський С Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський С Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Кващук А.П Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986. - 110с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук. думка, 1979.-252 с.

М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

Погрібний А.П Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - 248 с. (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 248 о).

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - 240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 о

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.

Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либідь, 1994. - 256 с.

Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - 585 с.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - 496 с.

Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. - К.: Рад. школа, 1989. - 135 с.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - 408 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимірська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посібник. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім І.Франка, 2002. - 286 с.

Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Ганич Д.І., Олійник І.О. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибиц С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - 144 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка, 1998. - 892 с.

Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (СО).

III. ВАРІАНТИ ФОРМ, ПОВ'ЯЗАНІ З КЕРУВАННЯМ

1. Синонімія варіантів форм керування. Значення відмінкових форм. Багатьом дієсловам властиве подвійне керування - безпосереднє (безприменникове) й опосередковане (применникове). Тоді кожна конструкція передає інше значення: *Довідався це. Довідався про це. Написав конспект. Написав у конспекті.* Інколи керовані відмінки близькі за значенням, тобто йдеться про взаємозамінні, синонімічні конструкції: *Лист матері. Лист до матері. Передає тобі. Передає для тебе. Кинув спис. Кинув списом.*

При цьому кожний відмінок уносить свої відтінки в зміст висловлювання:

- г' Зн.в. без применника вказує на об'єкт дії, на її суть.
- ^ Зн.в. з применником вказує на об'єкт, але тільки в цілому.
- ^ Зн.в. без применника вказує на об'єкт, що повністю зазнав певної дії-
- ^ М.в. з применником в (у) вказує на частковість.
- ^ Д.в. вказує на безпосередність дії, на більше наближення предмета, ніж Р.в. з применником *для*.
- ^ - - ^ применником вказує на опосередкованість дії, на віддаленість предмета.
- * Ор.в. вказує на знаряддя дії тощо.

Загалом маємо такі значення відмінків (без применників), або ж семантико-синтаксичні, формально-синтаксичні й комунікативні їх функції: Родовий відмінок.

Первинними семантико-синтаксичними функціями Р.в. є суб'єктно-атрибутивна й об'єктно-атрибутивна².

Р.в. передає такі значення:

- 0 родовий дати: *розпочати першого вересня;*
- 0 родовий міри: *кілограм яблук;*
- 0 родовий носія ознаки: *глибина думки, свобода слова;*
- 0 родовий означальний: *людина слова, сорочка білого кольору,*
- 0 родовий стосунку: *автор репортажу, керівник колективу, мешканець містечка;*

¹ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.36.

² Див.: Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.71.

0 родовий предикативний (виконує функцію іменної частини складено-го присудка): *Обличчя стало зеленого кольору;*

0 родовий належності: *сукня Оленки, олівець студента;*

0 родовий сукупності: *низка сторінок, сотня людей;*

0 родовий змісту: *мета розгляду, передавання емоцій;*

0 родовий суб'єкта: *мовлення тележурналіста, завивання вітру,*

0 родовий видалення (позбавлення): *уникнути помилки;*

0 родовий мети: *прагнути слави;*

0 родовий цілого складу (щодо нього означуване слово є частиною): *коріння дерева;*

0 родовий ціни: *вартий уваги;*

0 родовий частини (кількісний, розокремлювальний): *з'їсти борщу,*

0 родовий тимчасовості користування: *позич олівця.*

Загалом І.Р.Вихованець вважає, що Р.в. спеціалізується на виконанні "формально-синтаксичної функції применникового сильнокерованого другорядного члена речення"².

Давальний відмінок.

І.Р.Вихованець зауважує, що Д.в. виконує "первинну семантико-синтаксичну функцію адресата дії, первинну формально-синтаксичну функцію придієслівного напівслабокерованого другорядного члена речення"³.

Д.в. передає такі значення:

- давальний адресата: *телефонувати подрузі;*
- давальний непрямого об'єкта: *заздрити славі;*
- давальний призначення: *пам'ятник Франкові;*
- давальний об'єкта: *відданість обов'язкові;*
- давальний суб'єкта: *Степанові хотілося відпочити.*

Знахідний відмінок.

"Первинною семантико-синтаксичною функцією знахідного є функція

¹ Див.: Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С.25-28; Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.70-72; а також порівняйте з рос.: Розенталь Д.Э. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986. - С.233-235.

² Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.72.

³ Там само. - С.73.

⁴ Див.: Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С.28-32; Вихованець І.Р.; Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.73-74; а також порівняйте з рос.: Розенталь Д.Э. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986. - С.235-236.

А.О.Капелюшний

об'єкта дії процесу чи стану"¹. Зн.в. передає такі значення:

- знахідний часу: *працюватиме три місяці*;
- знахідний кількості: *коштує одну гривню*;
- знахідний міри: *лікується другий тиждень*;
- знахідний об'єкта: *заточив олівець*;
- знахідний результату дії: *насіпати курган*;
- знахідний змісту: *виголосив промову*;
- знахідний об'єктного суб'єкта (при формах на *-но, -то*): *виконано завдання*².

Орудний відмінок.

Ор.в. виконує "первинну інструментальну семантико-синтаксичну функцію, первинну формально-синтаксичну функцію придієслівного слабкокерованого другорядного члена речення"³.

Ор.в. передає такі значення:

- орудний знаряддя й засобу дії: *забивати молотком*;
- орудний об'єкта дії та стану: *керує автомобілем, дивує красою*;
- орудний суб'єкта дії (виконавця дії): *вітром зігнуто дерево*;
- орудний часу: *працював тут роками*;
- орудний кількості (сукупності): *їв їх десятками*;
- орудний способу дії: *співати баритоном*;
- орудний обмеження (передає часткову сферу вияву ознаки): *сильні духом*,
- орудний означальний: *у kota вуха трикутником*;
- орудний напівпредикативний та предикативний: *став студентом*;
- орудний ознаки (функціональний): *його обрали головою зборів*;
- орудний шляху (просторовий): *іти стежкою*;
- орудний змісту: *цікавиться детективами*;
- орудний порівняння: *вистрибував зайчиком*⁴.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.67.

² Див.: Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С.32-36; Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.67-70; а також порівняйте з рос.: Розенталь Д.З. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986. - С.236.

³ Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.75.

⁴ Див.: Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С.36-41; Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.75-77; а також порівняйте з рос.: Розенталь Д.З. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986. - С.236-238.

Кличний відмінок не використовують як залежне слово в складі словосполучення, пов'язаного з керуванням як типом зв'язку між окремими компонентами¹. Тільки з прийменниками вживається *місцевий відмінок*.

Нерідко синонімічні дієслова вимагають від іменника різних відмінкових форм, різних прийменників: *Бігти за ким?-доганяти кого? Пильнувати кого?- стежити за ким?* Часом у реченні при кількох підпорядковувальних словах, що вимагають різних відмінків, стоїть один додаток. Це помилка: *Богдан любить і завдячує своїй мамі багатьма успіхами*.

Інколи кероване слово може вступати в *подвійну залежність*, тобто може залежати від різних слів у реченні, а це призводить до двозначності: *Він повідомив про злочин прокурора*².

¹ Загалом "первинною семантико-синтаксичною функцією кличного відмінка є функція адресата - потенційного суб'єкта дії, з якою корелює його первинна формально-синтаксична функція підмета" (Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.77). Є чотири різновиди Кл.в.: "1) семантико-складний кличний (кличний адресата - потенційного суб'єкта дії); 2) семантично-складний кличний акцентованого адресата і відповідно нейтралізованого суб'єкта; 3) кличний ідентифікуючий полісемантичний, що дублює відповідну семантико-стилістичну функцію синтаксично пов'язаного з ним займенникового іменника другої особи; 4) кличний однокомпонентного речення як конденсат адресатно-предикатно-суб'єктної структури" (Там само. - С.79).

² "Первинною семантико-синтаксичною функцією місцевого відмінка є локативна функція, функція статичної локалізації, а первинною формально-синтаксичною - функція придієслівного керованого другорядного члена речення... Прийменники *в(у), на, по* позначають контактну щодо предмета локалізацію, прийменник *при* - дистантну щодо предмета локалізацію. Прийменник *в(у)* з формою місцевого відмінка вказує на розташування всередині простору, предмета... Місцевий відмінок із прийменником *на* позначає місце на поверхні об'єкта... Місцевий відмінок із прийменником *по* передає дистрибутивно-просторове значення, яке ґрунтується на прийменниках *в(у)* і *на* у функції місця відповідно всередині й на поверхні предмета... Прийменник *при* з формою місцевого відмінка вказує на просторову близькість предмета" (Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.80).

М.в. передає такі значення:

^ місцевий зовнішності: *гуляю в пальті*;

• місцевий внутрішнього стану чи обставин: *перебував у смутку*,

У місцевий часу: *написав це в лютому*,

• місцевий місця: *перебуваю в Україні, в театрі, у фірмі, на заводі*;

</ місцевий способу дії: *біг у запалі*;

•/ місцевий причини: *впає у знемозі*;

У місцевий знаряддя дії: *грати на бандурі*;

^ місцевий ознаки: *обличчя в ластовинні*.

³ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.37-38.

Є істотні відмінності між керуванням в українській і в російській мовах. Наводимо правильні варіанти керування в українській мові (тТвипадки в яких працівники ЗМІ найчастіше припускаються помило

0 вживати чого і що;	0 набувати чого;
0 вибачати кому;	0 навчити чого;
0 відповідно до чого;	0 наповнений чим;
0 властивий кому, чому;	0 насміхатися з кого, з чого;
0 вчитися чого;	0 нехтувати чим, що;
0 глузувати з кого;	0 одружитися з ким;
0 дивуватися кому;	0 оженитися з ким;
0 доглядати кого, що;	0 опанувати що;
0 додержувати чого;	0 перетворити на що;
0 докоряти кому;	0 повідомити кого, що, кому;
0 дорікати кому;	0 подібний до кого, до чого;
0 дякувати кому;	0 простити кому;
0 завдяки чому;	0 сміятися з кого, з чого;
0 зазнавати чого;	0 співати чого і що;
0 запобігати чому;	0 сповістити кого, що;
0 згідно з чим;	0 сповнений чого;
0 зневажати кого;	0 стежити за ким, за чим;
0 знущатися з кого;	0 схожий на кого, на що;
0 зраджувати кого, що;	0 характерний для кого, для чого;
0 кепкувати з кого;	0 хворіти на що;
0 набирати чого;	0 ~~чужати на кого, і кого~~ .

2. Синонімія прийменникових конструкцій. Стилiстичне використання рiзних варіантiв прийменникового керування. Синонімічними є такі прийменникові конструкції:

- на позначення мети вживають прийменники *для* (стилiстично нейтральний), *з метою* (книжн.), *на предмет* (офіц.-ділов.), *задля, заради, ради* (переважно розм.), *в ім'я*;
- на позначення причини вживають прийменники *завдяки* (позначає сприятливу причину), *через* (стилiстично нейтральний; позначає несприятливу причину), *від, з* (переважно розм.);
- на позначення часу вживають прийменники *на, в, за, під час, упродовж, протягом, через, з, від* тощо; *з* (стилiстично нейтральний), *від*

(переважно урочистий), наприклад: *з дня народження* (нейтр.) - *від дня народження* (уроч.);

- на позначення просторових зв'язків уживають прийменники *до, у(в), на, перед, біля* (стилiстично нейтральні), *коло, поблизу, поблиз, поряд (з), поруч (з), край, кінець, обіч, обабіч, навпроти, проти, супроти, посеред* (мають різні стилістичні, ситуаційні, фаматичні та ін. обмеження);
- на позначення відповідності вживають прийменники *відповідно до, згідно з, залежно від, у світлі, у дусі, у розрізі* (всі мають переважно офіц.-ділов. забарвлення);
- на позначення допустовості вживають прийменники *незважаючи на* (переважно нейтр. або книжн.), *попри* (переважно розм.), *всупереч*;
- на позначення об'єктних зв'язків уживають прийменники *щодо* (переважно нейтр.), *стосовно* (книжн.)¹.

Докладніше розповімо про синонімію окремих прийменників і прийменникових конструкцій, про особливості їх використання:

В (у), прийм., з Р, Зн. і М. відм.

1. *В-для.* Прийменники синонімічні в позначанні обставинних зв'язків мети. *Посилаю хлопця вам у поміч - посилаю хлопця вам для помочі. Цей випадок тобі в науку- цей випадок тобі для науки.*

2. *В-до.* Прийменники синонімічні: 1. У передаванні просторових зв'язків, зокрема при позначанні предмета, місця, простору, куди спрямована дія. Відрізняються відтінками в значенні: вказує на те, що дія спрямована всередину предмета, простору, *до-* що дія відбувається в напрямі до нього й може не закінчуватися проникненням усередину предмета чи простору. *Іти в школу - іти до школи.* 2. У передаванні об'єктних зв'язків, зокрема в позначанні дії, в яку хто-небудь включається, втручається, у позначанні сфери діяльності, середовища і т.ін., до якої (якого) хтось переходить, вступає тощо. *Втрутився у бійку-втрутився до бійки. Піти у військо - піти до війська.*

3. *В - з.* Прийменники синонімічні: 1. У передаванні просторових зв'язків, зокрема за вказівки на предмет, місце, простір, у якому відбувається дія чи хто-, що-небудь міститься, перебуває. Відрізняються відтінками в значенні: вказує на місце, простір, у якому відбувається дія, з наголошує на тому, що дія спрямована зсередини цього простору. *Дитина сміється в колісці- дитина сміється з коліски.* 2. У передаванні означальних зв'язків, зокрема в позначанні зовнішнього вигляду, вну-

¹ ОоТ[^] TS?r? ¹¹НМК ? , ^п..... Р-д- СЯ.Єрмоленко. -

¹ Див також.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.148-151; Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.125-127.

трішнього стану і т.д. Відрізняються відтінками значення: вживається для вказівки на повноту охоплення, з - для підкреслення частковості охоплення. *Одяг у дірках - одяг з дірками.*

4. *В-на.* Прийменники синонімічні: 1. У передаванні просторових зв'язків, зокрема за вказівки на місце перебування. В конкретніше передає значення того, що дія відбувається всередині чогось, спрямована всередину чогось. *Працює в полі-працює на полі.* Відрізняються вживанням. *Працювати на заводі - працювати у фірмі.* Разом з тим у низці випадків *в і на* вживаються паралельно. *Уселі-на селі. Відбути в літаку- відбути на літаку* (можна також *літаком*). 2. У передаванні об'єктних зв'язків, у позначанні істоти, предмета, стану, на яку (який) перетворюється, в яку (який) переходить хто-, що-небудь. При цьому перевагу треба надавати конструкції з *на*. *Перетворити в попіл-перетворити на попіл.* 3. У передаванні обставинних зв'язків: за позначання обставин, умов, у яких хтось перебуває; мети, з якою здійснюється або існує що-небудь; схожості, подібності кого-, чого-небудь до когось, чогось. *На* при цьому точніше передає відтінки обставинності, в їх згладжує, нівелює. *У самоті-на самоті. У поміч - на поміч.* Але: в і на не бувають синонімічними у вираженні числових відношень. *П'ять збільшити у три (рази) -п'ять збільшити на три.*

5. *В-по.* Прийменники синонімічні: 1. У передаванні просторових зв'язків. Відрізняються відтінками значення: в зазначає місце здійснення дії, *по* - вказує, що дія поширюється на більший, ніж за вживання *в*, простір. *Досить ховатися в кущах-досить ховатися по кущах. В лоб - по лобі.* 2. У передаванні часових зв'язків. Вживання *по* тут вносить відтінок регулярної повторюваності дії. *У вихідні- по вихідних* (переважно розм.).

6. *В - при.* Прийменники синонімічні у передаванні обставинних зв'язків, зокрема способу дії. *Почуваюся в силі- почувуюся при силі.*

7. *В-через.* Прийменники синонімічні у передаванні просторових зв'язків, у позначанні предмета, через який здійснюється дія. Відрізняються відтінками значення: в указує на спрямованість дії, *через* - на предмет, за допомогою якого відбувається дія. *Дивитися на зірки в телескоп - дивитися на зірки через телескоп.*

Від (од), прийм., з *Р.* відм.

1. *Від -біля (коло).* Прийменники синонімічні в позначанні місця, але від уживається зрідка. *Від лісу, поблизу річки стояв будиночок-біля лісу, поблизу річки стояв будиночок.*

2. *Від - з.* Прийменники синонімічні: 1. У позначанні місця, звідки

спрямовано рух. Відрізняються відтінками значення: *від* позначає напрямок, з має відтінок попереднього дотику до предмета, місця і т.ін. перед початком руху, а також відтінок того, що дія відбувається зсередини чогось. *Подих вітру від моря-подих вітру з моря.* 2. У позначанні причини дії. *Затанцював від радості - затанцював з радості.* 3. У позначанні моменту початку дії, стану і т. ін. Прийм. з має відтінок більш точної вказівки на початок дії, на її вихідний момент. *Від понеділка - з понеділка.* 4. У позначанні належності чогось предметові. Конструкції з прийменником з мають відтінок розм. *Ланцюг від годинника-ланцюг з годинника. Ручка від дверей - ручка з дверей.*

3. *Від-за.* Прийменники синонімічні у вживанні при вищому ступені порівняння прикм.: *Брат старший від сестри-брат старший за сестру*

4. *Від-через.* Прийменники синонімічні за вказівки на причину, привід, підставу, стан. Розрізняються відтінками значення: *віз* зазначає безпосередню причину, *через* - обставини. *Знемагати від спеки - знемагати через спеку Страждати від хвороби - страждати через хворобу.*
Для, прийм. з *Р.* відм.

1. *Для-до.* Прийменники синонімічні в позначанні мети, спонукання до якої-небудь дії. Відрізняються відтінками в значенні: *для-* вносить відтінок зосередженості на меті дії, *до-на* кінцевому пункті руху. *Перші кроки до роззброєння - перші кроки для роззброєння.*

2. *Для-на.* Прийменники синонімічні в позначанні мети, до якої спрямована дія, але конструкції з *на-*розм. *Грошідляпридбаннямашини-гроші на придбання машини.*

До. прийм. з *Р.* відм.

1. *До-біля.* Прийменники синонімічні в позначанні особи або предмета, яких торкається хто-, що-небудь. Відрізняються відтінками значення: до вказує безпосередньо на дотик до істоти, предмета, *біля* - на місце (поблизу нього). *Притулювся до дерева - притулювся біля дерева.*

2. *До-близько-з.* Прийменники синонімічні в позначанні приблизної величини. Відрізняються вживанням: *близько-*стилістично нейтр., *до, з* - розм. *Близько п'яти осіб - до п'яти осіб - з (зо) п'ять осіб.*

3. *До-в* див. *В - до.*

4. *До-для* цмв.*Для-до.*

5. *До - з* див. *До - близько.*

6. *До - на.* Прийменники синонімічні в позначанні напрямку руху. Відрізняються відтінками у значенні: *до* вказує на кінцевий пункт руху, *на* передає напрямок руху щодо якогось об'єкта. *Піти на річку-піти*

до річки. Підбігти до греблі- підбігти на греблю.

7. До-перед. Прийменники синонімічні за вказівки на події, явища, яким передують інші події, явища. Відрізняються відтінками в значенні: до вносить відтінок того, що подія або явище відбувалися до початку чогось; перед вказує на те, що подія або явище відбувалися безпосередньо перед початком чогось. До війни-перед війною. До першого (числа) - перед першим (числом).

8. До -по. Прийменники синонімічні: 1. У позначанні часової межі, стану та ін. Але конструкції з по розм. З першого до п 'ятого - з першого по п'яте. 2. У позначанні міри довжини, поширення чого-небудь. Во да до колін - вода по коліна.

З (із, зі, зо), прийм.

1. З Я відм. уживають для зазначання предмета, місця, з поверхні або від якого хтось віддаляється; для позначання місця, звідки спрямовано дію, місця походження; для позначання особи чи предмета, перших у ряді; за вказівки на час, від якого щось започатковується, розвивається: забрати зі столу, вітер з Півдня, з Котляревського починається нова українська література, з третьої години.

2. Зі Зн. відм. уживають для зазначання приблизної міри, кількості: зо два дні; для зазначання предмета, особи, яким дорівнюють за розмірами ін. предмет, особа: з голову завбільшки.

3. З Ор. відм. уживають на позначення спільності (поєднуваності): вареники з вишнями; предмета, що характеризує інший предмет: очі з іскорками хитроців; дії, що супроводжує іншу дію: дійшли зі співами додому, способу та особливостей дії: чекаю з нетерпінням; мети дії: прийти з добрими намірами; близькості в просторі: кордони з Росією; часу: ліг спати з третіми півнями; особи, яка виконує спільну дію: говорити з приятелем; особи, предмета, які пов'язують з ін. особами, предметами: зіставити з текстом; особи, предмета та ін., на які спрямовано дію: боротися з корупцією.

За, прийм. з Р, Зн., Ор. відм.

Передає зв'язки:

1. просторові: за селом, заховався за камінь;

2. часові: за Віктора Ющенка як Прем'єр-міністра це й почалося; за час перебування; за тієї доби;

3. причинові: за браком коштів;

4. способу дії: вважає за потрібне;

5. мети: виступаю за правду,

6. кількісні: зашкалює за сорок п'ять градусів;

7. об'єктні: тримається за соломинку.

8. означальні: книга за редакцією професора Іваненка М.П.

На, прийм. із Зн. і М. відм.

1. На - в див. В - на.

2. На - до див. До - на.

3. На-по. Прийменники синонімічні на позначення місця, але розрізняються відтінками значення: на столі (вказує тільки на місце) - по столі (має додаткове значення поширення дії на всю поверхню предмета)¹.

Найбільше помилок у мові ЗМІ спричиняє незнання особливостей уживання конструкцій з прийменниками по, при, відтворення в українській мові аналогічних російських конструкцій.

Прийменник по в українській мові вживається з М. і Р.в. на позначення: розміру, рівня, поширення дії до якоїсь межі (по шую, по коліна, по вінця);

мети дії (йти по хліб, по воду; звернутися по допомогу);

4Р предмета, на який скерована дія (вдарив поруці);

S* місця дії (по всій долині);

галузі, виду чи сфери діяльності людини, колективу (товариші по службі);

** певної кількості осіб, предметів, дій (по двадцять п'ять студентів у групі, по вісім годин на добу).

Російським конструкціям з по в українській мові відповідають такі конструкції:

© безприйменникові (идти по лесу - йти лісом; по телефону - телефоном; по электронной почте - електронною поштою);

0 з прийменником з (знаю по опыту - знаю з досвіду; учебник по физике - підручник з фізики);

© з прийменником за (всё идёт по плану-все йде за планом; по производству Хемингуэя - за твором Гемінгвея; по специальности-за фахом);

© з прийменником на (по заказу-на замовлення; по требованию-

¹ Використано дослідження автора про синонімію прийменникових конструкцій, проведені під час укладання словників. Див.: Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с; Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с; Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 с); а також окремі словникові статті з таких джерел: Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с; Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук. думка, 1970-1980.

на вимогу; по имени - на ім'я; по зову - на заклик, на поклик);

- О з прийменником у(в) (по делу-у справі; по вопросу-в питанні; по праздникам - у свята; по мере повышения - в міру підвищення);
- © з прийменником для (комиссия по изучению состояния дел-комісія для вивчення стану справ);
- © з прийменником через (по болезни-через хворобу; по недоразумению - через непорозуміння; по незнанию - через незнання);
- © з прийменником щодо (по отношению к нему-щодо нього; меры по улучшению - заходи щодо поліпшення);
- © з прийменником під (не по силам - не під силу);
- © з прийменником до (не по силам - не до снаги; по следующий вторник включительно - до наступного вівторка включно);
- ☞ з прийменником після (по возвращению - після повернення; по рассмотрению - після розгляду).

Прийменник при в українській мові вживається на позначення:

- ① особи чи предмета, біля яких хтось, щось є (при мені, при поясі);
- У предмета чи ін., включеного до складу чогось; місця, установи (комісія при Президентіві України);
- У дії, одночасно з якою відбувається інша дія (Він робив добро людям, при цьому не забуваючи про себе).

Російським конструкціям з при в українській мові відповідають конструкції з прийменниками:

- Н під час (при анализе произведения - під час аналізу твору; при рассмотрении вопроса - під час розгляду питання; при осмотре места происшествия - під час огляду місця пригоди). Тут також можна використати конструкції з відокремленими обставинами, вираженими дієприслівниковими зворотами: *аналізуючи твір, розглядаючи питання, оглядаючи місце пригоди;*
- в за (при условии - за умови; при температуре 40° - за температури 40°; при содействии - за сприяння);
- в з (при помощи - з допомогою; при увеличении одного показателя уменьшается другой - зі збільшенням одного показника зменшується інший);
- В у(в) (при исследовании природы не следует полагаться на счастливый случай - у дослідженні природи не варто сподіватися на щасливий випадок; при решении вопроса использованы новые методы - у вирішенні питання використано нові методи);
- В для (при детальном изучении вопроса необходимо обратиться

к опыту американских физиков - для докладного вивчення питання треба звернутися до досвіду американських фізиків);

- і біля (при входе - біля входу; при руле - біля керма);
- в в разі, у випадку (ваши действия при пожаре - ваші дії в разі пожежі; при достижении определённого возраста - в разі досягнення певного віку).

Тут є доречними, на нашу думку, принагідні зауваження щодо вживання конструкцій з прийменниками в (у) та з (із,зі,зо), щодо чергування прийменників у цих конструкціях (і префіксів у-в), оскільки журналісти (особливо на телебаченні й на радіо) припускаються численних помилок, пов'язаних саме з незнанням особливостей уживання варіантів цих прийменників.

Уживається для уникнення збігу приголосних, важких для вимови:

- ® між приголосними (стае у позу);
- ® на початку речення перед приголосним (Унебо злетів гелікоптер);
- ® незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними в, ф, а також перед сполученнями літер льв, св, те, хв тощо (виготовлено у формах; прийшла у Львівський національний університет);
- ® після паузи, що на письмі позначена розділовим знаком, перед приголосним (Страйкмає відбуватися в кількох виробничих об'єднаннях, в одній відомій фірмі-у шахтарів не заплановано жодної акції).

В уживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

- О між голосними (в Олени та в Ольги);
- О на початку речення перед голосними (В одному з театрів початок вистав перенесено);
- О після голосного перед більшістю приголосних, крім в, ф, льв, св, те, хв тощо (прийти в театр).

У- В не чергуються (це стосується у-в на початку слів, а не прийменників у- в):

—® Дивіться як вонструєтві! Практична стилістика української мови. Визначення морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.152-156, Волкотруб ГИ. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.127-131; Ощипко ' - ^Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - Пономарів ОД. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999. - о. т / о 179.

А.О.Капелюшний

управа і вправа, влада, властивість, умова, уява, установа);

- © у власних іменах і в словах іншомовного походження (*Вдовенко, Удовенко, Устиненко, Власенко, узурпатор, ультрафіолетовий, утилітарний, уфологія*).

Прийменники з-із-зі (зрідка зо) чергуються на тій самій підставі, що й в-у.

Зуживається:

- * перед голосним, що стоїть на початку слова, незалежно від паузи та закінчення попереднього слова (*з одягом; кілька тисяч з універсамів*);
- * перед приголосним (крім *с,ш*) чи перед сполученням приголосних, якщо попереднє слово закінчується голосним (*весело з ним*);
- * на початку речення, після паузи (*з університету піду додому*);

Із уживається переважно між свистячими й шиплячими звуками (позначеними літерами *з, с, ц, ч, ш, щ*) та між групами приголосних із цими звуками (*із села, із шапки*).

З вживається перед сполученням двох і більше приголосних початку слова, зокрема, коли початковими виступають літери *з, с, ш, щ* та ін., незалежно від паузи та закінчення попереднього слова: *зістелу зіШтефаном*.

Зо як фонетичний варіант прийменника *зі* завжди вживається при числівниках *два, три* (зрідка з числівником *п'ять*), а також може вживатися із займенником *мною*: *зо два гектари, зо мною, але зі стріхи*.

Типові помилки в стилістичному використанні різних варіантів форм, пов'язаних з керуванням:

1. Подвійна залежність керованого слова в реченні: *Вульгарна критика практично всіх партійних лідерів та нерозуміння ролі партійних змагань* (ВЗ. -1997.-24 грудня); *Відіслала свою заявку про бажання взяти участь у експерименті за вказаною адресою* (СП. - 1998. - №8).
2. Неправильне вживання прийменника за слабкого керування: *Одне дитятко описало такі речі про Юлію Цезаря, які, мабуть, стануть історичним відкриттям* (Е. -1998. - №4); *Київський градоначальник*

¹ Див також: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К: МАУП, 2002. - С 32-35'
Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998 -
? п л . . . . . з у б к о в м г у р . . . . . м о в а : Універсальний довідник. - Харків: Школа
і о о о' " с _ 1 0 9 " 1 1 0 : Український правопис. - 7-е вид., стереотип. - К: Наук, думка,
1998. — С.14—16.

Практична стилістика української мови

- натякнув і про свої неабиякі заслуги* (СП. - 1998. - №33).
3. Неправильна форма керованого слова-іменника (чи займенника) при дієслові, переважно зумовлена впливом російської мови: *Ростик вважає, що "наше суспільство хворе мікробами мовчання, затурканості й просто сплячки"* (Е.-1998. - №9); *Цілий рік після того, як помер його батько, дружина змушена зраджувати йому, аби зазнати хоч трохи щастя в інтимному житті* (П. - 1997. - 12 грудня).
  4. Невиправдане вживання під впливом російської мови прийменників *по, при* та ін.: *Іноземна мова по методу ЦРУ* (ЛП. - 1998. - №32); *При теплій погоді гру зробив... Мороз* (МГ. - 1998. -12 березня).
  5. Невраховання того, що дієслова-синоніми можуть вимагати від іменника різних відмінкових форм, різних прийменників: *У парламенті може утворитися доволі потужна третя сила, яка в тих чи інших питаннях буде "лавірувати" політичним спектром парламенту* (СП. -1998. -№13).
  6. Спільний додаток при дієсловах - однорідних членах, які вимагають від цього додатка різних відмінкових форм: *Чоловіки відмовляються це собі уявити, не те, що дати згоду* (ТП. - 1998. - №4); *Читаємо і захоплюємося вашою газетою, а найбільше сторінкою про кіно* (Т.-1998.-№4).

Питання для самоперевірки

1. Варіанти форм, пов'язані з керуванням. Значення відмінкових форм.
2. Синонімічні прийменникові та безприйменникові конструкції.
3. Керування при синонімічних словах. Синонімія прийменників.
4. Керування при однорідних членах, що передбачають різні відмінки керованих слів.
5. Можлива двозначність як наслідок нерозрізнення родового суб'єкта та родового об'єкта.
6. Спільне й відмінне в керуванні в українській і російській мовах.
7. Варіанти відтворення українською мовою російських словосполучень з прийменниками "по", "при".
8. Помилки, пов'язані з обранням форм керування.

Практичні завдання

- Завдання 5.** Знайти в газеті приклади вдалого використання зі стилістичною метою різних варіантів форм керування.

А.О.Капелюшний

Завдання 6. *Виявити помилки в доборі варіантів керування, інші хиби. Виправити речення.*

А.

1. Вас хтось навчив цим рухам? (ВЗ. - 2003. - 23 січня).
2. Його [законопроекту] автори переконані, що такі операції завдають шкоди не тільки здоров'ю ще не сформованому жіночому організму, але й психіці (ВЗ. - 2003. - 16 квітня).
3. Але опанувавши премудрощами друкарської справи, зовсім юний Леонід зрозумів, що цього йому замало (ПІК. - 2003. - №5. - С.37).
4. Буш напевно вже валер'янку п'є, або щось міцнішого (П. - 2003. - 20 лютого).
5. Але що зробили наші галасвіти конкретного, аби зупинити російську експансію? (П. - 2003. - 20 лютого).
6. Та й то меморіалом її [Аскольдову могилу] не назвеш і президентів не поведеш (П. - 2003. - 27 березня).
7. Крім того, дитина дізнається об'єктивну оцінку свого знання, а це також дуже важливо (Е. - 2003. - 10 квітня).
8. Генеральний інспектор НАСА заявив, що безпеки кораблів приділяється замало уваги (ДТ. - 2003. - 8 лютого).
9. Основна причина цього - недовіра рівню підготовки у школі (П. - 2003. - 22 травня).
10. Згодом з'явилися чутки, що Енріке [Іглесіас] зраджує своїй коханій [Анні Курніковій] (СП. - 2003. - 5 червня).
11. Пустовойтенко образився на "неправомірні дії з боку адміністрації президента" і вже майже готовий перейти в опозицію Кучми (АГ. - 2003. - 19 червня).
12. Зрештою, для того, щоб опанувати ситуацією на перших порах потрібно показати швидкий результат (ВЗ. - 2003. - 19 червня).
13. Я б не хотіла, щоб хтось сторонній навчав мою дитину таким інтимним речам (ВЗ. - 2003. - 3 липня).
14. Вікнам, як правило, характерний мінімум декору, або й взагалі його відсутність, адже вони виконують основну функцію - джерело світла, яке додає інтер'єру прозорості (ЛГ. - 2003. - 8 серпня).
- 15.1 доволі-таки щедрі проводи американського дипломата Карлоса Паскуала на батьківщину - цьому доказ (ПІК. - 2003. - №30-31. - С. 10).

Б.

1. Професор стверджує, що Гітлер і Рем були коханцями, але Рем зраджував фюрерові зі своїм денщиком (ЛГ. - 2003. - 18 серпня).
2. Так, після традиційної урочистої частини та покладання квітів до

пам'ятника Шевченка, Франка та Грушевського, біля пам'ятника Шевченка гратимуть військові оркестри (П. - 2003. - 14 серпня).

3. Утім, дечому вони все ж навчилися (ЛГ. - 2003. - 27 серпня).
4. Чи означають новий проект політичної реформи від адміністрації президента КПУ і СПУ і критика Ющенка такої співпраці, що підписаний свого часу меморандум опозиції щодо політичної реформи вже не чинний? (ЛГ. - 2003. - 28 серпня).
5. Він вчиться музиці, тому дайте оту червону трубу й оцей білий акордеон (АГ. - 2004. - 1 січня).
6. Наприклад, у Львові процвітає фірма з торгівлі нерухомістю, яка є власністю дружини одного з керівників, а також турфірма, котрою курає теща офіцера відділу з боротьби з незаконним обігом наркотиків (МГ. - 2003. - 25 вересня).
7. Спрацьовувало і те, що цю ситуацію, спостерігали виборці, а це стримувало опонентів від невірних кроків (П. - 2004. - 22 січня).
8. Учитель просто "проганяє" свою програму й часто не має жодних талантів, аби дітей чомусь навчити (ВГ. - 2004. - 6 лютого).
9. Принаймні у найближчі тижні температура повітря вдень буде утримуватися позначки 10 градусів тепла (Е. - 2004. - 5 лютого).
10. Причиною тому послужило призупинення подачі російського газу білоруським споживачам (ВВ. - 2004. - 20 лютого).
11. Урок, який нас нічому не навчив (ЛГ. - 2004. - 4 березня).
12. Мені зраджує чоловік. Я так страждаю (СП. - 2004. - 4 березня).
13. Не треба бути циніком, стримуватися від сарказму і найголовніше - вірити в Бога. Американські вчені довели, що люди, які ходять до церкви, зміцнюють свою імунну систему (ЗВУ. - 2003. - 3 січня).
14. Наприклад, лідер УНР Юрій Костенко має намір не зраджувати своїй традиції святкування новорічних та різдвяних свят, тобто їде в Карпати (СП. - 2003. - 2 січня).
15. Водій помер від отриманих травм на місці, доньку Єпіфанова і ще одного пасажира з пораненнями відправили до лікарні (СП. - 2004. - 11 березня).

В.

1. Він підтримував таких людей, адже вони фінансували і сприяли опозиції до Кучми, а не до Лазаренка (АГ. - 2004. - 18 березня).
2. В особистих стосунках ціную вірність і довіру одне одному (ВЗ. - 2004. - 25 березня).
3. Коли вона дізналася, що він їй зраджує, йде від нього і досягає успіхів (ВЗ. - 2004. - 25 березня).

4. Повірте, краще бути обманутим і зрадженим, ніж спричинити це комусь (ТУ-Е. - 2004. - №13.-С.3).

5. Співробітниками Генеральної прокуратури РФ і науково-дослідна установа Мінздраву сформували постійно діючу групу з розслідування (СП.-2004.-8 квітня).

6. Учора чи не вперше за всю історію незалежної України депутати міських рад Львова, Тернополя та Івано-Франківська провели спільне засідання, де обговорювали загрозу місцевого самоврядування в Україні (П.-2004.- 1 квітня).

7. Його [Кучму] нікому не навчила доля Шеварднадзе (П. - 2004. - 15 квітня).

8. Почуття гумору нашим читачам не зраджує (ВЗ. - 2004. - 8 квітня).

9. Дві з них - рецензії книжок, присвячених радянському минулому (ЛГ-2004.- 8 квітня).

10. Водночас він [Олександр Зінченко] стверджує, що у нашому суспільстві поступово набуває сили нове політичне угруповання, яке, на щастя, не сконцентроване і не визначається тільки процесами у Верховній Раді (П. - 2004. - 25 березня).

11. У шість років батьки віддали мене [Наталку Йонову- Глюкозу] до музичної школи, вчитися грі на фортепіано (ВЗ. - 2004. - 22 квітня).

12. За повідомленням Лус, яка отримала за своє зізнання 700 тисяч євро, Девід [Бекхем] зрадив своїй дружині ще у вересні минулого року у мадрридському готелі (ВЗ. - 2004. - 22 квітня).

13. Підтвердження цьому-тала вода в Антарктиді (АГ.-2004.-21 квітня).

14. Чи можете додати щось нового до того, що вже було сказано? (ЛГ-2004.-29 квітня).

15. Внаслідок акцій протесту освітян, у Львові можуть розпочатися репресії вчителів (СП. -2004. - 13 травня).

Г.

1. Правоохоронні органи Закарпатської області вживають заходи для встановлення мотивів самогубства ректора Ужгородського національного університету Володимира Сливки (СП. - 2004. - 27 травня).

2. Голова парламентської комісії з розслідування загибелі журналіста Гон'гадзе та інших резонансних справ Григорій Омельченко заявив, що він погоджується на те, щоб парламент розпустив його слідчу комісію, спершу вислухавши її звіт (П. - 2004. - 10 червня).

3. А пам'ятаєте, як я писав, жи будуть у нас форсувати встановлення

пам'ятника Бандери ще до виборів! Робота йде (П. - 2004. - 24 червня).

4. І це попри те, що керівництво каналу "1 + 1" обіцяло вжити проти нього правові і фінансові санкції (ВЗ. - 2004. - 24 червня).

5. Освіта - це те, що залишається після того, коли забувається все, чому нас навчили (АГ. - 2004. - 30 червня).

6. Валентин Щербачов біг дві дистанції. Оскільки Інесса Кравець образилась і зігнувала естафетою (ВЗ. - 2004. - 8 липня).

7. Як видно, парламентські вибори 2002 року і грандіозна невдача проекту "За Єду!" нікому цю владу не навчили (ВВ. - 2004. - 30 липня).

8.1 ці сили готові вжити будь-які заходи, аби зупинити Ющенка (П. - 2004.-7 жовтня).

9. У найближчому майбутньому закохані пари зможуть віддаватися коханням в космосі, де їм ніхто не зможе перешкодити чи підглянути (СП.-2004.-7 жовтня).

10. Червоноградські шахтарі не зрадять своїм переконанням (СП. - 2004.-7 жовтня).

11. Зокрема, американська адміністрація може захопити інші держави вжити схожі заходи щодо України (П. - 2004. - 23 вересня).

12. У Нью-Йорку жінка зрадила чоловікові із 300 пожежниками - героями 11 вересня (Е. - 2004. - 30 вересня).

13. Кучма та компанія багато чому вчаться в Москві (П. - 2004. - 30 вересня).

14. Яскравий приклад тому - різка зміна в поведінці другої за статками людини в Україні Віктора Пінчука (ЛГ-2004. - 12 жовтня).

15. Чи є в твоєму житті девіз, якому ти ніколи не зраджуєш? (АГ. - 2004.- 13 жовтня).

Г.

1. Скільки б не закладали коштів, все одно якась частина молодих людей зробить свій вибір, і він буде не на користь здоровому способу життя (АГ. - 2004. - 15 вересня).

2. Держава має захищати, дбати й допомагати більш ніж 35 тисячам сіл, селищ і містечок України (ЛГ. - 2004. - 26 серпня).

3. Мало не щодня зустрічаючися з пересічними людьми, Віктор Янукович нерідко чує від них схвалення взятому ним курсу на зміцнення національної економіки та покращання добробуту населення (АГ. - 2004. - 25 серпня).

4. А мене багато чому навчив його опонент Маркіз де Сад (ЛГ. - 2004. - 4 листопада).

5. Українці сповнені щастям і надією (ВЗ. - 2004. - 30 грудня). 315

6. Правоохоронці затримали одного з нападників экс-тренера "Карпат" Мирона Маркевича (СП. - 2005. - 5 січня).
7. Гейші повинні ненав'язливо оживляти вечір своїх чоловіків і сприяти тому, аби ці вечори були сповнені ввічливістю та еротикою (АГ. - 2005. - 2 лютого).
8. А якщо я сам скажу вам, чим хворію, ви поділитесь зі мною гонораром? (СП. - 2004. - 26 серпня).
9. Українці не зраджують традиціям: власні заощадження на рахунках зберігають у доларах (СП. - 2005. - 10 березня).
10. Фонд колишнього президента України нібито має займатися підтримкою і сприянням обдарованій молоді України (Е. - 2005. - 14 квітня).
11. Виходить, що нова влада знову ігнорує національного відродження (П. - 2005. - 7 квітня).
12. Дослухаюся до премудростей, яким Мірча Луческу навчає підопічних (Е. - 2005. - 21 квітня).
13. Мешканців на той час виселяють у тимчасове житло, а після закінчення усіх робіт заселяються (П. - 2005. - 28 квітня).
14. Знімальна група ліричної мелодрами "А якщо це любов?" дякує за допомогу в створенні фільму шкіро-венерологічний диспансер №2 (СП. - 2005. - 5 травня).
15. Я надзвичайно поважаю й перебуваю в абсолютному захваті у зв'язку з успіхами цього клубу (СП. - 2005. - 12 травня).

Д.

1. Схоже, граблі, на які вони наступили тоді, їх нічому не навчили (ЛГ. - 2005. - 2 червня).
2. Жодних скарг на стан здоров'я та поведження підозрюваний Іван Різак, який перебуває в Ужгородському СІЗО, і долею якого так турбуються друзі по партії, не висуває (ВЗ. - 2005. - 26 травня).
3. Деякі банки, які вважали справою честі гарантувати вкладникам стабільні відсотки впродовж усього терміну дії угоди, тепер зраджують своїм принципам і пропонують так звану "плаваючу" ставку (ВЗ. - 2005. - 26 травня).
4. Цей документ без попередження змінює основи оволодіння майбутніми лікарями медичних спеціальностей (П. - 2005. - 10 червня).
5. У результаті дістав можливість претендувати і обіймати посаду заступника голови Служби, а згодом отримати звання генерала (ДТ. - 2005. - 18 червня).
6. Аналізувати та розмірковувати на тему кризи правової системи в

Україні за останні кілька місяців, наводити відповідні факти можна дуже довго (СП. - 2005. - 30 червня).

7. В нас нема такого файного шефа, жиби вимагав журналістів ділитися з ним гонораром (П. - 2005. - 30 червня).
8. Минулого року власне через такого нельвівського сироти були проблеми (П. - 2005. - 30 червня).
9. Справою Гон'гадзе курує перший заступник Піскуна В.Шокін (П. - 2005. - 30 червня).
10. Заподіяли тяжких тілесних ушкоджень його [Олександра Береша] пасажиру Сергію Вяльцеву (СП. - 2005. - 14 липня).
11. Але в нинішній Білорусі цьому не вчать (П. - 2005. - 4 серпня).
12. На підготовку "човника" Discovery для доставки з військової бази "Едвардс" у Космічний центр Кеннеді потрібно близько тижня, повідомив у вівторок, 9 серпня, керівник посадкою "човника" Майк Лайнбах (СП. - 2005. - 11 серпня).
13. Нефаховість частини представників ЗМІ спричиняє руйнівні процеси журналістської професії (СП. - 2005. - 18 серпня).
14. Але ж вона зраджує нашому синові!.. Але ж вона зраджує йому з тобою! (СП. - 2005. - 25 серпня).
15. Це ампула Стецьків вирішив доповнити іміджем борця за громадське телебачення, яке, як наголошує Тарас Степанович всупереч відомих фактів, створити йому не дозволив Президент Віктор Ющенко (П. - 2005. - 8 вересня).

Завдання 7. Виявити помилки в доборі прикметників і слів, пов'язаних з керуванням, інші хиби. Виправити речення.

А.

1. За нагородою вона [Дженніфер Еністон] вийшла, накульгуючи і спираючись на тростину (ЛГ. - 2003. - 16 січня).
2. Всьо там цвенькало на мові нацменшини (П. - 2003. - 16 січня).
3. Російське космічне агентство вже заявило, що призупиняє свою програму короткострокових експедицій та відправлення космічних туристів на борту Міжнародної космічної станції (ДТ. - 2003. - 8 лютого).
4. Бо лист листом, але ж і поза ним уже розгорнулася акція у підтримку Юлі (П. - 2003. - 20 лютого).
5. Тому-то він [Влад Басараб] і всю документацію вів на давній українській мові та надавав Львову й іншим галицьким містам привілеї (П. - 2003. - 13 березня).
6. Кому бігти за чаєм? (СП. - 2003. - 22 травня).

7. Наші люди за рогалями на мерседесах не їздять (АГ. - 2003. - 8 травня).

8. Доктор економічних наук, професор [Олександр Турчинов], може запросто вийти на вулицю з плакатом, кинути в адресу міліції мат (АГ. - 2003. - 12 червня).

9. Розслідування справи по Скинівській трагедії тупцює на місці (СП. - 2003. - 19 червня).

10. Відразу "вказується належне місце" спонсорам - їх можна лише називати по імені-прізвищу або ж демонструвати товарний знак товару чи послуги (ПІК. - 2003. - №30-31. - С.31-32).

11. Подібних на нього людей називають гуманістами (ЛГ. - 2003. - 14 серпня).

12. Він [Олесь Гончар] дуже любив сад, сам вирощував троянди і доглядав за ними (Е. - 2003. - 21 серпня).

13. Лише намір про можливу пропозицію перейти до парламентської республіки змусив активізуватися середовище Віктора Медведчука (ЛГ. - 2003. - 21 серпня).

14. Галкін звертався за захистом до президента Росії (ВЗ. - 2003. - 21 серпня).

15. Пеле проти перетворення футболу в шоу (СП. - 2003. - 21 серпня).

Б.

1. ...А принц Чарльз турбується за долю світу, у якому незабаром усе вирішуватимуть мініатюрні роботи (ЛГ. - 2003. - 28 серпня).

2. Як би ви самі схарактеризували себе перед тими, хто про вас уперше чує і бачить? (АГ. - 2003. - 28 серпня).

3. Наприклад, Лія Ахеджакова заявила, що в його [Максима Галкіна] версії вона на себе зовсім не подібна (ВЗ. - 2003. - 20 листопада).

4. Опіка, яка триває після повноліття, перетворюється в узурпацію. Віктор Ґюго (П. - 2003. - 4 грудня).

5. Як приклад втручання президент назвав пропозицію представників ПАРЄ провести повторне голосування по проекту конституційної реформи (ЛГ. - 2004. - 23 січня).

6. Друзі називають її Брітні - настільки вона подібна на відому поп-співачку (ВЗ. - 2003. - 2 жовтня).

7. Крім того, прийом деяких пігулок, таких, як "Жанін", поліпшує стан шкіри за надмірної жирності і вуграх (МГ. - 2003. - 25 вересня).

8. Мати інваліда, що не встає близько 20 років, Максименко Емма Олексіївна звернулася за допомогою, бо в неї стара хата, але ніхто навіть не звернув уваги (П. - 2004. - 29 січня).

9. Суддя виносить рішення по справі про аліменти (АГ. - 2004. - 21 січня).

10. Короп заговорив на івриті (АГ. - 2004. - 21 січня).

11. Згодом, по цьому ж кооперативу, прокуратура Львова порушила ще одну кримінальну справу, але вже з іншими епізодами (СП. - 2004. - 29 січня).

12. Київське "Динамо" вирушило у Москву за п'ятим Кубком Співдружності (СП. - 2004. - 22 січня).

13. Згідно закону про правовий статус іноземців вони користуються цими ж правами й обов'язками, що і громадяни України (СП. - 2004. - 22 січня).

14. Згідно з іншою [версією], постать Кия була легендарною, містифікованою, власне, це його назвали в честь міста (ВГ. - 2004. - 30 січня).

15. Ще раз хочу наголосити: ми не їдемо до Туреччини лише за перемогою (Е. - 2004. - 5 лютого).

В.

1. В'ячеслав Брюховецький заявив, що, незважаючи на те, що нині багато студентів навчається на комерційній основі, запроваджувати лише на платну основу аморально, тому що суспільство в нас бідне (П. - 2004. - 5 лютого).

2. Потім були "Подорож у дитинство" у київському "Бінго" та "Різдво з Русланом" - у львівській студії телебачення, анімаційний фільм на пісню "Балада про принцесу" та інші виступи та концерти (АГ. - 2004. - 4 лютого).

3. Збігали за горілкою, узяли закуски (СП. - 2004. - 12 лютого).

4. Портільо очолював країну з 1976 по 1982 рік і був зразковим корупціонером (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

5. Учора захворіла моя дружина, а сьогодні приїхала її мати, щоб доглядати за нею (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

6. Жан Паньє звертався за справедливістю і до нього особисто, але безрезультатно (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

7. А у французькому посольстві, куди ми зверталися за коментарями по цій резонансній справі, нам відповіли: посольство уважно стежить за розвитком подій (ВВ. - 2004. - 20 лютого).

8. А ось у захист газети, не обмовившись про статті Яременка, СПУ і "Батьківщина" виступали не раз (СП. - 2004. - 19 лютого).

9. Вона [фонограма], врешті-решт, перетворює нашу українську естраду в провінційне шоу (АГ. - 2004. - 18 лютого).

10. Проте, пікантність цієї понеділкової зустрічі полягає в тому, що 19

вона дивним чином співпала в часі із днем подання до суду позовної заяви пана Шурми за образу честі та гідності на голову Львівської обласної ради пана Сендака (СП. - 2004. - 26 лютого).

11. На Кевіна з фільму "Сам удома" він подібний не лише зовнішньо, а й за вдачею (ВЗ. - 2004. - 26 лютого).

12.1 тоді починаються нескінченні поїздки до тещі за картоплею тощо (АГ. - 2004. - 25 лютого).

13. А поки я ходив за новою гальбою - нашим забили гол! (АГ. - 2004. - 25 лютого).

14. Як "Княже місто" перетворює історичну частину Львова в суцільний Шанхай (СП. - 2004. - 26 лютого).

15. Свого "мерса" я купив по оголошенню в газеті (АГ. - 2004. - 18 лютого).

Г.

1. Останнім часом посилилися звинувачення на британську акторку Елізабет Херлі (СП. - 2004. - 26 лютого).

2. Я не бачу факторів для того, щоб відбулося щось подібне на грузинський варіант (ВЗ. - 2004. - 2 березня).

3. Тато працює на фірмі, мама у магазині (ВЗ. - 2004. - 4 березня).

4. Наскільки я знаю, ви були в розшуку у справі по фірмі "Аміго", оскільки не представили документів для перевірки (АГ. - 2004. - 3 березня).

5. 569 мешканців називають одне одного тільки по іменах або прізвиських (АГ. - 2004. - 10 березня).

6. "Наш Львів" не провокує і не йде на конфронтацію з мером (СП. - 2004. - 11 березня).

7. Народ і далі перебуватиме ніби в ролі досить пасивного глядача за протистоянням влади й опозиції в парламенті (ЛГ. - 2004. - 18 березня).

8. Концерт славнозвісної російської поп-балерини Анастасії Волочкової у Львові, призначений на 6 березня і перенесений пізніше на 16 число, згідно найрізноманітніших чуток мав шанси не відбутися взагалі (СП. - 2004. - 18 березня).

9. Так, пані Сердючка співає на огидному суржику (АГ. - 2004. - 24 березня).

10. Про те, що я його вкрав, говорять придурки, які не розуміються у цих питаннях (АГ. - 2004. - 24 березня).

11. На закритій конференції СБУ та ДАІ, яка відбулася вчора, обговорювалися спільні проблеми по виявленню правопорушень та підривної діяльності (Е. - 2004. - 1 квітня).

12. А щоб у зимовий період робот-жук не простоявав, учені хочуть активізувати додаткову функцію, яка б дозволяла перетворювати робота-жука у робота-курку, який зможе нести яйця (Е. - 2004. - 1 квітня).

13. Найкраще було б це описати на мові Суркіса-Януковича, але зі зрозумілих причин мушу утриматись (П. - 2004. - 8 квітня).

14. Адже ці структури, на відміну державних адміністрацій, не можуть розпоряджатися грошима, майном чи землею (ЛГ. - 2004. - 15 квітня).

15. Це дозволить остаточно розв'язати всі питання по політреформі (АГ. - 2004. - 7 квітня).

Г.

1. Хтось собі малює вуса і стає подібним на кицю, хтось на іншу тварюку (АГ. - 2004. - 7 квітня).

2. Чикотило вбивав на території області з 1979 по 1990 роки (СП. - 2004. - 8 квітня).

3. Одна з версій причин, через які могли організувати загибель Вячеслава Чорновола, пролунала з уст представників Руху на телепрофамі каналу "1+1" (АГ. - 2004. - 14 квітня).

4. Мені тут у місто треба з'їздити. Подивись за самогонним апаратом (СП. - 2004. - 15 квітня).

5. "Просто жах якийсь. Знущаються наді мною", - поскаржився Кірко-ров (СП. - 2004. - 15 квітня).

6. А це означає, що у будь-який момент творча майстерня, ніби за помахом чарівної палички, може перетворитися в офіс якоїсь фірми, бар або крамничку (П. - 2004. - 22 квітня).

7. Безумовно, тоді склад запчастин найбільшого автопідприємства в області АТП-14607 перетворився в "золоту жилу" (АГ. - 2004. - 21 квітня).

8. Давно не бачили побоїща, подібного на те, що називалось виборами, стіни Мукачівського замку (ВЗ. - 2004. - 29 квітня).

9. Вони не те, що не хочуть бачити Любомира Костянтиновича на другому терміні, вони проведуть референдум, щоб попрощатися з мером ще у цій каденції (СП. - 2004. - 6 травня).

10. По-друге, з'явилась друга, досить екзотична, "вазелінова" версія програшу Кличка, згідно якої засланим козачком у стані братів був відомий катмен Джо де Соуза (СП. - 2004. - 6 травня).

11. Присутні проголосували, згідно порядку денного, про проведення місцевого референдуму про дострокове припинення повноважень мера Львова (СП. - 2004. - 6 травня).

12. Якось знітився в останній хвилині Віктор Барішев (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

13. Не повірив про те, що він не знаходиться поза грою (УТ-1. - 2004. - 12 травня).

14. А треба сказати, що власне цей журналіст і розкрив їх уперше, бо ніхто і не думав десь про них розголошувати (П. - 2004*. - 13 травня).

15. Питання, яке планують винести на референдум, звучатиме так: "Чи підтримуєте ви, щоб у відповідності зі ст. 79 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" достроково припинити повноваження міського голови Львова Любомира Буняка, оскільки його діяльність суперечить інтересам громади міста, порушує Конституцію України, права і свободи громадян?" (ВЗ. - 2004. - 13 травня).

Д

1. Побачила я співака Андрія Князя, який став подібним на підлітка, схуд на сім кілограмів (ВЗ. - 2004. - 13 травня).

2. Матч видався гарячим, пиво швидко закінчилося, і мене послали за пивом. А нашим у цей час забили гол. Звідси мораль: не можна воротаря за пивом посилати (АГ. - 2004. - 12 травня).

3. Бабуся на базар приходить. За м'ясом (АГ. - 2004. - 12 травня).

4. То чому б усій державі за них не порадіти, не побачити, що держава дбає і за комунальне господарство, і за житло, й за школи та лікарні? (Е. - 2004. - 20 травня).

5. Саме він шляхом неймовірних дипломатичних зусиль привів парламент до порозуміння по багатьом "конфліктним" статтям (П. - 2004. - 20 травня).

6. Або, пригадаємо, як Мороз багато років домагався ослаблення інституту президента, який через узурпацію влади і зневаги до Конституції перетворився у головне ярмо розвитку країни (П. - 2004. - 20 травня).

7. Зірковою хворобою Володимир не хворів? (АГ. - 2004. - 26 травня).

8. Президія Донецького обласного суду скасувала обидва вирокі із закриттям провадження по справах за відсутністю складу злочину (ЛГ. - 2004. - 27 травня).

9. Розроблена Медведчуком з участі Симоненка та Мороза так звана конституційна реформа не досягла своєї мети, натомість призвела до розколу опозиції (ЗВУ. - 2004. - 27 травня).

10. Цікавим є той факт, що Георгій Кірпа, згідно з результатів опитування, обійшов лідера БЮТ Юлію Тимошенко (П. - 2004. - 3 червня).

11. Адвокату підозрюваного не дають інформації про всі докази, які зібрано по справі (АГ. - 2004. - 16 червня).

12. Судова справа по рекламі продовжує робити відмінний РІЧ "Львівській газеті" (СП. - 2004. - 10 червня).

13. На це також варто зауважити (УТ-1. - 2004. - 26 червня).

14. Екзаменатор замерз і просить кого-небудь з останнього ряду сходити в їдальню за гарячим чаєм (СП. - 2004. - 24 червня).

15. Рімейк "Трої" по Рехагелю: в головній ролі - збірна Греції (СП. - 2004. - 8 липня).

Е

1. Стараннями уряду Віктора Януковича, сім'ї вчителів і лікарів перетворені в убогих соціальних аутсайдерів (ВВ. - 2004. - 30 липня).

2. Ті, хто йде на злочин, по натурі боягузи (АГ. - 2004. - 22 вересня).

3. Порушено кримінальну справу по ст. 27 КК України (СП. - 2004. - 23 вересня).

4. Повернення до централізму при путінському кадебешному режимі не слід плутати з поверненням до деякої форми комуністичного тоталітаризму (СП. - 2004. - 23 вересня).

5. Жодного разу ніхто з них не почув слів підтримки з боку керівництва країни, що колись затверджувала високі стандарти дотримання прав людини в противагу комуністичній тиранії (СП. - 2004. - 23 вересня).

6. Робочий день артистки закінчувався після опівночі, а зранку вона йшла на уроки (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

7. Ти тягнешся за Наталею щодо духовного розвитку? (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

8. Якщо політреформа провалиться, та ще й за мовчазною згодою Януковича, тоді від кандидата в президенти з однойменним прізвищем заберуть весь адмінресурс (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

9. Для чого їм розмінюватися по дрібницях, хоч ці "дрібниці" вимірюються мільйонами доларів (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

10. Така ж вимога постане до усіх тих, хто захоче приїхати в ці країни (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

11. Ми говоримо ТАК Януковичу та віддамо наші голоси в його підтримку на виборах (П. - 2004. - 30 вересня).

12. Собак можна навчити знаходити ракову пухлину по запаху (СП. - 2004. - 30 вересня).

13. Але лише з їхнім [комп'ютерів] поширенням був введений [символ @] у розкладки клавіатур на всіх мовах (ВЗ. - 2004. - 26 серпня).

14. Не може бути абстрактної любові до держави без поваги й гордості за неї (ЛГ. - 2004. - 26 серпня).

15. Перетворився на маститого політика [О.Мороз], який нічого не робить усупереч своїх інтересів (АГ. - 2004. - 18 серпня).

Є

1. Грецький міністр заявив, що Олімпіада перетвориться у третю світову війну (АГ. - 2004. - 11 серпня).

2. Луснула ще одна химера - ловити у відборі до ЧС-2006 при Блохіну-тренерові нам нема чого (АГ. - 2004. - 25 серпня).
3. У підтримку кандидата у президенти В.Януковича "підписуються мертві люди" (СП. - 2004. - 26 серпня).
4. Гарем султана знаходився в п'яти кілометрах від палацу. Щодня султан посилав свого слугу за дівчиною (СП. - 2004. - 26 серпня).
5. Щоб так тихенько - на фоні масованої атаки в підтримку Януковича з боку Московського патріархату - вдавати, що нічого не робиться! (СП. - 2004. - 26 серпня).
6. Холод це не той стан, що навіює на позитивні роздуми та кольорові сни (СП. - 2004. - 21 жовтня).
7. Леонід Макарович також впевнено передбачає про другий тур (Е. - 2004. - 4 листопада).
8. Цього тижня відразу кілька авторитетних, поважних особистостей висловилися у підтримку на виборах кандидата у президенти України Віктора Ющенка (ВЗ. - 2004. - 18 листопада).
9. Віктор Ющенко назвав попереджувальний страйк у підтримку кандидата від влади маніпуляціями (АГ. - 2004. - 17 листопада).
10. Генпрокуратура та СБУ порушили справи по сепаратистах. Невідомо яких (СП. - 2004. - 2 грудня).
11. Підрахунок голосів також здійснювався "як в аптеці": без метушні і згідно з вимог закону (СП. - 2004. - 30 грудня).
12. Потрапила до парламенту по списку "Нашої України" [Оксана Білозір] (СП. - 2005. - 20 січня).
13. Не стала би Кейті [Холмс] артисткою, якщо б її мати не зареєструвала свою довгоногу доньку в Школу Моделювання Маргарет О'Брієн в Толедо (СП. - 2005. - 27 січня).
14. Звичайно, головний перевізник мегаполісу-метрополітен, який щодня перевозить згідно статистики понад 1,6 млн пасажирів (СП. - 2005. - 27 січня).
15. Дівчинка називає бабусю по імені (ВЗ. - 2005. - 3 лютого).

Ж.

1. Зловживань на цьому підприємстві немає (АГ. - 2005. - 2 лютого).
2. Правоохоронцям довелось, як кажуть, розплющити очі Ромео про походеньки його Джульєтти (СП. - 2005. - 24 лютого).
3. Закарпаття щороку виробляє продукції стільки, скільки "Криворіж-сталь" у місяць (АГ. - 2005. - 9 березня).
4. В інтерв'ю "Німецькій хвилі" Президент висловив впевненість у швидкому завершенні слідства по цій справі (СП. - 2005. - 10 березня).

5. А в майбутньому, в ідеалі ці акції перетворяться в цінні папери і усі будуть знати їхню реальну вартість (СП. - 2005. - 17 березня).
6. Команда Ющенка знайшла 5 хлібин і 2 рибини, якими обіцяє нагодувати усіх голодних. На черзі перетворення води у вино? (СП. - 2005. - 7 квітня).
7. Не дивно, що ніхто давно не знімав котеджів: кримінальну справу по проституції у цих будиночках порушили ще восени (АГ. - 2005. - 20 квітня).
8. Їй напевне важко тепер розмежувати професійне життя від приватного (П. - 2005. - 12 травня).
9. Посилення влади в регіонах може призвести до перетворення країни у федеративну державу (АГ. - 2005. - 11 травня).
10. Хоча наша невелика практика вже тоді показала, що так звані периферійні ВНЗ по ряду індикаторів у своїх групах вийшли на перші місця (ДТ. - 2005. - 21 травня).
11. Очевидно, була така при Леонідові Даниловичу гра: хто більше вкраде? (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.4).
12. Всі кажуть, що я дуже подібний на Пола Маккартні (ВЗ. - 2005. - 2 червня).
13. Тому не здивуюся, якщо чутки, що вже блукають мережею, про фактичне керівництво Генпрокуратурою секретарем РНБО підтвердяться (ЛГ. - 2005. - 2 червня).
14. Про неї знали, фінансували, на її думку зважали (П. - 2005. - 2 червня).
15. Від Христа Симон отримав нове ім'я, на арамейській воно звучало як "Кефа" - камінь, скеля, що вказувало на його місце у Церкві (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

З.

1. Віктора Януковича запросили на допит по кримінальній справі (АВ. - 2005. - 10 червня).
2. Складається враження, що за витратами по цій статті йдеться не про ВНЗ, в про автотранспортне підприємство (П. - 2005. - 16 червня).
3. Текст надсилайте по електронній пошті (СП. - 2005. - 16 червня).
4. Ану ж [І.Бакай] почне говорити і видасть про те, як московські гроші йшли на українські вибори (П. - 2005. - 30 червня).
5. Найзаможніша людина в Білорусі, за даними міністерства по податках і зборам, живе в Мінську (СП. - 2005. - 30 червня).
6. "Галицький ринок" був при Австрії, Польщі та СРСР А при Україні мер-будівельник хоче його знести (СП. - 2005. - 30 червня).

7. Умію говорити на своїй, нікому незрозумілій мові (СП. - 2005. - 14 липня).

8. Всіх абітурієнтів, які вступатимуть у вищі навчальні заклади по державному замовленню, тестуватимуть експерти Українського центру оцінки якості знань (СП. - 2005. - 7 липня).

9. Хтось із видатних людей сказав, що рівень нації визначається по тому, як вона ставиться до душевнохворих та інвалідів (Е. - 2005. - 14 липня).

10. Вінні Пух із П'ятачком ідуть за медом (ТУ-Е. - 2005. - №30. - С.47).

11. Державна дума перетворилася в машину для голосування (СП. - 2005. - 21 липня).

12. "Встановити чи представлений аудіозапис піддавався монтажу (обробці) не виявляється можливим по причинам, вказаним у п.3.1 дослідницької частини висновку експертизи" (СП. - 2005. - 4 серпня).

13. Якщо мова йде за Морду, то про нього говорять з 1995 року (АГ. - 2005. - 10 серпня).

14. Саме вони через два дні після появи викривальної публікації Уїлсона в "Нью-Йорк тайме" почали обдзвонювати знайомих журналістів і повідомляти їм факти по цій справі (ДТ. - 2005. - 13 серпня).

15. Проте сам Суркіс цього прізвища не згадував, так само, як і не говорив про Крістофа Даума, відомого по роботі з німецьким "Байєром" та турецьким "Бешикташем" (АГ. - 2005. - 17 серпня).

И.

1. Так на фірму приходять багато дівчат (АГ. - 2005. - 17 серпня).

2. Щоб ви знали: дівчата на фірмах, які є під прикриттям міліції, здають копії паспортів (АГ. - 2005. - 17 серпня).

3. Саме завдяки Данилу Галицькому, згідно історичних даних, маємо чудовий Львів (П. - 2005. - 18 серпня).

4. На ці й інші запитання в розмові з кореспондентом "Газети" розповів доцент Львівського національного університету ім. Івана Франка Андрій Юраш (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

5. Про що, власне, проводять консультації (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

6. Ніхто не штовхав його робити різкі заяви щодо СБУ, в якій він розуміється ще гірше (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

7. Еигопемэ- лідер в інформаційному просторі Європи, найбільший рейтинговий канал, який виходить у режимі он-лайн цілодобово, на сімох мовах, зокрема і на російській (СП. - 2005. - 25 серпня).

8. Чоловіки її бояться. Коли вона починає говорити, якими хворобами

пацієнт перехворів, що йому дошкуляє, що може бути в майбутньому, ті втрачають свідомість і звалюються зі стільця (АГ. - 2005. - 31 серпня).

9. По затриманню під час спілкування з рідними правоохоронці запропонували дати відкупного - тисячу доларів США (АГ. - 2005. - 31 серпня).

10. Якщо у вас на фірмі є якась допитлива істота, яка зазвичай знає все про всіх, не дивуйтеся, що інформація про ваш законспірований роман з часом випливе назовні (АГ. - 2005. - 14 вересня).

11. Матеріали по справі передані з УБОЗу у Франківський РВ (АГ. - 2005. - 14 вересня).

12. Саме цікаво, що всі описи про Карра журналісти подають під крикливим заголовком (АГ. - 2005. - 14 вересня).

13. "Золота акція" у ВРУ сама перейшла до фракції "регіоналів": їхнє "за" чи "проти" буде вирішальним під час голосування по Єханурову (СП. - 2005. - 15 вересня).

14. Скоротила [Шакіра] список до 10 треків на англійській та 10 на іспанській мовах (СП. - 2005. - 20 жовтня).

15. Віктор Ющенко заявляє, що ці його дії спрямовані для об'єднання України (П. - 2005. - 20 жовтня).

Література

Основна

Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г. Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - С.22-45, 282-299.

Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. - К.: Пульсари, 2004. - С.63-82, 333-342.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - 0143-159.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.125-131.

Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985.-С.116-124.

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998.-С.23-24.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - С.109-110.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-С.166-180.

А.О.Капелюшний

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища школа, 1983.-С.97-106.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.36-53.

Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа 1994 - С.35-^2.

Український правопис. - 7-е вид., стереотип. - К.: Наук, думка 1998.-С.14-16.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посібник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - 432 с.

Ващенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. - К.: Наук, думка, 1980. - 288 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. - К.: Либідь, 1993. - 368 с.

Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень. - К.: Рад. шк., 1984 - 128 с.

Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - 368 с.

Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.

Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - 128 с.

Капелюшний А.О. Стилістика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилістика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів-ПАІС, 2003. - 544 с.

Караванський С. Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза" 1994.-152 с.

Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Кващук А.Г. Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986. - 110с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - 462 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкін Л.І. Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

Погрібний А.Г. Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - 248 с. (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 248 а).

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані //Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С 49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-584 с.

Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973.-585 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.
Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либідь, 1994. - 256 с.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - 496 с.

Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. - К.: Рад. школа, 1989. - 135 с.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - 408 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимівська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посібник. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім І.Франка, 2002. - 286 с.

Яцимівська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К.: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К.: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда Г.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія ХІІІ—ХХ ст: Бібліографічний показник. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Розенталь Д.Э. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986. - 304 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка, 1998. - 892 с.

Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Яцимівська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (СО).

IV. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ

1. *Стилістичні властивості однорідних членів речення.* Речення з однорідними членами багато хто з дослідників вважає наслідком трансформації, стягнення кількох речень в одне на основі спільного підмета, присудка, другорядного члена речення. Водночас у деяких працях однорідні члени речення названо рядами для підкреслення того, що вони поєднані сурядним зв'язком. Звідси й застарілий термін "однорядні члени речення". Деякі дослідники (скажімо, О.С.Мельничук) вважають однорідність фактом синтагматичного членування мовлення й тому вживають термін "однорідні синтагми". Назва цього поняття "однорідні члени" значною мірою спирається на логіко-граматичне розуміння явища. Основна ознака однорідних членів речення - сурядний зв'язок, яким поєднано логічно однозначні й лексично зіставлювані слова¹. "Алогічність несумісна з однорідністю, отже, також із стилістичністю"². Проте в художньому та публіцистичному мовленні ряд однорідних членів речення інколи може охоплювати й логічно неоднорідні поняття, які з певного погляду в авторському трактуванні є однорідними. Переважно це стосується означень³. "Особливо виразним є компактне вживання в тексті семантично й синтаксично різнотипних однорідних членів речення. Таким уживанням однорідності забезпечується неповторний лад мислення й мовлення... Однорідність притаманна всім стилям мови. Однак у літературно-художньому стилі вона часто набуває тропеїчного звучання, сприймається метафорично - як засіб художнього вислову"⁴. Ті самі слова можуть використовуватися і як однорідні, і як неоднорідні залежно від мети автора: *Нові, високотехнологічні вироби - Нові високотехнологічні вироби.*

Здебільшого однорідні члени речення є однойменними, виконують, ту саму синтаксичну функцію. Але іноді є відхилення від цього правила,

¹ Див.: Слинко І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - С.296-298; Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - С.152-153.

² Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005.-С.253.

³ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.55; а також окремі зауваження щодо цього Л.О.Кадомцевої: Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - С.69.

⁴ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - С.252-253.

переважно тоді, коли однорідні члени речення виражені займенниками та займенниковими прислівниками: *Не знаю, хто й звідки ти. Треба з'ясувати, що і як робити.* Оскільки функціональна рівноправність однорідних членів речення є найістотнішою їх ознакою, то однорідні члени можна міняти місцями без помітної зміни змісту висловлювання. Але між однорідними присудками можлива змістова залежність, зумовлена послідовністю виконання дій¹: *Степан повернувся додому, ліг і заснув.*

Речення з однорідними членами можуть мати синонімічні (паралельні) конструкції з рядом простих речень або зі складносурядним реченням: *Українські вояки проводять миротворчі операції, допомагають населенню, підтримують зв'язки із силами К FOR інших країн - Українські вояки проводять миротворчі операції. Українські вояки допомагають населенню. Українські вояки підтримують зв'язки із силами KFOR інших країн.* Окремі речення емоційніші, експресивніші². Їх використовують переважно в публіцистичному стилі для надання мовленню відтінків піднесеності, схвильованості. При цьому виникають пафос, патетика, властиві урочисто-декларативному, узагальнювально-директивному, експресивно-публіцистичному різновидам журналістського тексту. Трохи менш відчутною є експресивність висловлювання в разі застосування складносурядних речень, але основні відтінки в емоційному забарвленні залишаються незмінними, хоча пафос тут трохи й приглушений (Цього ефекту досягають завдяки вживанню сполучників сурядності).

Нагромадження в реченні однорідних членів не тільки виконує логіко-семантичні завдання, а й увиразнює текст, сприяє підвищенню його комунікативності:

- ампліфікування компонентів дієслівної однорідності створює ефект наростання енергії, сили, підвищення потужності дії когось чи чогось;
- ◎ нагромадження елементів прикметникової однорідності є способом урізноманітнення опису, характеристики когось чи чогось, засобом посилення (змістового й експресивного) цієї характеристики;
- ◎ іменникова однорідність посилює враження предметної різноманітності та складності³.

¹ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.55-56.

² Див.: Там само. - С.56.

³ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.260-261; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.57.

У науковому й офіційно-діловому стилях однорідні члени речення використовують для побудови класифікацій. Дуже важливим при цьому є додержання логічних вимог поєднанні однорідних членів. За використання однорідних членів речення треба зважати на їх значеннєву зіставність. Однорідними членами речення не можуть бути слова, які передають родові та видові поняття. Однорідні члени речення мають позначати саме однорідність, а не звичайний перелік: *Я відвідав Францію^Європу Париж*. Не можна використовувати як однорідні ті члени речення, які позначають перехресні або різнопланові поняття: *В барі сиділи люди у верхньому одязі й у нетверезому стані. На Майдані були наші студенти, аспіранти, члени Студентського братства, першокурсники*. Треба зважати не лише на логічні зв'язки однорідних членів, а й на їхню лексикограматичну сполучуваність з іншими словами в реченні¹: *Журналіст уживав у тексті нові слова, метафори, оригінальні описи подій*.

При однорідних членах Можуть уживатися узагальнювальні слова. У науковому й офіційно-діловому стилях узагальнювальні слова здебільшого називають найближче родове поняття, види якого й перелічуються однорідними членами. У художньому й публіцистичному мовленні узагальнювальними словами можуть бути і родові поняття, і дуже широкі за змістом слова: *все, скрізь, завжди, всюди, ніхто, ніщо, ніде, ніколи*. Узагальнювальні слова надають висловлюванню експресивного забарвлення, підкреслюють те, що окремо названо однорідними членами: *Голос духа чути скрізь: По курних хатах мужицьких, По верстатах ремісницьких, По місцях недолі й сліз (Іван Франко)*².

Ряди з узагальнювальними словами близькі до пояснювальних конструкцій. У цих рядах сурядні зв'язки ускладнені пояснювальними - узагальнювальні слова називають загальне, а сурядні ряди перелічують його конкретні види. У ролі узагальнювальних слів можуть уживатися й словосполучення, предикативні конструкції та ін. Узагальнювальні одини-

¹ Див. докладніше: Волкотруб Г.Й. Стилїстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.140-141; Коваль А.П. Практична стилїстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.252; Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.189-191 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.188-190).

² Про помилки в стилїстичному використанні узагальнювальних слів їдеться тут далї. Див. також: Коваль А.П. Практична стилїстика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.254, 267-268; Ощипко І.Й. Практична стилїстика сучасної української лїтературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.63; Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.196 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.195); Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академїя, 2004. - С.156.

ці зазвичай уживають при рядах з єднальними сполучниками, їноді - з роздїловими. У рядах з протиставними й зіставлювальними сполучниками узагальнювальні одиниці не вживаються. За розташування узагальнювальних одиниць після сурядних рядів вони набувають справдї узагальнювального, підсумовувального значення: *У школі, в університеті, в редакції- скрізь він прагнув бути першим*. Таке значення може підкреслюватися вживанням при узагальнювальних одиницях слів *узагалї, загалом, словом* тощо: *У школі, на вулиці - загалом скрізь*¹.

2. *Сполучники при однорідних членах*. Ряд з єднальним значенням легко обходиться без сполучників, і тоді перелік не має вичерпного характеру. Такий самий характер має речення з повторюваним єднальним сполучником перед однорідними членами, тут сполучник виокремлює кожний член, нїби виконуючи функцію посилювальної частки: *У кімнаті ^стоять і стіл, і ліжка, і стелаж*. Уживання єднального сполучника лише перед останнім однорідним членом надає перелїковї закїнченого характеру: *У меблевому салоні стояли столи, ліжка й стелажі*. Єднальний сполучник /' поєднує однорідні члени речення (близькі за значенням слова або антонїми) також попарно²: *У кімнаті стояли стіл і стїлець, стелажі шафа*. Найчастїше єднальні повторюванї сполучники вживають "в емоційно спрямованому мовленні"³, парний зв'язок складників часто спричиняє наростання пафосності, піднесеностї⁴.

Сполучник/та початковий ненаголошений / чергуються з ї у тих самих позиціях, що ї у - в.

/ вживається, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

Ш між приголосними (*стає і пішов*);

Ш після приголосного або після паузи, що на письмі позначена роздїловим знаком, перед словами з початковим приголосним (*Іван стояє, мовчав, і Петро вирїшив почати першим. Іван стояє мовчки, і Петро вирїшив почати першим*);

Ш на початку речення (7 один у полі воїн. Саме так назвав свій роман Юрїй Дольд-Михайлик);

¹ Див.: Слинко 1.1., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - С.313-314.

² Див.: Ощипко І.Й. Практична стилїстика сучасної української лїтературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.57-59; Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либідь, 1994.-С.84-85.

³ Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - С.72.

⁴ Див.: Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.194 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.193).

Йуживається, щоб уникнути збігу голосних:

Я між голосними (Олена й Оксана);

Я після голосного перед приголосним (Олена й Гади́на).

Чергування /- й не відбувається:

Ц в разі зіставлення понять (Біле і чорне);

Л перед словами, що починаються на й, є, ї, ю, я (Олена і Йо́сип, Ірина і Ярина);

(К після паузи (на письмі - після розділового знака) (Олена прийшла, і Петро виріши́в піти)¹).

Менш уживаним є сполучник *та*; він поєднує близькі поняття й ніколи не вживається перед першим однорідним членом, тільки зрідка повторюється. *Та й* є модифікацією *та*, яка виконує функцію приєднання; сполучник *та й* властивий мові художньої літератури, переважно фольклорові.

У науковому й публіцистичному стилях для підкреслення єднального зв'язку в різних його значеннєвих відтинках (найчастіше для підкреслення зіставності, порівняння) використовують *двочленні сполучники*. Перша частина такого сполучника стоїть при одному члені ряду, друга - при наступному. Найпоширенішими двочленними сполучниками є *не тільки... а (але) й, не стільки... скільки (як), як... такі, не просто... ай*. У мові художньої літератури ці сполучники вживають тільки зрідка.

У заперечних реченнях у ролі єднального сполучника вживають *ні...ні*. *Ні* здебільшого повторюється перед кожним членом. З таким самим значенням уживають і *ані*, що має відтінок посилення (його найчастіше вживають перед останнім членом): *Ні Іван, ні Андрій, ані Степан не зробили цього*².

Для поєднання однорідних членів також широко використовують *розділові (або, чи, то, хоч тощо) та протиставні (але, а тощо) сполучники*. Зв'язки *розділовості* передають ряди зі сполучниками *або, чи, то...то* та деякими ін. Сполучники *або, чи* можуть поєднувати два члени ряду для передавання значення вибору: *Приходь сьогодні або завтра*. Часто такі сполучники повторюються, що посилює значення

¹ Див також: Волкотруб ГЙ. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.33-34; Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - С.23; Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - С.109-110; Український правопис. - 7-е вид., стереотип. - К.: Наук, думка, 1998. - С.15-16.

² Див.: Ощипко ІЙ. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.59-61; Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либідь, 1994.-С.84-85.

розділовості: *Я це зроблю або з Іваном, або з Петром*. Сполучник *то* зазвичай є повторюваним - *то... то*: *Він приходив то з Іваном, то з Петром*. У неповторюваному вигляді цей сполучник майже не вживають. Значення чергування явищ можуть передавати також ряди з повторюваними прислівниками *іноді, часом, почасти*: *Він приходив іноді з Іваном, іноді з Петром*. Додавання до сполучника *то... то* часток *не, чи* перетворює його на форми *не то... не то, чи то... чи то*, що надають сурядним рядам відтинку непевності, вагання: *Приходив чи то Іван, чи то Петро*. Не можна сплутувати розділовий сполучник *чи* з часткою *чи*, замінюючи останню на *або*. У питальних реченнях треба вживати не сполучник *або*, а сполучник *чи*: *До вас сьогодні прийде Іван чи Петро?*; а не *До вас сьогодні прийде Іван або Петро?*

Протиставні ряди за самим своїм змістом завжди замкнені (тобто в них порядок членів невірний, обов'язковий). Найвиразніше протиставлення передає сполучник *але*. До нього може наблизитися сполучник *та*, але він протиставлення передає слабкіше - з відтинком приєднання - і вживається не так часто. Близькі до *але* також сполучники *зате, проте, однак, хоча, тільки*, які надають протиставним рядам різних відтінків - компенсації, допустовості, обмеження: *Нехай зроблять менше, тільки краще*. Сполучник *а* відрізняється від сполучників *але, та* тим, що має найменш виразну властивість визначати протилежність, а також слабкіші протиставні функції порівняно з *але, та*. Сила протиставлення сполучника *а* порівняно з *але, та* зумовлена силою контрасту протиставних слів. Що сильніший контраст протиставних слів, то більше значення сполучника *а* наближається до *але*: *Спершу зафарбовано білим, а потім чорним кольором*. Сполучник *а* з часткою *не* передає заперечно-протиставні зв'язки. При цьому заперечення може бути при першому чи при другому члені ряду.

Сполучники *і, та, але*, поєднані зі словами *все ж, все-таки, разом з тим, водночас, воднораз*, передають протиставно-єднальні зв'язки: *Веселий, але водночас замріяно-сумний письменник*. Ряди можуть набувати й протиставно-допустових чи компенсаційних відтінків, особливо за наявності сполучників *хоча... але, але зате*: *Він був хоча розумною, але замкнутою людиною*. Сполучник *а* зі словами *разом, все-таки, головне, особливо* тощо передає розрізняльовно-єднальні зв'язки: *Розповіла про всіх, а особливо про нього*.

Міра вияву якогось явища є суттю градаційних зв'язків. Градаційно-зіставлювальні зв'язки передають ряди з двочленними сполучниками *не тільки... але (а) й, не лише... але (а) й, не стільки...скільки, не*

просто...а, як...тактощо, про які вже йшлося вище. Градаційно-розділові зв'язки передають ряди зі сполучниками *якщо не...то, не то що...а, нето щоб...ата* ін.: *Якщо не лікар, то фельдшцир обов'язково приїде*. Якщо другий член ряду має значення додаткового зауваження, виникають приєднувальні зв'язки. Їх передають ряди зі сполучниками *а також, та ще, і притому* тощо: *Говорив весело й притому дзвінко*. Приєднувальні зв'язки набувають градаційного відтінку, якщо використано сполучники *та й, та ще й.ацей* тощо. Сурядні ряди можуть передавати й значення зумовленості - причинові, наслідкові, якщо до сполучників /, а додають відповідні слова - *тому, отже, значить: Іван був успішним, а тому веселим хлопцем*.

Без сполучників замкнені ряди використовують нечасто. Вони можуть передавати розділове чи протиставне значення, набуваючи таких відтінків розділового значення, як приблизність, кількісно-обмежувальний тощо: *у травні-червні; напівсірого, напівчорного кольору*. До складу двочленних рядів з протиставним значенням здебільшого входить частка *не*: *ворог - не ворог, а так людина; не у вас - у нас*. Додавання до замкнених рядів часток *не то, не тільки* надає їм градаційно-зіставного відтінку: *Не тільки студенти - викладачі підтримали акцію*. Такі ряди наближаються до сполучникових, бо в них використано елементи складених сполучників (*не то...не то, не тільки...але й*). Значення розділовості чи протиставності у безсполучникових рядах не таке виразне, як у сполучникових.

Крім власне сурядних зв'язків, члени ряду можуть передавати пояснювальні, коли один член ряду визначає попередній. Такі ряди можуть бути сполучникові й безсполучникові. Тут використовують такі сполучники, як *тобто, цебто, себто, або*. Здебільшого такі ряди називають відокремленими прикладками зі сполучниками: *Великий Каменяр, тобто Іван Франко, є патроном нашого університету*. Можливі й безсполучникові відокремлені прикладки: *Ми, нижчепідписані, звертаємося до вас*.

Сполучники *а саме, як-от* уводять переважно іменникові ряди зі значенням перелічування. Пояснювальні зв'язки можуть мати ще два різновиди: включання й уточнювання. Ряди зі зв'язком включання виникають тоді, коли одна словоформа пояснює склад іншої. Такі словоформи поєднують компонентами зі значенням зв'язку загального й часткового (*наприклад, зокрема* та ін.) або виокремлювальними компонентами (*особливо, насамперед, переважно, навіть*).

Ряди зі значенням уточнення здебільшого безсполучникові. Одна

словоформа звужує значення іншої, тобто уточнює її: *В університеті, на факультеті журналістики, відбудеться наукова конференція*. Переважно такі конструкції в українському мовознавстві називають уточнювальними членами, відокремленими уточнювальними членами речення¹.

3. *Прийменники при однорідних членах*. Прийменники при однорідних членах речення щоразу повторювати нема потреби. Проте є випадки, яких прийменники треба повторювати.

Обов'язково треба повторювати прийменнику у тому разі, коли:

1. його відсутність може спричинити неясність (*Змагання з грекоримської боротьби проводили між чоловіками і жінками*);

2. однорідні члени речення поєднані розділовими або протиставними сполучниками (*Купи книги з фізики чи з хімії. Купи книги не з фізики, а з хімії*);

3. однорідні члени речення поєднані повторюваними або двочленними сполучниками (*Купили книги і з мови, і з літератури. Купили книги не тільки з мови, айз літератури*);

4. однорідні члени значно поширені залежними словами (*Мизаходили в щойно збудовану крамницю, в новий Будинок культури, у світлу сучасну середню школу*);

5. прийменники різні (*Свято міста відбувалося на вулицях, на площах, у парках, у скверах*);

6. автор хоче підкреслити важливість змісту кожного з однорідних членів речення².

Типові помилки в стилістичному використанні ОДНОРІДНИХ членів речення:

1. Поєднання як однорідних членів речення слів, що називають речево-неоднорідні поняття: *Універсальна гуртовня "Темп-2" постійно реалізує гуртом та вроздріб за найнижчими цінами: тканини шторні, вовняні, для спецодягу, інші (ЛЛ. - 1997. - №35); Дуже полюбляє хо-*

¹ Див.: Слинко І.І., Гуїванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - С.308-317.

² Див.: Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.142-143; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.255; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.61-62; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.192 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.191).

- дити у всякі походи з наметом або на велосипеді (ТП. - 1998. - №3).
2. Поєднання як однорідних членів іменників одиничних і збірних або родових і видових понять: *Хочеться побачити Азію, Індію, екзотичні країни* (МТ. - 1998. - №3-4).
  3. Поєднання як однорідних членів понять, що схрещуються, частково збігаються за своїм обсягом: *У всіх країнах світу Заходу є великі програми захисту довкілля* (Е.-1998. -№13); *Це наркомани, алкоголіки, діти з бідних сімей* (СП. - 1997. - №51).
  4. Лексична (або й граматична) непоєднаність одного з однорідних членів з тим словом, з яким зв'язані однорідні члени: *Почнуться п'яні гулянки, наркотики, сварки, а потім і вбивство* (Е.- 1998. - №9); *І дозвольте нам самим ставити оцінки та критерії* (ТП. - 1998. - №2).
  5. Уживання конструкцій, у яких однорідні члени як керовані слова помилково зв'язані з одним словом: *Чи використовуєте і ви комп'ютер для підсилення гри та підготовки?* (Е. - 1997. - №48); *Нагадаймо, що Львівське телебачення розгортало свою роботу в часи викриття культу кривавого вождя ленінської імперії, хрущовської відлиги* (ВЗ.-1997.-23 грудня).
  6. Розбіжність у відмінкових формах однорідних членів і узагальнювального слова (це саме стосується також і однорідних членів, які входять до складу відокремлених додатків, а також поєднання відокремлених прикладок з означуваними словами): *На сцені зграйки хлопів у жіночих пачках, пуантах із іншим балеринним причандаллям: макіяж, фризуритощо* (П. - 1997. - 23грудня); *Представники 15країн, утому числі Великобританія, США, Росія, Канада та Японія, підписали угоду про будівництво міжнародної космічної станції* (СП. - 1998. - №4).
  7. Різні способи вираження однорідних членів: *З усіх позитивних емоцій найсильнішими є віра та кохання, а ще сексуальні* (Т.-1998. - №5).
  8. Поєднання як однорідних різних синтаксичних елементів: *Цікавлять мене і кредити юридичним особам, і куди найвигідніше вкласти свої заощадження* (Т. - 1998. - №6); *Вчу моделей правильно ходити, як самій заповнити порожнечу подіуму* (Т. - 1998. -№15).
  9. Поєднання як однорідних членів конкретних і абстрактних іменників, інфінітивів та іменників: *Спорт іДерюгіна для Блохіна усе, він любить грати у футбол і дружину* (УТ-1 за версією СП. - 1998. -№1); *Крем від зморщок рекламує дієчина з бездоганною зовнішністю і гладенькою шкірою* (Е. - 1998. -№10).

10. Уживання повторюваних або парних сполучників, які поєднують не однорідні, а різні члени речення: *Щоправда, не довелося плисти ані морями, ані летіти літаком через океани* (Е. - 1998. - №4); *На етикетці горілки - не тільки зображення Роксолани, а й церкви* (Т. - 1997. - №50).
11. Неповторення прийменника при поширених однорідних членах речення: *У сірій міліцейській куртці і кашкеті з кокардою іду коридорами редакції* (Т. - 1998. - №3); *Зараз перед правоохоронними органами, працівниками лікарні та й взагалі жителями Львова стоїть запитання, на яке поки що немає однозначної відповіді* (ТП. - 1998. - №3).
12. Пропускання прийменника при однорідних членах, коли його відсутність може спричинити двозначність: *У1989роціДанія стала першою у світі країною, де офіційно реєструють шлюби між гомосексуалістами і лесбіянками* (Р. - 1998. - 12 травня); *У канадському місті Ледюс відбувся чемпіонат світу з жиму лежачи серед чоловіків і жінок* (ВЗ. - 1997. - 23 грудня).
13. Пропускання прийменника при однорідних членах, коли при них є розділові чи протиставні сполучники: *Буду зустрічати його в яскраво-жовтому платті або жовтих джинсах: мені до впадоби спортивний стиль одягу* (Е. -1997. -№50- 1998. -№1); *Про минуле, а також сьогодишній день Ростислав Поточнякрозповідає в інтерв'ю "Високому Замку"* (ВЗ. - 1998. - 23 січня).
14. Пропускання прийменника при однорідних членах, коли вони поєднані повторюваними або парними сполучниками: *"Шляхетна турбота" влади про нашу безпеку в транспорті свідчить або про початок симптомів дебілкуватості, або провокування директорів фірм на хабарі певним посадовим особам* (СП. - 1997. - №51); *Отож нам доведеться вибирати не лише з-посеред конкретних політиків, але й партій та виборчих блоків* (ЛП. - 1998. - №9).
15. Пропускання прийменників при однорідних членах, коли прийменники різні: *Потім наша сім'я проживала на Заході України, Львові, Івано-Франківську* (Е. - 1998. - №4).

¹ Див. також: Волкотруб Г.Й. Стилiстика дiлової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.140-143- Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С 251-257 Ощипко І Й Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис' - Львів. ЛДУ, 1964. - С.63-67; Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С.189-193 (3-те вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С. 188-192).

Питання для самоперевірки

1. Стилiстичнi функцiї однорiдних членiв речення.
2. Використання однорiдних членiв для побудови класифiкацiй у науковому й офiцiйно-дiловому стилях.
3. Додержання логiчних вимог у використаннi однорiдних членiв.
4. Стилiстичне значення рiзних способiв добору та поєднання однорiдних членiв.
5. Сполучники при однорiдних членах. Обрання синонiмiчного сполучника. Значення пропускання та повторення сполучникiв.
6. Вiдтiнки значення та правила використання двочленних сполучникiв.
7. Уживання прийменникiв при однорiдних членах.
8. Мовностилiстичнi та логiчнi помилки в поєднаннi однорiдних членiв.

Практичнi завдання

Завдання 8. Знайти в газетних текстах приклади вдалого використання однорiдних членiв зi стилiстичною метою.

Завдання 9. Виявити помилки в стилiстичному використаннi однорiдних членiв речення, iншi хиби. Виправити текст.

(А.)

1. Переповненi гордостi за такого президента, громадяни бажать йому терпiння та натхнення у служiннi такому невдячному, але все ж своєму народу, авторитету серед українцiв, їх розумiння правильностi його добродiйної дiяльностi, творчих перемог та приємних несподiванок, успiхiв у "сiмейному" життi i всiх матерiальних благ (П. - 2003. - 16 сiчня).

2. У цей перiод не слiд проводити силових акцiй, натомiсть активiзувати роботу з пропаганди цивiлізованого користування iнтелектуальною власнiстю та зi створення нормального ринку iнтелектуальних продуктiв (ЛГ. - 2003. - 16 сiчня).

3. Идеальна пропорцiя мiж об'ємом талiї i об'ємом стегон - 0,68-0,7. Це спiввiдношення у Софi Лорен - 0,68, Сiндi Кроуфорд (на фото) - 0,69, Брiджит Бардо - 0,66 (СП. - 2003. - 30 сiчня).

4. Оповiдання про Леонiда Пантелєєва написав 1939 р. радянський письменник Лев Шейнiн, який свого часу встиг попрацювати i слiдчим, i в прокуратурi (ПiК. - 2003. - №5. - С.38).

5. Решта - просто заробляння грошей або для пiару (ВЗ. - 2003. - 17 квітня).

6. Адже крiм витрат на випускний вечiр - одяг, зачiску - з дiтей збира-

ють грошi на усi iспити, а також подарунки школi, директоровi та класному керiвниковi (СП. - 2003. - 15 травня).

7. Пiд час голосування про участь українських вiйськових у операцiях на територiї Іраку, я голосуватиму проти, бо вважаю, що дислокацiя наших воякiв у Іраку не виправдана нi з точки зору полiтичної, нi економiчної (ЛГ. - 2003. - 5 червня).

8. Вiдтепер до конкурсу можуть допускати i вступникiв, якi пройшли вступнi випробування в iншому ВНЗ чи факультетi (П. - 2003. - 22 травня).

9. Був головою Держкомiтету телебачення i радiомовлення, мiнiстр iнформацiї, президентом Нацiональної телекомпанiї України [про Зиновiя Кулика] (П. - 2003. - 10 липня).

10. Щодо другого, Ви пiдбивали якiсь пiдсумки, помилки? (П. - 2003. - 7 серпня).

11. Аби стати повноцiнним кандидатом, йому не завадило б встановити самостiйний контроль як над фiнансовими, так i iнформацiйними потоками (ПiК. - 2003. - №30-31. - С.11).

12. Сукнi можна замовити як напрокат, так i придбати за каталогами (ВЗ. - 2003. - 14 серпня).

13. На жаль, склалася така ситуацiя, що все залежить як вiд нашої, так i вiд гри суперникiв (П. - 2003. - 21 серпня).

14. Бiля Стрийського базару власник мобiльника знову доповiдає про своє мiсцезнаходження i що у нього все гаразд (ВЗ. - 2003. - 28 серпня).

15. Я готовий пробачити президентовi абсолютно все - але за умови недопущення громадянської вiйни i дострокової вiдставки (АГ. - 2004. - 1 сiчня).

Б.

1. Пiкантистiсть у тому, що цей чоловiк не належить до УПЦ кацапського патрiархату, а до автокефалiстiв (П. - 2003. - 23 жовтня).

2. Пiд час чемпiонату вона перетворилася i на художника-постановника, i хореографа, "i на кого самi хоче" (ЛГ. - 2003. - 18 вересня).

3. Хто особисто в областi вiдповiдатиме за нерiвностi на дорогах та грошi, призначенi на їх ремонт, наразi невідомо (Р. - 2003. - 18 вересня).

4. Грав в оркестрах, ресторанах, санаторiях (СП. - 2004. - 22 сiчня).

5. У свою чергу, на британсько-польсько-українській конференцiї "Схiдний вимiр - тристороння спiвпраця" обговорювали не лише питання виборiв, але й хвалили українську владу за вiдрядження вiйськового контингенту в Ірак та участь у вiйськових мiсiях у Лiберiї та Сьєрра-Леоне (ВГ. - 2004. - 30 сiчня).

6. Та згодом встановили історичну правду не лише про князя Кия, але й династію Києвичів, яка розвивалася впродовж трьох століть і закінчилася не раніше 882 року (ВГ. - 2004. - 30 січня).

7. Спробуємо придивитись до другої формули дещо детальніше, і не тільки як на стан очікування Месії, а й на стан творення образу рятівника з мотивів його ідеологічної собівартості (Е. - 2004. - 6 лютого).

8. За словами Беспалого, позачергова сесія не може розглядати зміни до Конституції, крім того, вона може скликатися або за ініціативою 150 народних депутатів, або Президента (Е. - 2004. - 6 лютого).

9. Кучма особливо сильний буде наприкінці 2003-го - першій половині 2004 року (АГ. - 2004. - 4 лютого).

10. На той час за державною таємницею приховували двосторонню угоду між СРСР та Болгарією про створення на Балканах трьох об'єктів з тактичним та ядерним озброєнням (ВГ. - 2004. - 20 лютого).

11. А сталінський тоталітаризм був так само руйнівним і для української, і єврейської, і російської екзистенції та духовності (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).

12.1 ця річ не вимагає надзвичайних жертв, а насамперед небайдужості до власної долі та здатності сказати "ні" повзчому державному перевороту (ЛГ. - 2004. - 19 лютого).

13. Пропонували, аби до комісії ввійшли не лише представники президента, але й опозиції (АГ. - 2004. - 18 лютого).

14. Зрозуміло, що захист не торкається самої діяльності Павла Лазаренка на посаді прем'єр-міністра, методи його управління, здобутки (П. - 2004. - 26 лютого).

15. На мою думку такі скандали йдуть не стільки на користь Україні, скільки тій людині, яка таку інформацію подає (ЛГ. - 2004. - 26 лютого).

В.

1. Найвищі зарплати у Київській, Донецькій та Дніпропетровській областях. Найнижчі - Хмельницькій, Тернопільській, Чернігівській (СП. - 2004. - 26 лютого).

2. Натомість, чиновник стверджує, що він не є власником, а засновником кількох фірм, і "це не є порушенням закону" (СП. - 2004. - 26 лютого).

3. А якщо станеться диво і її [реформу] зірвуть, то це не залежатиме від опозиції, а виключно від внутрішніх процесів у владному таборі (ЛГ. - 2004. - 18 березня).

4. Українська спецслужба співпрацює зі спецслужбами багатьох держав, зокрема по лінії боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та незаконним обігом зброї та наркотиків (ВЗ. - 2004. - 25 березня).

5. Франко був одним із перших - якщо взагалі не найперший - у Галичині, причому не тільки серед українців, а й поляків і євреїв, котрий взявся ламати цю галицьку традицію (ВЗ. - 2004. - 25 березня).

6. Вона [дорога] починається за Стриєм і веде через гори аж у Закарпаття. До Сваляви і далі - Мукачєвого (П. - 2004. - 25 березня).

7. Коли грошей вкладено замало або ж неправильно їх інвестовано, то, як стверджує Олександр Бригінець, про прибуток чи хоча б компенсацію годі й мріяти (Е. - 2004. - 8 квітня).

8. Едуард Резнік зараз навчається у США, захоплюється філософією, науковими дослідженнями та математикою, бере участь у роботі дипломатичного клубу в Лонг-Айленді (ПІК. - 2004. - №12. - С.29).

9. Я знаю, що в цьому випадку виглядаєш не надто добре, але навіть найкращий друг може спокуситися на вашу дружину або ваші гроші (АГ. - 2004. - 14 квітня).

10. Другий варіант потребує багатьох складових, їх бракує та важко досягти без змін у системі влади (ЛГ. - 2004. - 22 квітня).

11. Готуючись до вторгнення в Ірак, у Пентагоні були невдоволені тим, що сили вторгнення, включаючи штурмову авіацію, повинні базуватися в Саудівській Аравії або Туреччині (АГ. - 2004. - 28 квітня).

12. Ввечері окрім музики відбувався ще й конкурс краси "Королева України - 26 карат" (АГ. - 2004. - 12 травня).

13. З одягу [Наомі Кемпбелл] надає перевагу гарним речам, які їй подобаються, а не ті, які в моді (СП. - 2004. - 13 травня).

14. Нарешті, ці переговори, очевидно, означають, що цього так і не відбудеться, оскільки вони скоріше нагадують не консультації про висування єдиного кандидата, а умовно кажучи, розробку пакту про ненапад та мирне співіснування під час автономної участі СПУ та "Нашої України" у президентській передвиборній кампанії (П. - 2004. - 27 травня).

15. Такі коливання не корисні як для демократії, так і самого Олександра Олександровича (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

Г.

1. Це прогнозували, але те, що вони не показали жодного матеріалу про те, що насправді Ющенко не ходив із трьома алкоголіками, а з десятками тисяч прихильників, стало несподіванкою (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

2. Важко сказати, до чого фізіологічно ближче кандидатування в президенти - до надмірного апетиту чи сверблячки, але досвід показує, що нашим політикам легше розпочати президентську кампанію, аніж вчасно її закінчити (ЛГ. - 2004. - 8 липня).

3. Це буде людина від влади чи опозиції (АГ. - 2004. - 4 серпня).

4. Людина пройде перевірку за податковою службою, на судимості (ВЗ. - 2004. - 9 вересня).

5. Окрім того, лідер УНП засудив негативне коментування цієї ситуації представниками влади та Олександром Морозом зокрема (П. - 2004. - 23 вересня).

6. Наступною вимогою до українських чиновників є припинення всіх форм тиску та репресій проти ЗМІ, незалежних профспілок, недержавних, релігійних організацій та політичної опозиції (П. - 2004. - 23 вересня).

7. Міністерство зобов'язало загальноосвітні школи перейти на вивчення іноземної з другого, а не п'ятого класу (Е. - 2004. - 12 серпня).

8. Для цього коаліція протиставить адмінресурсу армію своїх вишколених спостерігачів на дільницях і виборчих комісіях для недопущення фальсифікації (П. - 2004. - 26 серпня).

9. Ми усвідомлюємо, що не всі герої наших публікацій адекватно сприймають об'єктивну газетярську критику й вважають журналістів за особистих ворогів (П. - 2004. - 26 серпня).

10. Це пов'язано із накопиченням капіталу в Україні, а також інфляцією (АГ. - 2004. - 25 серпня).

11. Епідемія грипу полоскоче нерви українцям наприкінці січня-початку лютого 2005 року (СП. - 2004. - 23 грудня).

12. Таким чином шлюб можна вважати взаємовигідним не лише в плані любові дітей, але й зміцнення позицій старшого покоління (АГ. - 2004. - 22 грудня).

13. Водночас це згубно й для самої економіки, навіть її тіньового ооку (ЛГ. - 2005. - 5 січня).

14. Ця суперечка - чи була перемога Буша результатом його "особливої прозорливості" а чи випадкового везіння - продовжуватиметься ще довго [пунктуацію збережено] (СП. - 2005. - 5 січня).

15. Проте йдеться не про відому з часів СРСР вантажівку, а ультрасучасний автобус з низьким рівнем підлоги (СП. - 2005. - 27 січня). *

1.1 це не я сказав, а такі реалії (АГ. - 2005. - 2 лютого).

2. Тобто одразу після бурхливих подій революції політики мали б почати служити народові, лікарі - відмовитися брати хабарі й лікувати по совісті, міліція - шукати злочинців, а не лохів, судді - судити за законами тощо (АГ. - 2005. - 23 лютого).

3. Вона обожнює пляж, а особливо слухати бразильську музику (СП. - 2005. - 17 березня).

4. Мало хто з наших письменників має власну веб-сторінку і навіть

не розуміє, що бодай таким чином може завоювати серця читачів, не чекаючи роками на безгонорарну книжку з мізерним накладом (ЛГ. - 2005. - 14 квітня).

5. Бо гаманці клієнтів ширше розкривалися саме перед повіями, а не барменами (АГ. - 2005. - 20 квітня).

/ В. Тож зараз основна мета - не лише відшукати другого нападника, але й замовника (АГ. - 2005. - 13 квітня).

7. Що робити з житлом, у якому мешкає чверть українців, вирішує сьогодні як вища влада, так і на місцях (П. - 2005. - 28 квітня).

8. А оселятися на околицях міста, Лисиничах, Рясному, - не так багато охочих (П. - 2005. - 28 квітня).

9. Їх приваблює не Польща, а те, що у селі війт несе відповідальність перед своїми виборцями, а не вищою владою (ДТ. - 2005. - 21 травня).

10. Та показала, що холдингова компанія "Київміськбуд" - це не тільки найбільша будівельна столична організація з великим стажем роботи, а й з незаплямованою репутацією (Укр. - 2005. - №4-5. - С.37).

11. Хоч захід і не може вплинути на хід українських виборів чи загальну спрямованість української політики, він все-таки може залишитися сильним стимулом до реформування (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.14).

12. Він звинувачує незаконного (тіньового) правителя міста у спотворенні його архітектурного обличчя, "закопуванні" коштів при будівництві підземних переходів та культових споруд, встановленні у Полтаві диктатури Кукоби (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.20).

13. Залишається пригадати імена переможців та їх тренерів і що вони роблять тридцять років після успіху (СП. - 2005. - 26 травня).

14. На цьому каналі мій дух, хоч і не єврейський, але на радість чи горе Іллі Левітаса, остаточно героїзувався, слухаючи героїчну біографію єврея-підполковника (ЗВУ+. - 2005. - 9 червня).

15. Звичайно, тепер весь адміністративний ресурс, уся влада, усі правоохоронні органи вже не працюють на тебе, а проти (АВ. - 2005. - 10 червня).

Д

1. Віктора Януковича запрошували на допит не лише в УБОЗ, а й Генпрокуратуру (ЛГ. - 2005. - 10 червня).

2. Протиставлятимуть не лише штучні утворення [клонів], але й створюватимуть (ЛГ. - 2005. - 10 червня).

3. Не чути не тільки української мови, але не видно навіть ознак української атрибутики (П. - 2005. - 16 червня).

4. І ось поки ходив цей чоловік від одного магазину до іншого, ця

річ зникла і з першого, і другого, і третього, і п'ятого, і десятого прилавоків (СП. - 2005. - 23 червня).

5. Вони либонь професіонали й у виробничих, і виборчих процесах (ДТ. - 2005. - 11 червня).

6. Стосовно ж нас, закон, ухвалений 13 років тому і який не втратив своєї актуальності, визначає такі завдання (ДТ. - 2005. - 18 червня).

7. Наша мета - показати не "кузькіну мать", а не допустити повторення подібного, що вимагає законних дій для повчання (ДТ. - 2005. - 18 червня).

8. У цій ситуації Служба безпеки має якусь можливість інформувати Президента про діяння окремих осіб чи, щонайменше, іміджеві наслідки для Президента від контакту з такими людьми? (ДТ. - 2005. - 18 червня).

9. Давай, пацан, рви кігті кудись в Африку чи Малайзію, бо тебе засікли (П. - 2005. - 30 червня).

10. Любить спорт, спілкуватися з цікавими людьми, фотографувати їх та фотографуватися сама (ВЗ. - 2005. - 14 липня).

11. Під час відпустки Президент планує побувати не лише на Кавказі й у Карпатах, а й з'їздити до Криму (ВЗ. - 2005. - 7 липня).

12. Його вібрації значно менші за звичайне метро і навіть трамвай (АГ. - 2005. - 13 липня).

13. На сьогодні неможливо точно визначити, через що саме відбувається втрата зору: через вживання ліків від імпотенції чи інші фактори (П. - 2005. - 14 липня).

14. Для отримання даних щодо діяльності інституту перевіряють не тільки документацію, а й збирають всю можливу неформальну інформацію (П. - 2005. - 14 липня).

15. Бойко пояснив, що ці внутріпартійні тертя можуть вплинути як на становище самої Партії регіонів, так і її лідера (АВ. - 2005. - 22 липня).

Е.

1. Це інфекційна хвороба органів влади, подолати яку не можна, а * лише мінімізувати (АВ. - 2005. - 22 липня).

2. ...Громадяни, що мають пільги за професійною ознакою (судді, прокуратура, вчителі тощо) і т.д. (СП. - 2005. - 21 липня).

3. У грудні 2004-го через Львівський філіал "Брокбізнесбанку" "відмили" 48 млн. USD, філіал банку "Дністер" - 38 млн. USD (СП. - 2005. - 21 липня).

4. Вони полемізували про те, чи Росія продовжуватиме зміцнюватися або дійде до кризи (СП. - 2005. - 21 липня).

5. А такі законопроекти, які нині реєструють комуністи, це з серії пе-

редвиборного шоу, аніж реальна відповідь на потреби сьогодення (Е. - 2005. - 4 серпня).

6. У нас, на жаль, питаннями довголіття займається мало науковців та закладів (Е. - 2005. - 4 серпня).

7. Не вмієте? Тоді вам потрібно піти до школи. Не до загальноосвітньої, а парашутної (П. - 2005. - 4 серпня).

8. Місця продаються, причому не тільки в списки у Верховну Раду, а й у місцеві ради (АГ. - 2005. - 10 серпня).

9. Натомість історія та міфологія залишаються представленими писанками та вишитими рушниками, про розмаїті "взори" і символіку яких видано чимало книг, тлумачень і пояснень (ЛГ. - 2005. - 11 серпня).

10. Адже у старій школі не лише прогнила підлога, але й дах (Е. - 2005. - 11 серпня).

11. Звичайно, з додатком до диплому європейського зразка будуть певні труднощі не лише в українських філологів, істориків, а й юристів (П. - 2005. - 11 серпня).

12. Які думки про Болонську систему в керівництва університету та деканів окремих факультетів? (П. - 2005. - 11 серпня).

13. Головне в тому, що свого власного народу вони не знають, не розуміють і відверто зневажають (ДТ. - 2005. - 13 серпня).

14. Судово-медична експертиза з'ясувала, що в бідолахи були зламані ребра та кілька черепно-мозкових травм (АГ. - 2005. - 17 серпня).

15. Однак, за офіційною інформацією, через зміни в робочому графіку, а неофіційною - через замах на президента, поїздку було перенесено (АГ. - 2005. - 17 серпня).

Є.

1. Українські школярі цього року будуть учити історію держави за новим підручником, який викликав резонанс в освітянських і навіть політичних колах (АГ. - 2005. - 17 серпня).

2. Самолікування - негативне явище, яке, на жаль, міцно вкорінилося у нашій країні не тільки у практику, а й свідомість (СП. - 2005. - 18 серпня).

3. Але насправді, якщо не брати до уваги тих, хто просто цікавився питанням, а лише справжніх послідовників, то їх можна нарахувати три-чотири тисячі на всю державу (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

4. Поети не оспівують, скажімо, звільнення праці, а смерть, розпач, депресію (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

5. Ситуація вимагала, щоби нові зірки засвітилися не лише на теренах Львівщини, але й цілої України (П. - 2005. - 25 серпня).

А.О.Капелюшний

6. Власне, в його думках відбувається конфлікт цих двох розумінь модернізації - за О'гюстом Коном з одного боку та Ніцше з іншого (ЛГ. - 2005. - 25 серпня).

7. Він не працюватиме в цьому клубі ні на посаді тренера, ні спортивного директора (ЛГ. - 2005. - 29 серпня).

8. Тож скандал фактично спустили на гальмах. Може, спрацювала делікатність теми, можливо, домовленість Віктора Ющенка з журналістами загалом і "Української правди" (АГ. - 2005. - 31 серпня).

9. Нагадаємо, що відомство Юрія Луценка вже втілювало програму очищення органів у МВС від недобросовісних працівників і викриття економічних злочинів (ЛГ. - 2005. - 1 вересня).

10. Ця посада [президента США] до вподоби зірці [Джесіці Альбі] не лише тому, що є можливість змінити світ, але й право командувати чоловіками (СП. - 2005. - 8 вересня).

11. Проте ми живемо в реальному, а не казковому світі (АГ. - 2005. - 14 вересня).

12. Або ми увійдемо в якийсь "золотий вік", коли можна буде керувати країною за допомогою напівморфних політичних утворів, в'ялих, але які водночас зможуть протидіяти різким рухам до змін (П. - 2005. - 13 жовтня).

13. Людині не лише властиво помилятися, а також і радіти (ЛГ. - 2005. - 20 жовтня).

14. Нікого з олігархів не звинуватили в несплаті податків або інших порушеннях, на підставі чого їх можна ув'язнити (СП. - 2005. - 20 жовтня).

15. На святковому банкеті радились про те, чи варто припинити писати* "Новий!!!" на етикетці або зачекати (СП. - 2005. - 20 жовтня).

Література

Основна

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С. 159-162.

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С. 140-143.

Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С. 172-175.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академія, 2005. - С. 251-256.

.....Практична стилістика української мови.....

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - С.23-24.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 0109-110.

Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - С.63-71.

Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - 0251^271.

Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.54-72.

Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С. 188-197 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.188-196).

Слинько **11**, Гу йванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - С.296-318.

Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либiдь, 1994. - С.84-82-91.

Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.374-377.

Український правопис. - 7-е вид., стереотип. - К.: Наук, думка, 1998. - С.14-16.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - С. 152-158.

Яцимiрська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посiбник. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - С. 35-48.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося вiчливо поводитися i правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львів: Свiт, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Свiт, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика: Збiрник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.

Бабич Н.Д. Практична стилістика i культура української мови. - Львів: Свiт, 2003. - 432 с.

Ващенко В.С. Стилiстичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. - К.: Наук, думка, 1980. - 288 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. - К.: Либiдь, 1993. - 368 с.

А.О.Капелюшний

Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень. - К.: Рад. шк. 1984 - 128 с.

Ермоленко **С.Я.** Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.

Іваницька **Н.Л.** Синтаксис простого речення: складні випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.

Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-208 с.

Капелюшний А.О. Стілістика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів-ПАЮ, 2003. - 544 с.

Караванський **С** Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза" 1994.-152 с.

Караванський **С** Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.

Кващук А.Г. Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986 - 110с.

Коваль А.П. Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк 1979.-144 с.

Мацько **Л.І.**, Сидоренко **С.М.**, Мацько **О.М.** Стілістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - 462 с.

Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка 1979.-252 с.

М'яснянкiна **Л.І.** Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004 - 76 с.

Пазяк **О.М.**, Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995.-239 с.

Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.

Погрiбний А.Г. Розмови про наболiле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвіта, 2000. - 320 с.

Пономарів О.Д. Українська мова в ефірі й на телеекрані // Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - С.49-56.

Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с.

Пономарів О.Д., Різун В.В. та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004.-216 с.

Сербенська О.А., Волощак **М.Й.** Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. - К.: Просвіта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-584 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - 496 с.

Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. - К.: Рад. школа, 1989.-135 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимiрська **М.Г.** Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. -Львів: ПАЮ, 2004.-332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997.-335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпiнь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпiнь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Ганич Д.І., Олійник **І.С** Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак **З.М.** Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак **З.М.** Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда **Г.М.** Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Ермоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Ермоленко С.Я., Бибиц С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий

тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник довідник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.
Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З.И. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003 - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992 - 295 с.

Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук, думка 1998. - 892 с.

Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.

Словник української мови: В 11 т. - Т. 1-11. - К.: Наук, думка 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Яцимiрська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

V. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ СИНОНІМІВ ТА ПАРАЛЕЛЬНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ. СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В МОВІЗМІ

Українська мова багата на функціонально близькі синтаксичні структури¹ - ри. Деякі з них близькі й за своїм основним граматичним значенням (*У синтаксичні синоніми*). Інші є різними за своєю граматичною структурою конструкціями (*паралельні синтаксичні конструкції*). Різниця між ними полягає в семантичних відтінках, у засобах їх передавання, у засобах передавання значення взагалі, у використанні цих конструкцій у тих чи тих стилях мови. У першій темі цього розділу курсу було перелічено всі конструкції (див. тут тему I, пит. 1)/Тепер докладніше розповімо про синтаксичні синоніми та паралельні синтаксичні конструкції, найбільш уживані в мові ЗМІ, про ті з них, використання яких набуває певного стилістичного значення в журналістському тексті.

1. Особове та безособове речення. Безособові речення на відміну від особових не називають діяча. Тому безособові речення в журналістському тексті використовують тоді, коли треба уникнути називання діяча, приховати його, коли нас цікавить тільки дія. Наприклад, це є характерним для офіційно-інформативного різновиду журналістського тексту. Орудний відмінок імені в таких реченнях наближається до позначання знаряддя або засобу дії. Тому безособове речення використовують тоді, коли додатком у ньому є іменник - назва неістоти. Коли діячем є назва особи, безособового речення не використовують: *Зламано вітром*. Але не можна: *Роботу виконано студентом*.

Взаємозамінними є безособові речення з присудком-дієсловом на *-но, -то*, які вказують на минулу дію з відтінком результативності, та особові речення з присудком, вираженим пасивним дієприкметником (т.зв. пасивні звороти): *Роботу виконано - Робота виконана*. У безособовому реченні увагу мовця звернено на дію та на додаток (реальний суб'єкт); в особовому реченні (пасивній конструкції) акцент перенесено на підмет, що є реальним об'єктом дії. Якщо в пасивному звороті додаток

¹ Див.: Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.247; Ощипко Г.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.111.

є об'єктом, а не суб'єктом дії, то заміна на активний зворот неможлива: *Робота написана фломастером*. Не можна: *Фломастер написав роботу*.

Безособові речення широко використовують у всіх стилях і сферах мовлення.

Взаємозаміна безособових речень і пасивних конструкцій неможлива тоді, коли:

а) у безособовому реченні є обставина міри й ступеня, яку не можна використати в пасивному звороті (*Виконано значно більше, ніж заплановано*. *Встановлено дуже багато відхилень від проекту*);

б) у безособовому реченні нема прямого додатка, що після заміни в пасивному звороті стає підметом, або є додаток, виражений інфінітивом (*Про це написано в статті*. *Наврочено йому недоробляти справу*).

Синонімічним до безособового речення та до пасивного звороту може бути активний зворот (особове речення, в якому підмет є суб'єктом дії): *Тротуар залито фарбою* - *Тротуар залитий фарбою* - *Фарба залила тротуар*. Взаємозаміна цих конструкцій є можливою, коли підметом-суб'єктом в активному звороті є іменник-неособа: *Інформацію зібрав журналіст*. Але не: *Інформацію зібрано журналістом*. Але не: *Інформація зібрана журналістом*. Тут пасивні звороти чи безособові речення рекомендуємо вживати взагалі без додатка: *Інформацію зібрано*¹.

2. Підрядне означальне речення та дієприкметниковий зворот. В українській мові майже не використовують конструкцій з активним дієприкметником теперішнього часу й широко вживають конструкції з дієприкметником минулого часу, активним і (особливо!) пасивним. Дієприкметники в складі звороту узгоджуються з пояснюваним іменником у роді, числі й відмінку. Якщо дієприкметник пояснює два слова, то він має форму множини. Постпозитивний зворот має стояти безпосередньо після іменника, який він пояснює, щоб уникнути двозначності, спотворення змісту: *За цю парту посадили студентку, пофарбовану лише вчора*.

Заміна підрядного речення зворотом можлива тоді, коли означальне речення приєднано до головного за допомогою займенників *який, кот-*

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.143, 144-145; Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - С.247; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.224-226; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С. 171-173 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.171-173); Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів ЛДУ, 1964.-С.111-113.

*рий, що в Н.в. та в Р. і Зн. без прийменника, а від простого присудка підрядного речення можна утворити дієприкметник. Якщо сполучне слово має форму Н.в., то під час заміни використовують активний дієприкметник, якщо воно стоїть у Р. чи в Зн.в. без прийменника, то пасивний: *Листя, що зів'яло пізньої осені, становило основу букета*-*Листя, зів'яло пізньої осені, становило основу букета*. *Стіни, які розписали ще минулого століття, перетворилися на своєрідний експонат музею відомого художника* - *Стіни, розписані ще минулого століття, перетворилися на своєрідний експонат музею відомого художника*.*

Підрядні означальні речення і дієприкметникові звороти відрізняються одні від одних:

О сферою вживання: дієприкметникові звороти властиві науковому та публіцистичному стилям, а підрядні означальні речення - художньому та розмовному мовленню;

О тим, що дієприкметниковий зворот підкреслює ознаку предмета, а підрядне означальне речення - дію;

О тим, що дієприкметниковий зворот тісніше зливається з означуваним словом і стисліше, лаконічніше, динамічніше, коротше передає думку.

Нагромадження дієприкметників і дієприкметникових зворотів надає мовленню підкреслено книжного характеру.

Інколи паралельним до підрядного означального речення є зворот з прикметником: *Риси характеру, які були властиві українцям упродовж століть, помітні в нас і тепер* - *Риси характеру, властиві українцям упродовж століть, помітні в нас і тепер*.

Прикметниковий зворот указує тільки на ознаку предмета, тісно пов'язується з означуваним словом. Підрядне означальне речення підкреслює ще й час ознаки, який передає дієслово-зв'язка.

Подеколи паралельною до підрядного означального речення є конструкція з прикладкою: *Україна, що є вже незалежною державою, говорить дедалі вагомніше слово на міжнародній арені*- *Україна, вже незалежна держава, говорить дедалі вагомніше слово на міжнародній арені*.

3. Підрядні обставинні речення та дієприслівникові звороти. Одна з найважливіших вимог у використанні дієприслівника чи дієприслівникового звороту така: суб'єктом, якого стосується дієслово-прису-

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.118-123, 144; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.113-119.

док і дієприслівник, мусить бути та сама особа, тобто дія, позначена дієприслівником, мусить стосуватися того ж діяча, що й присудок. Якщо цієї вимоги не дотримано, то неодмінно спотворюється зміст висловлювання, виникає двозначність: *Повернувшись з університету додому, Степана радісним гавканням привітав Рябко.*

На дію суб'єкта дієприслівник може не вказувати тоді, коли він стосується інфінітива, тобто зворот можливий у безособових реченнях, у яких нема навіть натяку на діяча (*Розпочинаючи заняття, треба перевірити присутність студентів*). Якщо в безособовому реченні є діяч - додаток у Д.в. імені, то дієприслівникового звороту використовувати не можна: *Гворячи про це, Галі навіть не спало на думку, що я вже тут*. Не можна використовувати дієприслівникового звороту й при пасивних конструкціях, бо в них суб'єкт дії присудка та суб'єкт дії дієприслівника не збігаються: *Завершивши роботу, він був викликаний додому*. Деякі дієприслівникові сполучення перетворилися на ідіоми й тому не підлягають цим загальним правилам: *Власне кажучи, мені байдуже. Поклавши руку на серце, мені байдуже*.

Дієприслівникові звороти є формою книжною. Вони висловлюють думку стиліше, динамічніше, ніж підрядні обставинні речення. За заміни речень зворотами ми втрачаємо відтінки значень, що вносять у речення сполучники та сполучні слова. Підрядні речення частіше вживають у розмовному, а звороти в книжному мовленні.

Взаємозамінними можуть бути дієприслівникові звороти й речення з однорідними присудками, простіші, легші для сприймання та розуміння, ніж речення зі зворотом. Проте в реченні з кількома присудками втрачаються змістові відтінки, які передає дієприслівниковий зворот, - зв'язки часові, причинові, допустові тощо: *Захворівши на грип, Андрій залишився вдома - Андрій захворів на грип і залишився вдома*'.

4. Пряма та непряма мова. В офіційно-діловому й публіцистичному стилях мовлення використовують цитування тексту для обґрунтування чи спростування думки. Поряд із цитуванням у цих стилях застосовують спосіб вільного відтворення чужого тексту. В художньому стилі способи передавання чужого мовлення є стилістичним засобом відтворення індивідуальних особливостей живого мовлення персонажа.

Пряма мова - дослівне відтворення чужого висловлювання, яке

¹ Див.: Волкотруб Г.І. Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С.123-124 144; Ощипко І.І. Практична стилістика сучасної української літературної мови- Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.113-119. «

супроводжується реплікою-коментарем мовця (словами автора). Пряма мова зорієнтована не тільки на передавання змісту чужого висловлювання, але й на буквальне відтворення його форми з усіма характерними граматичними, лексичними, інтонаційними, стилістичними особливостями.

Непряма мова - форма чужої мови, що будується на основі безпосереднього висловлювання, але передається від особи автора за допомогою підрядних речень з певними скороченнями.

У нехудожніх стилях, крім цитування, використовують прийом ділового відтворення чийогось висловлювання, за якого зберігається лише його зміст без індивідуальних особливостей мовця (стиль протоколу).

У цих же стилях, зокрема в публіцистичному, застосовують вільну пряму мову (переказ): *Починати треба, як сказав Іваненко, із себе*.

Невласне пряма мова характеризується тим, що в ній зберігаються лексичні та синтаксичні особливості чужого висловлювання. Але передається висловлювання не від імені персонажа, а від імені оповідача. Тут поєднуються риси прямої та непрямої мови. Невласне пряма мова характерна для художнього стилю: *Він сів і задумався. Щось тут не витанцюується. Яюсь усе не так*. Помітно частіше в белетристиці почали використовувати невласне пряму мову в ХХ столітті (це, зокрема, наслідок впливу роману Джеймса Джойса "Улісс", деяких ін. творів цього стильового спрямування).

Здогадна мова - це не висловлена якоюсь особою мова, а приписувана їй на підставі особливостей її вдачі, поглядів, поведінки. Для цього в текст уводять здебільшого частку *мовляв*.

Напівпряма мова (підрядно-підпорядкована мова) - це дослівний переказ чужого висловлювання, але із застосуванням *що: Ми промовисто поглянули на організаторів, підказуючи їм, що ми тут уже давно, так давно, аж уже стомилися чекати початку*'.

Заміна одного способу викладу чужої мови іншим - звичайне явище, припустиме в різних стилях. Але здійснювати таку заміну треба відповідно до правил, за якими під час перетворення прямої мови на непряму змінюється особа дієслова та відмінок іменника. Якщо ж замість цього

¹ Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.322-333; Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - С.209-220 (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.209-218); Ощипко І.І. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів- ЛДУ 1964. - С.125-128; Сучасна українська літературна мова: Стилістика. - К.: Наук, думка, 1973. - С.389-393; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.392-410.

тільки вставляється сполучник між прямою мовою й словами автора, то це є порушенням граматичних норм літературної мови¹: *Ющенко обіцяє, що я на посаді Президента України забезпечу свободу слова.*

5. *Складні речення в мові ЗМІ.* В основі відмінностей простого і складного речення - не міра складності думки, а структура висловлювання. Ту саму думку можна передати і простими реченнями, і складним, але при цьому зміниться стилістичний характер висловлювання, його експресивність². "Майже кожна з частин складного речення можна перетворити на окреме просте самостійне речення. Таке перетворення не буває стилістично нейтральним"³.

Окремі прості речення виразніше підкреслюють різні деталі, дають характеристику, не наголошуючи на зв'язках між думками. У складному реченні окремі його частини тісно пов'язуються, місце кожного елемента чітко визначене. У складному реченні передається спокійний характер висловлюваного, а в простих реченнях відчувається напружена розповідь, елементи змальовані як окремі⁴.

Складні речення, поєднані за допомогою сполучників і сполучних слів, надають мовцеві ширші можливості, ніж безсполучникові. Сполучникові речення різноманітніші, більш поширені, тобто можуть мати багато компонентів. Велику роль - конструктивну, змістову й стилістичну - відіграють сполучники сурядності та підрядності.

Для безсполучникових речень характерні безпосередність, динамічність. Ці речення часто вживають у розмовному мовленні, в мові художньої літератури. Відсутність сполучників, що вказують на змістові зв'язки, надолужується інтонацією. Тому безсполучникові речення менш чіткі, зв'язки між компонентами встановлюються на основі їх семантики. Сполучникові речення більш ясні, чіткі, але мова менш жвава, менш експресивна⁵.

Сполучники та сполучні слова надають вкладному реченню певних відтінків. Наприклад, у складнопідрядному реченні з підрядним означальним типовими є сполучні слова *який, чий, що* та ін. І найчастіше в реченні з однаковим успіхом можна використати і займенник *який*, і займенник

¹ Див.: Дорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. - К • Рад шк 1985. - С.192.

² Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови-Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.73.

³ Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К: Академія 2005. - С.273.

⁴ Див.: Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови-Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.73.

⁵ Див.: Там само. - С.73-75.

що, хоча за правилом тут займенник який має пояснювати іменник, що позначає осіб (істот), а займенник *що* вживається при іменниках, які позначають неосіб (неістот). Проте все згадане вище не має вирішального значення в обранні сполучного слова (якши *що*). Практика мовлення засвідчує їх майже повну рівноправність у цьому випадку. Відносний займенник *котрий* уживали письменники та публіцисти ХІХ ст. У сучасній літературній мові сполучне слово *котрий* використовують лише зрідка, воно має виразне розмовне забарвлення. Різні сполучні слова - *який, що, котрий*- використовуюємо для уникнення одноманітності в складних реченнях з кількома підрядними¹. Вживання в складнопідрядному реченні з підрядним мети замість сполучника *щоб* розмовного сполучника *аби* надає висловлюванню відтінок умовності, припущення, більшої м'якості. Сполучник *аби* має відтінок "щоб тільки"².

Складні речення є найбільш уживаними в книжному мовленні. Але вони властиві й розмовному мовленню, не мають обов'язкового стилістичного забарвлення книжності. Просто в книжних стилях цьому типові речень віддають перевагу. Складнопідрядні речення (здебільшого сполучникові) характерні для наукового стилю. Офіційно-ділове мовлення менше, ніж наукове, вдається до складнопідрядних речень, оскільки йому меншою мірою властиві роздуми. В офіційно-діловому стилі значне місце посідають прості речення, але вони тут є досить поширеними³; часто це екстрарозширені структури. Така екстрарозширеність, ускладненість речень урівноважується простотою їх каркасної будови: з погляду формально-граматичного це прості речення⁴.

У публіцистичному стилі переважання простих чи складних речень залежить від різновиду журналістського тексту. Скажімо, в офіційно-інформативному тексті переважають прості речення екстрарозширеного типу. В інформативно-аналітичному різновиді тексту причиново-наслідкові зв'язки не експліковані. Їх переважно передають за допомогою поєднан-

¹ Див.: Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С.97; Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К: Вища шк., 1978. - С.247; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.80-81; Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К: Рад. шк., 1962. - С.412-420.

² Див.: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К: Вища шк., 1978. - С.247; Ощипко І.Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - С.87.

³ Див.: Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. - К: Либідь, 1992. - С.179-181 (3-те вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - С.179-181).

⁴ Див., наприклад, роздуми про це А.М.Васильєвої у кн.: Васильєва А.Н. Газетно-публіцистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982. - С.33.

ня, розташування простих речень. В експресивно-публіцистичному чи в газетно-науковому різновиді ці самі причиново-наслідкові зв'язки автор часто експлікує, вдаючись до використання складних речень.

Особливою конструкцією, яку використовують у науковому, публіцистичному стилях та в художньому мовленні, є *період-структура*, побудована з гармонійно організованих частин, які, замикаючись у коло, створюють логічно та інтонаційно завершену й своєрідну одиницю мови¹. Поширеним способом організації тексту в публіцистичному стилі та в мові художньої літератури є *надфразна єдність*- композиційно-синтаксична конструкція, в якій об'єднано кілька речень, фраз чи навіть абзаців, що мають певну змістову завершеність і структурну єдність². До засобів експресивного синтаксису також традиційно відносять парцелювання, замовчування, еліпсис, антитезу, анафору, епіфору, анепіфору та епанфору, ампліфікацію і градацію, плеоназм і тавтологію, риторичне запитання, асиндетон і полісиндетон тощо.

Типові помилки в стилістичному використанні синтаксичних синонімів та паралельних синтаксичних конструкцій, складних речень:

1. Зловживання під впливом російської мови конструкціями з "є" (замість конструкцій з "мати"), а також із прийменниками "з", "без" (замість тих самих конструкцій з "мати"): *У каратистів також є секрети* (Е. - 1997. - №49); *Чи залишиться Львів з оперним театром у наступному тисячолітті?* (ЛЕ. - 1998. - 27-28 січня).
2. Уживання пасивних та безособових конструкцій замість активних і особових (особливо тоді, коли підметом-суб'єктом дії в активних зворотах є особа й іменник уживають у синонімічних з ними пасивних та безособових зворотах в орудному відмінку, який надає відтінку використання особи як знаряддя дії): *Загалом усе, що він виконує, написано мною* (СП. - 1998. - №3); *Особі, яка подала проекти, видається випуску з протоколу ради і надається погодження управління* (ЛЛ. -1998.-№7).
3. Використання дієприкметникового звороту замість підрядного означального речення (це переважно стосується зворотів з активними дієприкметниками теперішнього часу): *Претендуюча на цей же храм громада Православної Церкви Київського патріархату на чолі з єпископом Петром Петрусем самоліквідувалася* (Е. - 1997. - №50-

¹ Див., наприклад: Коваль А.П. Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - С.306.

² Див., наприклад: Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С.139.

1998. - №1); *Ректор Поплавський вважає, що активно гастролюючий артист повинен платити за своє навчання* (Т. - 1998. - №4).
4. Порушення норми використання дієприслівників і дієприслівникових зворотів, за якою суб'єктом дії, вираженої дієсловом-присудком, і дії, вираженої дієприслівником, має бути та сама особа: *Щоразу в засобах масової інформації оприлюднюються так звані соціологічні рейтинг, знайомлячись з якими, у пересічного читача голова йде круговерть* (Е. - 1998. - №10); *Несучи увесь тягар розчарування, їй вистачає сили, щоб бути для доньки прикладом, для сина - ідеалом та для обох - уособленням щасливого подружжя (разом з батьком)* (Е.- 1998. -№32).
5. Неврахування того, що заміна прямої мови на непряму має супроводжуватися стилістичними та граматичними змінами: *Коментуючи цей випадок, экс-віце-прем'єр сказав, що "немає таких перешкод, які не здолає наша партія"* (ВЗ. -1997.-24 грудня); *Цікаву думку висловив президент: "XXI століття буде століттям середнього і дрібного бізнесу, і що розквіт країни відбудеться завдяки дрібним підприємцям, а не гігантським концернам типу "Деу"чи "Самсунг"* (ВЗ. - 1997. - 23 грудня).
6. Помилкове вживання сполучників і сполучних слів у складних реченнях: *Концерт, куди ми так поспішали, розпочався із запізненням* (РЛ. - 1996. - 17 листопада); *Я, може, теж (тепер менше, а раніше майже щодночі) бачу табірні сни, коли постійно ховає "ксіву"* (Т. - 1998.-№4).

Пишання для самоперевірки

1. Стилiстичне використання синонімічних та паралельних синтаксичних конструкцій у різних функціональних стилях.
2. Особове та безособове речення як взаємозамінні синтаксичні конструкції.
3. Особливості використання в мові ЗМІ безособових речень, активних та пасивних зворотів.
4. Дієприкметниковий зворот і підрядне означальне речення; паралельність цих конструкцій і відтінки, які виникають під час уживання тієї й іншої конструкції; умови взаємозаміни згаданих конструкцій.
5. Переклад українською мовою російських речень з дієприкметниковими зворотами.
6. Дієприслівникові звороти й підрядні обставинні речення як паралельні конструкції, їх змістові та стилістичні відтінки.

А.О.Капелюшний

7. Умови правильного використання в реченні дієприслівникового звороту.
8. Заміна підрядних обставинних речень дієприслівниковими зворотами; зворотна заміна.
9. Речення з нагромадженням віддієслівних іменників і паралельні до них конструкції з дієслівними формами. Заміна підрядними реченнями конструкцій з віддієслівними іменниками.
- Ю. Стилiстична мета використання паралельних синтаксичних конструкцій.
11. Стилiстична характеристика способів відтворення чужого висловлювання.
12. Використання прямої мови в різних функціональних стилях, у різних жанрах ЗМІ.
13. Вільна пряма мова в журналістських текстах.
14. Порівняльна характеристика прямої та непрямой мови.
15. Стилiстичні особливості невластиве прямої мови.
16. Використання складного речення в різних формах мови та в різних функціональних стилях.
17. Особливості й характерні риси вживання складного речення в мові ЗМІ.
18. Тенденція до поширення в мові ЗМІ сегментації та парцеляції.
19. Порівняльна стилістична характеристика сурядності та підрядності.
20. Стилiстичні властивості сполучникового та безсполучникового зв'язку в складному реченні.
21. Значення й стилістична вмотивованість уживання сполучників і сполучних слів у складнопідрядних реченнях.
22. Помилки у використанні складних речень.
23. Період і його використання в публіцистиці.
24. Загальна характеристика синтаксичної будови тексту.
25. Надфразна єдність як сплав змістових, граматичних і стилістичних ознак.
26. Стилiстичні засоби організації надфразної єдності.
27. Загальна характеристика стилістичних фігур.

Практичні завдання

Завдання 10. Знайти в газетних текстах приклади вдалого використання зі стилістичною метою синтаксичних синонімів та паралельних синтаксичних конструкцій; порівняти особливості використання в журналістських текстах синонімичних і паралельних конструкцій.

Практична стилістика української мови.

Завдання 11. Виявити помилки в обранні однієї конструкції з кількох паралельних чи синонімичних, у використанні складних речень. Запропонувати поліпшені варіанти тексту.

1. А що відбувається з поправками до Конституції відносно перерозподілу повноважень між Президентом та парламентом, які свого часу успішно пройшли експертизу Конституційного суду (ПІК. - 2003. - №5. - С. 14).
2. Нині, всупереч Конституції, Президентом створено конституційну комісію, але вона жодного разу не збиралася (ПІК. - 2003. - №5. - С. 14).
3. Це перше, що дивує, переглядаючи книжку (П. - 2003. - 13 березня).
4. Впихання "невпихаємого" (ПІК. - 2003. - №10. - С. 8).
5. В музеї І. Франка у Нагуєвичках згоріло "Євангеліє", подароване Франком і передане музеєм релігії (П. - 2003. - 8 травня).
6. Побачивши оголені ноги, у них [затриманих "суперменів"] "їде дах". Лікуватися треба! (АГ. - 2003. - 15 травня).
7. Маючи лише 24 роки, його [сина Майкла Дугласа - Камерона] вже тричі ув'язнювали на короткий термін (СП. - 2003. - 15 травня).
8. Ми тоді були стурбовані лише свободою, намагаючись досягти незалежності, забуваючи про головне - просвіта власного народу. Адже отримавши свободу, кому вона дістанеться? (ЛГ. - 2003. - 14 серпня).
9. Навіть прогулюючись приміщеннями каналу, творці програми виключили можливість зустрічі учасників (СП. - 2003. - 14 серпня).
10. Намагайтеся в "небезпечний" період уникати психотравмуючих ситуацій - відповідальних виступів, поїздок, з'ясування стосунків (ЛГ. - 2004. - 22 січня).
11. Зателефонувавши в один із районних РАГСів нашого міста стало відомо, що працівники цієї структури про новий Сімейний кодекс лише чули [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 22 січня).
12. Буває так, що йдучи по вулиці доводиться вислуховувати фамільярне звернення, на кшталт: "О-па, Філімон. Привіт!" [така пунктуація в тексті] (СП. - 2004. - 22 січня).
13. То важливе обстеження світлосприймаючого апарата (Е. - 2004. - 5 лютого).
14. Основною причиною, що сприяє розвитку корупції та хабарництва в Україні, майже 49% чернівчан вважають корумпованість правоохоронних і контролюючих органів (ЛГ. - 2004. - 5 лютого).
15. Матильда встигла "вийти заміж", і ще через два місяці у нашому

помешканні з'явився сіро-смугастих безперервно нявкаючий клубочок (ВЗ.-2004.-12 лютого).

16. ...Тріщини на несучих стінах, "залисини" у штукатурці та інша атрибутика старіючих і вимираючих від віку та недбалості і недофінансованості прекрасних львівських будівель (СП. - 2004. - 26 лютого).

17. А ще страшніше, коли про свободу слова говорять ті, хто найбільше кричав про поставки хімічної та ядерної зброї до Іраку, іде й пізніше не було виявлено (АГ. - 2004. - 24 березня).

18. Мабуть, це ті місця, коли відпочиваєш у повному розумінні цього слова (АГ. - 2004. - 14 квітня).

19. Ми зустрічались два роки. Два щасливі і жахливі, дивовижні і важкі, чудові і вбиваючі два роки! (ВЗ. - 2004. - 6 травня).

20. Працюючих приблизно 25 мільйонів, що означає - кожному платнику податків президентські вибори коштуватимуть приблизно 20 гривень (П.-2004.-20 травня).

21. Звісно, злякавшись не на жарт, батькам нічого не залишалось як віддати злочинцям гроші (СП. - 2004. - 20 травня).

22. Безмірно шкода стає тих українців, котрі змушені заробляти на хліб у США, Англії, Італії, Іспанії, Португалії (ЗВУ. - 2004. - 27 травня).

23. Розмовляючи і з заробітчанами, і з емігрантами, вразило одне - всі вони в один голос заявляли: якби в Україні хоч трохи поліпшилися умови життя і з'явилася можливість заробляти гроші, без сумніву, одразу ж повернулися б (ЗВУ. - 2004. - 27 травня).

24. Натомість, дарма депутати думають, що проігнорувавши волю виборців-городян, їм це минеться (СП. - 2004. - 17 червня).

25. Справжній рекет в Україні сьогодні - це діюча влада, контролюючі органи (АГ. - 2004. - 22 вересня).

26. У законопроекті чітко розписані умови, дотримуючись яких, Кучмі та його найближчому оточенню буде дозволено безперешкодно перетинати кордон США (П. - 2004. - 23 вересня).

27. Ці козири спрямовані переважно на російськомовний електорат східних і південних областей, хоча навіть для нього ці проблеми не є першочергової ваги (П. - 2004. - 30 вересня).

28. Але фактом залишається те, що 27 вересня вийшов з ладу сервер, обслуговуючий офіційний інтернет-сайт "5 каналу" (СП. - 2004. - 30 вересня).

29. Український форвард Андрій Шевченко, який став третім українцем, якого удостоїли цього призу (ЛГ. - 2004. - 16 грудня).

30. Працюючи на посаді заступника голови Адміністрації Президента,

вас [Василя Базіва] можна було умовно зарахувати до першого десятка найвпливовіших людей у державі (Е. - 2004. - 23 грудня).

31. Молодий Азаров запам'ятався відпочиваючим у кримському санаторному комплексі "Дюльбер" депутатам тим, що їздив на досить "поношеній" іномарці (АГ. - 2004. - 22 грудня).

32. Основний крок був зроблений саме підписуючи угоду після 21 числа (СП. - 2004. - 16 грудня).

33. Купив собі миючі шпалери, тепер третій день до ванни зайти не може! (СП. - 2005. - 5 січня).

34. Депутати вивчатимуть факти відкритої агітації Богдана Шкаради за провладного кандидата, перебуваючи на державній посаді (заступник голови ОДА) (АГ. - 2005. - 11 травня).

35. Все, як завжди: святковий салют, слова-привітання Миколи Баграєва та серія виступів вже приївшихся музикантів (АГ. - 2005. - 11 травня).

36. Спочатку Ватикан розглядає так зване ровшо - велике дос'є на кандидата в блаженні, яке містить документи й свідоцтва, які підтверджують його благочестиве життя, а головне - хоча б одне диво, яким це життя супроводжувалося (наприклад, несподіване зцілення важкохворого) (АГ - 2005. - 18 травня).

37. Таких набралось 15 із кількох сотень, працюючих у регіоні (ДТ. - 2005.-21 травня).

38. Із 84 голосуючих четверо висловилися за недовіру ректору, стільки ж утрималися й 75 чоловік підтримали Кузьмінського (ДТ. - 2005. - 21 травня).

39. Видається, що нині однією з основних проблем українських реформ є економічні й соціальні суперечності, котрі дісталися новій команді від попередників (Укр+. - 2005. - №4-5. - С.16).

40. Спротив кандидатурі Іноземцеві, який, до речі, уже розмовляє українською мовою, якою раніше не дуже володів, не слабне (Укр+. - 2005.-№4-5.-С.19).

41. Ця інформація точно нікуди не просочиться, адже й над ними є свої контролюючі органи (ЛГ. - 2005. - 2 червня).

42. Клас олігархів перебуває під враженням від вироку, винесеним Михайлу Ходорковському - дев'ять років позбавлення волі (СП.-2005. - 9 червня).

43. Коли ж буде збережена нинішня структура, то координуючий орган потрібен (ДТ. - 2005. - 18 червня).

44. У нас є інформація про те, що оргзлочинні угруповання, котрі

взаємодіють із Сацюком, мають прослуховуючу апаратуру (ДТ. - 2005. - 18 червня).

45. На уточнююче запитання журналіста, чи розповіли обвинувачувани, що голова закопана саме там, Шокін відповів ствердно (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

46. Сьогодні актуальною є заміна дублюючих приладів (ЗВУ. - 2005. - 25 червня).

47. Варто сподіватися, що перед розглядом відповідного законопроекту відбудеться ще не одне громадське обговорення, які стануть остаточною оцінкою реформаторських намірів (ВЗ. - 2005. - 7 липня).

48. Чи будемо з олією? Сьогодні Україна посідає друге місце у світі за експортом олії (Е. - 2005. - 21 липня).

49. Усі розмови стосовно того, що в університеті є змога якимось чином вплинути на результат іспиту (наприклад, дзвінок ректорові з керівництва тощо), то це просто не діє (СП. - 2005. - 21 липня).

50... .Оцінювати результати повинна - у 10-12 центрах вступних тестувань - незалежна державна комісія (третя структура, яка оцінює знання, які здобули в школі) (СП. - 2005. - 21 липня).

51. Дивлячись на працьовитість його батька, у це дуже навіть віриться (АГ.-2005.-27 липня).

52. Ви знаєте, я уже настільки не вірю органам міліції, що вважаю, що вони здатні на все (П. - 2005. - 4 серпня).

53. Спостерігаючи за модифікаціями сучасної культури, складається враження про вичерпаність її глибинних джерел (ДТ. - 2005. - 13 серпня).

54. На "ринку Мамедова" почались масові перевірки контролюючими органами (СП. - 2005. - 18 серпня).

55. Традиційна церква не здатна задовольнити духовних потреб своєї практикуючої чи потенційної пастви (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

56. Сьогодні пропонуємо розповідь про справу, яка фактично, прогриміла на всю Україну. Варто нагадати (ЛГ. - 2005. - 18 серпня).

57. У минулому номері "СП" у матеріалі "Начальником управління земельних ресурсів Львівщини став экс-голова Сокальської райдержадміністрації"Г допустилось помилки, неправильно вказавши прізвище колишнього голови Сокальської райдержадміністрації (СП. - 2005. - 25 серпня).

58. Натомість, слухаючи голову Донецької ОДА, склалося враження, що столичні гості привезли йому значне полегшення (ЛГ. - 2005. - 29 серпня).

59. Книжку, яка стала підґрунтям задуми створити серіал, який не

міг не стати сенсаційним, написала тепер уже відома письменниця Кендес Бушнел (П. - 2005. - 1 вересня).

60. Те, що він учив людей, що ті можуть відстояти свої права, що вони й зробили, та сподіватися на краще їхнє майбутнє (ЛГ. - 2005. - 1 вересня).

61. Сяк-так переночувавши лічені години до відкриття виборчих дільниць, розпочався напружений день 21 листопада 2004 р. (НБ. - 2005. - 22 вересня).

62. Побувавши у різних країнах, де сподобалося найбільше? (АГ. - 2005. - 12 жовтня).

63. Однак країнам, які вирішили підтримати халіфат, загрожує економічний спад, соціальні потрясіння і загострення релігійної ворожнечі в середині самого ісламського світу, який уже зараз не дає об'єднатися заради спільних цілей сунітам і шиїтам (П. - 2005. - 13 жовтня).

64. Щоб перешкодити зростаючому рейтингу Тимошенко, а також обманом переманити на свій бік її шанувальників, до виборів-2006 буде створено новий мегаблок: ЮЛЯ (Ющенко, Литвин, Янукович) (ВЗ. - 2005. - 13 жовтня).

65. Спочатку діставшись зятеві Леоніда Кучмі Віктору Пінчуку [так у тексті], завод після декількох суперечних один одному судових рішень перейшов у руки олігарха, підтримуваного Тимошенко, яка сама заробила мільйони на перших приватизаційних угодах (СП. - 2005. - 20 жовтня).

Завдання 12. Знайти в журналістському тексті приклади використання різних типів складних речень, надфразних єдностей. З'ясувати роль цих конструкцій у творенні цілісного журналістського тексту.

Література

Основна

Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - С. 139.

Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - С. 97

Волкотруб Г.Й. Стилiстика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - С. 131-132, 143-147.

Дорошенко СІ. Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - С 133-144, 176-197.

Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. - К.: Академiя, 2005. - С.273-288.

Коваль А.П. Практична стилiстика української мови. - К.: Вища шк 1978.-С.241-250, 306-345.

Конюхова Л.І. Парцелювання складнопiдрядних речень. - Львiв: ЛДУ; Вид-во "Каменяр", 1999.-С.3-26.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - С.60.

Особливостi мови i стилю засобiв масової iнформації. - К.: Вища школа, 1983.-С.106-149.

Ощипко І.Й. Практична стилiстика сучасної української лiтературної мови: Синтаксис. - Львiв: ЛДУ, 1964. - С.73-138.

Пономарiв **О.Д.** Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либiдь, 1992. - С. 178-188, 209-235 (3-тє вид. - Тернопiль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 0178-187, 209-234).

Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська **М.Ф.** Синтаксис сучасної української мови: Проблемнi питання. - К.: Вища школа 1994 - С.416-656.

Сучасна українська лiтературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973. - 0384 ^14.

Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилiстики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - С.386-447.

Яцимiрська **М.Г.** Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посiбник. - Львiв: Видавничий центр ЛНУ iм І.Франка, 2002. - С.48-60 90-155.

Додаткова

Антисуржик: Вчимося ввiчливо поводитися i правильно говорити: Навчальний посiбник. - Львiв: Свiт, 1994. - 152 с.

Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львiв: Свiт, 1993. - 232 с.

Бабич Н.Д. Практична стилiстика: Збiрник вправ. - Львiв: Вища школа, 1977.-156 с.

Ващенко В.С. Стилiстичнi явища в українській мовi. - Ч.І. - Харкiв: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.

Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. - К.: Либiдь, 1993.-368 с.

Горяний **В.Д.** Синтаксис односкладних речень. - К.: Рад. шк., 1984 - 128 с.

Дорошенко С.І. Складнi безсполучниковi конструкції в сучасній українській мовi. - Харкiв: Вища школа, 1980. - 152 с.

Єрмоленко **ся.** Нариси з української словесности: стилiстика та культура мови. - К.: Довiра, 1999. - 431 с.

Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складнi випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.

Ижакевич **Г.П., Кононенко В.И., Пилинський Н.Н., Сиротина В.А.** Сопоставительная стилiстика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-208 с.

Кадомцева Л.**О.** Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - 128 с.

Капелюшний **А.О.** Стилiстика. Редагування журналістських текстiв: Практичнi заняття (Навчальний посiбник з курсiв: "Практична стилiстика української мови", "Стилiстика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львiв: ПАЮ, 2003. - 544 с.

Караванський с Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994.-152 с.

Караванський с Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академiя, 2001. - 240 с.

Квашук **А.Г.** Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986. - 110с.

Коваль **А.П.** Збiрник вправ з практичної стилiстики. - К.: Вища шк., 1979.-144 с.

Мова сучасної масово-політичної iнформації. - К.: Наук, думка, 1979.-252 с.

М'яснянкіна Л.І. Мова друкованої реклами. - Львiв: ЛНУ, 2004. - 76 с.

Пазяк **О.М., Кисiль Г.Г.** Українська мова i культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.

Погрiбний **А.Г.** Розмови про наболiле, або Якби ми вчилися так, як треба... - К.: Просвiта, 2000. - 320 с.

Пономарiв **О.Д., Різун В.В.** та iн. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1997.-400 с.

Пономарiв **О.Д., Різун В.В.** та iн. Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 2001.-400 с.

Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної лiтератури, 2004. - 216 с.

Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне iнтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань i вiдповiдей. - К.: Просвiта, 2001. - 204 с.

Сучасна українська мова. - К.: Либiдь, 1991. - 312 с.

Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либiдь, 1994. - 256 с.

Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. - К.: Рад. школа, 1989. - 135 с.

Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004. - 408 с.

Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.

Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004. - 332 с.

Довідкова

Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.

Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків: Прапор, 2002. - 864 с.

Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.

Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук. думка, 2001. - 640 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови. - Львів: Фенікс, 1996. - 368 с.

Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 а).

Грушевський О.В., Коляда П.М. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. - Донецьк: ВКФ "БАО", 1999. - 480 с.

Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк., 2005. - 399 с.

Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001. - 224 с.

Зубков М.Г. Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа, 2004. - 496 с.

Зубков М.Г. Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Торсінг, 1998. - 144 с.

Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. - Львів: ПАІС, 2002. - 576 с.

Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с.

Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.

Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII—XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.

Куньч З. Риторичний словник. - К.: Рідна мова, 1997. - 342 с.

Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).

Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.

Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.

Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.

Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.

Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук. думка, 1998. - 892 с.

Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.

Словник української мови: В 11 т. — Т. 1-11. - К.: Наук. думка, 1970-1980.

Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999. - 507 с.

Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993. - 176 с.

Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 128 с.

Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. - Український мовно-інформаційний фонд, 2001 (CD).

КОНТРОЛЬНА РОБОТА №1

(IV курс, VII семестр)

Перший варіант

1. Порівняти ознаки публіцистичного та офіційно-ділового функціональних стилів, проаналізувавши їх зразки - газетні тексти на 25-30 рядків.
- ^ 2. Вирізками з газет проілюструвати використання із стилістичною метою багатозначності та омонімії, з'ясувати різницю між цими мовними явищами.
- ∟ 3. Виявити в газетних текстах слова іншомовного походження, значення яких варто було б додатково пояснити читачам; дати відповідну довідку.
- √ 4. Навести вирізки, в яких є канцеляризми та штампи, і запропонувати поліпшені варіанти текстів, тобто виконати правку.
- √ 5. З'ясувати значення й почуттєве забарвлення трьох фразеологізмів у зразках різних газетних жанрів.
- √ 6. Проілюструвати вирізками з газет виявлення в контексті граматичного роду абревіатур, навести відповідне правило.
- √ 7. На прикладі газетних текстів з'ясувати стилістичні відмінності між конструкціями "іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку" та "відносний прикметник + іменник".
- √ 8. Виявити в газетних текстах невмотивоване поєднання числівників з іменниками, навести відповідне правило.
- √ 9. Проілюструвати вирізками з газет уживання одних особових займенників (та особових форм дієслова) замість інших, дати стилістичну характеристику такого вживання.
- √ 10. Виконати правку газетного тексту (на 10-12 рядків), у якому є помилки в уживанні лексичних і морфологічних засобів.

Другий варіант

1. Порівняти ознаки публіцистичного та наукового функціональних стилів, проаналізувавши їх зразки - газетні тексти на 25-30 рядків.
2. Із зазначенням газетних жанрів навести приклади вживання слів з експресивним забарвленням і з'ясувати доцільність або недоцільність їх використання саме в цьому контексті.
3. Виявити в газетних текстах неологізми, значення яких варто було б додатково пояснити читачам; дати відповідну довідку.
4. Навести вирізки, в яких є канцеляризми та штампи, і запропонувати поліпшені варіанти текстів, тобто виконати їх правку.
5. З'ясувати значення й почуттєве забарвлення трьох фразеологізмів у зразках різних газетних жанрів.
- ^ Проілюструвати вирізками з газет виявлення в контексті граматичного роду невідмінюваних іменників іншомовного походження, навести відповідне правило. * 2 Т,
7. На прикладі газетних текстів з'ясувати стилістичні відмінності між конструкціями "присвійний прикметник + іменник" та "іменник у називному + іменник у родовому відмінку".
- & \ Виявити в газетних текстах невмотивоване поєднання числівників з іменниками, навести відповідне правило.
- , ^ Проілюструвати вирізками з газет використання одного часу дієслова в значенні іншого, дати стилістичну характеристику такого вживання.
10. Виконати правку газетного тексту (на 10-12 рядків), у якому є помилки в уживанні лексичних і морфологічних засобів.

КОНТРОЛЬНА РОБОТА №2

(V КУРС, VIII семестр)

Перший варіант

1 ч⁶ | С[^]-I[^]

- 1.248
0.332
310
1.356
- Вирізками з газет проілюструвати використання зворотного порядку слів у реченні зі стилістичною метою.
  - Навести приклади граматичної та логічної координації присудка й підмета, коротко пояснити причини такої координації.
  - Навести з газет приклади різних стилістичних варіантів поєднання однорідних членів за допомогою сполучника "і".
  - Виявити в газетах відхилення від норм керування (два-три приклади), зазначити джерела, звернення до яких допомогло б журналістам уникнути цих помилок.
  - З'ясувати спільні та відмінні ознаки дієприкметникового звороту й підрядного означального речення як паралельних синтаксичних конструкцій, навести відповідні приклади з газет.
- (^ ^ ^) Дати стилістичну оцінку уривку з газетного тексту, в якому використано ^ — ^ пряму мову як засіб мовної характеристики персонажа.
- 1^7. Ізконати правку газетного тексту (на 15-20 рядків), у якому є помилки ^ = Ив уживанні сиктаксичних засобів.

Другий варіант

- Вирізками з газет проілюструвати порушення прямого порядку слів у реченні без спеціальної мети.
- Навести приклади координації простого присудка та складеного підмета, до якого входить числівник або збірний іменник з кількісним значенням, коротко викласти відповідні правила.
- Навести з газет приклади вживання двочленних сполучників при однорідних членах, викласти відповідні правила.
- Виявити в газетах відхилення від норм керування (два-три приклади), зазначити джерела, звернення до яких допомогло б журналістам уникнути цих помилок.
- З'ясувати спільні та відмінні ознаки дієприслівникових зворотів і підрядних обставинних речень як паралельних синтаксичних конструкцій, навести відповідні приклади з газет.
- Дати стилістичну оцінку уривку з газетного тексту, в якому використано пряму мову як засіб мовної характеристики персонажа.
- Виконати правку газетного тексту (на 15-20 рядків), у якому є помилки в уживанні синтаксичних засобів.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ТЕСТ (зразок)

- У котрому варіанті відповіді правильно названо функціонально-стильові сфери?
  - Усна і розмовна. 2. Писемна і книжна. 3. Усна і книжна. 4. Розмовна і ділова. 5. Розмовна і книжна.
- 3 числівниками *два, три, чотири* іменники поєднуються здебільшого в...
  - Називному відмінку однини. 2. Н.в. множини. 3. Р.в. однини. 4. Р.в. множини. 5. Зн.в. однини. 6. Зн.в. множини.
- Спонтанність мовлення, застосування еліптичних і неповних речень, використання позамовних засобів - ознаки...
  - публіцистичного стилю; 2. розмовного мовлення; 3. наукового стилю; 4. конфесійного стилю; 5. художнього мовлення; 6. офіційно-ділового стилю.
- У реченні *Троє академіків і п'ятеро професорів узяло участь у симпозиумі з питань екології регіону* є помилка в уживанні...
  - Іменників (крім поєднання їх із числівниками). 2. Прикметників. 3. Числівників (у т.ч. поєднання їх з іменниками). 4. Займенників. 5. Дієслів.
- Депутатові - депутату - це...*
  - Лексичні синоніми. 2. Морфологічні синоніми. 3. Паралельні форми. 4. Фонетико-морфологічні синоніми. 5. Синтаксичні синоніми. 6. Паралельні конструкції.
- На котрих словах стоїть правильний наголос?
  - Знайдете. 2. Судно. 3. Експерт. 4. Диспансер. 5. Каталог. 6. Житло. 7. Русло. 8. Некролог. 9. Позначка. 10. Гуртожиток. 11. Дріб'язок. 12. Дрова. 13. Водночас. 14. Врізнобіч. 15. Передовсім.
- До вживання в якому стилі тяжіє фразеологізм *брати до відома*?
  - У розмовному. 2. У художньому. 3. У публіцистичному. 4. У науковому. 5. В офіційно-діловому. 6. У конфесійному.
- Котре слово потрібно вставити замість крапок ?

... *доньки (-ньок) навчалися (-ося) в університеті.*

  - Три. 2. Троє. 3. Трійка. 4. Трійко. 5. Трояк.
- У конструкції *прикметник + іменник* (порівняно з конструкцією *іменник + іменник*) прикметники передають...
  - Уявлення про два предмети, в стосунках яких виявляється ознака одного з них. 2. Назви установ, організацій, тощо. 3. Постійні загальні ознаки, не підкреслюючи їх. 4. Конкретно й точно якість предмета.

10. При займенникові ви, вжитому замість *ти*, присудок, виражений прикметником, ставлять...
1. Тільки в однині.
  2. В однині й у множині.
  3. Тільки в множині.
11. Спеціальне слово, яке вживають для точного найменування певного поняття, - це...
1. Термін.
  2. Канцеляризм.
  3. Професіоналізм.
  4. Просторіччя.
  5. Жаргонізм.
  6. Побутовізм.
  7. Штамп.
12. Розщеплений присудок є ознакою...
1. Штампів.
  2. Синонімів.
  3. Плеоназму.
  4. Канцеляризмів.
  5. Перифразів.
  6. Тавтології.
  7. Синекдохи.
13. *Логіка* - *логістика* - це...
1. синоніми;
  2. антоніми;
  3. омоніми;
  4. омоформи;
  5. омографи;
  6. омофони;
  7. пароніми;
  8. багатозначні слова.
14. У котрому варіанті відповіді правильно записано відмінкову форму числівника?
1. Р.в. дев'ятохсот вісімдесяти семи.
  2. Р.в. дев'ятисот восьмидесяти семи.
  3. Р.в. дев'ятохсот вісімдесятох сімох.
  4. Р.в. дев'ятисот вісімдесяти семи.
  5. Р.в. дев'яти сот вісімдесятох сімох.
15. Стейкий вислів, який образно визначає якесь життєве явище й набуває остаточного оформлення та конкретного змісту тільки в контексті, - це...
1. Прислів'я.
  2. Приказка.
  3. Максима.
  4. Парадокс.
  5. Сентенція.
  6. Ремінісценція.
  7. Оксиморон.
  8. Синекдоха.
16. Котрі з поданих іменників уживаються тільки в однині?
1. Топ-модель.
  2. Академгрупа.
  3. Збіжжя.
  4. Море.
  5. Відданість.
  6. Повість.
  7. Оповідання.
  8. Горі.
  9. Відвага.
  10. Колесо.
  11. Вулиця.
  12. Боршно.
  13. Академія.
  14. Жайворонок.
  15. Молоко.
17. Іменники *лікар*, *лихвар*, *секретар*, *кобзар*, *санітар*, *пекар*, *словникар* належать до...
1. Твердої групи.
  2. М'якої групи.
  3. Мішаної групи.
  4. Твердої та м'якої групи.
  5. Твердої та мішаної групи.
  6. М'якої та мішаної групи.
  7. Твердої, м'якої та мішаної групи.
18. У знахідному відмінку числівник *півтора* керує іменником у...
1. Н.в. одн.
  2. Р.в. одн.
  3. Д.в. одн.
  4. Зн.в. одн.
  5. Ор.в. одн.
  6. М.в. одн.
  7. Н.в. мн.
  8. Р.в. мн.
  9. Д.в. мн.
  10. Зн.в. мн.
  11. Ор.в. мн.
  12. М.в. мн.
19. Форми теперішнього часу дієслів мають такі основні значення...
1. Дії, яка збігається з моментом мовлення.
  2. Дії, яку було виконано колись.

3. Дії, яку неодмінно скоро виконають.
  4. Дії, яка відбувається постійно.
  5. Дії, яка не може відбутися за жодних умов.
20. Котрі з наведених іменників належать до жіночого роду?
1. Альма-матер.
  2. Пенальті.
  3. Біль.
  4. Продаж.
  5. Кенгуру.
  6. Маестро.
  7. Пюре.
  8. ОАЕ.
  9. Тбілісі.
  10. Чернівці.
  11. США.
  12. Альпи.
  13. Шампунь.
  14. Екю.
  15. Євро.
21. В українській мові порядок слів найчастіше виконує функцію...
1. Синтаксичну.
  2. Семантичну.
  3. Стилістичну.
  4. Лексичну.
  5. Регулятивну.
22. Підмет і присудок координуються за ознаками...
1. Тільки граматичними.
  2. Тільки логічними.
  3. Граматичними і логічними.
  4. Лексичними і семантичними.
  5. Тільки лексичними.
  6. Тільки семантичними.
23. Оберіть варіант відповіді, у яких правильно визначено форму керованого слова:
1. Звернувся по допомогу.
  2. Сміється над нами.
  3. Повідомити кореспондента.
  4. Завдяки йому.
  5. Зробив при допомозі комп'ютера.
24. Родові й видові назви поєднувати як однорідні члени речення...
1. Можна.
  2. Не можна.
  3. Бажано.
  4. Небажано.
  5. Обов'язково.
  6. Необов'язково.
25. Якщо сполучне слово в підрядному означальному реченні стоїть у Р.в. чи в Зн.в. без прийменника, то під час заміни згаданої конструкції дієприкметниковим зворотом використовують...
1. Активний дієприкметник.
  2. Пасивний дієприкметник.
  3. Дієприкметник, що має суфікси *-уч (-юч)*, *-ач (-яч)*.
  4. Герундій.
  5. Препозитивний зворот.
26. При однорідних членах речення означення, яке стосується двох іменників...
1. Стоїть тільки в однині.
  2. Стоїть тільки в множині.
  3. Може стояти в однині чи в множині.
  4. Може стояти тільки в чоловічому чи в середньому роді.
  5. Стоїть тільки в чоловічому роді.
  6. Стоїть тільки в середньому роді.
27. У минулому часі та в умовному способі присудок координується з підметом, вираженим займенником *хто*, у формі...
1. Чоловічого роду.
  2. Середнього роду.
  3. Жіночого роду.
  4. Інфінітива.
  5. Множини.
  6. Доконаного виду.
  7. Недоконаного виду.
28. Якщо в складі підмета, вираженого словосполученням, нема слова

у формі називного відмінка, то присудок у минулому часі має форму.

1. Чоловічого роду.
2. Жіночого роду.
3. Середнього роду.
4. Однини.
5. Множини.
6. Третьої особи однини.
7. Третьої особи множини.

29. У реченні *Степан і Марина були сповнені великим бажанням успішно завершити вдало розпочату роботу* є помилка в...

1. Керуванні.
2. Узгодженні.
3. Використанні порядку членів речення.
4. Використанні однорідних членів.
5. Координації підмета й присудка.
6. Приляганні.
7. Уживанні паралельних синтаксичних конструкцій.

30. Обрати варіант відповіді, в якому подано правильне тлумачення лінгвістичного терміна *етнонім*:

1. Розділ антропоніміки, який вивчає назви племен, народів, народностей, націй.
2. Стилістична фігура, в якій обіграно назви племен, народів, народностей, націй.
3. Назва племені, народу, народності, нації.
4. Наука про племена, народи, народності, нації.
5. Найменша значуща частина слова, якою позначено назви племен, народів, народностей, націй*.

* Відповіді див. на с. 397.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники, посібники, монографії, статті

- Ажнюк Б.** Українські імена з іншомовним акцентом: проблеми транслітерації // Культура слова. - Вип. 48-49. - К.: Ін - т укр. мови НАН України, 1996. - С. 28-33.
- Антисуржик:** Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити: Навчальний посібник. - Львів: Світ, 1994. - 152 с.
- Бабич Н.Д.** Основи культури мовлення. - Львів: Світ, 1993. - 232 с.
- Бабич Н.Д.** Практична стилістика і культура української мови. - Львів: Світ, 2003. - 432 с.
- Бабич Н.Д.** Практична стилістика: Збірник вправ. - Львів: Вища школа, 1977. - 156 с.
- Багмут І.Й., Бровченко Т.О., Борисюк І.В., Олійник І.П.** Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. - К.: Наук. думка, 1994. - 190 с.
- Бацевич Ф.С.** Основи комунікативної девіатології. - Львів: ЛНУ, 2000. - 236 с.
- Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський К.Г.** Граматика української мови: Морфологія. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.
- Блик О.П.** Практикум з української мови: Будова слова. Словотвір. Морфологія. - К.: Вища школа, 1979. - 176 с.
- Ващенко В.С.** Стилістичні явища в українській мові. - Ч.І. - Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1958. - 228 с.
- Винницький В.М.** Наголос у сучасній українській мові. - К.: Рад. шк., 1984. - 160 с.
- Винницький В.М.** Українська акцентуаційна система: становлення, розвиток. - Львів: Бібльос, 2002. - 578 с.
- Вихованець І.Р.** Прийменникова система української мови. - К.: Наук. думка, 1980. - 288 с.
- Вихованець І.Р.** Граматика української мови: Синтаксис. - К.: Либідь, 1993. - 368 с.
- Вихованець І.Р., Городенська К.Г.** Теоретична морфологія української мови: Академічна граматика української мови. - К.: Пульсари, 2004. - 400 с.
- Волкотруб Г.Й.** Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. - К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998. - 176 с.
- Волкотруб Г.Й.** Стилістика ділової мови. - К.: МАУП, 2002. - 208 с.

- Горпинич В.О.** Назви жителів в українській мові: Питання словотвору, слововживання та нормування. - К.: Вища шк., 1979. - С. 159.
- Горпинич В.О.** Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Слово-твор. Морфонологія. - К.: Вища шк., 1999. - 208 с.
- Горяний В.Д.** Синтаксис односкладних речень. - К.: Рад. шк., 1984. - 128 с.
- Грищенко А.П., Мацько Л.І. та ін.** Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1997. - 493 с.
- Дорошенко СІ.** Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. - Харків: Вища школа, 1980. - 152 с.
- Дорошенко СІ.** Граматична стилістика української мови. - К.: Рад. шк., 1985. - 200 с.
- Дудик П.С.** Стилістика української мови: Навчальний посібник. - К.: Академія, 2005. - 368 с.
- Єрмоленко С.Я.** Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. - К.: Довіра, 1999. - 431 с.
- Жовтобрюх М.А.** Мова української преси. - К.: Вид-во АН УРСР, 1963. - 416 с.
- Іваницька Н.Л.** Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. - К.: Вища шк., 1989. - 63 с.
- Іванишин В., Радевич-Винницький Я.** Мова і нація. - Дрогобич: Від-родження, 1994. - 218 с. /
- Кадомцева Л.О.** Українська мова: Синтаксис простого речення. - К.: Вища школа, 1985. - 128 с.
- Капелюшний А.О.** Практична стилістика української мови: Матеріали для самостійної роботи студентів факультету журналістики. - Львів: ЛДУ, 1998. - 56 с.
- Капелюшний А.О.** Практична стилістика української мови: Матеріали для самостійної роботи студентів факультету журналістики. - Вид. 2-ге, випр. і доп. - Львів: ЛНУ, 2000. - 68 с.
- Капелюшний А.О.** Девіатологія мас-медіа: Практикум. - Львів: ПАІС, 2000. - 208 с.
- Капелюшний А.О.** Типологія журналістських помилок. - Львів: ЛНУ, 2000. - 68 с.
- Капелюшний А.О.** Типові орфографічні та пунктуаційні помилки в журналістських текстах. - Львів: ЛНУ, 2000. - 60 с.
- Капелюшний А.О.** Практична стилістика української мови: Навчальний посібник. - Львів: ПАІС, 2001. - 224 с.
- Капелюшний А.О.** Стилістика. Редагування журналістських текстів:

- Практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: "Практична стилістика української мови", "Стилістика тексту", "Редагування в ЗМІ"). - Львів: ПАЮ, 2003. - 544 с.
- Капелюшний А. О.** Редагування в засобах масової інформації: Навчальний посібник. - Львів: ПАЮ, 2005. - 304 с.
- Караванський С** Секрети української мови. - К.: УКСП "Кобза", 1994. - 152 с.
- Караванський С** Пошук українського слова, або Боротьба за національне "я". - К.: Академія, 2001. - 240 с.
- Карпенко Ю.О.** Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. - Одеса: Чорномор'я, 1996. - 144 с.
- Кващук А.Г.** Синтаксис складного речення. - К.: Рад. шк., 1986. - 110 с.
- Квіт О.М.** Основи герменевтики: Навчальний посібник. - К.: КМ Академія, 2003. - 192 с.
- Коваль А.П.** Практична стилістика української мови. - К.: Вища шк., 1978. - 376 с.
- Коваль А.П.** Збірник вправ з практичної стилістики. - К.: Вища шк., 1979. - 144 с.
- Конюхова Л.І.** Парцелювання складнопірядних речень. - Львів: ЛДУ; Вид-во "Каменярь", 1999. - 29 с.
- Конюхова Л.І.** Основні норми української літературної вимови та наголошування. - Львів: ПАЮ, 2002. - 60 с.
- Костенко Л.В.** Гуманітарна аура, або Дефект головного дзеркала. - К.: КМ Academia, 1999. - 32 с.
- Кочан І.М.** Лінгвістичний аналіз тексту: Курс лекцій. - Львів: ЛНУ, 1999. - 156 с.
- Кочерган М.П.** Слово і контекст. - Львів: Вища школа, 1980. - 184 с.
- Кузнецова О.Д.** Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі: Навч. посібник.-Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 250 с.
- Кулик Б.М., Масюкевич О.М.** Збірник вправ з стилістики. - К.: Рад. шк., 1963. - 332 с.
- Культура слова.** - Вип. 1-49. - К.: Наук. думка, 1967-1996.
- Лизанчук В.В.** Кайдани ще кують: Факти, документи, коментарі про російщення в Україні. - Львів: АН вищої школи України; ЛНУ імені Івана Франка, 2004. - 992 с.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М.** Стилістика української мови. - К.: Вища школа, 2003. - 462 с.

- Медушевський А.П., Лобода **В.В.** та ін. Сучасна українська літературна мова. - К.: Вища школа, 1975. - 340 с.
- Мова сучасної масово-політичної інформації. - К.: Наук, думка, 1979. - 252 с.
- М'яснянкін Л.І.** Структурно-семантичні типи порівнянь у мові газети //Українська журналістика: формування сучасного обличчя. - Львів: Світ, 1993. - С.80-84.
- М'яснянкін Л.І.** Конотація на рівні газетного тексту // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України. - Львів: Світ, 1993. - С.140-144.
- М'яснянкін Л.І.** Мова друкованої реклами. - Львів: ЛНУ, 2004. - 76 с.
- Науково-технічний прогрес і мова. - К.: Наук, думка, 1978. - 196 с.
- Особливості мови і стилю засобів масової інформації. - К.: Вища шк., 1983. - 152 с.
- Ощипко **І.Й.** Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія. - Львів, ЛДУ, 1968. - 107 с.
- Ощипко **І.Й.** Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис. - Львів: ЛДУ, 1964. - 142 с.
- Павлюк **Л.С.** Гротеск, "метафора низу", бурлескно-іронічні тональності сучасної преси: апологія стилю і аномалії стилю // Українська журналістика: формування сучасного обличчя. - Львів: Світ, 1993.-С.102-107.
- Пазяк **О.М.**, Кисіль Г.Г. Українська м^ава і культура мовлення. - К.: Вища шк., 1995. - 239 с.
- Пазяк **О.М.**, Сербенська О.А. та ін. Українська мова: Практикум. - К.: Либідь, 2000. - 384 с.
- Панько **Т.І.**, Кочан **І.М.**, Мацюк Г.П. Українське термінознавство. - Львів: Світ, 1994. - 216 с.
- Передрій Г.Р., Смолянкіна Г.М. Лексика і фразеологія української мови. - К.: Рад. шк., 1983. - 208 с.
- Пилинський **М.М.** Мовна норма і стиль.-К.: Наук, думка, 1976.-287 с.
- Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. - К.: Наук, думка, 1993. - 200 с.
- Пономарів **О.Д.** Українська мова в ефірі й на телеекрані // Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991.-С.49-56.
- Пономарів **О.Д.** Стилiстика сучасної української мови. - К.: Либідь, 1992. - 248 с. (3-тє вид. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000.-248 с).

- Пономарів **О.Д.** Культура слова: Мовностилістичні поради. - К.: Либідь, 1999.-240 с.
- Пономарів **О.Д.**, Різун **В.В.** та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1997.-400 с
- Пономарів **О.Д.**, Різун **В.В.** та ін. Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 2001.-400 с
- Потапенко О.І., Кожуховська Л.П. та ін. Етимологія української мови: Навч. посібник. - К.: Міленіум, 2002. - 204 с.
- Потятиник **Б.В.**, Лозинський **М.В.** Патогенний текст. - Львів: Місіонер, 1996.-296 с.
- Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. - Дрогобич: Відродження, 1997.-360 с.
- Різун **В.В.**, Мамалига А.І., **Феллер М.Д.** Нариси про текст: Теоретичні питання комунікації і тексту. - К.: Київ, ун-т, 1998. - 336 с
- Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). - К.: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. - 148 с.
- Сербенська О.А. Основи мовотворчості журналіста в інтерпретації Івана Франка: Текст лекцій-Львів: ЛДУ, 1993. - 112 с.
- Сербенська О.А. Феномен звукового мовлення // Телевізійна й радіо-журналістика: 36. наук.-метод. праць. - Вип. 3. - Львів: ЛНУ, 2000. -С.349-358.
- Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 216 с.
- Сербенська О.А., Волощак **М.Й.** Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей.-К.: Просвіта, 2001.-204 с.
- Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. - К.: Наук, думка, 1973. - 280 с
- Слинько **І.І.**, Гуйванюк **Н.В.**, Кобилянська **М.Ф.** Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. - К.: Вища школа, 1994. - 670 с
- Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія. - К.: Наук, думка, 1973. - 440 с.
- Сучасна українська літературна мова: Морфологія. - К.: Наук, думка, 1969.-584 с.
- Сучасна українська літературна мова: Стилiстика. - К.: Наук, думка, 1973.-538 с
- Сучасна українська мова. - К.: Либідь, 1991. - 312 с.
- Сучасна українська мова: Синтаксис. - К.: Либідь, 1994.-256 с.

- Тимчук О. Ціннісна переорієнтація суспільства в дзеркалі сучасного публіцистичного стилю // Культура слова. - Вип. 48-49. - К.: Ін - т укр. мови НАН України, 1996. - С.33-37. ,
- Токарська А.С. Методи словесного фальшування у тоталітарній журналістиці // Українська журналістика: формування сучасного обличчя. - Львів: Світ, 1993. - С.97-101.
- Українська мова і сучасність: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1991. - 156 с.
- Українське мовознавство: Міжвідомч. наук, збірник. - Вип.1-31. - К.: Київськ ун-т, 1973-2004.
- Український правопис. - 7-е вид., стереотип. - К.: Наук, думка, 1998.-240 с.
- Український правопис - повернення до національних засад. - К.: Просвіта, 2003. - 22 с.
- Федик О.С. Мова як духовний адекват світу (дійсності). - Львів: Місіонер, 2000. - 300 с.
- Федик О.С. Слово. Дух. Нація. - Львів: ВПК "ВМС", 2000. - 208 с.
- Чак Є.Д. Складні питання граматики та орфографії. - К.: Рад. шк., 1978. - 128 с.
- Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. - К.: Рад. шк., 1962. - 495 с.
- Шевельов Ю. Українська мова в першій половині ХХ ст. (1900-1941): Стан і статус. - Б/м: Сучасність, 1987. - 295 с.
- Шевельов Ю. Чому общерусекий язык, а не віборуська мова? - К.: КМ Academia, 1994. - 33 с.
- Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. - К.: Рад. школа, 1989.-135 с.
- Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. - К.: Академія, 2004.-408 с.
- Ющук І.П. Українська мова. - К.: Либідь, 2003. - 640 с.
- Яцимірська М.Г. Культура мови журналіста як показник його інтелекту //Українська журналістика і національне відродження: 36. наук, праць. - К.: НМК ВО, 1992. - С.83-86.
- Яцимірська М.Г. Загальні особливості мови сучасної української газети // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України.-Львів: Світ, 1993. - 0136-140.
- Яцимірська М.Г. Культура мовлення - актуальна проблема нашого часу // Українська журналістика: формування сучасного обличчя.

- і Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. журналістика. - Вип. 18. - Львів: Світ, 1993.-С.88-93.
- Яцимірська М.Г. Мова засобів масової інформації кінця ХХ століття // Актуальні проблеми журналістики: 36. наук, праць.-Ужгород: Ужгородськ. нац. ун-т, 2001. - С.485-490.
- Яцимірська М.Г. Мова сучасної української преси: стан і тенденції розвитку // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. журналістика. - Вип. 22. - Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - С.46-76.
- Яцимірська М.Г. Сучасна українська мова: Пунктуація. Навч. посібник. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім І.Франка, 2002. - 286 с.
- Яцимірська М.Г. Культура фахової мови журналіста: Навч. посібник. - Львів: ПАЮ, 2004.-332 с.
-
- Вакуров В.Н., Кохтев Н.Н., Солганик Г.Я. Стилистика газетных жанров. - М.: Высш. шк., 1978. - 183 с.
- Васильєва А.Н. Газетно-публицистический стиль речи. - М.: Русский язык, 1982.-198 с.
- Голуб И.Б. Стилистика современного русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1986. - 336 с.
- Ижакевич П.Л., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. - К.: Вища шк., 1980.-208 с.
- Кожина М.Н. Стилистика русского языка. - М.: Просвещение, 1977. - 223 с.
- Одинцов В.В. Стилистика текста. - М.: Наука, 1980. - 264 с.
- Потебня А.А. Полное собрание трудов: Мысль и язык. - М.: Лабиринт, 1999.-269 с.
- Потебня А.А. Из записок по русской грамматике: Т.1-4. - М.: Просвещение, 1958-1977.
- Практическая стилистика русского языка: Функциональные стили. Ч.1-11 / Под ред. Проф. Розенталя Д.Э. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1977-1980.
- Проблемы стилистики: Аспекты лингвистической теории метафоры: Научно-аналитический обзор. - М.: Отдел языкознания ИНИОН АН СССР, 1979.-28 с.
- Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка: Учеб. пособие для вузов по спец. "Журналистика". - М.: Высш. шк., 1987. - 399 с.

А.О.Капелюшний

- Розенталь Д.Э., Кохтев Н.Н. Язык рекламных текстов. - М.: Высш. шк., 1981.- 125 с.
- Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. - М.: Едиториал УРСС, 2002.-480 с.
- Стилистика газетных жанров. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. - 230 с.
- Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004 - 651 с.
- Теория метафоры. - М. : Прогресс, 1990. - 512 с.
- Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды (печать, радио, телевидение, документальное кино). - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980.- 256 с.

Довідкова література

- Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. - К.: Укр. книгарня, 1997. - 335 с.
- Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. - Львів: Свічадо, 2001.-332 с.
- Беленькова Н. Пословица не мимо молвится - Нема приповідки без правди: Російські прислів'я та приказки з українськими відповідниками. - К.: Дніпро, 1969. - 248 с.
- Бова Вт., Доломіно М.П. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів. - К.: Техніка, 1969. - 116 с.
- Бурячок А.А. Орфографічний словник. - К.: Наук, думка, 2002. - 464 с.
- Бурячок А.А., Гурін 11 Словник українських рим. - К.: Наукова думка, 1979.-340 с.
- Бурячок А., ДемськийМ., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. - К.: Варта, 1995. - 384 с.
- Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. - Львів: Вища школа, 1979. - 120 с.
- Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. - Львів: Вища школа, 1989. - 328 с.
- Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2003. - 888 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 тис. слів. - К.: Ірпінь; ВТФ "Перун", 2001. - 1440 с.
- Вирган І.О, Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. - Харків : Прапор, 2002. - 864 с.
- Волощак М.Й. Довідник для журналістів: Мовні поради. - Львів- Б/в 1995.-112 с.
- Волощак М.Й. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами ЗМІ. - К.: Просвіта, 2000. - 128 с.
- Ганич Д.І., Олійник ІС. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985.-360 с.
- Ганіткевич Я.В. Словник русизмів у мові медиків. - Львів: ЛДМІ, 1995. - 26 с.
- Головащук ст. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. - К.: Вища шк., 1995. - 319 с.
- Головащук ст. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. - К.: Либідь, 1995.-192 с.
- Головащук ст. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Рідна мова, 2000. - 351 с.
- Головащук ст. Словник-довідник з українського літературного слововживання. - К.: Наук, думка, 2004. - 448 с.
- Головащук ст. Російсько-український словник сталих словосполучень. - К.: Наук, думка, 2001. - 640 с.
- Головащук ст. Словник наголосів: Понад 20 000 слів. - К.: Наук, думка, 2003. - 320 с.
- Голоскевич Г. Правописний словник. - Нью-Йорк - Париж-Сидней - Торонто-Львів: НТШ, 1994.-460 с.
- Гондюл В.П., Дерев'яно А.Г., Матвеев В.В., Прохур Ю.З. Інформатика та обчислювальна техніка: Короткий тлумачний словник. - К.: Либідь, 2000. - 320 с.
- Горпинич В.О. Словник географічних назв України: (Топоніми та відтопонімічні прикметники): Близько 25 000 слів. - К.: Довіра, 2001. - 526 с.
- Григораш Д.С. Журналістика у термінах і виразах. - Львів: Вища школа, 1974.-296 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О. та ін. Словник труднощів української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 336 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови.-Львів: Фенікс, 1996.-368 с.
- Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. Словник-довідник з культури української мови / Зі змінами. - К: Знання, 2004. - 368 с. (3-тє вид., випр. - К: Знання, 2006. - 368 с).
- Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови. -К.: Рад. шк., 1986.-222 с.
- Грінченко Б.Д. Словарь української мови / Упорядкував з додатком

- власного матеріалу Б.Грінченко. - У 4х т. Т.1-4. - К.: Вид-во АН УРСР, 1958-1959.
- Грушевський О.В., Коляда Г.М.** Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. - Донецьк: ВКФ "БАО" 1999.-480 с.
- Дацишин Х.П.** Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: За матеріалами преси 1995-2002 років: Довідник. - Львів: ПАЮ, 2004.-260 с.
- Демська О., Кульчицький І.** Словник омонімів української мови. - Львів: Фенікс, 1996.-224 с.
- Деркач П.М.** Короткий словник синонімів української мови. - К.: Рад. шк., 1960.-211 с.
- Джонсон А. Г.** Тлумачний словник з соціології. - Львів: ЛНУ: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 480 с.
- Дмитровський З.Є.** Словник телевізійних термінів і понять. - Львів-ЛНУ, 2001.-44 с.
- Дмитровський З.Є.** Термінологія зображальних засобів масової комунікації: Довідкове видання.-Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. -216 с.
- Довідник з культури мови /** За ред. С.Я.Єрмоленко. - К.: Вища шк 2005. - 399 с.
- Дятчук В.В., Барабан Л.І.** Український тлумачний словник театральної лексики. - К.: Просвіта, 2002. - 152 с.
- Енциклопедія сучасної України.** - У 25 т. - Т.1-3. - К.: ЕСУ, 2001-2004.
- Енциклопедія Українознавства:** В 11 т. - Перевидання в Україні: Т. 1-11.-Львів: НТШ, 1993-2003; Т. 1-10. - Б/м: Вид-во "Молоде життя", 1955-1984.
- Етимологічний словник української мови:** У 7 т. - Т.1-4. - К.: Наук. думка, 1982-2004.
- Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г.** Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. - К.: Либідь, 2001 - 224 с.
- Жайворонок В.В.** Велика чи мала літера? Словник-довідник. - К.: Наук. думка, 2004. - 203 с.
- Зубков М.Г.** Український правопис: Комплексний довідник. - Харків: Тор-сінг, 1998.-144 с.
- Зубков М.Г.** Українська мова: Універсальний довідник. - Харків: Школа 2004.-496 с.

- Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. - Львів: Кальварія, 2002. - 532 с.
- Ізюмов О. Практичний російсько-український словник. -Перевид. 1926 р. -К.: Знання, 1992.-176 с.
- Інверсійний словник української мови. - У 3-х вип. - Вип.1-3. - Одеса: Одеський ун-т, 1971-1976 (Нове одностомне видання -1985).
- Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 284 с.
- Калашник В.С., Савченко Л.Г. Українсько-російський словник наголосів. - Харків: Каравела, 1997. -112с.
- Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста. - Львів: ПАЮ, 2002. - 576 с.
- Капелюшний А. О. Практичний посiбник-довiдник журналіста: Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу. - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.
- Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз "Журналістика - це спосiб життя". - Львів: ПАЮ, 2004. - 576 с.
- Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. - К.: Вид-во "Оріє" при підпр. "Кобза", 1993.-472 с.
- Караванський С. Словник рим української мови. - Львів: БаК, 2004. - 1048 с.
- Кибальчич В.М. Короткий російсько-український словник для працівників залізничного транспорту. - Львів: ЦНТІ Львівської залізниці, 1991.-77 с.
- Коваль А.П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України. -К.: Либідь, 2001.-304 с.
- Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми, літературні цитати, образні вислови. - К.: Вища школа, 1975. - 336 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз. - К.: Рад. шк., 1985. - 152 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. -К.: Рад. шк., 1988.-200 с.
- Кость С.А. Наукові праці викладачів факультету журналістики ЛНУ імені Івана Франка. 1954-2004: Бібліографічний покажчик. - Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2004. - 182 с.
- Кочерган М.П. Словник українсько-російських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача"). - К.: Академія, 1997.-400 с.

- Кротевич З.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вид-во АН УРСР, 1957. - 236 с.
- Культура мови на щодень. - К.: Довіра, 2000. - 169 с. »
- Культура української мови: Довідник. - К.: Либідь, 1990. - 304 с.
- Кульчицька Т.Ю. Українська лексикографія XIII-XX ст.: Бібліографічний покажчик. - Львів, 1999. - 359 с.
- Куньч З. Риторичний словник. - К.: Рідна мова, 1997. - 342 с.
- Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 848 с.
- Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - К.: Довіра, 2002. - 284 с.
- Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. - К.: Рад. шк., 1971. - 487 с.
- Лисенко П.С. Словник поліських говорів. - К.: Наук.думка, 1974. - 260 с.
- Літературознавчий словник-довідник. - К.: Академія, 1997. - 750 с.
- Лобода В.В., Скуратівський Л.В. Українська мова в таблицях: Довідник. - К.: Вища школа, 1993. - 240 с.
- Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. - К.: Довіра, 2004. - 495 с.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Шевчук С.В. Російсько-український і українсько-російський словник: Відмінна лексика. - К.: Вища школа, 1992. - 255 с.
- Медведев Ф.П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. - Харків: Вища школа, 1982. - 232 с.
- Непийвода Н. Практичний російсько-український словник: найуживаніші слова і вислови. - К.: Основа, 2000. - 256 с.
- Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100 тис. слів. - К.: Довіра; УНВЦ "Рідна мова", 1999. - 878 с.
- Огар Е.І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. - Львів: Палітра друку, 2002. - 224 с.
- Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. - К.: Рад. шк., 1978. - 448 с. (Вид. 2-ГЄ. - К., 1993).
- Орфографічний словник української мови. - К.: Довіра, 1999. - 990 с.
- Орфоепічний словник. - К.: Рад. шк., 1984. - 630 с.
- Орфоепічний словник української мови: У 2 т. - Т. 1-2. - К.: Довіра, 2001-2003.
- Підлузька І., Підлузький Д., Бородін К., Коновалов Д. Англо-україн-

- ський словник журналістських термінів. - К.: Сувій, 1993. - 240 с.
- Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова: Довідник. - К.: Рад. школа, 1990. - 255 с.
- Полюга Л.М. Морфемний словник. - К.: Рад. школа, 1983. - 464 с.
- Полюга Л.М. Словник антонімів української мови. - К.: Довіра, 1999. - 275 с.
- Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. - К.: Довіра, 2001. - 477 с.
- Пономарів О.Д. Фонема Г та Г': Словник і коментар. - К.: Просвіта, 1997. - 40 с.
- Прислів'я та приказки: У 3-х т. - Т. 1-3. - К.: Наук. думка, 1989-1991.
- Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. - Львів: Свічадо, 2001. - 160 с.
- Редько Ю.К. Довідник українських прізвищ. - К.: Рад. шк., 1969. - 256 с.
- Реклама: Словник термінів. - К.: ВФСРКП, 1998. - 208 с.
- Російсько-український словник: 160 тис. слів. - К.: Абрис, 2003. - 1424 с.
- Російсько-український словник ділової мови. - К.: Укр. світ, 1992. - 295 с.
- Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і словосполучень. - К.: Довіра, 2005. - 944 с.
- Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина. - К.: Наук. думка, 1996. - 601 с.
- Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос. - К.: Наук. думка, 1998. - 892 с.
- Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки. - К.: Наук. думка, 1994. - 600 с.
- Російсько-український словник синонімів. - К.: Освіта, 1995. - 265 с.
- Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: Словник-довідник. - К.: Наук. думка, 1996. - 336 с.
- Сліпушко О.М. Політичний і фінансово-економічний словник. - К.: Криниця, 1999. - 392 с.
- Словник епітетів української мови. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Довіра, 2000. - 1018 с.
- Словник іншомовних слів. - К.: Наук. думка, 2000. - 680 с.
- Словник синонімів української мови: В 2 т. - Т. 1-2. - К.: Наук. думка, 1999-2000.

- Словник української мови: В 11 т.-Т. 1-11.-К.: Наук, думка, 1970-1980.
- Словник фразеологізмів української мови. - К.: Наук, думка, 2003. - 1104 с.
- Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. - К.: Критика, 2003. - 336 с.
- Трійняк **ш** Словник українських імен. - К.: Довіра, 2005. - 509 с.
- Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. - Т.1-2. - К.: Вища школа, 1984.
- Українська афористика. - К.: Просвіта, 2001. - 320 с.
- Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник- К.: Наук, думка, 1973. - 724 с.
- Українська літературна енциклопедія: В 5 т. -Т. 1-3.-К.: "Укр. енциклопедія" ім. М.П.Бажана,1988-1995.
- Українська мова: Енциклопедія. - К.: Укр. енциклопедія, 2000. - 752 с.
- Український орфографічний словник: Орфогр. словник укр. мови: Близько 143 000 слів. - К.: Довіра, 2002. - 1006 с.
- Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. - К.: Довіра, 1999.-507 с.
- Універсальний словник-енциклопедія. - К.: Ірина, 1999. - 1568 с. (вид. 2-ге. - К.: Ірина, 2001; вид. 3-тє. - К.: Всеуито, Новий друк, 2003.- 1414 с).
- Феллер М.Д., Квітко І.С., Шевченко М.П Довідник коректора.-Харків: Книжк. палата УРСР, 1972.-408 с.
- Фразеологічний словник української мови: В 2 т. - Т.1-2. - К.: Наук, думка, 1999.
- Чак Є.Д. Складні випадки вживання слів. - К.: Рад. шк., 1984. - 184 с.
- Частотний словник сучасної української художньої прози. - У 2-х т. -Т. 1-2. - К.: Наук, думка, 1981.
- Шевченківський словник: У 2 т. - Т.1-2. - К.: УРЕ, 1978.
- Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. - К.: Либідь, 1993. - 336 с.
- Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс: Словник-довідник. -К.: АСК, 2003.-416 с.
- Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. - Харків: Основа, 1993.- 176 с
- Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. - К.: Рад. шк., 1973. - 180 с. (Нове вид.: Топонімічний словник України.- К., 1998).

- Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник.-У 2-х т. -Т.1-2. - К.: Вища школа, 1980-1981.
- Яцимірська М.П Сучасний медіатекст: Словник-довідник. - Львів: ПАІС, 2005.-128 с
-
- Баранов А.Н., Караулов Ю.Н. Русская политическая метафора: материалы к словарю. - М.: Ин-т рус. яз., 1991. - 193 с.
- Дерягина С.И. Учебный словарь глагольно-именных словосочетаний русского языка: На материале общественно-политических текстов. - М.: Рус. яз., 1987. - 160 с
- Ефремова Т.Г., Костомаров В.Г. Словарь грамматических трудностей русского языка. - М.: Рус. яз., 1986. -411 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 685 с. (2-е изд. - М.: БРЭ, 2002. - 709 с).
- Литературный энциклопедический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1987.-752 с.
- Макаров В.И., Матвеева Н.П. Словарь лексических трудностей художественной литературы. - К.: Рад. шк., 1989. - 367 с
- Мильчин А.Э. Издательский словарь-справочник.-М.: Юристъ, 1998. - 472 с.
- Никитина Т.Г. Так говорит молодёжь: Словарь сленга. - СПб.: Фолио-Пресс, 1998.-592 с.
- Овруцкий Н.О. Крылатые латинские выражения. - М.: Просвещение, 1969.-350 с
- Петровский Н.А. Словарь русских личных имён. - М.: Сов. энциклопедия, 1966.-384 с.
- Розенталь Д.Э. Управление в русском языке: Словарь-справочник. - М.: Книга, 1986.-304 с.
- Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. - М.: Просвещение, 1976. - 543 с
- Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь трудностей русского языка. - М.: Рус. яз., 1981.-696 с.
- Русский язык: Энциклопедия. - М.: Сов. энциклопедия, 1979. - 432 с.
- Системы личных имен у народов мира. - М.: Наука, 1986. - 383 с.
- Слитно или раздельно?: Опыт словаря-справочника. - М.: Рус. яз., 1982.-879 с.
- Словарь прилагательных от географических названий. - М.: Рус. яз., 1986.-550 с.

А.О.Капелюшний

- Словарь русского литературного словоупотребления. - К.: Наук. думка, 1987.-304 с.
- Справочная книга редактора и корректора: Редакционно-техническое оформление издания.-М.: Книга, 1985.-576 с.
- Справочник личных имен народов РСФСР. - М.: Рус. яз., 1987. - 656 с.
- Суперанская А.В., Суслова А.В. Современные русские фамилии. - М.: Наука, 1981.- 176 с.
- Флегон А. За пределами русских словарей. - М.: Рике, 1993. -4 16 с.

Компакт-диски

- Аудіовізуальний бізнес: Мультимедійний довідник. - ПП "Рай", 2003.
- Золота скарбниця України: Антологія історії України. - Негоціант, 2000.
- Золота скарбниця України: Бібліотека української літератури. - Негоціант, 2000.
- Словники України - інтегрована лексикографічна система: Парадигма, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. -Український мовно-інформаційний фонд, 2001.
- Сучасна відеотехніка: Довідник. - ПП "Рай", 2003.
- Теледизайн: Мультимедійний довідник. - ПП "Рай", 2003.
- Телерадіореклама: Мультимедійний довідник. - ПП "Рай", 2003.

• • •

- Большая энциклопедия языков мира. - Master media, 2003.
- Мир энциклопедий: 1-6. - Master media, 2002-2003.
- Слитное или раздельное написание слов: Орфографический словарь-справочник / Свыше 100 000 сложных слов. - GSS, 2001.
- Энциклопедии и словари. - Dream Realty Studio, 2001.
- Эрудит: Энциклопедии и словари. - Master media, 2003.

.Практична стилістика української мови.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ТЕСТ (зразок)

Відповіді:

I. 5;	16. 3 5, 8, 9, 12, 15;
2. 2;	17. 4
3. 2;	18. 2
4. 3;	19. 1 4;
5. 2;	20. 1
6. 10;	21. 3
7. 5;	22. 3
8. 1;	23. 1 3, 4;
9. 3;	24. 2
10. 2;	25. 2
II. 1;	26. 3
12. 4;	27. 1
13. 7;	28. 3
14. 4;	29. 1
15. 2;	30. 3*

* Див. тест на с.377-380.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
Список скорочень назв засобів масової інформації.....	6
ВСТУП. СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ.....	7
I. Предмет і завдання курсу. Функціональні стилі української мови.....	7
II. Стилiстичне розшарування української лексики.....	26
III. Стилiстичне використання багатозначності слова та омонiмiї. Паронiми.....	56
IV. Стилiстичне використання лексичної синонiмiї. Словникові та контекстуальні антонiми в мові ЗМІ.....	76
V. Стилiстичне використання в мові ЗМІ іншомовних слів, неологiзмiв, iсторизмiв i архаїзмiв, діалектизмiв. Лексичні та граматичні росiянізми.....	92
VI. Канцеляризми та штампи в мові ЗМІ.....	126
VII. Стилiстичне використання фразеологiзмiв у мові мас-медiа.....	144
СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ.....	165
I. Стилiстичне використання іменників.....	165
II. Стилiстичне використання прикметників.....	199
III. Стилiстичне використання числiвникiв.....	211
IV. Стилiстичне використання займенникiв.....	231
V. Стилiстичні можливості дієслова.....	250
СТИЛІСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	264
I. Стилiстичні можливості синтаксису. Стилiстичні властивості порядку слів у реченні.....	264
II. Стилiстичне використання координації підмета й присудка. Узгодження означення.....	278
III. Варіанти форм, пов'язані з керуванням.....	298
IV. Стилiстичне використання однорідних членів речення.....	332
V. Стилiстичне використання синтаксичних синонiмiв	

та паралельних синтаксичних конструкцій. Складні речення в мові ЗМІ.....	355
КОНТРОЛЬНА РОБОТА №1.....	374
КОНТРОЛЬНА РОБОТА №2.....	376
ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ТЕСТ (зразок).....	377
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	381
<i>Підручники, посібники, монографії, статті</i>	381
<i>Довідкова література</i>	388
<i>Компакт-диски</i>	396
ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ТЕСТ (зразок). <i>Відповіді</i>	397

Навчальне видання

КАПЕЛЮШНИЙ Анатолій Олексійович

I

ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчальний посібник

Видання друге, перероблене

Роботу з комп'ютерного набору та верстки,
літературного й технічного редагування виконав автор.

Оформлено обкладинку
та за оригінал-макетом автора виготовлено плівки,
у видавництві ПАІС.

Підписано до друку 5 квітня 2007 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний 70 г/м².
Друк офсетний. Умови, др. арк. 25.
Обл.-вид. арк. 19,4. Замовлення №2.

Видруковано з готових діапозитивів у книжковій друкарні "Коло"
82100, М.Дрогобич, вул. Бориславська, 8,
тел./факс: 8(03244) 2-90-60; 3-87-32

Видавництво ПАЮ

Реєстраційне свідоцтво ЛВ №97 від 11 грудня 2000 року.
79000, м. Львів, вул. Гребінки 5, оф. 1.
Тел./факс: 8-032-225-60-14. Тел.: 8-0322-72-83-98.
e-mail: pais@mail.lviv.ua, www.pais.com.ua

Капелюшний Анатолій Олексійович

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мови засобів масової
інформації на факультеті журналістики
Львівського національного університету
імені Івана Франка.

Автор монографії «Сатиричний журнал «Червоний перець» (1986), навчальних посібників «Девіатологія мас-медіа» (2000), «Практична стилістика української мови» (2001), «Стилістика. Редагування журналістських текстів» (2003), «Практичний посібник-довідник журналіста. Редагування в ЗМІ: Аналіз і перевірка фактичного матеріалу» (2004), «Редагування в засобах масової інформації» (2005), а також довідників «Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста» (2002) й «Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз «Журналістика - це спосіб життя» (2004) та ін. Був співавтором посібників і словників: «Теорія і практика радянської журналістики» (1989), «Антисуржик» (1994), «Словник труднощів української мови» (1989), «Словник-довідник з культури української мови» (1996, 2004, 2006).